

ŽELARY

Květa Legátová

P A S E K A

Květa Legátová

ŽELARY

P A S E K A
P R A H A - L I T O M Y Š L
2001

*Tato kniha vychází
za finanční podpory
Českého literárního fondu*

© Ladislav Horáček – Paseka, 2001

© Květa Legátová, 2001

ISBN 80-7185-390-9

*Svým žákům
věnuje s láskou autorka*

Zrcadlo ve větru

1

Voda a voda, mělce zvlňená.

Na jednom místě se tříští, naráží na skaliska. Duhové kapky prší na hladinu, zjitřenou a kypící.

Skorec se koupá v kalužině. Podivný pták, který se koupe a zpívá. Široko daleko se prostírá horská krajina s nitečkou řeky pod příkrými srázy.

U břehu se sbírá bílá pěna. Houpe se tam borová šiška a na ní, nepatrná i v nesmírnosti přicházející smrti, leží vysílená včela.

2

Po hrbaté cestě nad řekou jede vůz. Ve vodě kluše koník vzhůru nohama.

Cesta je nebezpečná, ale vozka, vzpřímen a široce rozkročen, pobízí koně k rychlejšímu kroku. Vítr mu rve vlasy, ohlušuje ho, mrazivě ho šlehá do nastavené hrudi, muž se však směje, opojen jízdou, směje se vyprahlými ústy a po tvářích mu tečou slzy.

Juliško!“ Trhl opratěmi.

Děvče se zastavilo. Lehce ji vysadil i s nůši.

„Vyžínáš pod skalou?“

Zarděla se do temna.

„Máme pronajatou seč.“

Vozka se zamračil. Mrzel se sám na sebe, pro pár slov, pronesených nazdařbůh. Co je to ranec ostré, kyselé trávy kdesi od řeky? Vyžíná tam odjakživa celá vesnice. A všichni mají pronajatou seč. Na druhé straně.

Juliška natáhla bosé nohy a dotkla se napěchovaného pytle. Přitiskla palec, vyhloubila dolík. Zrní. Pečlivě pytel uhladila – a opět se do něho zavrtává odřenými prsty vyzáblých nožek. Dovede se radovat z příhod, jež sotva stojí za řeč. Dívá se vzhůru se zvrácenou hlavou.

Vrcholky stromů smočené v nebeské modři.

Chvillemi přivírá víčka před větrem a štěrbínami sleduje pádící kmeny, chvillemi zavírá oči úplně a vnímá jen otřesy vozu, uvolňuje údy, aby zachytila co nejvíc z omamné houpačky.

Pramínky světlých vlasů jí poletují kolem uší, jeden rulíček ji šimrá na nose. Tmavomodré oči, stále jakoby užaslé tím, co vidí, zněžněly svitem dětského úsměvu.

Sjíždějí do úvozu.

A zase vzhůru do skal, vzdalují se řece.

„Uá, uá,“ vykřikl vozka na ozvěnu. Kámen odrazil jeho hlas.

Uá! Uá!

Objevuje se volná stráž a první domky. Zastaví u hospody, přemítá Juliška. U hospody slezu.

Příjemná vlna jí proběhla tělem. Ráno začali stavět dřevěné kostry krámků. Zítra začíná v Želarech pout'.

Stavím se u Madlenky.

Pohlédla netrpělivě k vzdáleným střechám. Olupuje sama sebe. Zapomíná radovat se z jízdy. Neskonale touží seskočit z vozu, vběhnout do kovářova chléva, dřepnout si do loňského listí a pozorovat kůzlata.

Teprve včera se narodila, ale možná že už budou na dvoře zabrána do prvních bojových her, střežena matkou, živitelkou, ochránkyní a nejvyšší autoritou.

Juliška miluje kovářovu starou kozu, již v tomto blahobytném domě chovají jen kvůli mléku pro prasata.

Koza ji zná, bude se radovat ze setkání, Joza přinese Madlenku, chromou Madlenku, dávnou spolužačku a kamarádku ...

Čas ušetřený jízdou stráví Juliška s ní.

Kodrcají po travnatém svahu, prokvetlém pestrými barvami léta. Je vidět daleko do kraje. Kopce a lesy až k zamženému obzoru. Tu a tam chomáček chalup, křiklavě modrých nebo bílých, se strmými střechami, na nichž se neudrží sníh. Každý si zde dovede postavit domek. Ze dřeva, z kamení, z cihel. Stačí tři místnosti spojené hliněnou násplí: kuchyňka, světnice, chlév. Navíc se někam přilepí dřevěná kolna.

Míjejí stavení nevlídné sařeny Lucky Vojničové. Domek je dřevěný, s vysokou kamennou podezdívkou – jako by vyrůstal ze země. Voní mátou, šalvějí a diviznou. V oknech dokořán otevřených kvetou muškáty, kvetou tam fuchsie a k nim se po stěnách plazí široké listy divokého vína.

Juliška byla několikrát uvnitř. Znala Lucčino obydlí. Z chodby vedou dvoje schody. Jedny dolů do sklepa, druhé na hůrku, kde visí ze stropu snopky sušených bylin. Honí se tam vítr, střešní okénka jsou otevřena, přesto je prostor nasycen příjemným pachem.

Dostala se tam se Žeňou, dcerou revírního, další spolužačkou a kamarádkou – dny bezstarostného pobíhání želarskými lesy jsou ty tam, zmizely bez varování a bez náhrady.

Měly si toho ještě tolik co říct, když se navždycky rozcházely. Juliška dodnes neví, proč Žeňa tak přilnula k obávané kmotře ani proč pro ni bylo vždycky otevřeno její tajuplné sídlo.

Jako snívají lidé o kouzelném zámku, tak snívalo Gorčíkovo děvče o domku kořenářky. Snilo o poloprázdné světničce, prohráté sluncem, z níž dýchalo tajemno, jež vzrušovalo, ale neděsilo.

Napřímila se, aby v letu zahlédla aspoň část jizby. Zachytila širokou postel s peřinami jako načechraný sníh.

Vtom se vyřítíl proti vozu pes. Vlétl téměř mezi kola, doráží na ně, chraplavě štěká, ježí opelichaný hřbet, obnažuje dásně skoro bezzubé, strašný a bezmocný v lité zlobě stonavého stání.

Dívka se naklání z vozu.

„Potichu, Rafane, nedivoč!“

Ale vozka zuřivce ještě dráždí, šlehá ho do vychrtlých boků. Pes se šve podél vozidla, jeho jediné oko krvavě plane. Avšak síly, jež vybičoval vztek ze starých kostí a šlach, jsou brzo vyčerpány. Vůz se vzdaluje a Rafan leží na zemi, trhaně dýchá, z otevřené tlamy mu stéká zpěněná slina.

Cesta se prudce stáčí k silnici. Přechází tudy jakýsi muž. Ani se neohlédl po jedoucím voze, přeskakuje příkop, jde po pěšině, rovnoběžně s cestou pro povozy. Juliška se udiveně zahleděla do jeho zad, přes něž se houpá hubený tlumok.

Zálešák!

Muž jde volně, mírně nakloněn, jde rovnoměrnými dlouhými kroky, jde jako stroj.

Dívka naléhavě šeptá: „Toño!“

Vozka se nehýbe. Neodpovídá. Stojí vzpřímen na voze, údy má ztuhlé, jako by zkameněl. Klouby rukou drtících opratě zbělely.

Avšak to, co se před ním zjevilo jako přízrak, to nebyla popelavá tvář Vojty Zálešáka.

Odkudsi se vynořil obličej docela jiný. Zasnítily v něm cikánské zuby Vojtova bratra Jana.

3

Vysoko na skalách stojí mladý myslivec Jura Machala. Stojí osaměle vyvýšen nad krajinou, s větrem proti čelu, se zrádnou hlubinou pod nohama.

Přiložil k očím dalekohled.

Na kůži pocítil palčivé trnutí.

Dlouho, upřeně sleduje muže s tlumokem přes rameno.

Vzhlédl k obloze, na níž se rozprostřely bílé cáry.

Přistihl se, že otálí. Jako by kratičkým prodlením mohl oddálit to, co dosud nezná, co se však přihodí dnes nebo zítra, co je nevyhnutelné, čemu je odhodlán čelit, čemu půjde bez bázně vstříc.

Privřel oči proti větru a začal sestupovat.

V údolí se setkal s lamači, kteří šli z práce. Zvolnili krok, sotva ho spatřili, a vyměnili spolu pohledy, kterým porozuměl. Podráždilo ho to.

Kráčí kolem mužů zamračen a nevrle zdraví. Je mu, jako by ho hnali uličkou. Má chuť skočit chlapům do obličeje a sedřít ten výraz nežádané účasti.

Starý Judas, který šel poslední, se k němu přitočil a požádal ho o cigaretu. Myslivce otevřel beze slova pozdrav. Staroch si vybral a zamžoural na Juru kalným očima. Dívá se, jako bych byl po funuse.

V myslivcových očích vzplály ohně. Přitom si ostře uvědomuje, jak směšný by byl jeho výbuch. Nemá příčinu k vzteku.

Jestli se neovládnu, budu vypadat jako kluk, který se zjančil strachem.

Pomalou chvějícími se prsty vyndává cigaretu sám pro sebe, ze všech sil se soustředí jen na to. První sirku zlomil, druhá se vzňala. Starý Judas sleduje jeho pohyby.

V houštině se mihla ženská sukně. Porostem se prodírá porodní bába Lucka Vojničová, útlá šedivá žena s pohledem plným zádumčivé něhy. Jurův zrak ulpěl na nůšce bylin a bez rozmyslu zvolil terč pro své podráždění.

„Kam s tím rancem, kmotra?“

Lucka se zastavila a narovнала záda. Její velké melancholické oči ožily a změnily se k nepoznání.

„Moc se neptej, abych ti skutečně neřekla kam.“

Jura poznává, že ho cizí hněv uklidňuje. Chladí jako olej na spálené kůži.

„Je na vás stížnost, že jste v Želarech vyškubala všechny meze. Lidem scípají kozy. Musím vám napařít pokutu.“

„A já ti napařím pár liskanců na tu tvou drzou hubu! Nevybřeskuj na mě a starej se, abys nedostal krivákem mezi žebra, Vojta Zálešák nezapomněl, kdo ho přivedl do kriminálu!“

Jako by se prolomila hráz. Lamači na sebe mrkli.

Ta větrí jako kuna!

„Smějte se, ožralové,“ obrací se k nim Lucka, „vám se to taky spočítá! Každý ví, kdo Vojtovi hospodařil v prázdné chalupě, tuhle Judas má na zdi jeho kukačky, zapři to, mizero, Mária to viděla! A kdo mu rozebral

kůlnu, kdo potřeboval tyčky k štěpům? Kdo mu zničil sáně, cí kluk se na nich celou zimu vozil?!“

Jura naslouchá s úlevou. Je najednou klidný, prapodivně šťasten a pln lehkomyšlného rozmaru.

„Mluvte o svých zlodějních!“ hartusí.

„Tebe,“ vykřikuje Lucka, „tebe dostane nejdřív! A s tebou třeba provaz, tomu je všechno jedno! Piš testament, dokud se ti netřepe ruka!“

Myslivec se naklání k stařeně a rozjařen notuje tichým, vřelým hlasem:

Pro tebe, má milá, rozmarýna,
pro mě nebohého černá hlína.

„Šetři si hlas, nemám rezervní uši! Mně nemusíš dokazovat, žes vypadl z komediantského vozu!“

Starý Judas se zachechtal. Náhle mu však v hrdle přeskočilo a smích se změnil v trhavý kašel, jako když rvou starý hadr, sedl si na zem a schoulil se do klubička. Soucitný chlapec Luděk Král k němu přiklekl.

„Zas?“

„Zas. Potvora život.“

Setřel hřbetem ruky krvavou slinu.

„Měl byste ležet.“

„A ty budeš živit moje fakany?!“

„Nevymlouvej se na fakany,“ okřikuje ho Lucka beze stopy účasti. „Toho, co jim namaluješ na záda, se nenažerou!“ Dívá se, jak vykrucuje zátku z ploché láhve. „Cucáš tu pravou medicínu. Až budeš na hromadě, pak přijdeš za mnou, a já abych udělala zázrak.“ Judas se znova rozkašlal.

„Nevidíte, kmotříčko?“ řekl Luděk Král vyčítavě.

„Vidím. Líp než ty, utřínose. To bude škody! O škaredého chlapa míní!“

Řeka nezasténala, lesy se nezachvěly. Z mužů nezbledl ani jediný. Slova, jimiž by se zalykala nejotrlejší ústa, pronáší stařena tak lehce, že ani nejsou krutá. Nerudná babice má práva bosorek, jimž zevšedněla všechna lidská hoře. Žádná chalupa v kraji před ní neskryla své tajemství. Zná všechny žaly, které tu tlukou o skály, které se zmítají jako vítr a zebou jako voda dravé řeky.

Kdysi byla kořenářka ohnivým děvčetem nevidané krásy. Zamilovala se do sličného synka, kterého přiženili do mlýna, neboť sestry dorůstaly a v chalupě nebylo jediné pentle, jíž by se ozdobily. Lucka mu nezazlívala sňatek, nepřišlo jí na mysl, že by se mohl zpronevřit povinností bratra.

Probírala své truhlice a viděla, že jsou prázdné.

Den co den přecházel mladý mlynář kopce a ťukal na známé okno.

Čím bych byl bez tebe, duša moja!

O poutích se Lucka poprvé setkala s milencovou ženou. Spatřila vybledlou chudinku, jež nesla na tvářích stopy hrubých pěstí. Tím, že tloukl jednu, minil se muž zalichotit druhé.

Lucka ustrnula nad pochybnými projevy mlynářovy přízně. Večer ho přivítala výčitkou. Pošetilý frajer se domníval, že žertuje, a odpověděl tak lehkovážně, že chytila dřevěný hrotek na mléko a rozrazila mu hlavu.

Láskyplný příběh se skončil.

Ve vrásčité tváři leží dosud stín uhrančivé krásy. Žel, kouzlo příliš prchavé. Stařena není z křehkého rodu vil. Zachází do houštin kolem mužů, kteří obklopují Judase a hledají neohrabaně slova útěchy.

Jura vykročil podél řeky.

Uvažuje, co počít. Příští hodiny budou žádat trpělivost, a té se nenaučil. Musí se nějak zabavit, jinak skočí Vojtovi do rány a sám vyvolá srážku. Nejlépe vyhledat některou z dívek, jimž tvrdí, že jsou nejhezčí na světě, a planým šprýmem zabít dlouhou chvíli. Kousek odtud bydlí Hedvička Vlkošová.

Myslel, že bude jako vždy sedět u šicího stroje a že ji uvidí oknem. Uviděl ji však mnohem dřív. Ryla na zahrádce.

Když se postavil k plotu, odložila rýč.

„Juro, Vojta Zálešák se vrátil!“

Bylo to nepříjemné uvítání. Přemýšlel, kam odvést řeč, ale nedala mu čas.

„Zabije tě,“ šeptala s vytřeštěným očima.

„Nezabije. Pil jsem ze zázračné studánky.“

Zarazil se. Hleděl do zkřivené tváře, v níž tepalo cosi strašnějšího než pláč. To děvče mě miluje doopravdy, prolétlo mu hlavou. V záchvěvu nenadálé pokory se zastyděl za své ledabylé city a bylo mu chuděry líto.

4

Vrápenka, to je hospoda a pár chalup. Hospoda je zděná, prostorná, kolem oken a dveří má primitivní barevné ornamenty. Krčmář je maloval vlastní rukou, nedotčenou uměním. Lidé sem však nechodí pro výtvarný prožitek.

Před hospodou stojí hrubé stoly a lavice. V létě nikdo nevejde před večerem do jizby. Už proto ne, že by ztratil vyhlídku na silnici, po níž projíždějí povozy a plouží se stařeny s otýpkami klestí na křivých zádech.

Prostranství před putykou je místo společenského ruchu.

Tou dobou, brzo po poledni, bývá i v sobotu málo hostů. Jen dva stoly jsou obsazeny. U jednoho sedí kůžkař Mráz, nesnášenlivý tulák, načichlý

ostrými pachy svého zaměstnání. Svačí kousek slaniny s chlebem a každé sousto zapíjí pivem. Jí rukama a olizuje špinavé prsty. U druhého stolu se hrají karty. Je zde šedivý Bláha, jemůž přezdíval Rys, profesionální karbaník, který dovede hrát celé dny, od rána do večera a od večera do rána, dokud nezíská tolik, aby se zpil do němoty. Vedle něho mladý Hložek, statný chasník, který si nějak nemůže vybrat povolání a nechává se živit matkou. Naproti Sluka, otec sedmi dětí. Po půlnoci pro něho některé z nich přijde a odvede ho domů. Konečně Valchař, lesní dělník, divoch a rváč, který však dovede pět dní v týdnu neúnavně dřít.

Za zády karbaníků zevlují hostinský. Je posedlý po hře, ač sám nikdy nehraje, neboť lakota mu nedovolí riskovat.

Naproti přes silnici zeje černý jícen kovárny. Kovářský tovaryš Joza krmí ovsem z ošatky vychrtlého koně, jenž přivezl před chvílí vrchovatou fůru dřeva.

„Ten oves zaplatíš!“ čertí se kovář.

„Baže zaplatím,“ odpovídá chasník pokojně.

„Půjč mi pár grošů, hošíčku.“

Povozník dotírá na Jozu přes hřbet svého koně.

„Na chlast?“

„Co se utrhuješ, halamo?! S koněm máš soucit, s člověkem ne?“ Joza vyklepal prázdnou obálku.

Zastavil se u děvčete, které sedělo na lavečce, zády opřeno o stěnu. Odložil ošatku a vzal děvče do náručí. Nese ji na rukou před zraky mužů, kteří sem civí od hospodských stolů.

„To je chůva, co?“

„Ten dobře ví, co dělá.“

V kovárně je šero, Joza se vyhýbá nastraženému harampádí. Kovář po něm smýkl zlostným pohledem, a podezíraje ho stejně jako ostatní, opakoval, co si navykl opakovat denně.

„Kovárnu ti nedám!“

Joza jde kolem, jako by neslyšel. Chromá Madlenka shlíží z jeho ramene zlým, posměšným pohledem. Všechna příkoří si pěstuje v duši jako jedovatý květ.

V podkrovní světnici ji oslovuje matka.

„Slíbila jsem hospodské šátek.“

Madlenka se belhá k oknu, přidržuje se nábytku. Stehy, stehy, od rána do večera stehy. Tisíce stehů na vzoru smutných barev, jaké se nosí v tomto kraji.

Byla to vteřina. Jediné sklouznutí a pád na zledovatělém svahu. Pokusila se vstát a nohy se jí podlomily. Zavolala na kamarádky. Přiběhla Juliška. Viděla nad sebou její rozesmátý červený obličej.

„Co se ti stalo?“

„Podvrtla jsem si nohu.“

Domů ji donesl kůžkař Mráz. Nesl ji opatrně, nohy bolely jen málo, bylo jí dobře a vůbec se nebála.

„To děvče potřebuje doktora.“

„Zbláznil jste se? Do rána vstane.“

Do rána nevstala, ani do dalších rán. Zavolali Lucku a po strašném výstupu odjížděla Madlenka do nemocnice. Léčení stálo peníze a kovářka proklela každý groš. Nohy zachránili jen k obtížnému belhání.

Matka se za dceru stydí a děvče v tom nachází sladkost pomsty. Noří se do ní jako do prohřátých vod.

Joza ždímá mokrý hadr a navinuje ho na smeták. O přísnou čistotu Madlenčina podkroví pečuje jen on.

Zvenčí se ozval kvílivý nápěv mariánské písně:

Maria, Maria, lilie líbezná,

Maria, Maria, královno nadhvězdá ...

Po silnici se plouží procesí. Pouť slavnostně promění celou ves. Každou kolnu lze výhodně pronajmout kajícím.

V čele průvodu nesou kříž. Chlapi před hospodou smekli špinavé čepice. Strnuli v rozpačitém mlčení, zírají tupě do neurčitá.

Jediný Rys odložil karty a vláčným pohybem sepal ruce. Chlapiska se nudí, modlitba jim trvá dlouho, ale neodvažují se šedivce vyrušit. Všemohoucí by s nimi mohl koneckonců zatočit.

Rys pohybuje ústy.

Otče náš, jenž jsi na nebesích, mám hrát na tu plonk desítku? Posvět' se jméno Tvé, kdybych měl v ruce aspoň dvacet! Přijď' království Tvé, Sluka neměl pouštět ten štych, buď' vůle Tvá, ty víš, jaký je to somár, jako v nebi, drž nade mnou, pane Bože, ruku, ať mu biju ultimo, tak i na zemi, on je jistě drží, blbec, chléb náš vezdejší dejž nám dnes, jen ať mě nevytrumfnou, a odpusť nám naše viny, měl jsem hrát betla, jakož i my odpouštíme našim viníkům, kdybych neměl ty dva svršky, a neuvoď nás v pokušení, dej, ať mi příště sedne list, pane Bože, s tímhle se nedá hrát, ale zbav nás od zlého, nic po Tobě nežádám, jenom jediné eso a k tomu barvu, amen.

Staroch zvedl hlavu a posílen vynesl červenou sedmu. Jeho pohyb neušel Mrázovi. Čtyři chlapi tu chrochtají uspokojením u mizerného karbanu, zatímco jemu olizuje paty ospalá nuda. Kůžkař pocítil, že se mu z

duše hnusí Rysova plesnivá lebka a že mu kazí vyhlídku. Několika větami vyjádřil své myšlenky. Rys mu pohotově odpověděl a nazval ho přitom huncútem a smradlavým hadrníkem. Nato prohlásil Mráz, že podle jeho mínění je Rys ožralý obejda, zlodějský šizuňk, fixlér a lump.

Rozhovor probudil bernardýna, jenž se vyhříval na sluníčku obklopen slepicemi, které se popelily v prachu silnice a stříkaly mu do kožichu. Hafan otevřel jedno oko, a protože nenašel důvod, aby otevřel i druhé, znova usnul.

Silnici křížuje skupina lamačů. Odděluje se od nich starý Judas a loudavě, jako by se na každém kroku rozmýšlel, směřuje k hospodě. Dotýká se dvěma prsty čepice, má to být pozdrav a současně žádost o dovolení přisednout. Nato zabírá kus lavice v rohu, aniž vyrušil muže v karbanu a hádce. Furiantským gestem přivolává hostinského.

„Jdete zaplatit, co jste na dluh vypil?“

Krčmář se opírá pěstmi o stůl. Judas k němu natahuje šlachovitý krk.

„Nevyvaluj na mě očiska, aby ti nevypadly. Brzo tě přejdou roupy. Jde sem Vojta Zálešák.“

Hospodský mžikl a chlapi kolem stolů se napřimují, jako by je někdo zvedal. Staroch se zlomyslně usmívá. Je si vědom své důležitosti. Uvažuje, je-li vhodná chvíle, dát si na cizí konto slivovici.

Kůžkař Mráz pohnul ohryzkem. Společné mínění všech, společný úžas, očekávání i dráždivou bázeň pronesl jediným slovem.

„Sakra!“

5

Toňa Bartek projel kolem hospody jako vítr. Z chumle mužů ho kdosi zavolal jménem, neohlédl se však, šťval koně, ujížděje vidině, jenž mu byla v patách.

Mladá žena uskočila před jeho vozem a zahrozila pěstí.

Na rozcestí pomohl z vozu Julišce. Viděl, jak uvolňuje hůlkovitýma rukama uzel, jenž ji rdousí. Ostře ho to zabolelo, aniž věděl proč.

„Děkuju, Toňo.“

Pohodil hlavou na znamení, že to nestojí za řeč. Mohl jsem ji vyvézt až na kopec a obrátit se, co by mně to bylo udělalo.

Vyskočil na vůz a odjížděl. Setřásal svědivou nespokojenost a propadal se do své vlastní trýzně.

Mezi stromy vykoukla červená střecha Bartkova stavení. Čtyřletý hošík skočil z plotu a s křikem běží vstříc povozu.

Toňa zvedl syna ze země.

Společně vjíždějí do dvora, vypřahují koně, vedou ho do stáje. Chlapec poskakuje a o překot vypráví, neboť ani hodina dětského dne není prázdná.

Bartková pumpuje vodu a vítá muže úsměvem. Toňa jí bere vědro z ruky. Staví je v kuchyni ke kamnům a trochu si odlévá do hliněné mísy na umytí. Místnost je tichá, útulná, čistá. Půvabná žena nese na stůl mísu husté polévky.

Toňa to vnímá s rostoucí tísní.

„Vojta Zálešák se vrátil.“

Žena se ani nepohnula. Jen oči jí zmrtvěly, jsou jako skleněné.

„Svoje si odseděl,“ říká a sotva hýbá rty. „Mluvíš s ním?“

„Ne.“

Ženě se rozbušilo srdce. Musí to být slyšet v tom tichu.

„Pošlu mu zítra po chlapci chleba a kousek tvarohu, aby si nemyslel, že jsme se ho zřekli. Neštěstí může potkat každého z nás.“

Co to blábolím, Kriste Ježíši!

„Možná že půjde k sestře.“

Oba víme, že nepůjde.

Toňa sleduje ženiny ruce, jež bezmyšlenkovitě zvedají z podlahy smítko. Ozval se v něm hořký soucit.

Jak je to marné, děvče! Mluvíme o jednom a oba myslíme na druhého. Voda se ještě nezavřela nad naším trápením.

Dlouho a zvolna si utírá mladý Bartek paže. Zpytuje ženin obličej. Nevíš, jak jsi vždycky zkrásněla, sotva se objevil. Janíček, Jano, kamarád!

Tenkrát v té únorové noci jsem nebyl opilý. Věděl jsem, že zůstal na můstku. To netušíš, má milá, to nikdo netuší. Do rána jsem naslouchal, snad se ozvou kroky – a říkal jsem si: zahyne.

Toňa složil ručník, usedl ke stolu a dal se do jídla.

„Vojta nás teď bude potřebovat,“ hovoří skloněn nad talířem. „Mohla bys mu zítra uklidit.“

Bartková pochopila, že jí podal ruku, aby jí pomohl přes tenké ledy. Couvla ke kamnům a zbytečně narovnala utěrku, která se sušila nad plotnou. Každý krok jí byl obtíží, hrozila se, že upadne na rovné podlaze. Sedla si na lavici a začala loupat brambory.

Myslíš, že je to tak snadné? Že je možné, abych vstoupila do Janova domu a strop se na mě nezřítil, stěny se nesesypaly?

V rudém oblaku před ní plula Janova bílá košile, vyšitá drobnou vzorem želarského kraje. Košile bez těla, pohybující se větrem, tak jak ji viděla naposledy, špinavou, pohozenou na tyčkách plotu.

Probodený cár.

Co tam mám uklízet?

Opřela se těžkým pohledem o mužovu černou hlavu.

Proč jsi mě sem vodil, Toňo? Proč jsme nezůstali doma u našich? Kdybych měla deset životů, všechny bych je tu ztratila. Kdykoliv zavřu oči, slyším Janův hlas a je mi do pláče.

Zvedla misku se slupkami a šla je vyhodit na dvůr. Sotva překročila práh, opřela se o stěnu.

Vojta se vrátil. Setkám se s ním a on vzpomene na bratra. Co si pomyslí, když zakřičím *mlč!*

Pavlík přiskočil k matce a točí jí před obličejem pošlou myši.

„Dívejte, mami! To přinesla Dajda!“

Žena napřáhla bezděčně ruku na obranu.

„Bojíte se?“

„To víš.“

Vysypala slupky a vrací se do stavení. Synek jde s ní.

„Zahod' tu myš a umyj si ruce.“

Pavlík je zvyklý poslouchat. Odhodil myš a dívá se s lítostí, jak dopadá na hnojiště. Byl by ji rád ukázal otci. Otec si obléká kabát. Bartková ho uchopila za paži.

„Nechod', Toňo!“

„Je sobota, děvče, co bych dělal doma!“

Promluvil mírně, ale poznala, že neustoupí.

„Nevečeřels. Brambory jsou oloupané.“

„Mám dost.“

Dotkl se dlaní synovy hlavy.

„Vrátím se brzo.“

Bartkové se nahrnula krev do obličeje.

„Vrátíš se ožralý jako vždycky!“

Toňovy oči ztvrdly. Ale pak řekl malátně, téměř bez hněvu.

„Nech toho.“

Žena hledí do země.

Na prahu se dlouží a řidne mužův stín.

Pavlík si nabral do obou hrstí matčiných sukní.

„Až budu veliký, nikdy nebudu chodit do hospody, mami.“

Až budeš veliký, co ty víš! Až budeš veliký, možná že klopýtneš tak jako já o jedno osudné setkání.

Vyndala synův malovaný talířek, rozkrájela na něm kouřící brambory, osolila, navrch hodila hrudku másla. Vedle postavila hrnek s mlékem.

„Proč nejíte, mami?“

Pavlík si klekl na židli a podává jí sousto vlastní lžící. Přijala je. Klučina je šťasten a horlivě krmí zasmušilou matku.

6

Lucka Vojničová si sedla vedle Mráze a objednala si slivovici. Slivovici má hostinský výbornou. Pálí si ji sám a zakládá si na ní tak, že ji neředí.

„Něco se žene,“ prohodila stařena a podívala se na oblohu.

Nikdo jí neodpověděl. Zvláštní strnutí odňalo mužům hlas, v hrdle jim vyschlo, rostoucí rozčilení jim naprázdno pohybuje ohryzky a modeluje obličej do přitroublých úsměvů. Lucce se naskytá pohled na šestici vybraných otroků, jež cosi vyvedlo z míry. Příčina je zřejmá. Cestičkou od řeky sem míří Zálešák.

„Na co civíte?“

Urazili se. Lucka by měla volit citlivěji svá slova. Jsou ve stavu nejvyšší drážditelnosti, podobají se zkrotlým syčákům, jdoucím poprvé k očkování.

Zálešák se blíží, ťuká o kameny vysokými botami a je tak cizí, že ho sotva poznávají. Ostře si uvědomují jeho vybělený obličej, jeho plandavý kabát i podivný ranec přes rameno.

Čichají kořenou vůni zločinu, krvavé rvačky a nelitostné msty.

Vojta, ten vášnivce a nerozuma, zasadil před svědky za bílého dne tři rány nožem švarnému myslivci Jurovi Machalovi a není pochyby, že odvedl jen polovinu díla. Jura je dosud živ.

Zato Jano je mrtev.

Až se to Vojta doví, začne se podobat dravci. Ve vzduchu se kolébá smyčka a kdesi je místo, na kterém bude postaven dřevěný kříž.

Vojta není jehně, a proto nemá naději. Padne, zkrvavený pařát zaťatý do kořisti. Snad má jiné myšlenky a jiná předsevzetí. Ale dnes či zítra bude vyhnán z nory a bude usmýkán zoufalstvím a zuřivostí.

Zvláštní člověk – Vojta!

Zdálo se, že ten hoch je vtělený mír. Sedával vedle bratra zabrán sám do sebe, vzdálen vřavy, jež ho obklopovala. V jediném okamžiku se v něm otevřel kráter. Chlapi couvali, neboť jim vzal dech. Když se vzpamatovali, pět s ním mělo co dělat.

Proč?

Mezi Jurou a Zálešáky byly nastřádané hněvy. Lucka Vojničová vypověděla: Ti se líbili jeden druhému jen s rozbitou hubou. Tak to stojí i v protokolu. Vojta stanul před hospodou.

Starý Judas, jemuž jsou cizí zábrany, prýštíci z nepraktické přecitlivělosti, se zvedl z lavice.

„Vítaj, kamaráde! Pojd' mezi nás, poplatíš něco!“

Ke chvále ostatních budiž řečeno, že se jich dotkla jeho nestoudnost, aspoň v prvním okamžiku.

Vojta se nechá obejmout kolem ramen a vést ke stolu. Rozhlíží se očima, které vypadají jako potažené pavučinou.

Judas olízl popraskané rty. Povzbuzen Vojtovou povolností se sápe po jeho ranci a stahuje mu ho ze zad.

„Co máš v tom uzlu?“

„Prádlo. Koupil jsem si je ve městě.“

Konečně zaslechli Vojtův hlas. Zlidštl tím, že promluvil. Sedl si na kraj lavice, ranec si přitiskl k boku. Obeplovává muže svýma zastřenýma očima, jako by je počítal: Sluka, Valchař, Hložek, Mráz, Judas, Rys. Hospodský postavil na stůl kořalku. Baziliščíím pohledem se propaluje do Vojtových kapes. Kolik sis přinesl z kriminálu?

Chlapi natahují k Vojtovi krky jako vzrušené husy, kdákají o ničem a jazyky jim leptá nevyslovená otázka, palčivá jako rozkousaný pepř. Jediný kůžkař, jehož duše si hýčká u dna teplý plamínek, přešel chápavýma očima po Vojtově pleti.

„Jsi unaven, chlapče.“

Vojtova víčka se zachvěla.

„Šel jsem pěšky. Celou cestu. Dva dny a dvě noci.“

Judas pozvedl sklenku.

„Napijem se na to.“

Tu se však objevila překážka, již nebylo možno přehlédnout. Ocelová pracka chňapla po Judasově vetché paži.

„Vojta pít nebude. Nesmí se opít.“

Zpozorovali, že se mezi ně připleťl kovářský tovaryš Joza. Valchař a Sluka vyskočili. Vzápětí se zatřepali ve vzduchu. Joza je rozhodil jako dva snopy.

Sklonil se k Vojtovi.

„Jdi domů.“

Vojta k němu pozvedl mdlé zraky.

„Počkám tady na Jana.“

Neviditelná síť se otočila chlapům kolem těla. Oněměli. Vyvalují na Vojtu oči jako leklé ryby.

Záležák vycítil, že se něco stalo. Jeho tvář se měnila, jako by se probouzel zášlehem blesku.

„Co je? Co se stalo s Janem?“

Promluvila Lucka Vojničová.

„To nevíš? Zmrzl letos v zimě na mostě.“

Chlapi pochrchlávají, nemohou odkašlat. Vojta vstal.

„Napij se,“ tlačí ho Judas zpět, „napij se na žalost!“

Vojta ho prudce odstrčil.

„Nechte mě! Dejte mně všichni pokoj!“

Chce odejít, ale krčmář se mu staví do cesty. Vojta vyrval z kapsy starou papírovou tobolku a vyhodil z ní hrst zmuchlaných peněz.

„Víc nemám.“

Otočil se zády a udělal první krok. Stařecky se ohnul pod lehkým břemenem.

„Sebralo ho to,“ řekl starý Rys.

„Zapijem to,“ odpověděl Judas.

Vojta se podvědomě vyhnul vesnici. Jde prázdnou strání, je k smrti unaven, ale jde. Je nevýslovně sám. Bratr, jenž mu šel po boku až do posledních vteřin, se rozplynul, byl odváť větrem.

Zdá se mu, že šlape do popela a že se každým krokem propadá.

Na okraji lesa se rozkřičela sojka. Zaváhal. Potom se nesmyslně zasmál a vkročil do houštin.

Uplynulé chvíle se mu vracely v nepřehledné změti. Zalykal se jimi jako prachem.

Proč mi nikdo nepodal zprávu? Proč mi sestry jedinkrát nenapsaly?

„Vojto!“

Vojtovy oči se musely vrátit z veliké dálky, aby spatřily tu, která ho oslovila. Žena v městských šatech, s holým hrdlem, na němž visí šperk. Šperk se pohybuje. Snad tím, že žena dýchá.

„Nepoznáváš mě?“

Irča Marenina.

Nastrojená, zpanštlá Irča Marenina. Kde se to v ní vzalo! Ach, Bože!

Vojta se dívá na zlatý řetízek. Chytit a zadrhnout!

„Co čučíš?“

„Tak.“

...

„Čekám na tebe.“

„Na mě?“

Šperk opět upoutal Vojtovy zraky. Pohybuje se nahoru dolů. Vzala ho za ruku. Kdysi ji brával za ruku on. Hezounkou, stydlivou Irču v naškrobených rukávcích.

„Vojto,“ zašeptala sametově. Ten tón tak dobře znal.

Hrubě ji setřásl.

Odstoupila.

„Co si o sobě myslíš ... zabijáku?!“

Šperk na hrdle se houpá. Vojta po něm vztáhl ruku. Tvrdá pěst mu vletěla do obličeje. Zapotácel se a upadl. Narazil loktem na kámen a bolest mu na okamžik zakalila oči. Když prohlédl, uviděl balvan, obalený mechem a střevlíka, jak po něm leze. Odtáhl se, aby mu netarasil cestu.

7

Juliška přišla s trávou dřív než obvykle, ale sestřina otázka zněla:

„Kdes zevlovala?“

„Tona mě svezl.“

Sestra Stáza, jež stála uprostřed dvora se založenýma rukama, ušmudlaná a rozcuchaná, nepostřehla v Juliščině odpovědi nic nelogického.

„Který Tona?“

„Bartek.“

„Z toho se udělal pěkný lump.“

Juliška rozvazuje trávníci, nasbírání náruč trávy, nese ji k dřevěnému chlěvu, naplňuje zhroutěnému a shnilému, jehož okénkem už prostrkují kozy lačné tlamy.

„Kozám nedávej, pásly se.“

Ubohá zvířata byla uvázána u kůlu ve vypasené ohradě a po celý den opisovala marné kruhy, aby ulovila mezi kamením rezavý chomáč udupané trávy.

„Mají hlad.“

Juliška vhodila trávu do chlěva.

„Polovička by jim stačila. Pošlapou to a pocuchají.“

Stáza mluví vysokým ječivým hlasem.

Pod kolnou se ohlédl Stázin muž, který tam naklepával kosu, posunul si cigaretu do koutku úst a křikl.

„Neřvi!“

Stáza zvedla stéblo a začala je žvýkat. Loudá se za Juliškou do chalupy, jejíž zvětralé stěny se prohýbají a čpí zksylymi odpadky, kouřem a plenami. Stáza nevětrá. Šetří, jak říká, teplem.

Ráda se dívá, jak sestra pracuje. Sama nemůže. Je v šestinedělí. Nadto ji trápí prapodivné neduhy, polehává, stěžuje si, fňuká a tloustne. Vyplivla rozžvýkané stéblo na hromadu chrastí u kamen. Juliška rozdělává oheň a staví na plotnu hrnec s bramborami.

„Nemohlas donést trochu hub?“

„Nerostou.“

„Nerostou, protože nehledáš.“

Juliška neodpovídá. Uklízí, ačkoli dávno ví, že nepohne horou nepořádku, který jde k duhu její ledabylé sestře. Uvařit, uklidit, umýt děti.

Stáza přijímá její služby jako samozřejmost, vždyť se osiřelé sestry ujala a vychovala ji. Žije v přesvědčení, že dluh není dosud vyrovnán. Téhož mínění je i Juliška. Ani ve snu ji nenapadne přetít otrocké pouto.

„Tetka mně slíbila slepičí droby. Skoč tam.“

Juliška vyhlédne oknem. Na obloze je černý kout.

„To přeběhneš. Jdi a řekni tetce, že ten hrách, co poslala po Tomáškově, byl samý červ.“

Juliška shodila zástěru, trochu se upravila.

Vyběhla z domu.

„Brambory za chvilku odstav!“ volá přes rameno.

Uvědomuje si lehkost svého kroku, prožívá radost z chůze bez břemena. Představuje si, že je jí dáno jít nazdařbůh, courat se do sytosti, mít habaděj času a nikam nepospíchat, najít si tuňku, kde si hrají vodoměrky, a naklonit se nad ní.

Přibíhá huňatý pes. Čichá jí k ruce a tiše, žádostivě kňučí.

„Nic nemám, Šohaji.“

Nabrala do hrsti jeho kožich a přátelsky zatahala. Zavrtěl ohonem. Ozvalo se ostré zapísknutí. Pes vztyčil uši, na chvíli znehybněl. Pak se dal do běhu. Uhání tam, kde kloužou po svahu popelavé vlny ovčího stáda.

Docela nahoře stojí žena Marka Gorčíka, Juliščina bratrance. Vyhlíží muže.

Je ticho. Krajina nabyla ostrých rysů. Zařízla se do prostoru.

Marek Gorčík se oddělil od smrkových kmenů a pohybuje se pomalu, rytmicky vzhůru. Objali se uprostřed svahu.

Stranou pod lesem je dřevěné stavení Zálešáků. Přes rozvalený plot se rozrůstají ostatné větve plané trnky. Trnka a divoká růže. Juliška se obdivovala těm keřům, jež zjara obkvétaly dům červeně a bíle. Jako dítě zde ráda sedávala, dívala se daleko za řeku, na ohromné rudé slunce, klesající mezi vrchy, vždy znova očarovaná barvami západu, choulila se do klubíčka, objímala kolena, dokud se na nebi nerozplynulo poslední dechnutí té strašné plamenné krásy. Vídala ji Zálešáková a volávala na ni. Juliška se jí bála. Nepodobala se vesnickým ženám a děvče jí nikdy neřeklo teti. Pleť měla příliš bílou, vlasy příliš černé. A nevidané fialové oči.

Jen její úsměv uklidňoval a vemlouval se do srdce.

Jano se dovedl taky tak usmívat.

Obloha má černou roušku, slunce jedovatě pálí.

Vichřice, pomyslíla si Juliška a zrychlíla krok.

Kmotru našla u kamen. Na stole ležela oškubaná slepice.

„Vzkázala jste, kmotřičko?“

Zastavílo jí tlumené psst! Stařena klade k ústům prsty zkroucené dnou. Odbelhalala se k polici a tam mezi svatými obrázky vyhledala podobiznu.

„Podívej!“

Juliška si prohlíží cizí nepříjemnou tvář. Ze světnice zní hrčení šicího stroje.

„Irča je doma?“

Kmotra kývla.

„Šije si cíchy“

Šťastný vzdech, jenž mnoho napovídá. Chromé prsty ťukají na podobiznu.

„Proto jsem vzkázala. Abys Irči trochu pomohla. Mohla bys zítra?“

Zítra začíná v Želarech pouť, Stáziny děti budou žadonit...

„Ano, kmotřičko, přijdu.“

Vrzly dveře. Irča spatřila na stole fotografii.

„O tom se bavíte?“

„Juliška to přece může vědět.“

„Neříkám, že ne.“

Irča se zastavíla u kamarádky a zpřímá, s výsměchem si jí prohlíží. Nic z dávného přátelství není v tom pohledu.

Závan větru narazil na okno. Zaskřípalo.

„Musím jít, kmotřičko.“

„Vezmi Stázině hlavu a krk ze slepice, aby mě nepomluvila.“

Nový náraz větru rozdrnčel sklo. V jizbě se zešeřilo.

„Nechceš raději zůstat, než to přejde?“

„Ne, mám moc práce.“

Kmotra jde s Juliškou do síně.

„On má kavárnu v Šádově Huti. Však víš, Irča tam nějaký čas dělala a úplně se do ní zbláznil. Je to vdovec, ale děti má už dospělé a zaopatřené, takže dům a všechno jednou připadne Irči. To děvče se umělo narodit.“ Matčina radost zvoní jako bystřina, zaposlouchaná sama do sebe. „Tady máš ještě koláč. Ten Stázi nedávej.“

„Kmotřičko, víte, že se vrátil Zálešák?“

„Já jsem myslíla, že bude ještě rok sedět. Pustíli ho asi za dobré chování. Jak to víš?“

„Víděla jsem ho.“

„Jak vypadá?“

„Jako vždycky.“

„Vojtovi koukala odmala z očí šibenice. Ochomýtal se taky kolem Irči, ale zatrhla jsem to. Jano byl lepší. Jana je škoda. Ačkoli po smrti Zálešákové se spustil i on. Mají být po kom. Táta byl největší divoch v kraji.“

„Co je nám po tom, mami,“ promluvila z kuchyně Irča. Juliška viděla pootevřenými dveřmi, jak zamáčkla na okraji stolu oharek cigarety.

8

Juliška se prodírá vichřicí. Vítr jí smýká, déšť ji oslepuje, klouže po vlhké trávě, padá na kolena, s námahou lapá po vzduchu, polyká ho s deštěm otevřenými ústy a cítí, jak ji pálí v krku. Není to tak zlé, ujišťuje se a snaží se najít trochu kouzla v tom ohlušujícím unášení.

Zaslechla hučení vody. Polekalo ji to. Copak neznám cestu?

Zastavila se na břehu řeky. Voda je vzdušná, obludně se převaluje přes můstek rozlomený v půli.

Strach zburcoval její síly Vleče se do stráně, oběma rukama se přidržuje chomáčů trav.

Obloha se otrásá a jako strašný pták si češe rudým zobanem sivá pera. Vzdálené vozy rachotí. Tma, jež místy tlí, světélkuje jako starý peň.

Dostihla stavení. Je jí jedno čím. Zabušila na dveře a současně vzala za kliku. Kliku povolila. Proběhla síní a vstoupila do šeré místnosti, osvětlené petrolejkou. Vítr za ní přirazil dveře.

Ovanul ji nepřírozený klid.

Místnost je poloprázdná. Z nízkého stropu visí vlákna pavučin. Police jsou plné harampádí. Postel a na ní kožich, napolo sežraný od myší. Vedle kamen džbán, v němž se třpytí voda. Okenice nedoléhají, jedna je prasklá a drnčí.

Muž, který stál u okna a hleděl na běsnící živly, se otočil. Matný obličej Vojty Zálešáka.

Co tady dělá, letí děvčeti hlavou. Tady, v prázdné chalupě? Proč nešel k některé z provdaných sester?

„Já zas hned půjdu, Vojto. Jenom si oddychnu.“ Roztrásl se jí nohy i ruce, hlas se jí třese. „Venku je strašně. Myslila jsem, že se udusím. Hnalo mě to k řece. Voda strhla lávku.“

Vojta zvedl ze stolu poloprázdnou láhev.

„Napij se.“

„Co je to?“

„Kořalka.“

Odstrčila mu ruku.

„Vypadáš jako zmoklá myš.“ Hodil jí z postele děravý kožich. „Zabal se.“

Kožich čpěl myšinou.

„Ne, děkuju ti, není mně zima.“

Všiml si uzlíku, z kterého kapala voda a krev.

„Co si to neseš?“

„Kmotřička mně dala slepičí hlavu.“

Ušklíbl se.

Venku burácela bouře, ve světnici bylo zatuchlé dusno. Sem tam jím prosmýkl svěží jazyk čerstvého vzduchu.

Vojta ukázal na židli u stolu, jedinou, která měla čtyři nohy, a sám si sedl na postel. Zapraštěla, ale nepropadl se.

„Co je nového?“

„Moc lidí pomřelo.“

Neuvědomila si, že otočila nožem ve Vojtově hrudi.

„Taky Gorčíkovy tety. Marek zůstal sám a oženil se.“

Rád by se zeptal na Jana. Nedokáže však vyslovit jeho jméno.

„Marek?“

„Nahore na Hřibu.“

„Já vím.“

Pak bylo ticho, dlouhé ticho. Každý myslel na své. Dokud to v síni nezašramotilo. Dokud to strašidelně nezašmátralo po dveřích.

Vojta otevřel a přes práh se převalilo tělo. Juliška k němu přiklekla.

Jura Machala.

„Jura!“

„Je po něm?“

Vojta zkrřížil ruce.

Juliška se rozhlédla hledajícíma očima. Přiskočila k rozvazanému vaku, vytáhla jednu košili.

Vojtovou sinalou tváří proběhla křeč.

„Nech toho!“ Juliška před ním couvá. „Nedotýkej se ...“

„Ted' ne! Ted' ne! Ted' ne!“

Juliščin hlas mu ochromil údy. Zastavil se.

Dívá se, jak děvče namáčí košili do džbánu s vodou.

„Vojto, nemohu zastavit krev! Pojd' to utáhnout!“

„Dej mi pokoj,“ zachrčel. Cítil, jak ho opájí nenávisť. „Nejsem ohledávač mrtvol.“

„On není mrtvý.“

„Tím hůř pro něho. Ať zdechá.“

Juliška se narovнала.

„Musíme někoho zavolat. Jdi pro Lucku.“

Chvilí to trvalo, než si uvědomil, o co ho požádala. Menší opovážlivost by vyvolala vztek, zde však byla překročena míra. Zde se vše zvrhlo v nepřičetné veselí, jež stoupá do očí jako slza, jež svědčí v hrtanu a nutí ke kašlavému smíchu.

„Prosím tě, Vojto, jdi!“

Poslední slovo zaznělo tvrdě.

„Já nejsem anděl, děvče!“

Stála proti němu v postoji člověka, který nehodlá couvnout. Civěl na její vetchnou uroasanou sukni, z níž vyčuhovaly bezmasé nohy, civěl na její úzká ramena, na zplhlé vlasy, přilepené k lebce. Hřeší na svou bezmocnost.

Stiskl rty.

„Víš dobře, že je to nesmysl.“

„Musíme něco udělat!“

„Co je mně po Jurovi Machalovi,“ křikl na ni. „Dost na tom, že mně špiní zem!“

Na tvářích mu naskočily skvrny.

„Něco ti řeknu,“ pokračoval tiše a v jeho hlase bylo znát chvění přepjatých strun. Naslinil si rty. „I kdyby zrovna nebyla vichřice, i kdyby ta cesta nebyla předem ztracená, nepohnu prstem pro Juru Machalu! Nepohnu prstem, kdybys mě prosila na kolenou!“

„Podívej se na něho!“

„Dívám se na něho. A není mně ho líto, jestli se na to ptáš.“ Skočil na stůl a odtrhl desku mezi stropními trámy.

„Tady je. Tátova puška. A je tam kulka i pro toho psa! Pros za myslivce, soucitná holčičko, zalamuj ruce, plač!“

Vyrvala mu zbraň docela snadno. Odhodila ji do kouta. Jeho ruce byly mdlé, nebyl schopen obrany. Třásl se nezadržitelným smíchem.

„Půjdu sama, Vojto.“

Škytavý smích ho přešel. Uchopil ji za rameno.

„Neuděláš ani sto kroků a zlomíš si vaz! Poslouchej!... Tam venku tancuje sám d'ábel! ... Vidělas urvaný most. Do vesnice je teď jenom jedna cesta. Ta, kterou šel Jura. Přes skály!“

Děvče si utahuje šátek kolem hlavy. Její neochvějnost, její neuvěřitelná, šílená chladnokrevnost Vojtu rozběšňuje.

„Chceš se zabít pro myslivce? Jdi zpátky! ...Jdi zpátky, povídám!“ Smýkl jí zpět, ale vyrvala se mu. Znova uchopil její paži. Stiskl. Bránila se strašnou silou.

Zlámu jí kosti.

Na čele mu vyvstal pot. Pustil.

„Ničím na světě,“ blekotala, „ničím na světě mně nezabráníš jít!“

„Proč?“ zařval.

„Protože to musíme udělat.“

Pocítil k ní zuřivou nenávisť, jakou cítíme k paličatému děcku, které se vymyká naší vůli a svéhlavě se žene do záhuby. Vyběhl za ní do vichru a vetkl jí prsty do vlasů. Byl bez sebe vztekem. Nenáviděl ji do morku kostí.

„Jdi zpátky,“ chrčel, „když zdechnout, tak zdechnout. Půjdu sám.“

„Ty? Proč?“

„Protože jsem se právě zbláznil!“

„Vojto, skály jsou jako z ledu,“ sípá Juliška s ústy u jeho obličeje. Odhodil ji stranou.

„Jdi dovnitř a modli se, abych se vrátil.“

9

Stojí za zmínku, jak vkročila do vichřice Lucka Vojničová. Jediná pochopila smysl Vojtových slov, když stanul ve dveřích hospody a zakymácel se na prahu, jak hledal kousek podlahy, který by ho udržel.

Vyšli rychleji, než ostatní popadli dech.

Kořenářka se plazila po svahu, padala, rozdírala si ruce a čelo, po decimetrech se soukala vzhůru a slávu této cesty neumenší ani její naprostá zbytečnost.

Neboť Jura je živ a jeho šrámy, jež mu Juliška ovázala, už zasychají. Sotva se probral, otevřel okoralá ústa a zasípěl kletbu. Poznal, že nemůže pohnout pravým ramenem. To mu nevadilo, aby si nesedl. Spatřil místo nejméně očekávané. Zatřepal hlavou v obavě, že jeho vidění jsou z horečky.

Tu se Juliška otočila a vykřikla. Na Jurovy otázky odpovídala zajímavě, ale přece dost souvisle, aby se dověděl vše, co se ho týkalo a o čem neměl ponětí.

Postavil se na nohy a s velkou námahou došel ke stolu. Čichl k láhvi a na rozdíl od Julišky se z ní napil. Padl na židli, zakymácela se, ale nerozsypala. V rameni mu hryzla prokletá bolest, dlaně mu žhnuly a na celém těle neměl místečka, které by nebolelo. Byl v mizerné náladě a

Juliščina přítomnost tu mizérii ještě zvětšovala. Mimo to slyší odporné jméno Vojty Zálešáka. Juliška je vyslovila několikrát.

Měl by ji okřiknout, ale je na to příliš slab.

Znova uchopil láhev a znovu se napil.

„Nedojde, Juro, nikdy nedojde. Zabila jsem ho.“

Jestli nepřestane, tak po ní tou flaškou mlátnu!

Jeho duševní utrpení skončilo za půl hodiny a zůstalo mu jen to menší – fyzické.

Lucka Vojničová shazuje ve dveřích mokrý vlnáček. Za ní Vojta Zálešák. Oba dýchají jako po závodním běhu.

Juliška se chytila stařeniných sukní a vtiskla do nich obličej.

„Kmotříčko!“

„Kde ty se tady bereš?“ otázala se Lucka, aniž se skutečně podívala. Dotkla se Jurova zakrváceného rukávu. Zavyl.

„Nesahejte na mě, stará čarodějnice!“

Babice se pobaveně zašklebila. Lehounce brnkla o jeho paži, div neomdlel.

„Svlékni ho, Vojto!“

„Ať se svleče sám!“

„Svleč ho a hezky zostra!“

Vojta se svezl podél stěny.

„Nic nevydržíte, blbci,“ pronesla Lucka něžně a zvedla mu hlavu. „Vstaň. Lehneš si na postel. Jdi, je to jen pár kroků.“

Vojta poslušně jde. Lehá si na páchnoucí slamník.

„Podepři ho něčím a omývej mu obličej,“ káže stařena Julišce, a protože ihned zvětřila pálené, ukázala na láhev. „Pak ať se napije.“

Dívka namáčí poslední košili. Vojta cítí na čele blahodárny chlad. Voda mu teče za krk, ale není schopen odporu. Na ničem nezáleží. Ani na pomstě už ne.

Vražedný hněv odplouvá z Vojtovy duše jako kalná voda. Zbývá tam po něm sladká prázdnota.

Lucka se zabývá Jurovým loktem. Myslivec tiskne bílé rty a snaží se neskučet.

„Pazouru máš pěkně vykloubenou. Chyt’ se stolu.“

Škubnutí – a Jura zařval. Z čela se mu lije lepkavý pot. Ještě štěstí, že je kolem všechno mokré od deště, protože se právě pomočil.

Zatím se v hospodě sbírá četa chlapů a postupují do hor. Nikdo nepochybuje o tom, že Vojta Zálešák vyřídil Juru Machalu. Z toho, co zaslechli, je nejbližší pravdě, že ho srazil do některé rokle. Žádný z

pochodujících zvědavců není tak pokrytecký, aby předstíral mravní rozhořčení. Hložek navrhuje, aby se rozdělili a dva z nich šli pro četníky. Návrh ztroskotál jednak proto, že nikdo z nich nemá chuť oddalovat pohled na Jurovo rozdrčené tělo, jednak proto, že mladý myslivec právě přechází úvozem. Nevšimá si hloučku sraženého na úpatí kopce. V náruči hýčká pravou ruku, zavěšenou na Lucčině šátku.

V Zálešákově domku našli dvě ženy a bledého Vojtu, ležícího na slavníku.

„Co je mu?“

„Má dobytčí mor. Tak abyste vypadli,“ informovala je Lucka.

Trochu naděje svitlo chlapům, když uviděli pytláckou pušku. Ale byla rezavá, neboť na ni celá léta zatékalo z děravého stropu, a nikdo by z ní nezastřelil ani hraboše.

Stalo se něco podivného. Něco nepředpokládaného, a tedy nelidského. Odcházejí s hrůzným údivem rybářů, kteří vytáhli z rybonosné řeky prázdné sítě.

Venku vane chladný, svěží vítr. Vichřice je ta tam a omyté lesy ostře voní. Je překrásný večer. Zapadající slunce se houpá v řídké pěně, jež hraje všemi barvami. Na svazích jiskří zeleň trav, voda řeky se třpytí.

Juliška klouže po mokré trávě k domovu.

Najednou je to velice blízko.

V kuchyni je jenom švagr. Všiml si jejich rozedraných šatů, v nichž se bělala nahá kůže.

„Kdes byla?“

„Schovala jsem se u Zálešáků.“

Usmál se. Něco se jí v tom úsměvu nelíbilo. Když přistoupil blíž, uskočila. Chytil ji v pase, přirazil k sobě a položil jí na ústa širokou dlaň.

„Neřvi!“ zachrčel varovně.

Přesto se jí podařilo vykřiknout.

Uviděla Stázin obličej, ale jen na okamžik. Potom ji něco švihlo přes záda a zatmělo se jí před očima. Padla na kolena, ale krupobití ran ji postavilo na nohy. Prodrala se jím a vyběhla z domu.

„Běhno! Takhle se předvádí před mým mužem, lidičky, takhle ho svádí!“

Juliška pochopila, že v jejím životě bylo něco navždycky přetato. S dosud nepoznanou lehkostí se přenesla přes Stázin jekot jako přes směšný hrbol na nové cestě.

Pozítří ji zavede Irča do Mariánského domova v Šádově Huti, odkud si paničky vybírají služebné.

Rozhlédla se po kraji.

Proti ní zářil pruh oblohy, z opačné strany postupovala noc. Nad každou chalupou se třásl obláček kouře.

Aniž věděla proč, aniž o tom vůbec uvažovala, zamířila k chatrči bratrance Marka, s nímž se po léta nestýkala.

Markova žena ji nepoznala. Dívaly se na sebe v rozpacích, dokud nevyšel Marek a neoslovil Julišku jako někoho, kdo je očekáván.

Miniatura

1

Zelená roleta prosívá zlatý prach, stále ho přibývá, ale Kristus nad klekátkem je bez svatozáře. Má hlavu schýlenou, jako by spal. Lampička věčného světla se marně snaží zadýchat jeho ledové nohy. Kolem je ticho, ticho po vichřici, která se rozpoutala mimo tento svět.

Cela je prosycena modlitbami. Pohlcuje lidský dech a mění ho v šedivou plíseň na kamenném zdivu.

Nenávidí lidi.

Ošívá se před slunečními paprsky, které pronikají do jejích pavoučích tajemství. Lastura, žárlivá na svou vlhkou tmou.

Snaží se umořit všechno živé, kromě neviditelné vegetace, rozlezlé mezi puklými kameny.

Na okamžik padla do Kristova obličeje hrst světla. Ozářila rty, semknuté ve věčném mlčení.

Ano, ano – ne, ne.

Pohanské srdce sestry Isabely se rozbušilo jako útočná pěst v její sevřené hrudi.

2

Vratislav Lipka přišel jako každý jiný. Neklidně, plaše. Přinášel si kus cizího světa tam zvenčí.

„Odkud jsi?“

„Ze Želar.“

Vratislav Lipka byl první a jediný, kdo při té bezvýznamné odpovědi pozvedl oči – a byly bez výrazu. Byl první a jediný, kdo hleděl na sestru přímo, aniž ji viděl, jako by srůstala s pozadím. Odpovídal na otázku, jež přicházela z prázdna.

Kromě dvou mechanicky vyřčených a bezcenných slov nedal všanc jediný ze svých pocitů.

Ani pokoru, ani strach, ani vzdor.

Nic.

Venkovskému faráři, který ho přivedl, se třesou ruce. Ty vypovídají o všem. O nejistotě, bolestiplném soucitu, nejasných obavách, o pochybnostech.

Od tebe se pomoci nedočkám, myslí si Isabela. Od tebe ne.

Vede je do kanceláře.

Představená se usmívá a kývá hlavou, neboť pokládá za své poslání usmívat se a přikyvovat. Její buclatý obličej vyjadřuje nepřírozenou, strnulou laskavost.

Zapsán, očíslován, zařazen.

Isabela vzala chlapce za ruku a odvedla ho šerou chodbou do koupelny.

Venkovský farář zůstal v kanceláři. Tak jako vždycky. Zbytečný, zdlouhavý komentář. Představená se usmívá, ale neposlouchá. Přesto se účastní hovoru vhodnými poznámkami, neboť ví, v které pauze je pronést.

Farář není naivka, vše chápe.

I nutnost zbytečností, jež uvolňují srdce a potřebným způsobem osvobozují duši.

Dveře koupelny skřípou. Jsou ze železa a otvírají se těžkým klíčem. Lipkův pohled se na vteřinu zastavil na zamřížovaném okně.

„Tady se vykoupeš.“

Hoch stojí bez hnutí, uhnul okenní mříži, očima omakává vybiřené stěny.

Sestra napouští vanu.

Když je do tří čtvrtin plná, utáhne kohoutek, otočí se zády a jde k pootevřenému, avšak nedobytnému oknu.

Lipka shazuje košili, poslušen rozkazu, který byl pronesen. Než se Isabela opřela o okenní rám, uslyšela zašplouchání.

Hoch se myje pomalu, pečlivě, od hlavy k patě.

Pod oknem koupelny se shromažďují zvědavci. Nováček, to je kořist. Jedna z řídkých zábav. Pokusí se prodlužovat štvanici nepostihnutelnými maličkostmi.

Slabomyslný Fanouš stojí u škopku s dešťovou vodou a plácá do ní střídavě levou a pravou rukou. Je rozjařen, křičí ohavné nadávky, cítí se důležitý, kochá se vlastní odvahou. Ostatní děti se vřískavě smějí, podněcují jeho ctižádost, ubožák si stříká vodu do očí a do nosu – za chvíli se mu z něho spustí krev – a opojen huláká:

„Chcíplo tele na hnoji,
mouchy na ně sedají...“

Isabela se na něho dívá a nepokárá ho. Stojí nehybně u okénka, až ji děti spatří a začnou do sebe strkat s nenápadným poselstvím. Po jednom se vytrácejí.

Sestra rozumí. Nový kluk přináší neklid. Dráždí nenasycená srdce sirot, posmetaných ze všech koutů na toto místo, jež má být domovem a není.

Každý z nich se sžíval dlouho a bolestně s novým ovzduším, nejbolestněji s kázní – neviditelnou opratí. Tou opratí, kterou zde v ruce drží Isabela. Poznali to skoro okamžitě.

Předstupovali před ni připraveni k boji, brzy se však sesypala jejich zbojnická pýcha.

A kupodivu – právě o její sukně se otírají ti nejmenší, kteří ještě tu a tam pročurají slamník, k ní volají v nemoci a bez odmluvy pijí hořké šťávy, jež jim vrací sílu.

Sestro Isabelo, nechod'te pryč!

Isabela nemá iluze o dětech, které jsou podle úředního označení mravně ohrožené. Miluje je však. Miluje je takové, jaké jsou. Drzé, prolhané, zlé.

Miluje je vzpurně bdělé, naslouchající neodolatelnému volání zvenčí, které sama zná líp než tuláci, hledící ke hvězdám ze stohu slámy.

Miluje je zkrvavené rvačkami, miluje je pokorně se modlící, miluje je zlomené strachem.

A všichni, všichni bez výjimky vědí o její lásce, trestající, málomluvně – a bezpečně.

Ti nejslabší z ní žijí.

Lipka se osušuje a přemítá, zda má vzbudit sestru, která na okně asi usnula, nebo se vytratit a zmizet, když se naskytá taková příležitost.

Natáhl si neslyšně ústavní košili a kalhoty, dřív však než vykročil ke dveřím, otočila se spící sestra k němu, jako by všechno viděla.

„Teď půjdeš k panu doktorovi.“

Lipka se zachvěl. Mluví s ním jako s dospělým, ale pokouší se ho zdolat. Zní to v jejím tichém hlase, hledí to z jejích mírných očí. Lipka má instinkt zvířete, a ten k němu vysílá varování. U doktora byl jedenkrát, tenkrát, když mu vymkli ruku. Vzpomíná na Lucku, jak ho vlekla za zdravou paži, vzpomíná na bolest a pokořující slzy.

„Čeho se bojíš?“ Pronesla stejná slova jako tenkrát kmotra. Uhodla jeho pocity. Lipka se znovu zachvěl. Narazil na něco neznámého.

Vrátili se do kanceláře. Venkovský farář ještě hovořil. Sotva vstoupili, zmlkl. Tvářil se provinile. Patřil k lidem, kteří jsou přesvědčeni, že zodpovídají za všechnu bídu světa.

Isabela oznámila, že půjde s chlapcem k lékaři, a představená kývla, přestože tento úkol připadal sestře Kamile, která ho povýšila na svou výsadu a plnila jej s horlivostí, že na sebe místní drbny mrkaly, sotva zahlédly v čekárně její zardívající se obličej pod naškrobenou loktuší.

Isabela zasáhla do jejích práv, Kamila se však neodvážila odporovat, protože v klášteře se dělo především to, co si přála ta nejobávanější.

Lékař byl mladý, hezký, ale s vychladlým pohledem zhýralce či světce. Prohlédl Lipku, pozastavil se nad jeho jizvami a s mdlým úsměvem, věnovaným sestře, zanesl do jeho osobního archu: úplně zdrav.

„Kdo tě tak tloukl?“ zeptal se bez zájmu.

„Nikdo.“

Lékař pokrčil rameny a opět se na sestru usmál.

Jeho úsměv neopětovala.

Jdou předlouhou vesnicí, rozloženou podle silnice, domy jsou větší než v Želarech, ale namačkány na sebe, před nimi blátivé příkopy.

„Jdi přede mnou.“

Poslechl beze slova. Zaposlouchal se do rytmu sestřiných kroků a vyrovnal s nimi své. Je rozhodnut. K útěku zvolí noc.

Isabela mu hledí upřeně do zad. Domovská obec: Želary. Matka: Lenka Lipková, zemřela. Mysl jí však zaměstnává jméno, které není napsáno v chlapcově osobním listě, nýbrž v jeho obličejí. Ani prastará miniatura, medailon, který má mezi svými modlitbami, ani ten není tak věrný.

Sesulo se před ní víc než čtvrt století. Ten, který jde před ní, je její malý bratr Jan.

Dvakrát, jak se domnívala, ho vrátila Bohu. Poprvé, když ho přinutila, aby se oženil s naivním stvořením, jež objímalo Isabelu v pase a vzlykalo. Když prosebnici zvedla, přitiskly se jí k ruce rozpálené tváře. Hořely slzami jako vínem.

Tehdy pokládala za svaté všechny, kteří milují.

„To dítě bez tebe zemře,“ řekla bratrovi.

Zasmál se.

„Na této podlaze přede mnou klečela.“

„Je dost bohatá, aby si mohla dovolit hysterii v jakékoli podobě.“

„Zvolila si tě.“

„Jen proto, že já jsem nebyl ochoten zvolit si ji.“

„Jsi zodpovědný za to, co se stalo. Oženíš se s ní.“

„Nehledá manžela. Hledá nevolníka.“

„Oženíš se s ní, bratře ... Řekla mi, co mezi vámi bylo.“

„Jenomže před tím bylo něco mezi ní a jinými chlapci.“

„Ušetří mě oplzlostí.“

„Podle mě nejde o žádnou oplzlost, ale ušetřím tvou nevinnost... Zvlášť když jsem přesvědčen, žeš vyslechla, jak se domnívám, bez pohoršení Adinu květnatou tirádu.“

Za dvě léta neklidného manželství prchla Ada Šeldová ze Želar beze stopy a bez rozpaků, zanechávajíc za sebou v kolébce neduživé dítě.

Podruhé podstoupila Isabela zápas o bratrovo spasení, když od něho odvedla Pavlínu – poběhlíci, nehodnou ženu Michala Lipky.

Jeho tehdejší běsnění pohltila dálka a čas.

Nyní jí osud nastražil třetí, snad nejtěžší zkoušku.

„Vratislave, znáš inženýra Šeldu?“

„Znám.“

Trhl sebou a obrátil se. Čeká na další otázky, ale sestra se neptá. Jdou mlčky ke klášteru.

„Umyj si ruce, zavedu tě do jídelny.“

Zas ten tón, určený uším dospělého.

Nerad a s obavou zaznamenal Lipka nitečku, jež se mezi nimi napjala – zárodek pouta?

Pokud má být v klášteře ponižován – a to je nevyhnutelné, ne od této sestry. Vnímá to jako zvláštní nebezpečí.

Jídelna je studená síň, naplněná mastnými výpary.

„Tady je tvé místo.“

Posadil se na dřevěnou lavici mezi dva starší hochy. Jak sedal, ucítil ve stehně špendlík. Nevykřikl, nezasykl, nepohnul se. Po chvíli nové bodnutí. Tentokrát poznal trapiče a věděl, koho ještě před útekem ztluče.

„Jez!“ pobízí růžová sestra Kamila.

Lipka se dívá před sebe a nejí. Nedokáže zvednout lžici, pozorován desítkami číhajících nepřátel.

„Nedostaneš v neděli čokoládu,“ posmívá se mu usmrkaný Jozífek. Mlaskavě přitom srká polévku a bryndá si ji na košili.

V neděli tu nebudu, myslí si Lipka.

Ucítil ve vlasech cizí ruku.

„Ty jsi ze Želar?“

„Ano.“

„Pověz mi...“ Sestra, která ho pohládila, nedořekla. Jako duch se vedle ní zjevila Isabela.

„Máte dozor, sestro Andreo.“

„Já vím. Odpust'te.“

Něco mi chtěla, pochopil Lipka, něco důležitého.

„Jez!“ poručila nyní Isabela a zůstala stát u jeho místa.

Nabral lžici husté, skoro studené polévky a s přemáháním polkl. Po obědě je polední klid. Děti leží ve svých postelích, dívají se ke stropu, některé si tiše vyprávějí, tak tiše, aby nevzbudily klímající sestru, která je hlídá.

Jen nejmenší skutečně spí a ze spánku si broukají.

Nový kluk ještě nemá připravený slamník. Smí proto rovnat na dvoře dříví. Každé bdící dítě by s ním měnilo, neboť nucená nečinnost je horší než nucená práce.

Lipka pilně, obratně rovná a nemyslí na to, co dělá.

Jeho myšlenky mají jiný obsah. Ztlouct kluka, který ho bodal, a uniknout.

„Vraťo.“

Sestra Andrea stojí za hranicí dříví, takže ji není z kláštera vidět. Hoch se k ní otáčí a nepřestává rovnat. Ví, že právě toto si sestra přeje.

„Až to srovnáš, přijď do kuchyně. Ta zamřížovaná okna vlevo.“

Sehnula se za hranici dříví a rozplynula se.

Zamyslel se nad tím. Podivné pozvání zaskočilo jeho plachost.

„Aby ses nepřetrhl. Vašnostovi se nechťelo papat, vašnostovi se nechce pracovat.“

Růžová Kamila. Tu budu nenávidět.

Snad měl tu myšlenku v obličejí, protože mu vlepila pohlavek. Takový, že budil útrpnost. Druhý nedopadl.

Uskočil, proběhl dvorem a narazil na ohradu, za níž kraluje ohromný polodivoký pes. Lipka mu pohlíží do očí, ohmatávají se pohledy, pes vstává a pochoduje k plotu, pokud mu stačí řetěz, který ho poutá k boudě.

Je to vlčice. V hrdle jí chrčí nevůle.

Lipka k ní tiše promlouvá. Vztahuje k ní ruku.

Kamila zaječela jeho jméno v okamžiku, kdy přeskočil plot.

Pes a chlapec si jdou pomalu vstříc. Krok za krůčkem. Oba ve střehu.

„Nepřibližuj se k Ritě! Nepřibližuj se!“

Sestra klopýtla a upadla.

Pes a chlapec pokračují v cestě.

Kamila došla k ohradě, obličej stažený křečí, a pověsila se na plot.

Nad tím, co spatřila, se změnil její děs v mdlobu.

Vratislav Lipka drží zuřivou fenu kolem krku, škrabe ji za ušima, lísají se k sobě, jako by se poznávali po předlouhém odloučení. Rita poštekává, vrká, drcá do svého nalezeného druhu celým tělem, vrtí ohonem, že opisuje kruhy.

„Okamžitě pusť toho psa, slyšíš?! Okamžitě!“

Fena se napřímila a obnažila zuby.

„Okamžitě ji pusť a pojď sem!“

Lipka na ni studeně pohlédl a chystal se vyplnit příkaz. Jde k brance a za ním vlčice, vlekouc za sebou vysmeknutý řetěz.

Kamila klesla na kolena a zatarasila branku svým tělem. Její hlas doráží na klášterní zdivo a usazuje se v puklinách.

Z ohrady vyvedla Lipku Isabela. Od ní se nechala Rita uvázat a olízla jí ruku.

Kamila to odnesla šokem. Sípavě žadoní, ať zastřelí kluka i psa. Souhlasila, aby přivolali lékaře, ale když zjistila, do které části těla jí míní zapíchnout injekční stříkačku, zoufale se vzepřela. Děti byly příhodou se psem zmateny. Vloudil se mezi ně kdosi, kdo se jim nepodobá.

Když si po poledním odpočinku hrály na zahradě, Lipka se jejich her neúčastnil. Nedal jim příležitost, aby ho odmítly. Sedl si stranou a mlčky je pozoroval.

Zdálo se, že se tím baví.

Je však hra přestávala bavit.

Někteří se pokusili rozzuřit ho posměšky. Jako by je neslyšel. Chystali se ztlouci ho, jakmile se vzdálí dozírající sestra. Sotva však nadešel vhodný okamžik, zaútočil nový kluk sám, a to tak zkušeně a rychle, že je rozprášil dřív, než se stačili semknout. Sestra, přivolaná křikem, už viděla jen konec zápasu. Lipka kopal do ležícího chlapce, z jehož úst se valila krev.

„Proč jsi to udělal?“

„Píchal mě špendlíkem.“

Bez lítosti, bez špetky soucitu, tváří v tvář své ztýrané oběti. Zavřeli ho do prázdné marodky a radili se, jak ho zlomit. Hladem, bitím, vězením? Nový kluk se nebojí ani jednoho. Natržený rukáv obnažil jeho paži, plnou výmluvných stop.

Večer se do Lipkova vězení vplížila sestra Andrea a přinesla mu borůvkový koláč. Jednala proti řádu kláštera a proti všem metodám, které tu vedou k cíli.

Lipka však netouží utiřit hlad její večerí. Dívá se na ni skoro stejně prosebně jako ona na něho.

Sepjala ruce.

„Pomodlíme se, by nám Bůh dal sílu k zápasu se zlem.“

Lipka je přesvědčen, že sílu k zápasu se zlem má.

„Nebudeš se modlit?“

„Co po mně chcete?“

Andrein obličej zmrtvěl. Otázka ji vylekala. Uběhla chvíle, v níž mobilizovala své síly.

„Znáš inženýra Šeldu?“

Překvapením mžikl.

„Znám.“

„... je zdrav?“

„Je.“

„Vídáš ho často?“

„Ani ne. Mám mu něco vyřídit?“

„Ne, ne!“

Nepříjemné ticho.

„Jsem žena tvého strýce Michala.“

To nečekal. Nikdy by byl nepomyslel, že se s ní setká. S courou, již proklela babička a pro niž Michal tak zpustl.

Nedal najevo své myšlenky ani své pocity.

Jeho instinkt mu říkal, že se setkává s člověkem nesmírně dobrým – a bezbranným.

Je to klam?

„Odešla jsem od něho ... dávno.“

Co říkala předtím, asi přeslechl.

„Já vím.“

„A Líza?... Co dělá Líza?“

„Studuje.“

Andrea se rozplakala. Ať přestane, proboha! Co na tom, že Líza studuje! Zajímalo by ji, že ji Helenka pokládá za vílu?

„Tenkrát byla ještě dítě.“

Kdy je to tenkrát?

„Vratislave, máš doma psa?“

Lipka ví, že chce uniknout, nové téma mu nepřipadá nesmyslné. Není zvědavý, je mu koneckonců jedno, proč se tu opakuje Šeldovo jméno a proč přináší takové vzrušení.

„Psa ne. Jenom kozu. A stejně není má.“

„Čí je?“

„Bojarova. Já jsem u nich v zimě bydlil.“

„Bojarku znám ... Je to hodná žena.“ Ztišila hlas, každé slovo se plížilo šerem a hmatalo cestu.

„Když jsem žila v Želarech, tys nebyl na světě. Bojarova měla Slávka a Ondru.“

„Ti umřeli. Ted' má Helenku.“

„Helenku?“

Co je na tom divného?

„Chodí už do školy?“

„Chodí. Učí se nejlíp z celé třídy.“

Roztál.

Najednou má želarský divoch tu nejmírnější tvář, najednou začíná vyprávět sám.

„Ještě než začala chodit do školy, uměla napsat SLON. Je chytrá. Ale je moc malá a hubená. Pije rybí tuk.“

Z chodby zašustily naškrobené sukně.

„Neříkej v Želarech nikomu, že jsem tady. Prosím tě proboha, neříkej!“

„Neřeknu.“

Uhodl, že se to nesmí dovědět především inženýr Šelda.

Andrea vyskočila, otevřela dveře a stála proti té, kterou očekávala.

„Přinesla jsem mu večeři.“

„Tak? Jděte. Zamknu dveře.“

Ani slovo pokárání. Jak jdou po chodbě, ptá se Isabela jakoby mimochodem.

„Znáte Želary, Andreo. Víte, kdo je Lipkovým otcem?“

„Ano. Velebný pán mi to řekl. Jmenoval se Vilém Svojsík.“

Andrea hledí na Isabelu klidně, v jejích očích není stín pochybnosti.

Isabela se usmívá. Její modlitby byly vyslyšeny.

3

Vratislav Lipka stojí u okna marodky – svého vězení. Je v prvním poschodí, snad proto zde nejsou mříže.

Večerní mraky plují po fialovém nebi, na sklo tlučá vítr, z dálky se ozývá naléhavý šepot.

Dnes se vydá na cestu. I kdyby okno bylo ještě výš, i kdyby skok z něho znamenal smrt.

Nemůže dýchat.

Je pohlcován cizinou a všechno se v něm chvěje.

Vyšla první hvězda.

Ještě ne.

V prostorném sále usínají děti, sestra Andrea chodí mezi nimi, tu a tam se zastaví, upraví přikrývku.

Želary, duní jí v hlavě, Želary!

Zase je na kost obnažen klášter a všichni, co v něm žijí.

S úzkostí naslouchá dětskému dechu.

Přijímají, stále jen přijímají. Mohla by umírat... umři, Andreo, je nudné, že nikdo neumírá, bude pohřeb, přijde nová sestra, umři, Andreo, bude se něco dít!

Jim jsem zasvětila život, pojídají ho jako chléb.

Jozífek zakňoural ze spánku, pak vykulil probuzené oči.

„Copak, Jozífkú?“

„Mně se zdálo o vlku.“

„Spi.“

„Já se bojím spát.“

„Jen spi. Teď se ti bude zdát o ovečce. O ovečce s červenou mašličkou.“

Jozífek zavírá poslušně oči.

Sestřinu tvář rozehrál šťastný úsměv.

Vedle Vašek, obě chodidla mu čouhají z deky, černá špínou. Kde může, sundá si boty, nenávidí je.

Lojza. Andrea má od něho růženec ze suchých žaludů.

„Nate!“

Rozpaky a útěk. Tak dovedou darovat jenom děti.

Andílci v železných postelích, čistí, požehnaní.

Zlí, nepřející, závistiví, zbabělí!

Kristus nade dveřmi ukazuje rozpráhnutýma rukama dva opačné směry. Měsíc stoupá. Noc není černá, je tmavě rudá jako české granáty. Andrea klímá na pelesti lůžka. V opačném křídle kláštera bdí Isabela. Z prázdného vězení Vratislava Lipky voní netknutý borůvkový koláč.

Hoch utíká k trati. Nesl si ten směr v paměti, když jeli do kláštera. Kolejnice se z dálky přízračně lesknou. Ve dne jsou černé, v noci svítí.

Z ohrady zavyla Rita. Vrátil se a otevřel jí branku.

Rozdával svobodu, již byl pln.

Sledovala ho až k trati, očichala pražce, vymočila se na ně, běžela s ním kus cesty, ale pak se otočila, krátce zakňučela na rozloučenou a vydala se k domovu.

Úprkem a bez ohlednutí.

Vratislav Lipka jde a jde. Necítí únavu, necítí hlad.

Z lesa zahoukal sýček. Napodobil jeho hlas.

Několikrát skočil pod hráz, aby se vyhnul vlaku, několikrát obešel strážní domek.

V ranním šeru se před ním otevřel jícen tunelu. Zaváhal. Tunel číšel nebezpečím. Pruty kolejnic se v něm ztrácely.

Lipka se jich dotýkal bosýma nohama a z toho dotyku mu stoupala do těla odvahy. Vnořil se do černého propadla.

Zpočátku za ním blikal mdlý kahan, světlo však řidlo a zmenšovalo se. Setřásl strach a pokračoval v chůzi, sverepě, odhodlaně, tápal rukama a nohama stále hmatl kov, jenž mu byl ukazatelem, třásl se zimou, neboť podzemní chodbou províval severák, šel rychleji a rychleji, nedopřál

oddychu sevřenému srdci, dokud se před ním tma nerozskočila a prasklou skořápkou se nevyklubalo světýlko, napřimující víc a víc úběžné stěny.

Vyběhl z tunelu a začal si radostí pískat.

Ranní slunce ho zaštipalo do očí.

Znovu musel obejít strážní domek. Došel na stanici. Tu ho napadlo něco, co mu dosud nepřišlo na mysl. Nasednout do vlaku a jet. Vybral si venkovskou paní v širokých sukních a s košem, za nímž jako za štítem vylezl do přeplněného vozu. Koš ho přitiskl do kouta, nemohl se hnout, ale vyhovovalo mu to, mohl se schoulit a spát.

Byl neviditelný.

Drnčení, které mu pronikalo tělem, ho naplňovalo blahem.

Kdykoli se cestujícími prodíral průvodčí a volal „jízdenky, prosím“, probouzel se a zatajoval dech.

Najednou se koš odlepil od jeho těla a kymácivě se pohyboval k východu. Lipka se zděšeně rozhlédl jak nepřipravený herec, před nímž se rozhrnula opona.

Snaží se uhájit svůj bezpečný kout, ale lidský proud ho strhuje. Posouvá se s ním.

„Nečum a lez!“ okřikl ho kdosi.

„Já ještě nevystupuju.“

„Ne? Tak tohle je konečná, milostpane. Dál to nejede.“

Lipka vyběhl z vozu a ocitl se na širokém nástupišti. Po volné trati ani památky. Nad kolejnicemi byla umístěna ohromná písmena: **VSTUP NA KOLEJE ZAKÁZÁN.**

Proud lidí ho vleče s sebou, je bezmocný proti té kypící mase, avšak když spatří, že lidé směřují do podzemní šachty, obrátí se čelem proti zástupu a prodírá se zpět. Je šťouchán kufry, deštníky, holemi.

Nakonec se lidský chumel vysypal do podzemí, nástupiště zůstalo prázdné. Skočil na koleje. Kdosi za ním vykřikl, ale neohlíží se, utíká, pádí dál.

Koleje se začínají mísit, křížit, protínat. Za zády slyší píšťalky a zlostné hlasy. Rozběhl se křížem přes hadí hnízdo kovu, doběhl ke zdi a opřel se o ni zády. Tu a tam stojí zbloudilý vůz bez lokomotivy, stejně ztracený jako on. Volají na něho ze všech stran, mávají praporky. V zoufalství se vyhoupl na popraskanou stěnu. Zlezl ji překotně, takže si poranil dlaně o střepiny skla, které byly nahoře.

Na druhé straně se mu naskytl nečekaný pohled. Leželo před ním město. Vysoké, věžaté, mírně zakouřené, takové, jaké visí na zdi chodby v želarské škole.

Otřel krvavé ruce o kalhoty a dal se váhavě první ulicí. Domy mu připadaly nesmírně vysoké, nakláněly se, jako by padaly. Po silnici fičely automobily.

Poprvé uviděl tramvaj a oči mu div nevypadly.

Lidé, kteří kolem něho chodili, vydávali zvláštní vůni. Vůni města. Byli načechrání, sváteční a všichni pospíchali. Kdykoli se zastavil, tarasil někomu cestu.

Zdálo se, že ho pozorují. Neměl se kam skrýt. Všechny prostory byly prolezlé lidmi. Město se jimi hemžilo jako červivý sýr.

Když se trochu uklidnil, upoutaly ho výklady. Hltal očima tu neuvěřitelnou hojnost. V té chvíli si pomyslel: Helenka by se divila!

Věděl předobře, že by se jí netřásly nohy a nezrychloval dech, že by kráčela hrdě a sebevědomě – svou novou pohádkou.

A všechno kolem by bylo přirozené.

„Co se ti stalo, chlapče?“

Oslovila ho hezká paní v nevidaném klobouku.

Couvl, zraněná ruka, kterou ohmatával výkladní sklo, mu sklouzla podél těla. Položila mu ruku na rameno. To bylo příliš pro jeho plachost. Vymkl se a utíká, podle zvyku kličkuje, ačkoli ví, že za ním nepoběží.

Když si byl jist, že unikl, hledal ji a našel, plížil se za ní, neboť se drápkem uchytila. Sbíral odvalu. Musí ji oslovit. Poleká ji?

Ne. Věděla o něm. Viděla ho, jak jde za ní, objevoval se v nesčetných zrcadlech, které ulice nastavovala. Zastavila se u stánku s novinami.

Přitočil se k ní a zašeptal tak tiše, že mu sotva porozuměla.

„Paní, nevíte, kudy se jde do Želar?“

Potřásla hlavou. Otevřela směšnou taštičku a beze slova mu podala pětikorunu.

Lipka sevřel darovaný peníz a díval se, jak paní odchází.

„Prosím vás!“ odhodlal se zavolat, ale už ho neslyšela.

Pětikoruna je jmění. Mohl by si něco koupit, má ukrutný hlad. Nedokázal by však vstoupit do obchodu a ukázat na vystavenou lahůdku.

Bloudí bez cíle a mimoděk pospíchá. Odkoukal rytmus města.

Narazil na hlouček hochů. Vybral si nejmenšího, chytil ho za ruku a odvedl do průjezdu. Trochu se podivil, že se kluk nebrání a že se ostatní rozetekli.

„Řekni, kde jede vlak!“

Kluk na něho hledí jako vylihnuté tele.

„Řekni!“

„Já nevím.“

Lipka uhodil a kluk se dal do breku. Po druhé ráně začal vřeštět, jako by mu šlo o život.

„Dám ti pětikorunu!“

Pěstí ucpává řvoucí ústa. Kluk se dusí, rudne, veliké slzy se mu hrnou na košili. Na jemnou, čistou košili s lesklými knoflíky. Začínají se u nich zastavovat lidé a Lipka poznává, že mu nezbývá nic jiného než další útěk. Vyrval dva knoflíky z té krásné košile řvoucího podělace, otřel se o kostým slečny, která couvla, jako by měl mor, a štítivě vypískla, upaluje a zas ze zvyku kličkuje. Rozžhavená dlažba ho pálí do chodidel, je to nepříjemné, přestože Lipkova chodidla jsou zvyklá na ledacos.

Peníze v dlani mu zvlhly.

Jak je možné, že natrefil na toto ohromné město, když přece do Doub přes žádné podobné nejel?

Uvědomil si chybu a zpotil se po celém těle. Po téže trati jedou vlaky dvěma směry. Bezmyšlenkovitě zvolil nesprávný, on, který má takový cit pro směr cesty!

Ani tunel nepatřil k jeho pouti. Co se to s ním děje?

Musí se vrátit.

Ale jak?

Dostal se na předměstí, domy se smrštily, město se změnilo ve vesnici. Z neupraveného krámků ho pozoruje bradatá hokynářka. Zamířil k ní. Hokyně zná, těch se neostýchá.

Podal jí darovaný peníz.

„Co za to chceš?“

Prohlédl si krámků a zvolil višně. Než je navázila, vysoukal ze sebe: „Prosím vás, teto, neznáte cestu do Želaru?“

„Do Želaru? Jakživ jsem to jméno neslyšela.“

Zachechtala se bůhvíčemu a podala mu sáček. Sama od sebe k němu přidala dva tvrdé rohlíky.

Sedl si na okraj chodníku a dal se do jídla. Pecky vystřeloval k obloze.

Když byl syt, pocítil únavu.

Těžce se zvedl. Loudal se prašnou silničkou, kudy projížděl vůz, tažený starým koněm. Dal se za ním.

Dorazili na široké prostranství. Uprostřed plátěný stan. Cirkus. To znal. Velebný pán mu kdysi zaplatil lístek, když cirkusáci hostovali v Šádově Hutě. Vždycky, když si na to vzpomene, naskakuje mu husí kůže. Děsí se dovednosti, nad níž praská bič.

Byl by rád, kdyby ta zvířata nikdy neviděl. Zvířata v klecích, zdeptaná, páchnoucí, ztročená na nejvyšší míru.

Kláster mu připomínal cirkus. Děti, které tam viděl, se podobaly uvězněným zvířatům.

Vplížil se mezi maringotky a procházel se kolem klecí. Zvířata funěla, vrčela, chraplavě dýchala, některá se vzdala, jiná si ještě uchovávala nenávist.

Pokoušel se dorozumět se s nimi, ale nebrala ho na vědomí. Žila v jiném světě než on.

Přibelhal se k němu pudlík – napadal na přední nohu. Lipka ho oslovil, pes odpověděl chápavým zakňučením a olízl mu nárt. Zřejmě aby se zavděčil za nabídnuté přátelství, udělal několik přemetů, postavil se na zadní a cupital v kruhu drobnými krůčky.

Hoch nastavil paže a pudlík mu skočil do náručí. Zblízka bylo vidět, že je to starý pes, obě oči měl už zakalené. Dotýkal se Lipkova krku studeným vlhkým čumákem.

Zaujal chlapce tak, že zapomněl na opatrnost. Instinkt ho však varoval včas. Přikrčil se do stínu pestře pomalované kolny o vteřinu dřív, než ho mohli zahlédnout dva muži, kteří mu křížovali cestu.

Opatrně se odsoukal stranou, k pavilonu šelem. V bezpečí jeho náruče se pudlík bojovně naježil a zavrčel na lva. Chlapec se zasmál. Shodil mrňavce na zem, ten se však okamžitě snažil vyšplhat po jeho nohavici. Znova se zahníždil v ochranných pažích, znova se naježil a zavrčel. Lev si ho ani nevšiml, ale Lipka mu přesto pochvalně pohladil šedivou hlavu. Přitiskla se mu k rameni.

Bylo mu líto, že pudlíka zklame. Šedivec netuší, že kamarádství, jež se tak spontánně rozvinulo a jež pro něho tolik znamená, se blíží ke konci.

Lipka si mimoděk vzpomněl na chytrou kysu ve starém mlýně. Jistě na něho čeká.

V okrouhlém stanu se cosi dělo.

Pro Lipku bylo maličností nadzvednout nepozorovaně plátno a vniknout dovnitř. Podlezl zadní lavice a sedl si se zkříženými nohama k jednomu z opěrných sloupů.

Zpočátku se díval bez zájmu, ale pak přišla čísla artistů a on ožil. Snad jako jediný z diváků dovedl odhadnout obtížnost cviků. Fascinovaly ho.

Znal dobře ten mrtvý bod, kdy je třeba pustit se opory a pokračovat v letu, uvolnit tělo a s pružností spirály dopadnout v pravý okamžik na pravé místo.

Představení skončilo a Lipka vyšel ze stanu. Vyšel s ostatními hlavním východem. Rozhlédl se a dal se směrem, kde bylo nejméně domů. Po půlhodině vyskočila na obzoru pole a mezi nimi násep.

„Trať.“

Rozhodl se sledovat ji k nejbližší stanici a tam se zeptat. Spotřebuje na to všechnu svou odvahu, ale nemá jinou volbu.

Vyhledají mu správný vlak ... Ale co když se zeptají, jestli má peníze?

Slunce dostihlo vzdálené vrchy a sestoupilo k nim. Vzplanuly.

Ve vsi podél trati zvoní klekání. Blíží se noc, laskavá, bezpečná a povzbuzující noc. Hoch skáče z pražce na pražec s očima upřenýma do dálky.

„Stůj!“

Z příkopu vyrostly dvě postavy v uniformách. Stůj!

Zrychlil běh.

Tu se mu něco zarylo do boku a bolest ho povalila na kolena. Rozpráhl ruce, aby se něčeho zachytil, a jak se jeho hlava přiblížila k zemi, uslyšel dunění vlaku. Vlekl se po kolejích, zatíнал ruce mezi hrboly, soukal se po decimetrech, připoután ke stružce červené krve.

Vlak duněl proti němu, hladově, divoce – sladce.

Dva muži se nad ním naklonili a oba vykřikli.

„Vždyť je to chlapec!“

Jeden z nich položil Lipkovi ruku na hlavu. Zařval, protože chlapcovy zuby se do ní zakously. Kopl ho zuřivě do zraněného boku. Lipkovi vyskočila pěna kolem úst, zachrčel, ještě spatřil, jak ze země vyšlehly plameny, a vzápětí omdlel.

Odnesli ho do strážního domku a poslali pro doktora.

Když se probudil, spatřil nad sebou hlídačovu dceru s hustými pletenci, stočenými nad čelem. Podávala mu voňavý nápoj. Ucítil vůni malin.

„Napij se.“

Lipka pije.

Bloudí očima po stěnách. Bok ho bolí tak, že se nemůže pohnout. Doktor přijel v autě, ohmatal Lipkovu ránu a zajel do ní sondou.

„Měli jste štěstí, je to jen sval.“

„Pokládali jsme ho za Kamínka, předevčírem utekl z kriminálu.“
Vratislav Lipka omdlévá podruhé. Kolem přefrčel vlak, natřásl se jako baletka a uličnický si pískal.

Hlídačova dcera omývá Lipkovo čelo.

„Sestro.“

„Copak?“

„Já jsem ze Želar. Víte, kde to je?“

„Nevím.“

Podle toho, jak to vyslovila, cítí s Lipkou soucit.

Celou noc – v polobdění, v polospánku – slyšel hoch drnčení vlaků. Houpaly jeho postelí. K ránu mu myšlenky ozdravěly. Nikdo neví, že utíkám z kláštera. Zde si mě nenechají. Pošlou mě domů. Nezbude jim nic jiného.

Umdlené tělo chce spát. Lipka se brání spánku ze všech sil. Ve spánku je člověk vydán na pospas. Mohl by zašeptat něco osudného.

„Pojedeš domů,“ řekla hlídačova dcera. „Kousek odtud čeká auto.“ Krev stoupla Lipkovi do obličeje.

Zázrak.

Auto ho unáší po silnici zamoučené jako mlýnský řemen.

Doma si lehne pod borovici a nekonečně dlouho bude pozorovat proměnlivá mračna.

Helenka se bude divit.

Stálo to zato. I cesta po trati, i rána do boku.

Auto se zastavilo, chtěl vyskočit... ale sotva se vztyčil, spatřil okénkem ohavnou stavbu kláštera. Strměla k obloze jako sídlo duchů.

Svalil se zpět a zaryl prsty do sedadla. Museli ho odtrhnout.

Na bílé posteli marodky přemýšlí želarský divoch, co se to stalo, že se mu země stočila pod nohama jako bludný kruh. Nemá ponětí o malém razítku na klášterní košili. Netuší, že nosil na těle značku jako pes.

Zuby bolesti mu chtějí vykousat živé maso.

Bůhví kdy bude mít zas sílu k útěku.

Zavřel oči a vytlačil z nich slzy. Zůstal mu pod víčky obraz klenuté místnosti, slabě zlacené sluncem. Chtělo se mu křičet, tlouct kolem...

Všechno bylo marné. Cesta i rána do boku. Docela marné.

„Vratislave.“

Neotvírá oči. Nechce nikoho vidět.

Andreina dlaň se mu sune po čele, uhlazuje mu zpocené vlasy. Má chuť plivnout po té milosrdné dlani.

„Má horečku.“

To zrovna. V duchu se jízlivě směje. Žádná horečka, nenávist, nenávist! Jdi pryč!

„Až se probudí, budu mu číst.“

Na to ti kašlu.

Pár vteřin a odšustila. S kým mluvila? S Isabelou? Nějak divně je s nimi oběma spjat. Ví přesně, co by z nich mohl vymámit. Z Andrey všechno, z Isabely nic.

A přece. Nepojmenovatelný pocit mu říká, že právě Isabela je mu zvláštním způsobem blízka.

Spojuje je neviditelná nitka.

Jako by ho držela za ruku.

Co s tím?

Kdysi dávno, v raném dětství nesmírně toužil držet někoho za ruku. Nikdy ji nenašel, tu ruku.

Naopak. Právě jemu byla přiřčena role ochránitele.

Začalo to kuřaty, jimž káně zadávala matku. Držela se ho, pelášila za ním, sotva se objevil. Učil je zobat zrníčka a přiměl Dulinu, fenu bernardýna, kterou osvobodil z Kolískovy kůlny (Kolískovi chytali psy a prodávali psí sádlo), aby je hlídala. Našel jim úkryt v jednom ze zhroutených seníků, kam někdy sám chodíval na noc.

Nakonec chodila kuřata za Dulinou. Když si chladila břicho tak, že se rozplácla ve stínu a natáhla všechny čtyři – zavrtaly se jí pipiny do kožichu, pěkně v řadě, jako šňůra živých korálů.

Tehdy byl Lipka šťasten.

Měl nadání pociťovat štěstí z dostupných maličkostí, jak je to dáno všem tvorům kromě člověka. Prožíval chvíle, jež nic nekalí, kdy dýcháme volně, v dokonalé harmonii se vším, co jako my žije. Nechápal, za čím jiným se lidé ženou, a nebude mu dáno, aby to pochopil do konce života.

5

Isabela si sedla na hochovu postel, dívají se mlčky jeden na druhého.

Jak je mu podoben, ach, můj Bože! Ale ty sám jsi srazil kulku, která mu měla proletět srdcem.

„Vratislave.“

Neodpověděl. Ví, že sestra nežádá odpověď.

„Až se uzdravíš, utečeš znovu.“

„Uteču.“

„A potom zas.“

„Pokaždé uteču.“

„Proč?“

Ví proč, tak nač se ptá. Sestra ostatně ani teď odpověď neočekává. Nechce ho obelstít, tím je si jist. Mluví s ním přímo, jako nikdo jiný v klášteře. Ona jediná ví, že Vratislav Lipka není dítě.

„Znám člověka, který tak jako ty nikoho neposlechl, a když poslechl ...“ Nedořekla.

Dopadlo to špatně.

„Proto se vrátíš.“

Srdce se mu rozbušilo. Stydí se za to, že je sestra slyší. Ale k Isabelinu sluchu nedochází jeho tlukot.

„Do Želar?“

„Do Želar,“ potvrdila. Slabě se usmála – ještě dlouho po jejím odchodu vrtalo chlapci hlavou, jestli byla v jejím úsměvu skutečně něha.

Jeho návrat prosadila poměrně snadno, na odpor se postavila jediná Andrea.

„Vždyť ho tam ubijí.“

„Neubijí, sestro Andreo.“

V Lipkově osobním listě přibýlo: nevychovatelný.

Datum odjezdu je přesně určeno. Lipka poslušně jí, pije, odpoledne na povel usíná. Dusí ho podivné tajemství, které si odtud odnese. Nenávidí tajemství.

O tom jediném neřekne Helence ani slovo.

Deset nekonečných dní.

Na noc se marodka nezamyká. Nikoho by nenapadlo, že chlapec, jemuž působí pohyby bolest, opustí lůžko, vplíží se do temných chodeb, že se nepoleká kamenných svatých s předlouhými stíny, že proleze titěrným okýnkem na dvůr, že se vydá zábavou nocí k lesu.

Kus cesty ho opět provází Rita.

Našel si paseku, sedl si na povalený strom a pozoruje měsíc.

Tady je konečně sám sebou, zbaven veškeré tíhy.

Ráno nic nepoznají. Šel bosý, košili vykasanou, aby se neurousal. Vyuřil ho šelest, který spíš vytušil, než zaslechl.

Zmizel v mlázi. Ze tmy lesa vyšel na paseku muž, přes rameno nesl batoh a rýč. To, co chce zakopat, má zřejmě v ranci.

Obezřele si vybral měkké místo, hledal je tak, že sekal rýčem do země, dokud se nezačal bořit. Jak hloubil jámu, občas se zastavil a rozhlédl se.

Narovnal záda a odhodil rýč. Z rozvázaného batohu vyndal cosi v ženském šátku, vypadalo to jako veka chleba. Jeden cíp se uvolnil, pokoušel se ho zachytit, Lipka viděl, že se mu třesou ruce. Obsah šátku vyklouzl na zem. Bylo to mrňavé dítě.

Muž zaklel – a uslyšel chlapcovo hlasité vydechnutí. Skočil do mlázi.

Lipka nečekal. Hráz a bolest mu svazovaly nohy, ale přemohl je. Věděl, že běží o život. Třikrát zakličkoval, potom zalehl a nechal muže přeběhnout, zadržuje dech, že mu praskaly plíce.

Muž pročesával trávu rýčem, hlasitě supěl, nesrozumitelně mumlal. Pomalu však ztrácel jeho obličej nepřičetný výraz, uklidňoval se, nabýval jistoty, že zvuk, který ho vyděsil, způsobil vítr. Vrátil se k jámě.

Chtěl pokračovat v práci, a tu si všiml stínu na zemi. Pár kroků od něho stála žena.

„To jste byla vy?“

Neodpověděla.

„Narodilo se mrtvé.“

„Komu?“

Tentokrát neodpověděl on. Přibližoval se k ní pomalu a ani jediné jeho gesto nebylo hroživé.

Lipku, jenž stál muži téměř za zády, zastudila zpocená kůže. Copak ta ženská nechápe, k čemu zde nevyhnutelně dojde?

„Tak dost,“ řekla znenadání, „nejsem jediná, kdo o tom ví.“

„Jste jediná.“

„Neblázní. Tos porodil sám?“

Tenhle fakt si zřejmě neuvědomoval.

„Ona nepromluví,“ odpověděl třaslavě.

„Jak dlouho?“

Uchopil rýč a žena couvla. Poznala konečně, že je šílený?

Lipka vystoupil z křoví. Oba na něj vytřeštili oči.

„Toho parchanta jste si na mě přivedla?“

Rozmáchl se, ale Lipka už nestál tam, kam mířil. Rýč se zabodl do země. Pět vteřin trvalo, než ho muž vyrval z drnů a než vyrazil za prchajícím svědkem. Strach dal jeho nohám křídla, Lipka to věděl, znal však všechny triky kličkování, kdyby nebylo toho prokletého zranění, té rvavé bolesti při každém skoku, pohrál by si s rozběsněným mužem, prohnal by ho trnitými houštinami – teď se jim vyhýbal, sotva lapá po dechu a slábne. Pronásledovatel se přibližuje, nezbyvá než vylézt na strom a skrýt se ve větvích.

Na jedno nepomyslel. Že utíká ke klášteru. Poznal chybu, když zaútočila Rita. Skočila muži po hrdle, měl co dělat, aby ji srazil, ale vlčice skočila podruhé.

Lipka na ni zavolal, slezl ze stromu a zabránil vlčici, aby muže rozdrásala.

Znova četníci a znova se odjezd oddálil. Nic mu nevysvětlili a na nic se neptal. Jen náhodou se dověděl, že stará žena, která muže sledovala, byla jeho matka.

„Pojď!“ Isabela mu podala šaty, ve kterých přijel.

Potom se svět napjal jako pestré plátno a obzor v dálce zhoustl v jeden bod.

Šádova Huť Lipku překvapila. Město se zatím zmenšilo. Uboze se propadlo mezi lesy.

Chlapcovy oči, které užřely širý prostor, narážely na černomodrou mříž. Trvalo to chvílku, ale byl to zvláštní pocit, jako by se omylem vrátil jinam.

Šli mlčky písčitou silnicí a po deseti minutách k nim zahučela řeka. Lipka zrychlil krok, sestra mu sotva stačila. Dychtivě sál známé vůně, očima šplhal po stráních.

Tam někde pase Helenka kozu.

Bál se setkání. Cítil se ponížen a poznamenan.

Nejdřív šli na faru, pak k Michalovi. Hoch nepoznával v rozpačitém starci svého surového strýce. Michal se zajíkal, díval se ustrašeně přes Isabelinu hlavu, jako by za ní stálo zjevení, zval hosty překotně dál a zároveň je pohledem úpěnlivě prosil, aby nevstupovali. Lipkovi klepal na rameno, mělo to být důvěrně přátelské, ale třásla se mu ruka, neboť sestřiny světlé oči zchlazovaly jeho komediantství.

Naštěstí zkrátila návštěvu jen na pár slov. Ale byla to slova, při nichž stařec propotil košili.

„Občas se u vás zastavím, jak jste pochopil,“ zněla ta poslední.

Michal se zapotácel.

A Lipka zas vytušil tu nitku, napjatou mezi ním a sestrou, s níž se potkal poprvé v životě a jen náhodou.

Po jejím odchodu si strýc poslal chlapce pro rum, aniž uznal za vhodné nabídnout mu něco k jídlu. Lipka pochopil, že se věci vracejí na svá místa, ani ho nenapadlo donést rum – ostatně na dluh – sebral z kamen skrojek starého chleba a zmizel.

Než došel k lávce, měl skrojek v žaludku. Zastavil se u studánky, aby se napil. Cestou chytil ještěrku s korálovými očima, uvažoval, co by si s ní Helenka počala – a zase ji pustil.

Jde po hřebeni, pátrá po Bojarově koze. Když ji uviděl, polekal se. Dal se na ústup.

Padající kamení pod jeho nohama působí hluk, koza zvedne hlavu, Helenka se rozkřičí.

Je rozhodnuto.

Lipkovi se sevřelo srdce. Bojarovo děcko je zas o něco vyzáblejší, jen její hlas má tytéž chraplavé rejstříky. Tmavé, houževnaté kudrny se snaží zvětšit její hlavu.

Lipkovi nezbývá, než předstírat, že neprchá, že se přibližuje.

„Kdes byl?“

„V klášteře.“

„Už tam nepojedeš?“ ujišťuje se.

„Ne.“

Ted' by měl povídat. O sestrách, o rvačce, o útěku, o střele do boku, o mrtvém dítěti – ale nedokáže ze sebe vypravit kloudnou větu. Helenka se ptá a on odpovídá šedivě, nudně, stroze.

„Bylo tam hodně kluků?“

„Bylo.“

„Co dělali?“

„Všelicos ... Odpoledne spali... a v neděli dostávali čokoládu.“

„Byl to veliký klášter?“

„Byl.“

„Jak vypadal?“

Kdyby dovedl říct, jak vypadal! A přitom ho má před očima. Vidí ho do nejmenších podrobností. Dovedl by ho nakreslit, ale to Helenka nechce.

„Stál na vršku ... kolem bylo pole ... a louky... a uvnitř chodby.“

„Byla tam tma?“

„Kde?“

„V těch chodbách.“

Už je to tu. Helenka kulí oči v děsuplném očekávání.

„Někde byla, ale tam se nesmělo.“

„Ty ses tam nepodíval?!“

„Podíval.“

„Co tam bylo?“

„Sochy.“

Jaké sochy?“

„Svatých.“

Je zklamaná. Spokojila by se možná se Satanášem. Lipka má pocit, že ji podvedl.

Jaké úžasné věci se zatím udály v Želarech! Dvakrát viděla vílu, jednou u řeky, podruhé u silnice. Dostala káče od paní Maňasové, protože se jim z devíti vajec vylíhlo jenom jediné. Jmenuje se Punt'a. Byla u toho, když kluci zbořili Svojsíkovým plot a stará Svojsíková natrhla Vencovi ucho.

Porvala se s Vendou z myslivny a pan farář jí za to koupil mičudu. Má ji doma.

Důvod daru se Lipkovi nezdá. Čte mu to v obličejí.

„Protože mně vymkl palec.“

„Ukaž.“

Helenka předvádí pyšně nateklý prst.

„Marka Gorčíka to zasypalo v lomu.“

Lipkovi se na chvíli zastavilo srdce. Ještě že se na něho Helenka nedívá. Její pohled a natažená paže směřují k řece.

„Ukážu ti, jak plave.“

„Kdo?“

„Punt'a přece.“

Teprve teď vzal na vědomí ostře žlutý chomáč v jejím košíku.

„Můžeš ho nést.“

Přijal poctu a zvedl košík, jenže káče se zatím probudilo a dralo se ven.

„Nech ho, půjde za námi.“

Sotva se zvedli, káče se rozkolébalo, packalo, kutálelo se chvatem, a protože se vzdalovali příliš rychle, zoufale vypísklo. Helenka na ně počkala a vzala je do zástěrky.

„Uvidíš, co dokáže ve vodě,“ prohlásila hrdě.

Na mělčině pozorovali s rozdílným zaujetím trojúhelníkovitý zadeček, káče se potápělo a lovalo neexistující kořist. Když plulo, vypadalo jako rozplácle kuře.

„Vidíš?!“ zářila Helenka.

Lipku ani nenapadlo, aby se smál.

Uznale pískl. S hřejivým pocitem si uvědomoval, jak velmi Bojarovo děcko postrádal.

Jeho jediná příbuzná (Michala nepočítal), sestra po mléku (za to se dávno přestal stydět) – s nikým mu nikdy nebude tak volně. Naslouchá, jako naslouchal vždycky. Mlčí – ona to pokládá za souhlas a zájem. Vypráví znova o svém sporu s Vendou.

„Je to prašivá trofej!“

Zkoumá, jak nadávka na Lipku zapůsobila. Vděčí za ni školnímu výletu do zámku nedaleko Šadovy Huti.

„Byla tam veliká světnice a na stěnách lebky srnců a jelenů ... a zvířat. Pod ty lebky napsali na destičky jméno darebáka, který je zabil.“

Helenka zbledla a musela si oddychnout. Váhá, jestli má vypovědět všecko. Jak se jí z toho udělalo špatně a jak vrhla.

„Ale až na dvoře. Velebný pán šel se mnou. Řekl, že jsou to trofeje.“

Pokusil se jí vysvětlit, proč si na nich zámecký pán zakládal, ale takovou zvrhlost mu neuvěřila. Ještě téhož dne použila ve slovním souboji obratu: Jsi blbý jako trofej! Pikantní nadávka měla brzo na svědomí řadu rozbitých nosů.

„Venda o mně řekl, že jsem poblitá káča, a tak jsem mu rozbila frňák. Kamenem. On mně zas vykroutil palec. Velebný pán mě pak zavedl ke stánku, co tam prodávali sodovku, obrázky a věci, koupil mi šťávu, cukrdlata a nafukovací mičudu.“

Pohlédla sebevědomě na velkého kluka, jehož vazalství bylo tak silné, že se uznale šklebil.

Káče se zatím vyškrabalo na břeh, zavrtilo se do Lipkovy nohavice a usnulo. Helenka je zvedla a dala do košíku.

„Jozka z kovářny přepiloval Azorovi řetěz,“ vzpomněla si. „Měl ho zarostlý v mase.“

O tom věděl.

Několik minut líčila průběh operace. Jak Azor starého Manka ležel u boudy a smutně se rozhlížel, jak Jozka piloval železnou obruč, kterou měl pes kolem krku místo obojku, jak to zkoušel na několika místech, jak Azor chrčel, ale nebránil se, protože věděl, že je to pro jeho dobro.

Za vytaženým železem se vyvalil hnis a krev. Azor se třásl a kašlal. Odvedli ho do kovářny na dvůr, u pumpy ho omyli a rozedraný krk mu zalili sádlem.

Jozka si ho nechal, ačkoli v kovárně už mají Sultána, ale ten patří Madlence.

Azor spává s Jozou v komoře.

Lipkovi bylo jasné, že ho maličká ukecala.

Postěžovala si, že Jozka odmítl starého Manka ztlouct. Jen ve svých představách se kochala pohledem na ztrestaného starce, viděla ho uvázaného u boudy, do níž přšelo, plného strupů a blech, s kůží olezlou mrazem.

Starý Manek nebyl zlý člověk. Po smrti jeho ženy se mu to však v hlavě popletlo, chodil dům od domu a všude se ptal, kolik je hodin, že ho Stáza čeká k obědu. Bydlel sám, jeho syn, zvaný Těhotný Manek, se za něho styděl. Sousedé, na jejichž milosrdenství byl odkázán, se k němu chovali vlídně, věděli, že příštího jara se už nedožije.

Jozka z kovářny měl dvojí přízvisko. Lamželezo a Křivonoska. Jeho nos byl kdysi rozražen a srostl nakřivo.

Helenka se s ním spřátelila nedlouho po Lipkově odchodu. Bloumala vesnicí, sužována zlostí a žalem, mračila se na celý svět a s neslýchanou

drzostí nikoho nezdravila. Obvykle došla ke kostelu, obešla pomník padlých a vracela se kolem hospody. Tam sedávala na vyvráceném smrku a poslouchala chvástání ochmelků.

Přes silnici viděla, jak Joza buší do kovadliny. Zaujalo ji jiskření. Stoupła si mu za záda a zeptala se, jestli se smí dívat.

„Můžeš,“ dovolil jí Joza, neuvěřitelný dobrák, kterého pokládali všichni za blbce.

Denně pak sedávala v kovárně na staré třínožce, kterou našla v koutě a pečlivě otřela. Zajímala se o všechno. Zkoušela ostří pluhů, srpů, sekyr a kos, a když jí to Joza zakázal, probírala se aspoň nástroji, potěžkávala neopracované kusy železa – pokud je uzvedla, ale nejraději očumovala koňská kopyta, opřená o Jozovo koleno.

Kovářka – prašivá trofej – ji vyháněla, že zdržuje Jozu od práce.

„Kecá a dílo stojí.“

„Rukama nekecá,“ odbyla ji Helenka drze.

„Vyhodím ho a bude to tvoje vina,“ čertila se babice.

„Vyhodíte?!“ vmísila se chromá Madlenka. Říkali jí Chromajzl, ale před Jozou by se toho nikdo neodvážil. „Tím se pantátovi nezavděčíte. Bude muset makat.“

Kovářka si odplivla.

K večeru viděla Helenka, jak Joza odnáší Madlenku do stavení. Když se vrátil, požádala ho, aby ji taky nosil. Posadil si ji na ramena a běhal s ní po silnici. Chlastouni u hospodských stolů se tůkali do čela.

Helenka byla zasažena urážkou, Joza ne. Marně ho nabádala, aby jim dal každému aspoň přes hubu.

Lamželezo Křivonoska byl děcku vděčen za zájem, jaký o něho dosud nikdo neprojevil. Svěřil se i s tím, co před lidmi tajil. Vzpomínal na své vlastní dětství, které trávil na statku daleko odtud. Jeho vyprávění bylo čiré jako horský pramínek. Nacházel slova, jež Helenku udivovala a jichž se nemohla nabažit. Nejraději hovořil o matce. Bojarovo děcko bylo uchváčeno. Nespátrilo dosud bytost tak krásnou, želarskou vílu nevyjímaje. Jozova rodička oplývala spanilostí andělů.

„Když se usmála,“ líčila ji Lipkovi, „dělal se jí kolem očí vějířky vrásek a v očích měla světýlka. A vlasy jí zářily.“

Doma si v šeru světnice prohlížela matčiny vlasy zplihlé potem a nevydávající žádný jas.

„Já vím o jedné paní, které zářily vlasy,“ řekla.

„I moje kdysi zářily, když jsem byla mladá.“

S jásotem to pak opakovala Jozovi. Jejich přátelství se tím prohloubilo.

„Spali na půdě nad chlévy, slyšel, jak dýchají krávy, a v zimě ho maminka celého obložila senem. Říkala tomu hnízdo. A než usnul, vypravovala mu různé příběhy... a tak.“

Vzdychla. Závíděla Jozovi jeho šťastné dětství. Okamžitě by svou peřinku z prachového peří (Bojarka pěstovala husy) vyměnila za hnízdo a uspávající drnění matčina šicího stroje za povídání.

„Jsem mamince trochu podobný“ zmínil se jednou Joza a začervenel se. Uvědomil si, že se děcko dívá na jeho křivý nos. „Ten nos mně přerazili pantátovi kluci.“

„Práli jste se?“ vyptávala se vzrušeně.

„Ne. Já jsem byl moc silný. Maminka říkala: jsi silný, tak nikomu neubližuj.“

Tenhle důvod nedovedla Helenka pochopit. Mnoho z toho, co Joza říkal, nechápala. Ale nevadilo jí to. Milovala tajemství.

„Hrnky mléka a brambory mně daly tu sílu. Maminka sloužila jenom za stravu, protože musela živit i mě. Ráno, když došla, mně odlévala do plecháče. Vypil jsem dva. A na pastvu mně strkala do kapes brambory. Pekl jsem si je na ohýnku. Nejlepší byl podzim. To se v aleji válely hrušky, jabka, ryngle ... Ani jsem to nepobral. Tak mně maminka upletla košík. Večer jsme na půdě snědli všechno to ovoce spolu.“

Líčil jí krajinu, ve které vyrůstal. Krajinu plochou jako stůl, s černou úrodnou zemí, ovocnými sady, s vinnou révou a rozlehlými stodolami, v nichž si hrávali na schovávanou, s pasekami, na něž vyháněli krávy, s poli vojtěšky, řepy, kukuřice.

„A co v zimě?“ ptala se s napětím.

„V zimě jsem zametal chlévy, nosil seno a podestýlku, taky dříví a vodu, pletl jsem koše, vázal pometla, vyřezával vařečky.“

„Ještě to všechno umíš?“

„Pořád. To se nezapomene.“

„Ale brambory sis nepekl.“

„Ne. Maminka mně dávala z těch, co vařila prasatům. Vybírala ty nenakopnuté.“

Helence se sbíhají sliny.

„Pantátovi kluci tě bili?“ vrátila se k tématu, které jí nešlo z hlavy.

„Víc pantáta. Zlobilo ho, že jsem tak silný Jeho kluci byli nemocní a umírali. Já jsem žil.“

„Za to jsi přece nemohl!“ okřikla ho. Nelíbila se jí jeho pokora. Jí by nos beztréstně nikdo nepřerazil.

Joza, jenž si zvykl na ústrky a ponižování jako na svůj životní úděl, jí nedovede vysvětlit, proč se tenkrát nebránil a proč ho navíc za tu nezaslouženou sílu provází dodnes pocit viny.

„Chodils do školy?“

„Chodil, ale málo. Jenom do dvanácti let. Ale psát a číst umím.“ Hrdlo se mu sevřelo, odmlčel se.

„Odpusť mi, synku,“ prosila ho matka, když ji o zabíjačkách vynesl s horečkou na půdu, zabalil do koňské houně, obložil senem – a šel místo ní prát na dvůr střeva. Tato vzpomínka se mu zařala do masa, pálí víc než kovářská výheň a nikdy žhnout nepřestane.

„Co vám mám odpustit, maminko?“

„Osud, který jsem ti připravila.“

„Vždyť bych jiný osud ani nechtěl!“ stačil jí ještě říct a řekl to z hloubi srdce a ona mu uvěřila, protože se jí v očích rozzářila světlýlka.

Byl to jejich poslední rozhovor.

Bylo mu dvanáct let.

O tom nehovořil. Ani s Helenkou ne. Nedovedl by to vyslovit.

Ve tmě a tichu noci zavadil někdy o ten strašný den, veřel se zálučně do jeho snů, probudil ho – a tehdy se rozplakal.

Nečekaně zaslechl zasténání, které nevycházelo z jeho hrudi.

Na lůžku mu v nohách seděl Azor, hlavu zvednutou, nařikal, kňučel a vyl, zasažen hořem milovaného pána.

„Joza ti půjčí kladivo,“ slibuje Helenka Lipkovi a dodává trpce. „Mně je nikdy nechtěl dát do ruky.“

„Tomu se nedivím, pomyslí si Lipka.

Sáhl si k boku, píchlo ho tam.

„Něco tě kouslo?“

„Ne. To je od toho, jak jsem byl postřelený.“

„Ukaž!“ Jizvu si prohlédla zevrubně. „Oni tam po vás stříleli?“

„Jenom po mně.“

„Tak to vůbec za nic nestálo!“

Něco podobného mumlá i rozkacená řeka, rozvalujíc své šedo zelené tělo ve zkameněném údolí.

Večer se Lipka připlížil ke Gorčíkově chalupě. Domek je tmavý, nikde se nic nehýbá, chlapec však má šestý smysl, kterým příroda obdarovává vyvolené. Jeden z nedalekých stínů patří Zuzance. Sedí na zemi a dívá se k horám.

Druhý blbému Arnoškovi.

Lipka dovede čekat tak dlouho, dokud se Zuzanka nezvedne a nevejde do chatrče. Pak se přiblíží k Arnoškovi, vztyčí se před ním a blbec se řádně vyděsí.

„Já ne, já ne,“ blekotá.

„Co tady děláš?“

„Nic. Já nic.“

„Pojď mi ukázat, kde to zasypalo Marka.“

„Ne, ne!“

„Proč?“

„Já se bojím!“

„Čeho?“

„Ma-Marka.“

„Se mnou se nemusíš bát.“

Lipka ví, že Arnošek půjde, jen když ho vezme za ruku. Štítí se jeho slizce zpocené kůže, nemá však na vybranou.

Cesta je úmorná, Arnošek se zastavuje a brebtá, čím víc se blíží k lomu, tím je neklidnější.

„Tady?“

„Urval se kámen.“

„Byls u toho?“

„Ne! Já ne!“

„Jak to teda víš?“

„Já nic nevím! Já ne!“ Zničehonic se rozkřičel. „On ji bil!“

„Ticho!“ zařval Lipka. Sevřel škubající se ruku. Dusil se nutkáním Arnoška ztřískat. Čekal, až se mu zklidní dech. „Nikomu o tom necekni. Rozumíš?“

„Já ne!“

„Ptám se tě, jestli rozumíš, že nemáš ceknout!“

Arnošek začal vzlykat.

„Proč je nešťastná?“

„Protože jsi blbec,“ řekl mu Lipka už klidně. „Jdi domů.“

Dlouho do noci zůstal na skalisku sám.

Nepřijdou na to. A k čemu by to bylo dobré?

Jak dlouho asi ten lstivý idiot viklal kámen – a jak obratně!

Proč je nešťastná?

Chlapec s bolestí chápal proč.

Rozhodl se pro farský seník. Ale po cestě narazil na Alana, dobrosrdečné odrůstající štěně, a protože by nepřenesl přes srdce, kdyby ho

opustil, nastěhoval se i se psem do kopy sena. Alan mu před usnutím olízal ucho a pak mu do něho jemně chrupkal.

Už usínali, když kolem nich prošla Isabela. Ani ona se nebojí tmy. Courala se pustými stráněmi, aby se vyrovnala s návštěvou bratra – ve vile, před níž kvetly růže barvou kostelních svící.

Seděli proti sobě v pokoji s vysokými koberci, zatímco služebná chystala občerstvení.

„Děkuji ti, že ses u mě zastavila,“ pronesl ironicky.

„Oplácím ti návštěvu.“

Její tón znal, přesto mu po zádech přejel studeným bičem.

„O tom nic nevím.“

„Přišel jsi za mnou až do kláštera. Tvá hanba.“

„Má hanba?“

„Tvůj syn.“

Dal najevo překvapení roztržitým pohybem. Zrudl.

„Pavlína porodila syna?“

Na odpověď musel chvíli čekat.

„Ne.“

„Pak nevím, o čem mluvíš!“

Kolem bledých rtů se jí objevil úšklebek. Vstala.

Vstal rovněž. Nedovedl ovládnout vztek.

„Posaď se. Máme si co říct. Kuchařka čeká, že zůstaneš na večeři.“

„Postím se.“

„Z kajícnosti či z rozmaru?“

„Z pokory.“

„Opravdu jsi u sebe objevila tu neslýchanou vlastnost?“

„Ano, bratře, a to právě teď.“

Šustivě odcházela. Dohonil ji několika kroky.

„Přeješ si něco?“

„Víš dobře, co si přeji.“ Sípavě vydechl. Viděl, že Isabela chce pokračovat v chůzi a postavil se jí do cesty.

„Dovol mi, abych promluvil s Pavlínou. Pět minut. A přísahám ti...“

„Nevím, kde je.“

Zasáhla ho naplno tou chladnokrevnou lží.

„Ne?!“ Přemáhal se, aby neskučel. „Má syna!“

„Pavlína ne.“

„Žádného jiného nemohu mít! K čemu mě chceš vyprovokovat?!“

Nic nepředstíral. Nevzpomínal si na ledovou noc, po níž se probudil až k poledni, střízlivý, ale s třesící hlavou, takže spolykal pár prášků a napolo v bezvědomí upadl znovu do těžkých snů.

Isabela má v očích pohrdavou zlobu. Nevěří.

Šelda nechápe proč.

„Bůh s tebou, bratře.“

Uchopil ji za sukně a vzhlížel k ní uslzenýma očima jako žebravé dítě.

Odtrhla se.

Odešla lesní pěšinou, nad řekou vyňala z tobolky zlatý medailonek a hodila ho do vody.

Pravidla hry

1

„Děvčátka a chlapci,“ přede velebný pán tiše a tklivě, „nechraňte viníka před trestem, stáváte se spoluviníky.“

Upřené dětské oči jsou zavřené mušle. Kouzelné slovo, jímž se otvírají, nebylo vysloveno. Ve tvářích zrudlých napětím je zarputilé *neřekneme*.

Provinění je prosté. Někdo si vylezl na kaštan a střelil odtud prakem do kostela. Vybral si k tomu dobu, kdy stojí kněz na kazatelně, a za terč si zvolil pohybující se kvadrátek. Každý ví, kdo to udělal. Ví to pan farář, ví to pan učitel. Nestačí však, že to vědí. Pachatel nebyl chycen a musí být usvědčen. Proto ten zdlouhavý, úmorný výslech.

Velebný pán mrká zapálenými víčky, je unaven, nesvůj, s dětskou zlomyslností se dávno vyrovnal – a tady koneckonců nešlo vůbec o zlomyslnost, nýbrž o projev vzpoury, jež nebyla namířena proti knězi, leč proti světu.

Nestěžoval si. Vyšetřování je dílem žalobníka.

Ten sedí ve třídě, všichni ho znají a nikdo se po něm neohlédne. Učitel splétá prsty, že to v nich praská.

„Vratislav Lipka!“

Konečně jméno, z něhož mají děti větší strach než z pekelného ohně. Svaly se uvolnily, ústa se pohnula osvobozujícím oddychem. Krátkozraké oči loví mezi dětmi a přísahají se k jednomu obličeji. Není v něm strach. Jen zbojnická drzost. Jen provokující klid.

Vratislav Lipka jde na stupeň se skloněnou hlavou, na povel ji zvedá a zastaví se u poskakujícího ohryzku.

„Udělal to?“

„Ne!“

„Kdo to řekl?“

Bojarová, Bojarová, Bojarová. Mnohohlasý nevraživý šepot.

„Bojarová, co ty o tom víš?!“

Rídící se spletl a ani si to neuvědomil. Bojarová je přízvisko Helenky Halákové.

Je tedy rozlícen na nejvyšší míru.

Mrňavé děvčátko se mu dívá rovnou do očí.

„Nic. Ale nikdo nic neví.“

„Nikdo nic neví?!“

Kněz se zděsil naběhlých žil na učitelově spánku.

Dva skoky a zkroucené prsty se zařaly děvčeti do vlasů. Vlečou jí třídou, smýkají jí mezi lavicemi.

Kněz se bezhlese modlí.

Cítí větší bolest, než kdyby bylo násilí pácháno na jeho vlastním těle. S hrůzou poznává v dětských tvářích radostnou dychtivost, zostřené oči dravců, kteří se nemohou nasytit té kruté podívané. Není schopen pověsit se na surovcovu pravici, ba ani vykřiknout. Řídící odhazuje chomáč tmavých vlasů a vyjeveně se dívá na místo, kam dopadl. Bezmyšlenkovitě těká po třídě.

V hrdle mu zachrčelo, musel si odkašlat a slova, která říká, jsou jako poranění ptáci.

„Lipko, půjdeš se mnou do kabinetu.“

Nepohlédl na toho, k němuž mluvil. Jde ze třídy a zanechává za sebou otevřené dveře. Lipka ho sleduje s pohledem zarytým do špinavé podlahy, jako by hledal šlépěje, do nichž má klást bosé nohy.

Kněze zaštívalo v očích, na jazyku ucítil sůl.

„Helenko,“ hovoří k pocuchané hlavě, „proč jsi tak rozzlobila pana učitele? Vědělas přece, kdo střílel.“

„Věděla,“ přiznává Helenka hrdě, „nikdo by tak dobře netrefil.“

„Pan učitel se tě ptal a tys lhala.“

„Však mně za to natřískal.“

Neotřesitelnost vyrovnaných úctů.

Proč právě ti dva? Proč vždycky ti dva?

Dostat je od sebe, rozhodl řídící a skousl poslední slova.

Ještě dnes pálí vzpomínka na ten bláhový pokus.

Zavolali si Vratislava Lipku. Poslyš, Lipko, trhal jsi Burdům tyčky z plotu. Zapírání ti nic nepomůže. Haláková to přiznala. Učiteli nelze nevěřit. Neklidné oči však marně hledají v chlapcově žasnoucím obličejí znamení pomsty.

Zavolali si Helenku. Trhala tyčky z Burdova plotu. Odkud to vědí? To se podiví. Řekl to její praradný kamarád Lipka.

„Neřekl!“

Kněz zrudl a přiskočil k oknu, jako by se šel podívat na dřevaře, kteří stahují ze stráně klády. Učiteli se pohnula čelist a ztuhla v grimase, která by byla za jiných okolností směšná.

Dostat je od sebe?

Jen za pokus zaplatili nejvyšší cenu.

Na zemi leží tuhé, tmavé prstence Helenčiných vlasů.

Teď na to nebudu myslet.

Kněz sepal ruce a dal pokyn k modlitbě. Uprostřed otčenáše si uvědomuje, že se ještě nechtěl modlit, že chtěl oddálit začátek vyučování, a když sleduje jasné vlákno, které před ním kmitá, poznává, že čeká na Vratislava Lipku. Naslouchá, kdy se už ozvou rány, nevysvětlitelné ticho ho napíná na skřípec.

„Kdo nám poví podobenství o milosrdném Samaritánu?“

Vždycky když je velebný pán něčím vzrušen, přeje si slyšet podobenství o milosrdném Samaritánu. Všechny děti zvedají ruce, ústa nejmenších se důležitě špulí.

I Helenka se hlásí a oči se jí toužebně lesknou.

Kněz v duchu zasténal. I Helenka, můj Bože!

„Pařízek bude vypravovat.“

V poslední lavici vstává hromotluk Pařízek – Kuruc. Se zamračeným čelem smolí kostrbaté věty, přerývané refrénem „no ne“, levou rukou si hladí vlasy, jako by ho každé slovo šimralo za ušima, pravou krouť knoflík u košile. V půli vyprávění se knoflík utrhne a stane se kořistí souseda Varadi, který už cíhá na ten okamžik. Kněz chodí mezi lavicemi, v nichž se každé dítě bez rozpaků obírá vlastními zájmy. Mária Minaříková si dělá z hadříků veverku a potutelně se chichotá. Je jí všechno k smíchu. Trefený kvadrátek, výslech – a nejvíc ze všeho Helenka Bojarová. Sedí, jako by dávala pozor, a zatím každý ví, na co myslí. Přála jí výprask. Přeje ho i Vratislavu Lipkovi.

Tak jako každý

„Bný pane,“ vyjekl Varad’a s rukama nahoře, „Pařízek mě kopl!“

Kněz se snaží utišit rostoucí hluk. Marně. Patří mezi své žáky jen jako blahovolně trpěný nesourodý živel. Obrací pozornost na sebe, pokouší se upoutat příběhem, který mají nejraději, soubojem Davida a Goliáše.

Setkal se s očima jednoho z chlapců, který by mohl zvládnout spolužáky jen tím, že by povstal.

Vojta Juriga však zůstává přibit k lavici. Shrnul kněze i třídu jediným pohledem v bezcennou kuličku. V nedětské tváři se nehnul sval.

Kněz se v myšlenkách zastavil u tohoto dítěte, jež se málokdy porve, a přesto oplývá autoritou, o níž se i učitelé jen sní.

Málokdo by se odvážil postavit se mu do cesty, ale velezřídka předvádí svou moc.

Mezi ním a Lipkou je buď mlčenlivá nenávisť, nebo mlčenlivá solidarita.

Jednou změřili své síly a žádný nezvítězil.

Příčinu sporu znají jen oni dva.

Lomoz ve třídě opadá návratem Lipky. Děti pátrají po stopách bití na jeho polonahém těle. Vidí staré, zpola zahojené škrábance, staré jizvy a staré modřiny.

Lipka nebyl bit!

Tajemství neslýchaného jevu zajalo nesložité dětské myšlení, nastala chvíle mlčenlivého zklamání, jen kroky velebného pána, který přechází mezi katedrou a oknem, vyluzují z podlahy nepříjemný vrzot.

Lipka nebyl bit.

Sám by nedovedl říct, co se stalo. Byl v kabinetě skoro čtvrt hodiny. Zavřel dveře a čekal.

Vosa za zavřeným oknem zaujala jeho pozornost. Ubíjela se nárazy na nesrozumitelné neviditelné.

Kdyby tu nebylo učitele, Lipka by ji byl vypustil.

Řídící se choval, jako by tam byl sám. Díval se ven, bůhví na co. Za čtvrt hodiny řekl jediné slovo. V tom slově byla taková tíha, že se jí kluk polekal. Šoural se potom chodbou, sevřen nevysvětlitelným krúnýřem, u dveří třídy ho popadla chuť vrátit se. Byl by to udělal, kdyby nebylo toho jediné slova, dosud se chvějícího v opuštěných prostorách – jdi!

Pochopil, že mu učitel neodpustil, ale že potřebuje být sám, aby mohl o čemsi přemýšlet.

Přemýšlet!

Žilnatá pravice, volně položená na okenním rámu, vyťukává horečné allegretto.

Požádám o přeložení. Sám inspektor mně to nabídl.

Už tu trčíte příliš dlouho, pane kolego, mohl byste si polepšit.

Co ví inspektor o želarské škole! Co ví o zbytečné, prokleté práci v horské vsi!

Máte vzornou kázeň, pane kolego. To je taky to jediné, co jsem si zde vydřel svýma nádenickýma rukama.

U dveří stojí Vratislav Lipka a čeká na výprask.

Snad bych i pochopil jeho vytrvalý vzdor. Před deseti, před dvaceti lety.

„Jdi!“

Ted' má v obličeji něco, co jsem tam ještě nikdy nespatrił.

Strach?

Před školou si hrají nekatolíci na odklepávanou. Jedna, dvě, tři, Venca Potůček, jedna, dvě, tři, zní mi to v uších, jedna, dvě, tři, Helenka Haláková.

To jméno odklepal Vratislav Lipka.

Mrňavá Helenka, vyzábělý běs, ukřižovaná, nesnášenlivá, pozorná, geniální. Takových dětí budu učit za celý život jen pár.

O šest let starší, o dvě hlavy vyšší, chorobně plachý Vratislav.

Ze třídy dolehla do kabinetu kvílivá nota otčenáše a za ní hukot skončeného vyučování. Prostranství před školou se stává křižovatkou cest. Mezi prvními vylétl ze dveří Lipka. Rozběhl se proti stráni, hlasitě si hvízdá. Tak se posmívá škole, kostelu, rodné vsi a celému světu dítě, pro něž sudičky neměly ani jeden dobrý dar.

Helenka vychází mezi posledními a po Lipkovi se ani neohlédne. Školní brašna se jí houpe na zádech jako krovky brouka.

Proč jsem si ji nezískal?

Moje pýcha před zemskou inspekcí. Obdivuhodné výsledky, pane kolego.

Pán, tuhý jako pravítko, se sklonil a pohladil zježené kudrny. Poctil ji otázkou.

„Kolik máš sourozenců?“

„Jenom jednoho bratra,“ odpověděla vážně a ukázala na Lipku. „Maminka nás oba odkojila.“

Učitel spatřil červen nejen na tváři velkého kluka, ale i na suché líci zemského inspektora.

Tehdy porozuměl Helenčině volbě. Lipka byl sám, stejně jako ona.

Dnes vím dobře, že je nic nerozdělí, protože malá Bojarová nedělala nikdy nic napůl. Mé úsilí je šílené, a přesto, proboha, vždyť Lipka roste pro kriminál!

Promluvím s Halákovou. Když to nepomůže, půjdu za starým Michalem. Buď kluka napraví, nebo utluče.

Vstupuje kněz a chystá se k řeči.

Učitel se v duchu ušklíbne. Nikdy nepadala slova rozsévače do tvrdší půdy. „Pane kolego, objevil jsem u řeky nádherné místo.“

Nač ty okliky? Takhle se nedostaneme k jádru věci ani do večera. „Neřekl bych, že existuje čtvereční decimetr, kde nefičí vítr jako uragán. To je jako byste mi chtěl namluvit, že mezi zdejšími děcký najdu některé, které nevypadá jako rozený šibeničník.“

„A právě,“ září kněz nad svou taktikou. Netuší, jak je průhledná. „Právě v dětech se nejvíc mýlíme. Dětská duše je nerozvitý květ.“

Učitel se rozveselil.

„To bych rád věděl, čím rozkvete Vratislav Lipka.“

„Vratislav Lipka si zaslouží spíš našeho soucitu.“

„Než výprasku? Ušetřete si svůj soucit, dnes jsem ho nebil. Na to jste se přišel ptát, že ano?“

Kněz nesnese tíhu učitelova pohledu, klopí provinile oči.

Když tě tak vidím před sebou, bezbranného, vydaného napospas mému nevybitému vzteku ...

„Nebil jsem ho, k sakru!“

Knězovy oči se rozjely po místnosti, jako by hledaly svědectví.

„Vid'te,“ pronesl nakonec rozradován, „Bůh nemohl zatratit dítě, jemuž dal hlas jako svým andělům. Všiml jste si, jak čistě intonuje?“

„Řekněte mu, ať zpívá na kůru, a potom snad najdete vhodnější přirovnání. Dá si záležet, aby hulákal, až se vám budou třást všichni svatí.“

Kněz se tvářil, že provokaci neporozuměl. Mírně se usmál.

„Děti nechápou velebnost posvěceného místa.“

„Čert vem Vratislava Lipku! Kdyby nebylo malé Bojarové, dávno bych si s ním poradil. Řekněte mi, co ty dva spojuje!“

„Vždyť to víte. Osamělé děvčátko si našlo bratra.“

Samozřejmě že to vím.

„Rozhodl jsem se, že promluví s Halákovou.“

„Proč?“ V tom slově byla naléhavá prosba.

„Proč?!“ Učitel proti němu napřáhl třesoucí se prsty. „Zkuste učit s mými nervy!“

Kněz na něho hledí s něžným soucitem.

„Jestli to nepomůže, půjdu za Michalem!“

„To ne! To přece neuděláte!“

„Udělám!“ zuří učitel. Je si jist, že znovu couvne. Jeho oči dostávají horečný lesk.

„Michal ho zabije! Už tak je toho dost! Vaše svědomí...“

„Jak víte, že mám nějaké svědomí?“ posmívá se učitel sám sobě.

„Zkuste to po dobrém,“ naléhá milosrdný samaritán.

„Zkusil jsem všechno. Teď cítím nervy zrovna na povrchu kůže.“

„Pane kolego,“ chytá se kněz stébka, „na své žáky přece stačíte sám!“

Učitel sebou trhl, a jako by se teprve teď rozhodl, pokročil ke dveřím.

„Nestačím!“

Bez rozloučení vyšel z kabinetu. Zdálo se mu, že za ním kněz cosi zamumlal. Po několika vteřinách si uvědomil, co to bylo.

Vade retro, satanáš.

Cesta podél řeky je klikatá a úzká. Loket téměř naráží na skaliska a uhnout jim nelze. Řeka se točí, namáhavě se prodírá, je plná vírů u podemletých břehů. Někde tichá, bezdná, líná, jinde se valí s divokým spěchem kamenitými peřejemi, kde sahá voda sotva po kotníky, a přesto jsou nepřekročitelné. Když vzkypí jarními povodněmi, rve lávky, vymílá skálu, zaplavuje strmá políčka.

Učitel cítí ve vlasech vítr a nastavuje čelo uzdravujícím dotykům. Kolem dokola se čepýří kostrbatá vesnice. Slepované chalupy přisedly k zemi jako kvočny s roztaženými křídly, pod nimiž se choulí křehnoucí holata. Není zde ulic a jediná vyšlapaná cesta směřuje k městečku. Na opačné straně ji tarasí kamenný kostel, zbudovaný ze zbožného odkazu želarského rodáka Matouše Šády. To jméno najdete na mramorové desce pod vchodem do sakristie. Prošla léta je napolo smazala. Z paměti lidí je smazáno úplně.

Kostelík si nemohl vybrat lepší místo. Jinde by svými oprýskanými zdmi a přisedlou věžičkou budil smích a pohrdání, zde vypadá velkolepě.

Učitel křížuje kostelní cestu a pospíchá dál. Pokouší se seřadit slova, jimiž uhodí na Bojarovou, nic ho však nenapadá. Buší na dveře její dřevěné chalupy a cítí, že by se příliš nemrzela, kdyby nezastihl Helenčinu matku doma.

Dveře se k jeho zklamání otvírají.

„Dobrý den, pane řídící, pojd'te dál.“

„Dobrý den, paní Haláková.“ Je zde koneckonců úředně.

Oči si zvykají na šero nízké světnice. Zkoumá ženinu tvář. Pramen prošedivělých vlasů jí unikl z utaženého šátku a padá do čela. Helenčiny tuhé kudrny – o půl století starší.

„Paní Haláková, víte o tom, že vaše dcera kamarádí s Vratislavem Lipkou?“

„Vím, pane řídící, pravdaže vím, vždyť to ví celá vesnice.“

„Dovolila jste jí to?“

„Nezakázala.“

Vyhnul se jejímu pohledu.

„To kamarádství jí nesvědčí. Helenka je inteligentní dítě, Vratislav taktak prochází... Kromě toho je to největší darebák, drzý rváč, nenapravitelný ničema. Je to dítě, které ...“ Havířka hledí tak přísně, že ho to mate. Spolkl jméno Lenky Lipkové, Vratislavovy svobodné matky, a pokračuje v rozpacích, „... které vyrostlo bez otce.“

Vzápětí si uvědomil, že zvolil horší ze dvou zel. Helenka nemá otce též. Jednoho šťastného dne se na něho převrátil vůz s dřívím a byl mrtev dřív, než mohl vystřízlivět ze svého věčného opilství. Po jeho smrti předložil hostinský Halákové účet, a ona zaplatila, ačkoli musela zadlužit chalupu. Od té doby zpívá její šicí stroj Želarám ke spánku.

Učitel nevidí sevřené, zábnučí prsty, jimiž chce maličká žena rozdrtit svůj neklid. Vidí jen klidné zkřížené paže. Ten klid v něm budí úzkost. Má právo žádat něco od této ženy, od níž si život a smrt už vyžádaly tak mnoho? Kdykoli vyryl zlý rok v hřbitovní půdě řadu malých hrobů, vždycky leželo v jednom z nich Halákovu dítě. Šestkrát se pokoušela tatáž bolest otrást pevným zámek semknutých úst. Při sedmém se vzdala. Helenka dostala záškrt a přežila ho. Když už jí dal opile rozslzený otec zvonit umíráčkem, když nebylo nikoho, kdo by ještě doufal, uchopila matka své poslední dítě do náručí a rozběhla se do městečka.

Doktoři pokrčili rameny.

Jediný, kdo měl odvahu zápasit, byla Helenka sama. Urputně se zařala do tenké nitky, kterou jí upírali. Malé srdce souboj vydrželo. Vrátila se z nemocnice jako hrstka kostí, ale všichni cítili, že se právě narodila další Bojarová.

Učitel mimoděk srovnává nehybnou tvář matky se sveřepou tvářičkou děčka.

„Helenka se stává Lipkovým vlivem zarputilá, nepřístupná dobrému slovu.“

V té větě je kus komiky a Bojarka se sotva znatelně usmála.

„Je to spíš naopak, pane řídící.“

„Uvědomte si, že z Lipky roste vyvrhel, rváč, lump ...“ Raději nedopověděl. V jediné vteřině se mezi nimi rozlil oceán. Přestali na sebe vidět.

„Kdo je z nich lepší, pane řídící?“

„Jsou jako vlci! Je to přišerné! Slovo, rána, hrách na stěnu! Neznáte je jako já.“

Bojarka se opět usmála a později, když odcházel, vzpomněl si na ten úsměv a spatřil v něm shovívavost.

„Znám, pane řídící, věřte, že znám. Vždyť jsou to moje děti.“

Nepochopil, proč neuspěl.

Vrací se podél řeky a připadá mu, že návštěva u Halákové se udála před léty. Vzpomínky na ni jsou matné, nehybné, prosycené vůní vadnoucí šalvěje, která se sušila na okně.

Nemrzelo ho nezdar výpravy. Možná že malá žena ví o něčem záračném, co mu až dosud unikalo, protože jinak by nemohla zkrřížit ruce s takovým klidem, kdyby nevěděla, že se o dceru nemusí bát.

Zvolil první cestičku do svahu. Vítr mu roste pod chodidly, v průduškách hvízdá, srdce bije jako večerní zvon. Jde dál, pln posměchu ke svému stáří.

K smrti unaven usedá do poslední lavice prázdné třídy, jejíž vzduch voní napůl lesem, napůl rozprášenou křídou, bez hnutí civí na zašlý kříž, ruce má sepjaly jako v modlitbě.

Co ty víš, Bože, o mých dětech!

3

V duši prázdnota. Srdce bije tiše, skoro těžkopádně, na míle kolem je pusto a mrtvo.

Moci takto prodlímat život beze snů, sladce zemdlen a vyčerpán, moci se dívat a nevidět, poslouchat a neslyšet, vnímat svět jediným smyslem, který jsme dřív neměli a který se v nás probudil, zatímco hlava je prázdná a v hrudi to tiká ...

Světlo a tma se třou o moje ruce, místnost je plná šedivých skvrn. Věci ztrácejí tvar, pohybují se, víří, dubové lavice, obrazy, kamna. Konejšivé vlnění potácejících se stěn.

Zapadající slunce bodlo učitele do očí. Víčka se sesula.

Jdete se sem zahrabat, řekl mi starý řídící, když mi podával ruku a mávl k děravým chalupám, jimž seděla za komíny bída. Proklínal vesnici zebavým hlasem, jenž dávno ztratil měkké rejstříky a skučel jako severák.

Tohle je štace pro trestance. Jednou budete utíkat – a neutečete. Rozkašlal se. Měl to být smích.

Želary, Želary,
dvore osamělý,
sestry moje bílé,
bílé ruce měly,
ach, bílé ruce měly.

Ves, která není na žádné mapě. Kdypak tu stával nějaký dvůr? Píseň je umělá, to je nesporné, nehodí se sem, sakramentsky se sem nehodí, ale je to prastará, dlouhá balada o lásce a krvi, již zaznamenal někdo, kdo ji neprožil.

S chalupami na strmých kotárech ji spojuje jediné jméno. Nic víc. Když jsem sem přicházel silnicí od městečka, viselo nad krajem srpnové slunce. Stavení, kus lesa, stavení. Psi a kočky mi křížovali cestu, odkudsi mečely

neviditelné kozy, ale člověka jsem nespasil. Ani v načervenalém horkém písku po něm nebylo stop. Mrtvo, ne však ticho. Nepřetržitý šum, zmítaný větrem – začal jsem rozeznávat dva hlasy, které se kolem mě domlouvaly. Jeden vysoký a blízký, druhý temný a vzdálený. Nerozuměl jsem, ale nebylo pochyb, že hovoří o mně. V jasnozřivém okamžiku mi bylo zjeveno, že bloudím v cizím království, že za chvíli začnu klopýtat o kořeny, jež se jako živé ruce napřáhnou přede mnou z půdy.

První nesmysl jsem udělal, když jsem si dal na dveře kartičku se svým jménem. Nejmenší dítě vědělo do večera, že přicestoval nový řídící. Nač vnucovat vesnici dvě zbytečná slova. Nechal jsem však ceduli na dveřích. Když si ji přečtu, mám dojem, že vstupuji k cizímu člověku.

Jmenuje se Zdeněk Tkáč.

Želarská děcka přemílají mé jméno s poťouchlými úsměvy, drcají do sebe, jako by mi přišla na nějaký trik. Starý řídící se mračil, když mi o nich vyprávěl. Buďte na ně přísný. To je první a poslední, co vám radím. Díval se zpola útrpně, zpola ironicky. A zase se rozkašlal. Provázel mě vyklizeným školním bytem – spíš nikdy nezařízeným – a ťukal suchými prsty na stěny. Dejte si to spravit. Mně na tom nezáleželo.

V kuchyni stála železná postel se dvěma zelenými vojenskými dekami, pár židlí, věšák, police, stůl.

Chcete si to tu nechat? Přikývl jsem. Otevřel jsem vrzavé okno a vyhlédl na zapleavený dvůr, za nímž se táhl lysý proužek země, snad zahrada. Pozoroval mě.

Proč jste to bral?

Ptal se, jako by mi současně nabízeli ministerstvo.

„Tři roky jsem dělal pojišťovacího agenta.“

„A tak!“

On sem přišel z trestu. Zapomínal se před vyučováním modlit.

Z toho tu nemějte strach, odpovídal mému pohledu. Pochopíte, až uvidíte faráře. Želary jsou katolické, zato v sousedství samý evangelík. Žádné třenice. Na jaře a na podzim si někteří nechávají děcka doma, toho si nevšímejte. Kopou důlky na brambory, sklízí seno a tak. Jenom kdyby poslali desetiletého, dvanáctiletého školáka někam do služby, oznamte to četníkům. Za čas si s tím poradíte i sám.

Rty se mu scvrkly (posměchem?) jako sušená švestka.

Když jsme se loučili, řekl mi znenadání: „Jistě vás překvapí, že jsem byl ženat. Když jsem ovdověl, byl se mnou konec. Přeji vám více štěstí.“ Váhavě dodal: „Snažte se, abyste nezačal pít.“

Večer jsem seděl na vojenské posteli a díval se do otevřeného okna, kterým na mě vlhce dýchal les. Myslil jsem na tu, pro niž jsem přijal tuto štaci. A tu se ozvaly varhany. Zachvěla se melodie, která jako by byla doprovázená ozvěnou hromů. Naslouchal jsem, jako zrnko písku naslouchá šepotu trav. V mém vznětlivém srdci byl vroucí klid.

Tak jsem se setkal s želarským knězem.

Na druhý den jsem uviděl úzký obličej a úsměv, jaký jsem na tváři muže dosud nespatriil. Uhýbal jsem jeho očím, nemohl jsem se s nimi smířit. Ptal jsem se na zdejší kraj.

Krásný kraj, pane řídící.

Ptal jsem se na vesničany.

Dobří lidé.

Popudilo mě to a od té doby jím pohrdám.

Když jsem vstoupil do třídy, děcka navykle vstala.

Číhají na každé mé hnutí.

„Co to máš v ruce? Ano, ty.“

„Kudlu.“

„Dej to sem.“

Pohlédl na mě vyzývavě. Zkroutil jsem mu paži. Směšný tu nebudu. Ale zlý budu.

Moje studentské sny se ode mě kutálejí jako korálky, které z téhle plesnivé podlahy nikdy neposbírám. Nepláču o ně, jsem tvrdě, dobyvačně mlád. Toužím ohromit svět, poprat se s větrem mezi nebem a zemí.

Nebo rozmetat své síly po neplodném poli jako bláznivý hospodář. Protože ta, na niž jsem čekal, nepřišla.

Zpočátku jsem uvěřil nedošíte výbavě a nemocné matce. V banální situaci podvedeného jsem se choval začátečnický neohrabaně a trapně. Cukal jsem sebou jako motýl, který nechápe, čím je přibodnut.

Nakonec se vyjádřila zřetelně. Přinutil jsem ji k tomu. Mé jediné životní zadostiučinění.

Frajer, za něhož mě vyměnila, měl galanterii a pleš.

Ne, tohle nechci. Mé uši se však mění ve škeble, v nichž zní hukot dávných vln.

S vesnicí jsem se seznámil v sérii grotesek. Nejdřív jsem poznal Viléma Svojsíka. Vyvrávorat z hospody a porazil před mýma očima děvče. Zastavil se nad ní, vypadalo to, že do ní kopne. Klouže po mně těžkýma očima, pomalu, pomaloučku chápe.

Hněv, který napnul mé paže, by se byl vybil jediným stiskem. Muž se však brání. Jsem přinucen ke rvačce. Nevidím, neslyším, je mi jedno, že se

tu sbíhá celá ves. Podávám si ho jako hadrového panáka, dokud mi nepadne k nohám.

Nejlepší atlet ročníku, dámy a pánové, na hrazdě bez konkurence. Želary měří Svojsíkův pád otrlýma očima.

Žďibec uznání stojí sotva za řeč.

Pak se přihodilo něco neuvěřitelného. Odkopnuté, zapomenuté děcko se snaší k ležícímu tělu, pokouší se je zvednout, táhne je za ruce.

Opilec vstává a opírá se o ni. Do tváře ho uhodily zaprášené copy. Druhý den na mě čeká Svojsík před školou. Je vymydlen, oholen, sváteční a nepřírozený. Všechno je na něm vypůjčeno jako ze špatné veselohry, hlas, pohyby i řeč.

„Nezlobte se na mě, pane řídící... Byl jsem opilý.“

V obličeji má modřiny se zelenavými okraji.

„Nic mně po tom není, že se opijíte.“

Pohlédl na mě vyčítavě. Pochopil, že se nechci smířit.

„Moc mě to mrzí.“

Cuká kropenatými tvářemi, je to k smíchu a k zlosti zároveň. Nenávidím ho a nesmíří mě s ním nic na světě. Kochám se jeho rozpaky.

„Pane řídící, myslím to upřímně. Odpusťte mi.“

Hle, jak se dovedou Želary omlouvat. Ve mně to však vře. Mám chuť rozbít mu hubu. Chtěl bych ho ponížit, ušlapat, ubít! Je mi na něm všechno odporné. Ohnutá ramena, vpadlá prsa, drobounké ranky od tupé břitvy, hnusí se mi jeho neohrabaná uctivost.

Když pomyslím na děcko, které viselo na jeho zapoceneném límci, zatímco já, pošetilý rytíř a směšný hrdina, jsem civěl opodál s otevřenými ústy ... Nenávidím ho, i kdyby mi přinášel darem vlastní život. Nikdy nezapomenu na její „strýčku Viléma“ a na jeho „Lízo“!

Já jsem neexistoval.

„Naše záležitost je vyřízena, pane Svojsíku.“

„Tak sbohem.“

Odchází. To jsem nečekal. Pro mě dějství ještě neskončilo.

Odchází, vítr mu nadýmá košili a modeluje mu na zádech hrb.

Potřetí jsem se s Vilémem setkal v hospodě. Stál jsem ve dveřích jako ztracené kůzle, protože všechny stoly byly obsazeny.

Svojsík mě uviděl, vstal a nabídl mi vlastní židli. Otřel sedadlo čistým kapesníkem.

Sám si přinesl židli z kuchyně a přisedl si. Seděli jsme tak těsně, že jsme se dotýkali ramen. Původně jsem se chtěl jen navečeřet – párky s hořčicí a

černý chleba, ale nakonec jsem zůstal trčet v nedýchatelných výparech až do půlnoci.

Studoval jsem Vilémovu černou hlavu, jeho krásné ruce s nesmazatelnými hvězdicemi havířské špíny, poslouchal jsem jeho souchotinářský hlas, který zněl jako přefoukaná okarína.

Vilém pil málo, nechtěl se přede mnou opít. Ostatní se neostýchali.

Lijí do sebe pálenku, lomozí, krákavě se smějí. Určitě se mi vyhnou, až mě zítra potkají. Poznávám strašné dědictví, které mi tu zanechal můj předchůdce, ten nenávidný stařec, svéhlavě osamělý a pyšný.

Nemám chuť vést dál tu jeho bitvu – a přece jsem to už udělal.

Urputná nevráživost dětí, to byl zvyk.

Oblékám cizí kabát, který mě škrtí a současně přirůstá k tělu. Vrzly dveře a Vilémův pohled se vklínil do té štěrbině, již na nás zavál chlad.

„Kdo je to?“

„Inženýr Šelda.“

Neskryl jsem překvapení. Nádeník, tulák, hazardní hráč.

„Lízin otec?“

„Ano.“

„Dívá se na nás. Půjdu se s ním seznámit.“

„Se Šeldou?“

Učinil pohyb, jako by mě chtěl zadržet.

Jdu potácivě mezi stoly, nejraději bych protáhl tělo někde na volném prostranství.

„Jsem nový řídící Tkáč.“

Inženýr stiskl mou ruku a spočinul na mě očima, v nichž seděla netajená ironie. Díval se na mě jak na psa, který panáčkuje.

„Mé jméno je Šelda.“

Zčervenal jsem. Šelda si mě lhostejně měřil, netajil se tím, že ho nudím, a já jsem stloukal jalové fráze, kterými se navazují známosti. Byl jsem zpocen, když jsem posléze vybrebtl nashledanou.

Na chodbě zaharašila uklízečka. Učitel vstal a popošel k tabuli. Je prokřehlý, ačkoli venku je dusné vedro, a na čele má kapky potu.

Poplašen jako dítě, jež provedlo neplechu, horečně hledá, čím by ospravedlnil svůj pobyt ve třídě před bábou, kterou to nezajímá. Vytáhl ze stolu pár starých sešitů a tváří se, že je opravuje.

Stařena lomozí na chodbě, chvílemi se její kroky přibližují, chvílemi vzdalují, učitel je u konce předstíraného zaměstnání a nemá dost trpělivosti, aby začal znovu. Vší silou stiskl roh katedry, ze zraněné ruky vzlínalo zvláštní blaho.

„Dobrý večer, pane řídící.“

„Dobrý večer, paní Svojsíková. Právě končím.“ Jako by jí byl povinen vysvětléním. „Musím se ještě stavit na faře.“

Co to blábolím?

Sotva to vyslovil, skutečně zatoužil spatřit kněze, jehož obličej mu bůhvíproč připomínal staré hedvábí.

Svojsíková obnažila zuby v lísavém úsměvu.

Odvrátil se. Jeho štítivé gesto nepatřilo žluklé pleti, již čas zpracoval jako pergamen pro své pitvorné kresby. Odvrátil se od bodavých vzpomínek. Až po strop byla místnost naplněna přítomností stařenina švagra, po němž zbyl na želarském hřbitově propadlý hrob.

Kdysi se díval do světla hromničky, která stravovala poslední zbytky vosku z jeho tváří.

A zdálo se mu, že Vilém umírá příliš těžkopádně.

4

Nad lesem bobtná slunce a sotva znatelně se sune mezi větvemi, které jako by zdržely jeho pád.

Rokliny vydechují řídkou večerní páru.

Želary, Želary,
popelavé skály,
bílýma rukama
vlasy rozplétaly,
ach, vlasy rozplétaly.

Líza Šeldová dovedla zazpívat tu píseň, jako by jí vyrůstala z duše.

Před mnoha lety Líza Šeldová, dnes Vratislav Lipka.

Oba mají absolutní sluch.

Matouš Šáda dal vznikající vesnici jméno. Městečko je po něm nazváno Šádova Huť. Městečko se slavnou ocelárnou, postavenou nad uhelnými doly. Před miliony let tu byly pralesy.

Co tu bylo před několika staletími? Na místě, kde stojí kostelík, vykopali lidské kosti. Kdosi se tu procházel dávno před havíři. Lidé rozhodili svá obydlí po stráních a nekladli si otázky. Bojí se démonů, tak jako se jich báli jejich otcové.

Mně se nezjevovali, spíš se mně zjevovali jiní běsové. Vycítil jsem jejich přítomnost, když jsem se dotkl vlhké studené ruky černého Viléma.

Věřil v mé přátelství a vnutil mi kus svého života. Učinil mě svědkem chvil, které patřily jen jemu.

A vyžrál na mě svou smrtí.

Zlákal mě k roli, určené pro světce.

Jednoho dne mi totiž po žáku Kratochvílovi poslal dopis, že zabije Lenku. Obracel jsem ten cár papíru v ruce jako omámen.

Spěchal jsem ke krámku Lenky Lipkové, neboť to byla jediná Lenka, kterou jsem znal.

Chvěla se mi ruka, když jsem bral za kliku, otevřel jsem jen s námahou. Hned v síni jsem uviděl na zemi tělo. Bílá košile, bílý obličej, černočerné vlasy.

Vilém.

„Co se stalo?“

„Dostal chrlení krve. Babička šla pro Lucku.

Shýbám se, беру Viléma za ruku. Tepna bije. Ale víčka jsou modrá jako lupeny ocúnů na podzimních lukách.

Dva měsíce pak ležel v podkroví, do něhož pršelo, a já, trojnásobný blázen, jsem u něho sedával jako matka. Zatím už byly Želary plny klepů. Řekl jsem mu, co se povídá o Lipkově Lence.

„Je to moje dítě.“

Zatápal po mé ruce, jako by se bál, že neuvěřím. Vztyčil se na rozrucchaném loži, strašná, kostnatá příšera.

„Prosím vás, přiveďte ji.“

„Koho?! Lenku?“

„Prosím vás, proboha!“

S večerem, který mi připadal tak dusný, jako by se v něm rodila úzkost celého světa, jsem zaklepal u Lipků.

„Chce tě vidět, Lenko. Umírá.“

Vedu ji soumrakem a držím ji za ruku. Je jí teprve sedmnáct. Otevřel jsem dveře do podkroví a zůstal jsem venku jako hlídacíp pes.

„Viléme.“

Jenom to slovo jsem slyšel zřetelně a pak už nic.

Za tři neděle se narodil Vratislav Lipka a Lenka zemřela téhož dne. Byla u ní jen Lucka Vojničová. Oblékla ji do vlastních bílých šatů, které měla kdysi k přijímání. Dítě zanesla ve dvou ručnících Bojarové, jež po těžkém porodu ještě polehávala. Položila ho šestinedělce na prsa.

Stoupám po rozvrzaných schodech do špinavého podkroví. Nazývám to tak ze zvyku. Je to jen kus půdy se střešním okénkem.

Poslední dobou se mi zdá, jako by se Vilém pozdravoval.

Nic neví. Bohudík.

„Pane řídící, chtěl bych napsat poslední vůli.“

„Nač? Není to s vámi tak zlé.“

Usmívám se poloblbě.

Já vím, že je se mnou konec. Napište to, prosím vás, nebo nebudu mít klid. Ve svátečních šatech, visí tamhle na tom trámu, mám stříbrné hodinky. Sáhňte nahoru, je tam spořitelní knížka. A krabička z mušlí.“

Snáším mu jeho majetek, kupím ho na usmolenou deku. A potom píšu: jedinou dědičkou určuji Lenku Lipkovou.

Ujela mi ruka.

„Máte to napsáno?“

„Ano.“

„Kolik svědků je na to potřeba?“

„Dva.“

„Musejí se tam podepsat?“

„Ano. Seženu někoho, když chcete, aby to bylo ještě dnes.“

Vilém podobné přání nevyslovil, ale já postrádám kyslík. Utíkám ze schodů, jako by se dalo ještě něco zmeškat. Vilémovu poslední vůli jsou schopni podepsat jenom dva lidé, já a porodní bába Lucka Vojničová. Stařena pouze přikývla, když jsem jí řekl, o co jde.

Pod střechou jsme uslyšeli křik. Svojsíková si pospíšila. Vzhlíží lačně k pokladům na Vilémově desce. Skučí a vyje.

Vilém mlčí.

Podíval se na Lucku. Mě neviděl. Ztratil jsem se vedle té drobné ženy. Když k němu přisedla, padl na její ruce a rozplakal se. Hleděla mu přes hlavu kamenným pohledem.

„No tak, Viléme.“

Musel jsem se taky posadit.

Jinak ani nemívám závrať.

„Proč ona, proč ona,“ bije Vilém hlavou o Lucčiny ruce.

Svojsíková se znovu rozvřeštěla.

Umiňuji si, že počkám dvě minuty, a pak ji srazím ze schodů.

Vilém zvedl hlavu. Promluvil jen k Lucce, jako by tam nebyl nikdo kromě ní.

„Dejte to všechno děcku.“

„Ano, Viléme.“

To znamená, že Vilémův syn dostane, co mu patří, i kdyby se jeho švagrová stavěla na hlavu.

„Jak se jmenuje?“

„Vratislav.“

„Vratislav?!“

Vilém zesmutněl.

Mé oči přitáhla spořitelní knížka. Měla cenu osmi tisíc – jednoho lidského života.

5

Učitel došel k faře. Překvapilo ho, že je u cíle. Hledí na popraskané zdi, jako by před ním vystoupily ze země.

Ovanula ho legenda, kterou přezíral. Jako by sám, podoben pupkatému pasíři, spatřil postavu Zjevení, ženu Kajícnici, jak kráčí v deštivé cloneě popleněným údolím. Podél cest trčí šibenice a ohořelý trám ještě doutná. Dunění kopyt, jež rozvlnilo vzduch, tu nikdy nedozní.

Vypráví se, že kdysi byli obyvatelé Želar do jednoho vybiti. Zločiny, za něž pykali, jsou omšelé. Historka rebelů, kteří nedocenili záměry boží, pohrdli milostí a zachovali se jako dobytče, které nedohlédne své slávy, stávajíc se žertvou.

Žena Kajícnice v šedé loktuši kráčí jejich stráněmi a vidí ji jediný člověk, jemuž otylost nedovoluje, aby padl na kolena. Patří jí do tváře a poznává ji.

Kostel Maří Magdaleny je katolický ostrůvek v kacířském kraji.

Je možno pochybovat o zázraku, který se udál před věky. Nelze však pochybovat o zázraku, který zde koná osamělý kněz silou své pokory.

Želarského faráře ctí i nekatolíci.

Šestého července se rozhoří na skalách ohně a shromážděné houfy zpívají s rostoucím vzrušením:

Hranice vzplála
tam na břehu Rýna,
na ní umírá dálné vlasti syn
a vůkol něho
mnichů rota líná
rouhavým smíchem velebí svůj čin.
A vy se ptáte, kdo v těch plamenech?
Toť Mistr Jan, toť chlouba Čechů všech.

Farář sedává na zahradě, hledí do tmy, bičované ohnivými šlehy, a naslouchá.

Často sedne za varhany a rouhavou píseň doprovází.

Učitel položil nohu na drolicí se schod. Mihla se před ním černá sukně.

„Pan farář je v zahradě. Mám ho zavolat?“

„Ne, půjdu za ním.“

O to setkání nestál. Byl bez předsudků, ale přítomnost Zuzanky Gorčíkové na faře ho popouzela. Dráždila ho už svým zjevem. Od

manželovy smrti neodložila smutek, neviděl ji jinak než v černém. Vysoká, štíhlá, se strnulým výrazem v obličeji – připomínala středověké malby. Vanula z ní velebná vznešenost královen, jdoucích na popraviště.

Před několika lety vzbouřila ves. Přistěhovala se sem z doliny k Marku Gorčíkovi a v patách jí šlo otecké prokletí. Marek se s ní sice brzo oženil, ke smíru však nedošlo. Sňatek se totiž nekonal v evangelickém kostele jejich předků, nýbrž v kostele katolickém. Odpadla od víry.

Když se pak po náhlé, nečekané Markově smrti objevila na faře jako hospodyně, viděli v tom všichni další nestoudnost. Zuzanka byla tehdy těhotná. Za několik měsíců se plavovlasé ženě narodil pohrobek, děvčátko s vlasy černými jak smola.

Proč právě toto vesnici tak pobuřovalo, přestože ani šílenec by nespojoval Gorčíkovou s knězem – ostatně mrňata farských „strýčků“ tu byla přijímána s porozuměním –, je záhada.

Klíč k záhadě nosila Zuzanka ve tváři, zejména ve velkých modrých očích. Byly zpupné, odmítající sblížení.

„Zůstanete na večeři, pane řídící?“

Zavrtěl hlavou. Poloviční pozvání v něm vzbudilo nevoli.

Jde po cestičce vysypané skořicovým pískem. Rozhlíží se.

Široko daleko není taková zahrada. Kněz tu dře od jara do zimy jako nádeník. Úrodu sklízají s bezelstnou samozřejmostí jeho žáci. Fara se leskne čistotou a pořádkem, je to však místo bez tepla. Vdova ho vyznačuje asi tolik jako socha na náhrobku.

Jediný, kdo to nepocítuje, je malá Markétka. Poskakuje kolem kněze a plete se mu pod nohy přesvědčena, že je jeho věcí, aby nezakopl. Uviděla učitele a schovala se za angrešt. Projev hravosti a dětské koketerie, ne bázně.

„Dobrý den.“

„Dobrý den.“

Markétka se stydlivě – s prohnutým tělem – přiblížila. Uchopila faráře za nohavici. Utřel si ruce do kapesníku a pohlídl ji po vlasech.

V učiteli bez vysvětlitelné příčiny vzkypěla žluč.

„Přišel jsem se vyzpovídat,“ řekl a sám se tomu podivil.

Kněz se nezasmál ani nerozzlobil. Dívá se klidně do těkavých očí, jež se rozněčují.

„Vaše srdce není dost pokorné, aby uneslo pokání. Já pro vás nejsem dost knězem.“

Tak otevřeně.

Potom jako by četl v cholerikově duši a předvídal jeho reakce.

„Nenáviděl byste mě, kdybyste mi nyní svěřil jediný ze svých hříchů.“
Knězova slova jsou mírná, láskyplná, utišující.

A neústupná.

Zdeněk Tkáč mlčí. Oněměl.

„Ať je to cokoli, co jste mi přišel říct, počkejte do zítřka.“

Zítřka, to znamená nikdy.

Je to tak snadné pochopit, že se nechci zpovídat, ale tlouct kolem sebe, jinak mě stráví zničující sebepohrdání?!

Odmítáte dělat mi terč, pane faráři. Z úcty ke mně nebo sám k sobě? Učitel cítí, že musí udělat něco, za co by se mohl proklínat. Musí se to stát v příštích vteřinách, je to neodkladné. Zápasí se slovy, která se mu derou z úst.

„Máte pravdu. Chybí mi pokora. Zvykl jsem si na svá provinění jako na věrné psy.“ Teď ještě plivnout. „Závidím vám vaši čistotu duše.“

Markétka čučí s pootevřenou pusou. Živoucí zřídlo mé jízlivosti.

„Mýlíte se,“ promlouvá kněz tiše, nevzrušen, nedotčen.

„Ovšem. I světec hřeší denně – tuším sedmkrát.“

„Tak jsem to nemyslíl.“

Děcko soustředěně poslouchá, putuje očima z jedné tváře na druhou. Jaký souboj tu vlastně vedeme, velebný pane? Co bude trofej?

Kolem voní růže a je na čase přestat.

Ale slova se osamostatnila, ženou se nezadržitelně dál.

„Přesto vám závidím. Modlitby, které jsou vyslyšeny.“

„Opakuji vám, že se mýlíte, pane kolego.“ (Kolego? Proč ne synu?)

„Z nás dvou jsem větším hříšníkem já.“

Blbý vtip? Nebo uchopil taktovku, aby mi vnutil svou melodii?

„Proti kterému přikázání jste zhřešil?“

„Chcete to skutečně vědět?“

„Ovšem.“

Samozřejmě že to nechci vědět, nechci to vědět za nic na světě!

„Zhřešil jsem proti pátému přikázání.“

Tak bez váhání.

Je to konečně jen žert, o který jsem si řekl.

Morbidní smysl pro humor.

Protože páté přikázání zní: Nezabiješ!

Snáší se soumrak. Z údolí se zvedá pápeří a spěje k obloze. Několik kilometrů odtud si píská vláček. Skály si hrají s tím zvukem, ozvěna ho tříští a opakuje.

Za obzorem dýmá Šádova Huť, černá jako cikánské dítě.

Učitelovy nohy si samy vybraly cestičku, tu nejschůdnější. Vede ke starému mlýnu. Tak se aspoň říká sesutému stavení v mokřině, které v pradávnu kdosi postavil, ale byl to počín šilence, protože v tomto kraji nebylo nikdy co mlít.

Starý mlýn sedí v třasovisku na shnilých základech, stěny nasáklé mokřinou, pórovitá střecha zarostlá mechem, nedostupný chuchvalec bahna, cihel a bahenní vegetace.

Kdysi mi řekli, že se ze starého mlýna kouří, ale odbyl jsem to úsměvem. Nemluvili tak však lidé, kteří propadají panice.

Šel jsem se na to podívat. Nedostal jsem se ke stavení blíž než na čtyři metry. I to bylo riskantní. Kolem mě se houpala voda, čekal jsem, kdy mi podtrhne nohy. Sedl jsem si na kmen stromu, který skácela vichřice, seděl jsem tam jako na koni, pode mnou nevinné zrcátko, kalící se při každém mém pohybu.

Bahniska svírala starý mlýn ze všech stran. Měl jsem po ruce dvoumetrovou tyč, ale na dno nedosáhla. Použil jsem dalekohledu. Zřícenina se přiblížila, rozeznával jsem napolo sesuté stropní trámy, jež se opíraly o stěnu a nakláněly ji. Z podlahy vyrůstalo mlází a po něm se dral ke slunci břečťan.

Hrály si tam dvě veverky. Předváděly skokanské exhibice. Napadlo mi, že přítomnost člověka by je vyrušila, a přece z jediného komína, ušetřeného zkázy, se zvedal tenký proužek kouře, vítr ho chvílemi obracel ke mně, cítil jsem jeho pach.

Obešel jsem ruinu – trvalo mi to půldruhé hodiny – a přesvědčil jsem se, že nikde není ani stezička, ani náznak přechodu, jehož by mohl člověk použít.

Starý mlýn je nedostupný. Ten, kdo obývá jeho vlhké a nebezpečné prostory (pokud je obývá), tam mohl vejít jen v zimě, kdy se bažina potáhne vrstvou ledu. Nyní je uvězněn.

Musel by mít zásoby, aby mohl žít.

Lidé si vypravují o Vojtovi Zálešákovi, který se vrátil z vězení a nato zmizel, ztratil se v lesích. Nikdo o něm od té doby neví, ani vlastním sestrám nepodal zprávu. V té době přišel též hajný o pušku. Opřel ji o plot a skočil si domů, bylo to pár vteřin. Nejvíc jím otřásl, že lovecký pes, jehož

vřčení, artikulované hluboko v hrdle, zastaví každého deset kroků od hájovny nevydal hlásku. Seděl na zemi a vykusoval si blechy.

Když se zas objevil nad starým mlýnem kouř, udal to hajný četníkům. Hlídkovali kolem, ale do akce se pustili až v zimě. Nikoho nechytily ani nenašli žádnou stopu po tom, že by byl zhroucený dům obýván.

Hlíдали dál, dokud bažiny nerozmrzly. Sotva se oteplilo, sotva se zdivo potáhlo křehkou zelení, vznesl se k nebi šedobílý chomáč, poslední komín se probudil k životu, vítr načichl vůní pálené pryskyřice a jehličí. Přijela komise znalců a označila jev latinským názvem. Tím byla celá záležitost odbyta.

Kouř nad starým mlýnem se vznáší už po několik let. Lidé v kraji prosáklém pověrami se místu vyhýbají.

Zpočátku mi to nedávalo pokoje. Ve všech ročních obdobích jsem obcházel bažiny jako čenichající pes, zkoušel jsem je překlenout haluzemi, házel jsem po starém mlýně kamením a on je polykal s kratičkým mlasknutím, viděl jsem vylétat z jeho záhadných útrob divoké, včely, rojily se nad ním, sedaly v chomáčích zeleně a ztrácely se v nich.

Večer se ve starém mlýně probouzeli noční lovci, začernali se nad močálem a zmizeli v lese. Netopýři vypadali z dálky jako ptáci. Slyšel jsem odtud houkání sov, hlas lesních holubů a hrdliček – a jednou zvláštní vysoké tóny, jako by si tam někdo pískal. Ta jediná stopa mi nedávala spát.

Dal jsem si vyložit příběh Zálešáka, nezkrotitelného syna divošského otce.

Přišel a zmizel. To však nebylo vše. V jediném dni a v jediné noci svého návratu zachránil život člověka, jehož přišel ve skutečnosti zabít.

Podrobnosti neuvěřitelného skutku zná Lucka Vojničová.

Té se neodvážím ptát.

Denně jsem sedával poblíž stavení, které mě očarovalo, sledoval veverky, jež nesmyslně hopsaly sem a tam, jako by je ve mlýně cosi lákalo a současně odpuzovalo.

Kromě problematického pískání se nestalo nic pozoruhodného.

Porodní bába a obávaná bosorka Lucka Vojničová tam jednou trhala jakési býlí a přisedla si ke mně. Byla cítit léčivým kořením a kořalkou. Na jazyku mě svédila otázka, ale než jsem se vzmužil a chystal se zbavit svých nejistot, dala se do řeči, aniž – jak se mi zdálo – vnímala, že má posluchače.

Hovořila o Jurigovi, neobyčejně krásném muži, nezpustošeném dosud dřinou ani pitím. Dolehla na něho doba pokání, pravila. Denně tlučte ženu a děti a káže jim o mravnosti. Jeho manželství, z něhož vzešlo pět potomků, není legitimní. Jurigová (nikdo ji neoslovuje jinak) je provdána za

pomocného dělníka Antonína Stacha, jenž pracuje jako posunovač na nádraží v Šádově Huti. Čas od času si Juriga tuto skutečnost bolestně uvědomuje. Tehdy nazývá svou ženu poběhlicí a své děti parchanty.

Lucka na mě neočekávaně upřela krásné, melancholické oči.

„Musela jsem mu dát přes hubu.“

Vypadala jako kopka sušiny. Představil jsem si proti ní urostlého chlapa. Přesto mluvila pravdu.

Ani já bych snad ani necekl, kdyby rozhýbala svou scvrklou pěst. Neptejte se mě proč.

Je pravda, že mnoho lidí vytáhla hrobníkovi z lopaty. Mají zato, že pomoci čar. Kdykoli skočila mezi rozvášněné rváče, bylo po představení. Dělala to výjimečně. Většinou netečně přihlížela. Krev ani praskající kosti ji nevzrušovaly.

Mnohokrát jsem uvažoval o tom požádat ji o pomoc. Například když nevlastní matka Jindřišky Judasové honila svou pastorkyni kolem chalupy s čakanem v ruce.

„Pane řídící, pochopte to, děcko se celou noc potí, a já abych ráno sušila peřiny!“

Pokládala to za argument.

Jindřiška zemřela na srdeční vadu.

Její bratr Lojza opakuje druhý postupný ročník a roste z něho velký zloděj. Ukradl Varaďovi nůž, zahrabal si ho do hlíny, a když ho Varaďa, který vše viděl oknem, přivedl na místo činu s několika svědky, nepřiznal ani chlup a navíc natrhl postiženému ucho. V Šádově Huti zcizil několik lahví piva a s chladnokrevnou drzostí je šel do téže hospody prodat. Vyzrál i na cikány, kteří v době poutí táboří za vesnicí. Přivlastnil si jedinou věc, která za něco stála, měděný kotlík na polévku.

Zešeřilo se. Učitel je nyní v lese nad řekou. Trochu se zalekl. Hledá očima světlinu. Kdysi bloudíval, nyní už rozumí hlasu věrné řeky. Hučení zesílilo, stojí nad peřejemi. Tady se utopil jeho žák Marian Skoch.

Nebe nad hlavou je tmavě fialové. Na holině osvětlené měsícem rozeznává několik skvrn. Nohy si zase samy volí cestičku. Stoupá. Shora vypadá scenérie s vycházejícím měsícem a řekou jako neumělý kýč. Na nebi oblaka ze svatých obrázků.

Kamennou chalupu, dnes čistě obílenou, postavil Václav Jakubík navzdory místním zvykům, tedy navzdory tradici dřevěných baráček. Dům má čerstvou modrou podrobnávkou.

Pozval jsem si ho kdysi, abych zjistil, proč neposílá Rozárku do školy. Dostavil se, ale napil se na kuráž, sotva stál na nohou. Neměl strach ze mě,

ba ani z četníků, bál se o výdělek své dvanáctileté dcery, která je někde ve službě.

„Pane Jakubíku, školní docházka je povinná.“

„Já vím, však Tonda chodí.“

„Mluvím o Rozárce.“

„Ta je nemocná.“

„Co je jí?“

„Nevím, pane řídící, chodí k ní Lucka.“

Lucka bylo zaklínadlo.

„Lucka?“

„Tak, pane učiteli,“ potvrdil spokojeně.

Dal jsem si na čas.

„No dobrá. Přijdu se k vám podívat.“

Uskok nečekal.

„Ale proč, pane učiteli?! Moje z toho bude celá pryč.“

Setkal se s mým pohledem a pochopil. Klopýtal mi po boku a prosebně drmolil. „Zítřka pro vás zajdu, pane řídící. Jak je Bůh nade mnou.“

„Neobtěžujte se, půjdu dnes. Víím, kde bydlíte.“

Vzdal to a šel do hospody.

Ještě nikdy jsem neviděl stavení tak prázdné. Plotna s jediným hrcem, lavice, stůl, na stěně polička s několika talíři. Jakubíková schovávala pod zástěru ruce s temnými podlitinami. Bylo to zbytečné. Tytéž podlitiny měla v obličejí.

„Chci vidět Rozárku.“

„... je u tety.“

„U které tety?“

Odpověděla pláčem.

„No nic, paní Jakubíková. Bylo by dobře, kdyby zítřka přišla do školy.“

„Přijde.“

Přišla skutečně a chodila pak jakžtakž pravidelně až do čtrnácti let. Nadané dítě bez šancí.

Po škole umývala dva roky talíře na nádraží v Šádově Huti a z toho, co se jí podařilo před otcem utajit, si koupila šicí stroj. Jakubík ho do rána propil.

Tehdy se ženy vzbouřily. Ubodaly otce vidlemi.

Matka vzala všecko na sebe a po půl roce zemřela ve vězeňské nemocnici. Napsala odtud dceři, že prožívá nejšťastnější období svého života.

Rozárka si z toho vzala poučení. Když odchovala mladší sourozence, leckdo by se byl přiznal do její chalupy, vystřídalo se tam pár galánů, ale každého nakonec vyhodila. Říkají jí Frajerka, ale není v opovržení. Nežadala by si s ženatým.

Žije si po svém, volná, spokojená a podle zdejších měřítek bohatá. Mnohá by šla její stopou, kdyby k tomu měla odvahu.

Je vysoká, baculatá, s širokými ústy v kulatém obličejí, široká v prsou i v bocích. Šití pověsila na hřebík, polepšila si. Jezdí jako průvodčí ve vláčku z Šádovy Huti, ráno sbírá dělníky v odlehlých kotárech, odpoledne je veze zpátky.

Své milence si vybírá sama, obezřetně a dobře. Není chlapa, který by jí odolal, jakmile se na něho usměje s rozsvícenýma očima, jakmile dá zaznít vábníče svého hlasu. Je to hlas velkých milostnic, hlas, kterým šeptají hurisky v mohamedánském ráji. Jen ženské se ptají, co na ní proboha je.

„Dobrý večer, pane řídící, pojd'te dál.“

„Děkuji, Rozárko, snad jindy.“

Vedle děvčete stojí urostlý chasník, sezónní dělník z pily.

„Fráňa vám přiveze pár odřezků na zatápění, vid', Fráňo?“

Muž přikyvuje. Je prostoduchý, laskavého srdce. Jako Rozárka.

Šikmo do stráně vede pozvolná písčitá stezka, dobře udržovaná Pavlem Jurigou. Kolem jeho chalupy skotačí od rána do večera chumel dětí. Jen dva z nich jsou školáci. Mlčenlivý, příliš uzavřený Vojta, který není Jurigův, toho si přinesla Stachová ze svého svazku s posunovačem, a dobromyslný neposeda Slávek.

„Pojd'te dál, pane řídící.“

„Děkuji, Pavle, snad jindy.“

Cesta pokračuje k chalupě Lucky Vojničové a k bývalému seníku, podivuhodně změněnému v rozkošné obydlí Počtářky Ženi, ovdovělé dcery revírního.

Kdysi se Počtářky ptal, proč si kupuje seník na ploché, ale neúrodné louce. Přece pro tu vyhlídku, rozzářila se. Vyhlídka je tu sice skutečně nádherná, a přece se ta volba zdála vzhledem k její povaze podivná.

Žeňa uměla kdeco zpeněžit. Měla zvláštní dar. Na co sáhla, to jí rozkvétalo pod rukama. Učitelka ručních prací jednou řekla: Já Žeňu neučím. Ona učí mě.“ A nebyla to skromná učitelka.

Provdala se za Mrzáka Roš'u (přízviska tu bývají krutá), jemuž kácený strom rozdrtil nohy a jenž jí po půl roce podivného manželství zanechal svou dvouletou dceru Jiřinku se sirotčí rentou sedmdesát korun měsíčně. Zhlédla se, jak říkají, v té rentě. Počtářce Ženi musí platit i vlastní sestra za

odvedenou práci, stejně jako cizí. Když se rozstonal její dědeček a když ji prosili, aby si ho vzala na nějaký čas k sobě, tvrdě odmítla.

A právě po dědečkovi zdědila své přednosti. Vypracoval se v bohatého muže z největší chudoby. Oženil se sice do mlýna, avšak zatíženého hypotékou, a nebyt jeho fortele, přišlo by manželčino okázalé věno na buben. Vysekal se z dluhů a získal si všeobecnou úctu. Byl výtečným společníkem, proslulý pohotovým, řízným vtípem. Ženské se kolem něho točily, ačkoli je přezíral. Nejen bohatstvím, i vzhledem byl totiž přitažlivý. Neopíjel se, o hospodu skoro nezavadil. Na výminek se pak přestěhoval k nejstarší dceři a vedl tu zdatně zeťovo malé hospodářství. Dobře vychoval i své vnuky.

Učitel si s málokterým člověkem povídal tak rád, volně, rozumně a vesele.

Žeňa – jediná – si dědy okatě nevážila. V dětství koktala a z jeho strany snad padlo neopatrné slovíčko.

Nepřilnula k nikomu z rodiny, s výjimkou tety Andy, která ji naučila šít.

Vlastní matce též odmítla pomoc, zato dýchavičnou tchyni oddané opatrovala. Hovoří se o vkladní knížce, která se po její smrti nenašla.

Žeňa byla již delší čas vdovou, chlapy však nesháněla. Její životní lásku Hezouna Mílu jí odloudila mladší sestra, líbezná krásná a veselá Jitka. Mají v údolí výnosnou pilu.

Mladý Valchař se v hospodě kasal před sobě rovnými, že u Ženi pobude do rána. Vrátil se sotva za hodinu s rozervanou nohavicí a prokousnutým lýtkem. Zřídil ho Rafan Lucky Vojničové, když se odvážil praštit ho holí za označovanou hranicí. Lucka při tom tartasu otevřela okno a křikla do tmy: „Máš, cos chtěl, blbče!“ Nato okno zavřela, aniž čekala na odpověď. Nedávno jí Rafana někdo otrávil. Má dalšího psa, rovněž Rafana. Zatím je to neškodné štěně.

Lucka si Počtárku oblíbila. Těžko říct, co ty dvě spojovalo. Neminul den, aby kořenářka neposeděla v Ženině zahradě nebo v rozlehlé přízemní místnosti, vynalézavě upravené, se širokými panskými okny, která mířila na východní a jižní stranu. Místnost sloužila jako obývací pokoj, kuchyňka i umývárna. Vtipně rozčleněná, světlá, útulná.

Nahoře v podkroví byla rozkošná komůrka, ve které se spalo. Až neskutečně úchvatný výhled.

Komůrka se vytápěla z pudy. Hřály tam kachle mléčné barvy, kombinované s ozdobnou mříží.

I puda připomínala světnici. Stála tam vkusná proutěná křesla a stolek. Strmý strop byl prosvětlen třemi okénky, pod jedním stál šicí stroj.

Téměř všechno vyrobila Žeňa vlastníma rukama. Vypadala křehce, ale měla sílu chlapa.

Tvořila z hlíny, ze dřeva, z proutí, z látek, z kůže, ze slámy i z kovu.

Vytvářela vzory krajkových přehozů, šál, záclon, vymýšlela tvary hrníčků a váz, košíků, opálek, ozdobných krabic, jehelníčků.

V Šádově Huti šly její výrobky na dračku.

Uměla vydělávat od maličká. Začínala s desetníky, které dostávala za roznášku mléka na faru a do školy.

„Peníze si nechám u vás, pane učiteli. Vezmu si je za rok. Dostanu třicet korun, ostatní bude vaše za uschování.“

Usoudil, že si její velkorysost zaslouží pár facek, ale ovládl se. Žeňa byla z bohaté rodiny – její lakota byla nepochopitelná. Vnucovala mu své služby, až nedolal a dovolil jí uklidit školu, když Svojsíková onemocněla. Nepoznal jiné dítě, které by bylo v práci tak poctivé. Vše se jen lesklo.

O prázdninách loupala se starými dělnicemi kůru, vysazovala stromky, odklízela větve, zametala na pile. Její konto utěšeně rostlo. Učitel ji neprozradil. S tím ostatně počítala.

„Co s tím budeš dělat?“

„Koupím si seník na Pazderově loučce. Kolem si udělám zahradu.“

Nevěřil svým uším.

„Zahradu?! Na pisku?“

„Navezu hlínu, drny a rašelinu. A bahno z řeky.“

Smál se tomu.

Protože byla z lepší rodiny, poslali ji v patnácti letech do rodinné školy v Šádově Huti. Neměla studovat, vymohla jí to Jitka, která tam nechtěla chodit sama.

I v knedlíkárně hrdlačila a skládala úspory.

„Co seník?“ připomněl jsem jí jednou.

„Koupím ho, pane učiteli.“

„I když se vdáš?“

„Ano. Vezmu si Mílu Moštkových. Palouk se mu líbí.“ (To určitě!)

Hezouna Mílu, zámožného jedináčka z pily, si ovšem nevzala.

Vyrovnávala se jen s námahou s největší ranou svého života. Vůbec ji nelitoval.

Nakonec jí všechno vyšlo. Seník, zahrada, dokonce i Hezoun Míla, protože ztučněl a plešatí. Nikdy ostatně nebyl krásný. Jeho kouzlo spočívalo v jeho mládí. Když jiskra mládí pohasla, půvab opršel a jemu nezůstalo nic než přezdívká a pošetilé sebevědomí.

„Pojďte se posadit, pane učiteli.“

U zahradního stolku sedí kromě Ženi v proutěných křeslech Lucka a doktor Beníček.

Odmítnout nelze.

K večeři je křupavá placka z brambor, vajec a kopřiv, uprostřed kopeček žampionů pražených na oleji se solí a kmínem.

Hovor vede Lucka – jako vždy. Hosty obsluhuje Jiřinka s dvěma kamarádkami, Bušou a Aninkou.

Ženiny prsty se pohybují, nedívá se však na to, co plete. Hledí do kraje. Že při tom pozorně naslouchá, je patrné z toho, jak jí to v obličejí občas cukne úsměvem a ve tvářích se jí udělají dolíčky. Sem mě tedy moje staré nohy donesly. Bůhvíproč jsem si to podvědomě přál.

Cosí mě na Ženině loučce okouzluje a současně děsí.

Cítím, že na dosah je tu cosí úžasného, co běžně neexistuje a nemá jméno. Patří k tomu večerní nebe, vůně trávy a tlumené šumění lesa.

„Bud’ se udře, nebo uchlastá,“ prohlásila Lucka s důrazem.

Řeč je o Pavlu Jurigovi. Utekla mu žena, a to za svým legitimním manželem. Koupil si v Šádově Huti dům.

„Proč jí nechce dát děti?“

„Protože není padlý na hlavu.“

„Nejmladšímu je rok.“

„Rok a půl,“ odbývá stařena naivní protesty lékaře. „O co myslíte, že ta flundra stojí? Ted’, když se ten její blbeček teple usadil. O fakany?!“

„Nemůže je přece nechat na krku chlapovi!“

Lékař se zřetelně děsí představy, že by se ocitl v Pavlově kůži.

„Ale může, doktore, je to tak pro ně lepší. Pavel si prostě najde hospodyní.“

Učitel seděl vedle Beníčka a s podivem vycítil, že se na několik vteřin roztrásl. Sáhla na něj smrt, jak se říká.

„Co Vojta? Vojta není Juriga.“

Baba se uchechtla.

„Zkuste mu to připomenout. Potřebuje dříče,“ mele dál, „dříče, co má rád děcka. Julišku Gorčíkovou.“

„Julišku?“ vyjekl lékař.

„Julišku.“

„Víte přece, co se o ní povídá.“

Povídá se, že spávala se svým švagrem a že ji starší sestra, která ji vychovala, vyhnala proto z domu. Ted’ dělá servírku v Šádově Huti.

„Vím. Moc lidem by tady v okolí slušel rozbitý rypák.“ Všimla si doktorovy reakce a dodala smířlivě. „Vás jsem tím nemyslela.“

„I Juriga přece slyšel ty řeči.“

„Není vůl.“

To ovšem nepokládala za neomalenost a dívala se lékaři vlídně do očí.

„Myslel jsem, že by třeba Rozárka Jakubíková ... že by se usadila.“

Lucka přijala podtext té věty s veselým šklebem.

„Rozára? Ta by ho sezobla jako malinu, Pavel je pořád krásný chlap. Jenže Rozára se nespokojí s jediným.“

Pro Bušu s Aninkou si přišla jejich chromá teta a Jiřinka se šla umýt před spaním. Muži se zvedli k odchodu.

Učitel doprovodil lékaře až k jeho vile na kraji městečka. Stálo tu šest vilek rozličných architektur, šest honosných sídel v rozlehlých zahradách. Beníčková byla nejlépe udržovaná, Šeldova nejvíce zpustlá.

„Co tomu říkáte, pane řídící?“

„Myslíte Pavlovi? Snad se mu žena vrátí.“

„Určitě ne. Ale i kdyby, Pavel ji vyhodí... Nestavíte se na skleničku slivovice? Ipse feci.“

„To je lákavé, ale ne ... vaše paní...“

„Moje paní je u rodičů i s dětmi. Tchán má narozeniny.“ Pokrčil rameny s líčenou lítostí. Já jsem jen stihl poslat telegram.“ Již v předsíni našel učitel Ženiny stopy. A pak všude. Na stěnách, na stole, na sekretáři. I koš na papíry byl její dílo. Z nástěnných hodin v drahocenné skřínce se ozývalo tikání jehlic. V zlatém rámu olejomalby se nad tím shovívavě usmívala lékařova překrásná žena.

Je příjemné sedět na měkkých polštářích, upíjet výtečný nápoj pozemských bohů a plácet zbytečností. Uběhla hodina v příjemném klidu, když se ozval Tkáčův životní nepřítel, zadřená tříska skepse. Jsem opravdu vítaný host?

„Půjdu, pane doktore. Děkuji vám.“

„Já vám. Hrajete šachy?“

„Kdysi jsem hrával.“

„Pak se zas brzy navečer zastavte. Budu se těšit. Nashledanou.“

„Nashledanou.“

Jak mám chápat to neočekávané pozvání? Jako zdvořilé předstírání nebo dokonce soucit?

Zdeněk Tkáč je rozrušen.

Noc ho zebe do rukou i do tváří, ale nevnímá to. Probírá se větami, které byly ve velkolepé hojnosti vysloveny, a teprve nyní dostávají patřičný smysl.

Bez Lucky bych tu byl zkrachoval.

Ano, moje žena je krásná i velmi milá. Nechtěla bydlet v Šádově Huti, kde mám praxi, a dnes jsem jí za to vděčen.

Děti? Obě studují v Praze.

O Ženi ani zmínka, a přece tu byla po celou dobu přítomna.

Stál jsem u zrodu jejich zvláštního vztahu. Kdysi – to už měla za sebou knedlíkovou maturitu – se nabídla, že uklidí školní půdu. Sto let tam nikdo nevěděl.

Sotva otevřela dveře a cáry pavučin ožily průvanem, začala věřit jako kuna v nehlídaném kurníku.

„Potřeboval bych jen odvézt harampádí,“ řekl jsem. „Chci sem dát přebytečné regály z kabinetu.“

Žeňa žádné harampádí neviděla. Cívěla v úžasu na spoustu potřebných věcí, na hromady užitečného materiálu, z něhož se dají vyrobit nevidané věci.

Do dvou dnů jí odvezl Lucčin synovec Prokop všechny zdrapy k tetě Andě, jež na ně poskytla prázdný prasečí chlívěk. Do týdne byla půda uklizena. Smetí vymeteno, trámy natřeny, na cihlové podlaze se objevil barevný papír.

Učitel se marně snažil Ženi zaplatit. Přinesla mu naopak sama podivuhodný dar – stylizovanou kytici z měděného drátu, který se na půdě povaloval v rozdrbaných kotoučích.

Tu kytici spatřil doktor při průběžné prohlídce žáků za tyfóvé epidemie a byl nad tím výtvozem údivem bez sebe. Učitel mu ji okamžitě daroval.

Od té doby pokládá lékař Žeňu za umělkyni. Kupuje od ní, co mu nabídne. Je to její zlatonosná žíla.

Dnes jsem poznal – nerad –, čím je ona jemu.

Nebezpečnou iluzí.

Loni si Žeňa zlomila nohu. Nešťastně zakopla o pařeniště. Doktor přijel okamžitě. Vlastním vozem ji zavezl do nemocnice.

Jiřinku odvedl k Lucce, přesvědčen, že tam zůstane. Hned druhý den se u kořenářky stavoval a polekal se, že tam malou nenachází.

„Co by tu měla, pane doktore. Nemohu ji s sebou vláčet k porodům. (Ani do hospod, pomyslel si.) Dala jsem ji na starost Jurigovi.“

„Jurigovi?“ hekl.

„No ba. Bude si mít s kým hrát.“

Se šesti rozjívěnými, nevyzpytatelnými, nezvládnutelnými kluky!

Spěchal k Jurigům a hrud' se mu svírala.

Tolik pozornosti tu nikdy nikomu nevěnoval.

Jiřinka hrála čampu s Jakubem a Zdeňkem, ostatní stáli kolem, přihlíželi, pokřikovali, nepokrytě na její straně.

Vydechl úlevou. Zítra zajde do nemocnice s dobrou zprávou. Přítomnost děvčátka udělala z divochů kavalíry.

S touto mylnou představou rozdal každému po koruně. Což představovalo pro haranty majetek.

Pravdy se nedobral.

„Vojto,“ zavolal si Juriga nejstaršího syna, jenž nebyl jeho dítětem. Věděl dávno, že duši toho chlapce si nikdy nepřivlastní. Vyrostlo však mezi nimi přátelství, sice ostýchavé, leč pevné. Ví Bůh, že více ostychu pociťoval Pavel.

„Vojto,“ řekl, „teta Žeňa je v nemocnici a Jiřinka se přestěhuje k nám. Postaráš se o kluky.“

Tím to bylo odbyto.

Vojta byl schopen nasadit bratrům uzdu a přitáhnout otěže. Zdánlivě bez námahy.

Tam, kde se matčin křik a otcovy rány mýjely účinkem, stačilo jejich synovi pár tvrdých slov. Protože Vojta nikdy nežertoval. Protože na Vojtovi si nikdo nic nevybrečel. Protože Vojta neuhnul o centimetr.

Protože Vojta byl v deseti letech muž.

Na rozdíl od Lucky, na rozdíl od Beníčka – přiznával si to nerad – učitel Žeňu instinktivně nenáviděl. Od prvního dne, co si jí ve třídě všiml. Byla to nenávist z podvědomých zdrojů, nelogická, ale kdo by se staral o logiku, když je zahlcen citem.

Byl to druh nenávisti, již ve větší či menší míře (jen si to probůh nepřiznat!) cítil skoro ke všem ženám. Kořenila v nezhojitelném zranění srdce a tu a tam se měnila ve vášně, již nedovedl čelit.

Ženám nedovedl odpouštět.

I dospělou Žeňu viděl stále jako koktavé děcko s hladovýma očima, jež rejdí kolem, kde by se dalo co urvat. Jež lpí s nepřejícnou lakotou na každé stužce, na každé barevné nitce.

Její dnešní úsměv, spíš poloúsměv se dvěma dolíčky, je jen dokonalejší podobou jejího dětského úsměvu, který žlučovitě nesnášel. S tímto úsměvem přepočítávala šestáky, vydělané donáškou mléka nebo malými službami, byl to úsměv úspěšného burziána, žida, jemuž kvete lichva, spokojeného harpagona, úsměv vyzývající svět, hltající slunce.

Hnusily se mu její bizarní výrobky, slaměné košíky, krajkové kapesníčky, panenky, podivná zvířátka, s nimiž vedla mezi dětmi výměnný

obchod, vždy za nový materiál. Její obchodnický komplex mu cuchal nervy tak, že ji mnohdy jen s vypětím vůle neztrákal.

Třákal ji ovšem její děd, a tomu dával plně za pravdu.

Z takové vnučky, která zadržávala, která nesvedla kloudnou větu a tvářila se přitom zpupně, jako by tím byli vinni druzí, by se sám pominul.

„To děcko bych nejraději zabil!“ řekl mu jednou starý Zouhar.

Jak dobře mu rozuměl!

Vyvádělo je oba z míry svým přiblblým výrazem, takže ten skvělý vypravěč, žertér a pohotový bavič se mátl, šedl v Ženině přítomnosti. Vysávala jeho energii svýma netečnými očima, z nichž číselo, jak je neschopný.

Někdy se učiteli zdálo, že je mu děcko tak protivné proto, že ho záhadným způsobem trémuje. Nedovedl si však ujasnit proč.

Tají se snad za její mlčenlivou tupostí výsměch?

Dává přednost otevřené vzpouře Lipkova stylu, tu měl dobrý důvod trestat. Žeňa mu k potrestání žádný rozumný důvod nedávala. Nemohl ji postihnout jen za to, že blbě čumí.

První rok ji nechal opakovat, protože se nenaučila psát. (Byla levák, ale zavile to zkoušela pravou rukou.)

Propadák přijala – jak byl přesvědčen – s provokativní lhostejností.

Tím se ocitla ve stejném postupném ročníku se svou mladší sestrou Jitkou, jiskřivým děvčátkem, jež ji po všech stránkách předčilo. Psát ji nakonec naučil její bratranec Honza, a to pro její zavislost oběma rukama.

Všichni věděli, že učitel Žeňu nesnáší.

Všichni kromě Žení.

Ta v něm viděla záruku spravedlnosti (Jaká ironie!) a později i svého spojence v čachrech s penězi, jež si u něho ukládala a jež – bůhvíproč – tajila před celým světem.

Mnohokrát pomýšlel na zradu, mnohokrát si chtěl o Ženině kontu promluvit s jejím dědem, ale nikdy to neudělal.

Žeňa dávno nekotká, ale nezměnila se. Dodnes se jí mechanicky míhají prsty, nasměrované k ušmudlanému zisku.

Místo očí má stále bezvýraznou kaňku.

Jedno však učiteli nehraje. Jak to, že k ní tak přilnula bystrá a neúplatná Lucka Vojničová?

S myšlenkami na Žeňu si učitel připomněl své předsevzetí promluvit se starým Zouharem, tentokrát ne o jeho vnučce, ale o sobě.

V tom, co se na něho nahrnulo a vyvedlo ho z klidu, potřebuje pomoc přítele. Už týden se chystá do hájovny, už týden váhá. Pohlédl na noční nebe a alibisticky si povzdechl: Dnes je na to pozdě.

Zouhar pochopí, tím si je jist. Jen sebrat odvalu, jen vyslovit první slovo.

Problém se nazývá Běta Látalová. Hezká, pracovitá dcera hostinského, místního pracháče. Tkáčova bývala žákyně.

Bohužel běhna.

Do hospody chodil na obědy odjakživa a nikdy si jí valně nevšímal. Nevšíml si, že dorostla a začala obsluhovat místo matky. Nevěnoval zvláštní pozornost ani tomu, že jednou večer přišla omluvit synovce, který spadl ze stromu a nalomil si žebra.

Prohodil něco v tom smyslu, že to bere na vědomí.

„Jé,“ řekla a rozevlátým gestem obkreslila kuchyň, „tohle by potřebovalo vysmýčit. Zítra k vám zajdu,“ dodala.

Jeho protest ignorovala a druhý den se objevila s košem, jehož obsah – hadry a čisticí – v něm budil děs.

Namítl, že má práci. S úsměvem mu poradila, aby šel na hodinku do kabinetu. Tam samozřejmě nešel. Toulal se vsí až do setmění.

Když se vrátil a rozžal petrolejku, zjistil, že stojí na vydrhnuté podlaze, ještě mokré, a že se na ní ode dveří táhnou šlápoty. Zul se a zůstal v děravých ponožkách.

Na stole, jehož deska opět dostala barvu po celá léta skrytou pod vrstvou mastné špíny, stála konvice s čajem a talíř bramborových placek. Bylo vyvětráno, v kamnech se topilo. Puklé pláty světélkovaly.

Bezmyšlenkovitě se posadil k prostřené tabuli. Současně si všiml vymytého umyvadla a hrnce teplé vody na plotně. Vstal, nalil vodu do plechového lavoru a důkladně si umyl ruce. Dělal to s takovou samozřejmostí, jako by šlo o navyklý stereotyp.

Když se najedl a odebral se do ložnice v dobré víře, že Běta dávno odešla, našel ji ve své posteli. Propadl panice, v neovladatelném vzteku ji vytáhl za vlasy a uštědřil jí několik tvrdých ran, než se vzpamatoval a poznal, že tluče nahé tělo.

Prchl do kuchyně, kde si roztřesenou rukou nalil další čaj.

Vyšel do noci.

Dal Bětě čas, aby zmizela.

Zpola uklidněn se vrátil a našel ji v posteli zas. Místo pláče a výčitek k němu vztahovala ruce. To ho sebralo. Jelikož se podruhé už nedokázal

chovat hrubě, byl poražen dřív, než nastala bitva. Zpětně si pak doznal, že byl poražen rád.

Několik dní ho svědila hloupá otázka, s níž se s Bětou rozcházel.

„Co ode mě chceš?“

Odpověď zněla: *nic*.

Vůbec nepochopil, že jí zaplatil za úklid a za placky a že účty jsou vyrovnány.

Až se jednou odhodlá promluvit o tom se Zouharem, ten pochopí okamžitě. Otázka zní, jestli to i řekne.

Z ohybu cesty se vynořil inženýr Šelda. Chladně se pozdravili. Děvkař Šelda s nikým hovory nevedl. Jednou dvakrát týdně se mlčky opil, ale přestal v okamžiku, dokud ještě neztratil sebevládu. Přezdívkou si vysloužil pro svou vášeň k Pavlíně, nehodné ženě Michala Lipky, která opustila manžela a toulala se s komedianty, dokud ji nevrátili s cejchem zlodějky a poběhlíce postrkem do rodné vsi. Ujal se jí hospodský Látal a dovolil jí, aby mu za byt a stravu drhla poplivané podlahy.

Jednoho dne si ji Šelda odvedl do své vily jako hospodyně, zahrnut posměchem a opovržením. Jeho vyzývavé gesto cítila ves jako ránu mezi oči.

Po čase Pavlína z Šeldovy vily zmizela, nikdo nemá ponětí kam.

„Vyskočte si na kozlík, pane řídící.“

Těhotný Manek dohonil pozdního poutníka a nabízí mu místo vedle sebe. Dva silní, dobře živení koně vezou fůru dříví. O koně Manek pečuje. Zato s ženou nemá slitování. Ani ve vysokém stupni těhotenství jí nedopřál oddychu, až ho Lucka okřikla: „Budeš rodit ty nebo Pepina?!“

Nepříjemné přízvisko bylo na světě dřív než dítě.

„Děkuji, Manku, trochu se projdu.“

Na dohled je Lipkův chátrající domek, po léta neopravovaný.

Kdysi to byla čistá, útulná chaloupka, kolem níž se popelily liliputky. Mezi muškáty v okně bývalo vidět třaslavou hlavu stařenky, stoleté prabáby Vratislavovy. Zdravila každého kolemjdoucího.

Učitel se zastavil a naslouchá. Pak zrychlil krok.

Nemylí se, je to rvačka. Na zemi leží starý Michal, nad ním stojí Vratislav Lipka a kope ho do boku. Stařec chrčí, snaží se zvednout, ale další kopance ho srážejí zpět.

„Lipko!“

Vratislav Lipka uskočil – a zmizel v mlze.

„Pane řídící,“ blekotá Michal.

Učitel podepřel jeho vetché tělo.

Dívají se na sebe a nemají si co říct.
Tak je to tedy. Jednou k tomu muselo dojít.
Jednoho dne byl chlapec silnější.

Jako modrásek

1

Višeň konečně rozkvetla. Patnácti bílými knoflíky, zahlcenými zelení. Žeňa ji zkoumá jako půvabný detail v harmonické skladbě s okolím.

Na práci se nemusí soustředit. Její ruce se pohybují automaticky. Pletou šátek pro Jiřinku.

Za zahradou a za údolím se táhne řetěz zubatých skal, zapíchnutých do nebe. I za nimi jsou neviditelné rokle a travnaté svahy.

Dole se vlní řeka. Vítr přináší její zlostný ropot, jak se rve s kameny, které ji brzdí ve spěchu.

Obloha je šedomodrá a poletuje po ní pápeří.

„Maminko, podívejte, co jsem našla.“

Je na Ženi, aby obdivovala třpytivý kamínek.

„Moc hezký.“

„Budeme s ním hrát čtverce.“

Žeňa kývá, že je to moudré a důležité.

Jiřinka, Aninka, Buša. Dětský kvikot lahodí jejímu srdci. Všechno je v pořádku. Všechno je v nejlepším pořádku.

Za chvílku se objeví Honza a Jiřinka mu vletí do náručí. Nezná ostych. Nezná strach, který byl průvodcem Ženina dětství. Za to ji Žeňa obdivuje.

Ačkoli troufnout si na Honzu zas není taková odvaha. Vlasy se mu ježí do všech stran, nikdy nebude vypadat jinak než jako kluk, který právě něco provedl.

Kdyby bývala měla takového strýce ... ale ne, neodvážila by se. Strýc Franci přece nebyl jiný.

Co nevidět se bude vracet z roboty Pavel. Vlasy má rovné, husté, kovově lesklé.

Miluji Pavlovu krásu. Přesně tak, jako jsem kdysi milovala proradnou krásu Mílovu. Není to v pořádku, ale nechce se mně zápasit, ta marnost by mě vyčerpala.

Ta marnost.

Sedím tu denně jako hliněný trpaslík, abych nepropásla jeho návrat k Julišce, která ho vyhlíží oknem, opásaná čistou zástěrou.

Když vyjde před dům, pocítím skryté bodnutí a jsem šťastná.

Juliška má Pavla. Já na pár minut denně jeho krásu.

Za okamžik budu s tou krásou sama.

Dokud ho nezmerčí jeho rodina, dokud nezačne vřeštět jeho osm dětí. Žeňa sklonila hlavu, oslněna žhavým kotoučem, čerstvě přeleštěným hadříkem černého mraku.

Prudká horská bouře je na pochodu.

2

Chůze do kopce působila Ženi potíže, cítila se vratká. Prodírala se stříbrným vzduchem, jenž se před ní rozestupoval. Každý keř se k ní naklonil a vydal jízlivý smích.

Zhluboka vydechla, a ten výdech ji posilnil. Šla lehčeji – a cíl byl blízko. Uvolnila se natolik, že dovolila vzpomínce, aby ji provázela.

„Jsi na světě jako čmelák, Blaženko,“ řekla Cilka, o celý věk starší sestra. „Jsi jako mech, jako chudobka.“

„Jako modlásek?“ žvatlala dychtivě.

„Jako modrásek.“

Snad si zapamatovala ten okamžik pro velké blaho, jímž byl nasycen. Nedoufala, že by se mohla podobat něčemu tak křehce krásnému, jako je blankytný motýl.

Teď pocítila podobné blaho, které až mrazilo.

Došla k seníku na Pazderově loučce a nohy se jí podlomily. Začínala se třást.

Ne strachem, jen divnou únavou, strach ji dávno přešel. Přešel ji v té chvíli, co se rozhodla. Kdyby se mohla víc soustředit, byla by se podivila. Její strach měl tu vlastnost, že byl všudypřítomný. Na dohled začíná sráž. Skočí – a padne přímo do nebe.

Po prázdninách začne chodit do třetího ročníku a neumí ani pořádně číst. Vlastní hanba však není nic proti pocitu viny. Honza ji dostal na starost – a k čemu to je! Zrazuje ho každým zakotáním. V hlavě se jí zmítá klubíčko hádků, bez ladu a skladu se z něho vymršťují lepkavé jazyky. Krk jí svírají škrtidla.

Levák! Slabomyslný levák!

Celé dva roky se s ní dřou, aby ji naučili psát pravou rukou. Učitel ji nenechal podruhé opakovat, protože je dcerou revírního a škola dostává zadarmo dřevo.

Škrtidla jí sevřela i hrudník, že zalapala po dechu.

Poprvé to vyšlo najevo, když si krájela chleba.

„Proboha, jak držíš ten nůž!“

Pohlavky a křik.

Pravou rukou! Ježíši Kriste, čím nás to trestáš! To dítě je levák! Matka se na ni dívá zlostným, žalujícím očima. Sourozenci se smějí. S dětskou krutostí jí předvádějí, jak si má počínat.

Jenže jí nůž z pravé ruky padá.

Pozorují ji, jako by byla znetvořena. Mračno neviditelného prachu ji štípe v nose a v očích.

Albín, pasoucí se o polednách.

„To děvče nám byl čert dlužen,“ zubí se dědeček (zuby vlkodlaka).

„Nejde do počtu.“

Revírní porodila tři dívky a jen dva hochy.

Žeňa stála bez hlesu s vyvalenými očima, bůhvíjak vypadala, že se matka tak zlobila a ostatní se tak smáli!

Až na Cilku. Té ztuhla čelist a ve tváři měla nesouhlas.

„Mlč, Cilko, prosím tě, neříkej nic, ať za mě nedostaneš!“

Od toho dne se v Ženi cosi zlomilo. Na co sáhla, všechno pokazila. Ať se snaží sebevíc, nastane okamžik, kdy si uvědomí, jak ji pozorují – a je konec.

Rozbila džbáněk. Víš, kolik stál!

Zameť dvůr, očisti holínky, skoč pro dřevo.

Žádná pochvala. Nikdy žádná pochvala. Na Vánoce nejmní dárků. Děsí se Vánoc. Musí děkovat a líbat ruce. Děkovat za věci, o které nestojí, a líbat ruce a necítit vděk.

Když ji nikdo nepozoruje, je klidná a dokáže to co druzí.

Jenže!

Sázeli stromky a otec určil každému řádek. Její byl jako šňůra. Stromky seděly pevně, vzdálenosti byly stejné – a byla první hotova. Sedla si na mez a pletla si věnec z trávy.

„Tomu říkáš práce?!“

Zpočátku si neuvědomovala, že výtka platí jí. Teprve když ji otec zvedl ze země jako králíka a dovlekl ji k řádku, který se klikatil a v němž se stromky nakláněly jako opilé, pochopila, že má zaplatit za čísi lajdáctví. Sourozenci zmizeli. I ten zbabělý a podlý.

Který?

Nesnažila se protestovat, věděla, že by to nebylo nic platné, neboť otec byl neoblomný a ještě víc by se rozzuřil.

„Zůstaneš tady, dokud to neopravíš! Bez oběda!“

Vztekem se mu třásl hlas.

Dala se do práce a plakala při tom.

Až budu veliká, opakovala si své zaříkání, až budu vydělávat, našetřím si a koupím si domek. Tam budu bydlet s Cilkou. V neděli pozveme tetu Andu a strýce Franciho. Budou se divit, jak máme čisto a jaké jsme hospodyně.

Sladká vidina jí osušila oči. Práce byla lehká a radostná.

Náš dům bude mít velká panská okna, usít'uji do nich záclony, vyšiji na nich hvězdičky... Nikdy nebudu, jak říká dědeček! Nikdy nebudu jako Uchechtaná Tonka!

Nedopustím, abych měla tři děti a nevěděla s kým, jak říká maminka, ačkoli Tonka to možná ví a nikomu to neřekne, možná že to není tak špatné mít děti. Tonka mele jen o nich, kdo neuteče, olituje, protože za každou větou na něho chrstne ryčivý smích.

Žeňa opravila – v slastném rozjímání – všechny řádky, sedla si na palouk, kde se sušilo seno, opřela se a usnula.

Probrala se celá zkřehlá, slunce bylo nízko, doma to pěkně schytá. Neschytala. Měli návštěvu. Přijela teta z Hradce.

Cilka zavedla Žeňu do chléva, tam ji umyla ve škopku na zelí a ustrojila.

Teta ocukrovala Ženino drkotavé uvítání drobínkem váhavě nasměřované chvály – platila jejím novým šatům – a podala jí korunu. Žeňa jí políbila ruku.

Tato teta byla paní doktorová a byla si vědoma toho, jakou poctu prokazuje venkovským příbuzným. I přesto, že si přišla vypůjčit peníze. Jen dědeček se s ní bavil jakoby nic. Chichotala se jeho žertům a přidržovala si u úst kapesníček.

Jinak bylo všechno vzhůru nohama. Na příbuzenstvo si otec potrpěl, a běda, kdyby něco neklapalo!

Matka zařízla narychlo kuře a děvečka je škubala v síni.

Sotva se Žeňa srazila s tetiným pohledem, který ji páral zaživa, rozklepala se. Cilka si toho všimla.

„Vezmu s sebou Žeňu pro sodovky.“

Otec rychle kývl. Tak rychle, že dědeček neměl čas odporovat, ačkoli si chystal Žeňu jako parádní číslo.

Po celou cestu nacvičovala Cilka s mladší sestrou obsluhu u stolu a donekonečna ji učila jednu větu: „Poslužte si, tetinko!“

Dopadlo to přesně tak, jak se Žeňa obávala. Ačkoli tu větu uměla jako otčenáš, nedovedla ji ze sebe vypravit. Nohy jí jako vždy ztuhly, ruce se roztráslly, kolem těla se otočila škrtidla. Taktak, že postavila táč s koláči na

stůl. Obláček cukru se usadil na tetině skládací sukni. Oči jí blýskly nevolí, ústa však sládlá uznáním.

„Děkuji, Blaženko.“

Matka odvedla Žeňu do kuchyně a dala jí za úkol přikládat do kamen.

Nehodí se mezi lidi. Zůstane jim na krku.

To ne. Žeňa si přísahala, že ji na krku nebude mít nikdo.

Uživí se. Budou koukat, jak snadno se užíví.

Teď se ovšem rozhodla jinak. Než by dospěla, čeká ji nesmírně mnoho nekonečných let.

Její rozhodnutí se zrodilo při obědě.

„Proč se nimráš v jídle?“

„Bolí mě v krku.“

„Jestli chceš něco vyšpekulovat, jsi na špatné adrese. Na dvoře se budou mýt okna.“

„Nejsem přece na řadě.“

„Na to se tě nikdo neptá. A když tě bolí v krku, nepůjdeš večer k řece.“ Dědečkova šlachovitá ruka ji smetla z lavice.

„Nemáš hlad, nejez!... Kam jdeš?!“

„Na dvůr.“

„Skočíš pro pivo.“

Jindy chodila služebná.

Na lavici sedí Ženini čtyři sourozenci a jen Cilka se na ni povzbudivě usmála.

Opětovala úsměv.

„Komu se pošklebuješ?“ Dědeček sáhl po řemenu. „Jdi do síně.“ Tam se konaly tresty.

Pak si přistavila stoličku, vzala ze skříně džbán a nastavila ruku pro peníze – odpočítané na halíř.

Po stráni se rozběhla. Nevadí jí, že stráví nedělní odpoledne umýváním oken u chléva. Má neuvěřitelný dar radovat se z každé práce. Naštěstí ji z toho nikdo nepodezřívá.

Tolik let a každý rok má tři sta šedesát pět dní. Škrtidla se sevřela k nesnesení.

„Popros!“ radívala jí mladší sestra Jitka, která uměla na dědečkovi vymámit, co si přála.

Žeňa prosit neumí.

Jak vyšla z Látalovy hospody, rozčlenila si svůj poslední den: donese pivo, umyje okna a skočí ze skály. Tak prosté to bylo.

Ted' sedí na konci Pazderovy loučky a čučí do kraje. Od rozhodného okamžiku ji dělí pár chvil zvláštního stavu.

Po pravém boku se jí ozval chrčivý zvuk. Slyšela ho, jak vyšla ze dvora, a pak ji tu a tam zněl cestou. Neohlédla se, nebyla toho schopna.

Na loučce kdysi kosili trávu, nyní se o ni nikdo nestaral. Na jaře se tu pásla kořenářčina koza, dokud louka nevyprahla a nezměnila se v písčité pahrbky ometané větrem.

Další zachrochtání a na Ženin klín se snesl popelavý chomáč.

Čapula!

Stará slepice se zahnízдила. Když jí Ženina ruka klesla na hlavu, blaženě zavrněla.

Vzduch zřídł a ztratil stříbrný svit. Krajina vystoupila z mlhy, neskutečné ticho vystřídal bzukot hmyzu.

„Čapulko!“

Slepice již vyčerpala své poslední síly a chystá se spát.

Děcko je celé pryč z čapaté stařeny. Dostala ji před třemi lety od tety Andy a uhájila ji na rozlehlém dvoře, protože se ztratila v hejnu. Dávno nenese. Není si ovšem vědoma své sešlosti. Ženino přátelství pokládá za základní jistotu světa. Spí a ani ji nenapadne, že by ji mohlo děcko setřást. Že by ji mohlo dokonce opustit.

Skok ze skály se zčistajasna objevil v jiném světle.

Smrtící krunýř nezadržitelně tál.

Žeňa kolébá opelichanou kvočku, škrtidla jsou ta tam, v duši má jako v uklizeném pokojíčku.

Jen zárakem neprovedla největší ze všech bláznovství. Dědečkovi pro radost. Usmála se nad svou nenávistí, jež byla nádherně čirá a skvoucí jako šperk. Je zřejmé, že spěje k peklu, ale nezmůže se na nic, jen na hluboké uspokojení.

Na obloze se objevil mráček a krajina pod ním ztmavěla. Pohled na ni Žeňu rozechvěl. Není pochyb, že hledí na nejkrásnější místo na světě.

Tady si postaví dům.

„Co tady děláš?“

„Dobrý den, kmotříčko.“

Lucka nebyla Ženinou kmotrou, ale říkaly jí tak všechny děti, kterým pomohla na svět.

„Kdes vzala tu vyrážku?“

„Něco mě štíplo.“

„No ba. Ukaž jazyk!“

Zkušenou rukou jí prohmatala krk. „Bolí?“

„Trochu.“

„Máš spálu, děvče. Půjdeš do nemocnice.“

„Nemůžu kmotříčko,“ pronesla Žeňa pevně, „kvůli Čapule.“

„Myslíš tohohle netopýra? Vždyť má sto let!“

„Jenom tři. Prosím vás, kmotříčko, našim nic neříkejte.“

„To víš. Zůstaneš u mě, dokud nepřijede sanitka.“

„Ne! Proboha vás prosím, kmotříčko!“

„Někoho pošleme pro doktora. Musí vyplnit lejstra.“

„Kmotříčko!“

„O tu kropenatou scíplinu se neboj, vezmu si ji na starost.“

„Vy?!“

„Vidíš tady ještě jiného osla?“ Stařena spiklenecky mrkla. V Ženině pohledu našla tolik vděku, že ji to zmohlo. Vzpamatovala se a vzala děvče za ruku.

„Pojď, budeš pít čaj s medem. Víc pro tebe udělat nemůžu.“

Žeňa vycukla zpocenou dlaň.

„Co když to ode mě dostanete?“

„To mě ani nenapadne.“

První příběhla matka a číšel z ní strach.

„Umyla okna u chlěva!“ vzlykla k Lucce, která jí nedovolila přes práh. Otevřela až doktoru Beničkovi, mladičkému lékaři, který si právě otevřel praxi a Lucku pokládal za orákulum.

Matka postávala před chalupou, dokud ji kořenářka neodehnala.

„Zmiz! Připrav se na to, že u vás budou dezinfikovat.“

Žeňa to zaslechla a zalitovala, že o dezinfikování přijde.

Nic ji nebolelo, jen se jí zdálo, že stoupá a klesá jako na houpačce.

Přijela sanitka a vystoupil z ní muž, z něhož voněla medicína. Dala se na pochod.

„Počkej, ponesu tě, princezno.“

Do smrti nezapomene na těch několik kroků, kdy se vznášela v náručí člověka, kterého v životě neviděla, ale ke kterému okamžitě přilnula, jako vždy toužila přilnout k otci.

Nemocnice ji oslnila. Ošetřovaly tam řádové sestry a dvakrát denně se všichni společně modlili. Připadala si jako v nebi.

Šest týdnů se nadšeně podrobovala řádu, s nímž mnozí měli potíže. Když trochu okřála, dovolily jí sestry pomáhat u stolu. Oblíbily si ji. Přinesly jí košík odstřížků a ona z nich začala vyrábět panenky, květiny, kapesníčky, jehelníčky, krajky ...

Žasly nad její zručností a fantazií.

Rozdávala svá dílka a radovala se, že jsou přijímána.

U sousedního stolku na ni čekalo osudné setkání.

Kniha patřila děvčeti, o něco staršímu, které si hrálo na slečnu a jemuž nic nebylo vhod. Vrčela nad brzkým vstáváním, rybím tukem, modlitbami i rozlehlou šalandou s nesčetnými postelemi.

Vinnetou – Rudý gentleman.

Knihu jí přinesli rodiče, ale nudila ji.

Žeňa ji stihla přečíst třikrát a text se jí vryl do duše. Unášely ji obrazy předalekých zemí, mravy statečných mužů, znala zevrubně každou postavu, její oblečení, gesta. Žila v napětí, ale bez obav, protože už v druhé kapitole autora prokoukla. Nakonec vyměnila knihu za šest krajkových kapesníčků, jichž si téměř necenila, takže *Rudého gentlemana* pokládala za velkolepý dar.

Ušklíbenou sousedku navštěvovali příbuzní dvakrát týdně, za Ženou přijela jednou matka s Cilkou a řekly jí, že je to naposledy, protože v lese jsou polomy a nemohou zmeškat práci.

Častěji jezdila teta Anda a kupodivu Lucka Vojničová. Stály za okenním sklem, dovnitř nemohly. Teta jí přinesla ostružinovou zavařeninu, Lucka skleničku medu – a zprávy o Čapule.

Domů ji odváželi tři: matka, Lucka a doktor Beníček, který na to vzal vlastní auto.

Žeňa srostla s nemocnicí, po cestě jí nebylo do řeči.

Zdálo se jí, že matka zestárla a vypadá vyplašeně, jako by ji chtěla upozornit na něco nebezpečného. U Beníčkovy vily poděkovala za laskavost a tvářila se, že s Ženou dojde pěšky, což lékař, jak předpokládala, odmítl. Lucka dodala, že za laskavost si zaslouží večeři.

Doma zastihli Cilkou, ostatní byli v lese.

Večeře byla slavnostní. Čerstvě vyuzené klobásy.

Cilka je ohřívala a plakala.

„Co se ti stalo?“

„Nic. Jenom, že jsi tak hubená.“

Žeňa se podívala do zrcadla. Vyzábělý obličej s ohromnými očima.

„Však ztloustnu.“ Vydala se na obhlídku dvora a vrátila se polekaná.

„Kde je Čapulka?“

„Pořád u mě.“ Lucka na ni mrkla jako tenkrát před šesti týdny

„Doprovodím vás, kmoťričko,“ chystala se Žeňa na cestu, aniž žádala o dovolení. Věděla, že by jí nebylo dáno.

Matka přešla tu drzost mlčením.

V domě kmotry večeřela Žeňa podruhé. Bramborové placky s malinovou marmeládou. Čapulu přitom chovala na klíně.

„Kmotříčko, můžu si u vás nechat knížku?“

„Můžeš.“

„Je to krásná kniha. Přečtete si ji.“

„Hm,“ řekla Lucka a schovala *Rudého gentlemana* do police.

Když se Žeňa vracela domů s Čapulou v náručí, připravila se na výprask. Postavila Čapulu na zem, hned jak uviděla matku, a odhodlaně se přiblížila.

Matka jí přehodila přes ramena vlněný šátek.

„Nesmíš nastydnout.“

Neuvěřitelné.

„Nezlobíte se?“

„Ne.“

Jak mizerně musí vypadat, když je na ni matka tak hodná. Zvedla slepici a cíp šátku dopřála i jí.

Ted' byla kuchyň plná lidí.

Pozdravila otce a dědečka, ušklíbala se na sourozence, usmála se na služku Madlu. Cilka jí přistrčila talíř. Byla nacpaná tak, že sotva polykala, ale jáhlovou kaši do sebe vpravila, aby sestru nezarmoutila.

Dědeček se tvářil, že ji nevidí, po straně však po ní jízlivě pokukoval, spokojen s jejím zdrchaným zjevem.

Nemá potuchy, co se s ní v nemocnici stalo. Ozdravělo tam nejen její tělo, ale i duše. Sama upozornila ošetřující lékařku, že je levák.

„Co na tom?“

Tři slova, která ji dostala do extáze. Stala se jejím štítem – a její zbraní.

Zavadila pohledem o kříž nade dveřmi. Dábel ji zkouší.

Nikdy neudělat nic, co by dědečka potěšilo.

Pozorovala ho po očku jako on ji a chladnokrevně zvažovala své možnosti.

Je zranitelný. Stačí upřít mu očekávaný hold.

Všichni se před ním plazí, ale ona mu ukáže, že její otroctví skončilo.

Oplácela mu pohledy s tak dychtivou radostí, že byl po chvíli zmaten.

Po večeři umývala s Cilkou nádoby a tiše jí vyprávěla. Nikdo jiný o to neměl zájem.

Všimla si, že v kuchyni chybí staré kukačky. Spadly a rozbily se, dřevo bylo samý červotoč. Přesto je schovali na půdu, protože byly po babičce.

Hned druhý den zanesla Žeňa hodiny k tetě Andě. Strýc Franci prohlédl stroj, řekl, že šlape, a vyčistil ho. Žeňa si našla vhodné dřevo a začala vyrábět schránku přesně podle staré. Vyřezávala, vypalovala, uhlazovala a leštila.

Hotové dílo přinesla o želarských poutích, kdy se chalupa hemžila hosty. Obdiv přijímala s pokryteckou skromností.

„Po kom je to děvče tak šikovné,“ rozplývala se teta Marča, která byla nejpodlézavější, ale než mohla usoudit, že po dědečkovi, dala se Žeňa slyšet, že po tetě Andě, že to dědeček pořád říká, což byla pravda, jenže nemluvil o šikovnosti.

Svou dceru Andu starý mlynář nenáviděl. Žeňa dlouho nevěděla proč, až jednou zaslechla o chlapci Jakobovi, kterému děda, ještě jako vážený rychtář, zlomil páteř, když mu na záda hodil pytel mouky. Hoch nařikal, že náklad neunes, byla u toho spousta svědků.

Peníze sehrály své, věc se ututlala.

Anda, tehdy již dospělá, se jediná postavila proti otci.

Nato šla z domu – do nepožehnaného manželství.

Za několik dní po triumfu s kukačkami zasadila Žeňa nepříteli další ránu.

Přišla si pro ni vdova Císařová, aby její vnučce pomohla s vyšíváním. Ženina radostná ochota zmátla dědu natolik, že se vytasil s úkoly, které zanedbala. Okamžitě poznal podle jejích jiskřících očí, že udělal chybu, nemohl však svá slova odvolat. Uražená vdova se otočila na podpatku a ze síně bylo slyšet, jak ječí.

„Co si ten starý beran o sobě myslí?!“

Žeňa se tvářila jako mílius a šla poslušně zametat dvůr.

Dávala najevo, že jí na zjevném sekýrování nezáleží, a vžila se do toho tak, že jí na něm skutečně nezáleželo, čímž zlikvidovala citelný trest.

Sourozenci se cítili podvedeni. Přestávala být hlupačkou, na jejíž pokorný hrbet nakládali svá provinění.

Nejtvrdsí úder na ně dopadl, když se jim před očima vyvlekla ze své méněcennosti jako had ze staré kůže. Najednou uměla číst. Nejen číst, ona každou větu přednášela. Použila Honzových rad, pracovala s dechem, zvolňovala a zrychlovala tempo, jak bylo zapotřebí. Na vhodných místech se odmlčela, některým slovům poskytla jemný důraz.

Psala pravou rukou a nedělalo jí to potíže.

Kdyby neztrácela před publikem hlavu, byla by v Honzově souboru nejlepší herečkou. Ale trémy ji nikdy neznavil.

Nejhůř nesla Ženinu proměnu matka. Děvče to nemohlo pochopit, protože v době nemoci a těsně po ní tomu bylo jinak.

„Přestaň se nafukovat,“ houkla na ni místo pochvaly, když darovala služce Mandě šestihrannou krabičku z lepenky, obšitou tmavorudým sametem, hrany zlatě vyšíváné a na víčku zlatý knoflík. Darem se nechlubila Žeňa, nýbrž Manda. Uložila v něm své šperky: šňůru zelených korálků, plechový prstýnek s modrým očkem, pozlacené náušnice a svatební fotografii svých rodičů.

Krabička byla tak krásná, že šla z ruky do ruky.

Nakonec ji Manda odmítla ukazovat, aby ji neohmatali. Pozvala Žeňu s Cilkou do své komůrky mezi chlévy a nabídla každé lilihit a mydýlko – dobroty z želarské trafiky.

Trafikantka byla zdatná obchodnice. Krámek měla nabitý sladkostmi a cetkami, jež dostala za babku, když se balily krámky po želarských poutích.

Při té příležitosti ukázala Manda děvčatům fotografii v puklém rámečku. Žeňa si ho změřila a za dva dny jí přinesla nový, pevný – z obyčejné hrubé trávy. Opatřila ho i kroužkem na zavěšení.

Tím si Mandu získala nadosmrť.

Proměnu hlupačky Ženi vykonala Lucka Vojničová.

„Nemám brýle, čti sama!“ poručila, když děcko naléhalo, aby si přečetla *Rudého gentlemana*.

Žeňa se dala do čtení a teprve po několika stránkách si uvědomila, jak hladce to jde, a zakoktala se.

„Co koktáš?“ vyjela na ni Lucka. „Pořádně dýchej a dělej pauzy.“

Žeňa se nadechla a spustila znovu, šlo to zas, zvolnila tempo a dělala pauzy, radostí se potila a četla a četla a četla.

„Pro dnešek dost,“ rozhodla Lucka, „pomůžeš mi stříhat bylinky.“

Žeňa neposlouchala nikoho tak ráda jako Lucku, byla pro ni ztělesněním lidské dokonalosti.

Stříhaly bylinky a připravovaly je k sušení.

Lucka pozorovala Ženiny kmitající se ruce. Málokdy ji něco udivilo.

„V té knize jsou taky obrázky,“ zajela Žeňa na svůj růžový záhon. „Třeba stolová hora. A to, co vypadá jako kráva, je bizon.“

„Netaháš mě za fusekli?“

„Ne,“ dušovalo se děcko, zdrcené Lucčiným předstíráním, „vám bych nikdy nelhala.“

Babice postřehla, že tenhle druh legrace si musí odpustit.

Stříhaly mlčky.

„Můžu vám něco říct?“

„Coby ne.“

„Řeknu vám, co povídal Vinnetou, když mu Old Shatterhand omráčil otce.“ Žeňa se nadechla a změnila hlas: „A mohl jsi ho přece zabít!“ Oči jí planuly. „A Old Shatterhand řekl (dětsky hlas nabral hloubku): Nezabývám ani nepřítele, když to není nezbytně nutné. Natož muže, který je otcem Vinnetouovým (pečlivě vyslovovala obě n) a kterého proto ctím (hlas se jí zachvěl dojetím). Tady máš! Vezmi si jeho zbraň! Rozhodni sám, jestli jsem zvítězil!“

Děčko hledělo tak, že kořenářka pokládala za nutné trochu je probrat.

„Vinnetou si tu zbraň vzal a praštil ho po lebuni. Tak to, holka, na světě chodí.“

„Kdepak!“ vykřikla Žeňa. V jejím světě to tak nechodilo. Nadechla se: „Vzal si od něho tomahavk, který mu podával, a dlouze se na něho zadíval (Žeňa se taky dlouze zadívala). Jeho upřený pohled pomaloučku měkl a čím dál víc roztával, až se nakonec vystupňoval v údiv. Užasle zavrtěl hlavou (Žeňa taky zavrtěla hlavou) a zvolal: Jaký člověk je Old Shatterhand! (Zajíkla se vzrušením.)“

„Z toho jsem úplně naměkko, holka,“ prohodila Lucka téměř upřímně, „musím si loknout slivovice.“

„Dál se vám to bude teprve líbit,“ jásala Žeňa. „Podáváš mi tedy zbraň,“ přednášela s patosem, „i když nevíš, jestli dodržím úmluvu. Víš vůbec, že se mi tím vydáváš do rukou?!“

„A věděl to ten trulo?“

„Věděl! Věděl, že Vinnetou je spravedlivý!“

Nato si Lucka nalila další kalíšek.

Dostříhaly a děčko se zeptalo: „Kmotříčko, vzala byste mě někdy s sebou na bylinky?“

„Samozřejmě. Právě se chystám ti to říct.“

„A nebude vám vadit, že jsem to já?“

„Co to meleš? Proč by mně to mělo vadit? Jsme domluveny, ne? Hergot, Blaženo, vidím, že jsme si padly do oka!“

Nad tou poctou Žeňa oněměla.

Lucka si pak pro Žeňu posílala stále častěji a dítě žaslo, že ani dědeček nic nenamítá.

„Zachránila ti život, musíme se jí odvděčit,“ omlouvala jeho nepochopitelnou povolnost matka. Věděla dobře, že odmítnout Lucčino přání – rozkaz – by znamenalo pro každého v horách pohromu.

Matka byla pro Žeňu stále větší záhadou. Nebyla si jista, jestli ji miluje nebo nenávidí. Při jejích nenadálých, neočekávaných výbuších zlosti si kladla otázku: *Proč?*

Se vším se svěřila Lucce, i s tím, jak je dědeček najednou hodný.

„Nedej se obalamutit,“ varovala ji kořenářka, „v duchu prská.“

„Já vím, ale k vám mně dovolí chodit, ačkoliv...“ Žeňa zrudla.

„Ačkoliv mě jinak nepojmenuje než stará čarodějnice,“ doplnila ji Lucka klidně. Jde mi z cesty, to je všecko. Ví, že bych byla schopna dojít si pro tebe sama – a toho se bojí jako čert kříže.“

Dědečka dovedla Žeňa pochopit, kořenářka by zdemolovala za pět minut veškeré jeho sebevědomí.

„Ale maminka...“ špitla.

„Jo, s tím se smíř. Nikdy ti nepromine, že ses utrhla ze řetězu.“

Lucčina sebejistá jasnozřivost byla pro revírníkovu dceru tvrdý oříšek. Nevěděla přesně, co kořenářka míní, leč o hluboké moudrosti každého slova nepochybovala.

Mezi děckem a stařenou se rodilo nezničitelné přátelství.

3

Žeňa si prohlíží Honzovu rozčísnutou kšticí, padající mu ze dvou stran do čela. Uvažuje, co by se s tím dalo udělat. Má příliš kulatý obličej jako teta Anda, jenže teta Anda může nosit drdol a Honza ne.

Spravil by to plnovous, jenže to by bylo směšné, protože klukovský výraz by mu zůstal.

Hrají s Jiřinkou *Člověče nezlob se*. Jiřinka se směje a kohosi Ženi připomíná.

Cilku.

Při vzpomínce na mrtvou sestru zaútočila na Žeňu taková něha, že se jí potřebovala zbavit.

„Večeře bude za deset minut.“

Znělo to zbytečně stroze, takže nechali hry a začali prostírat. Zbytek nežádoucího dojetí vydechla Žeňa do páry nad sporákem. Vzpomínce na Cilku však neunikla.

Začala rozdělovat tvarohové knedlíky s jahodovým džemem na hliněné talíře smetanové barvy. Sama jim dala tvar, jako téměř všemu v chalupě.

Mohla bys být bohatá!

Tak a podobně se jí vmlouvala kdysi dávno majitelka módního salonu v Šádově Huti, paní Buchlovická, jíž nikdo neřekl jinak než stará Buchla. Oslovovali ji ovšem milostpaní a zdravili rukulíbám.

Ženi chtěla mermomocí vnutit svého ulízaného syna Rendu. Dvořil se jí tím nejodpornějším způsobem a byl přesvědčen, že se třese na jeho uslintané polibky. Když dala výpověď, jeho zapadlé oči se úžasem zvětšily téměř do normální velikosti.

Jako Rendova žena by měla dva domy, zavedený salon, peněz jako smetí – a od rána do večera nudu a zlost.

Nevkus totiž drásl jinak klidnou Žeňu natolik, že občas vybuchovala. Panička s obrovským zadkem si například chtěla dát ušít model samý kanýr. Žeňa jí řekla popravdě, že v tom bude vypadat jako duchna, a ztratili zákaznici. Moudřejší dámy nechávaly vše na Ženi. Pak budily obdiv a zášť a přiváděly staré Buchle houfy dalších parádnic.

Nejen Buchla, i další krejčovny, dokonce kloboučníci a kadeřníci nabízeli Ženi hory doly.

V té době už toho měla plné zuby, odešla do Želar a provdala se za Mrzáka Rošťu.

Mohla jsem být bohatá!

Co bych z toho měla!

Před starou Buchlou zaměstnávala Žeňu v kavárně Marenina Irča. Odešla z domu, aby vyhověla dědečkovi, který neprozřetelně opakoval, že je jich jako havranů, přičemž nezapomínal dodat, jak on se musel zamlada ohánět. Svou vnučku zamýšlel ovšem jen pokořit, ne vyhnat.

Ta využila příležitosti a jednala tak rychle, že nenašli způsob, jak ji zadržet. Všem bylo jasné, jak těžce ji budou postrádat.

Jí se splnil životní sen.

Odešla s plátěnou kabelou, kterou si sama ušila, a v šatech od tety Andy, všechno ostatní nechala doma, a přesto věděli, že odchází navždy.

Zastavila se u Irči a byla přijata s otevřenou náručí. Neexistovala činnost, pro kterou by se neosvědčila. Vařila, uklízela, šila, dláždila dvůr, líčila chlěvy, postavila udrnu a v lokále se otáčela jako vítr. Skončila tam toho dne, kdy sekla jednoho hosta po dotěrné ruce.

S Irčou se rozešla ve zlém.

Juliška, jež umývala v kuchyni talíře a snášela s pokorou spolužaččino povýšené chování, se marně pokusila bývalé kamarádky smířit.

U staré Buchly se Ženi zpočátku líbilo. Zejména to, že měla plné ruce samostatné a zajímavé práce.

S Juliškou se nadále scházela. V neděli dopoledne, kdy měly obě volno.

Přítelčin zjev urážel Ženin neomylný zrak, dlouho však váhala ranit ji kritickým slovem.

Nakonec nevydržela.

„Musíš si uvolnit vlasy,“ řekla jednou a měla se k činu.

Drobný obličej, vypouklé čelo, za nímž se napínala utažená stébka slámových vlasů, to dodávalo Julišce vzezření ošklivého dítěte. Žeňa si s jejími vlasy pohrála, dala jim volně splynout kolem hlavy, vzadu je stočila v uzel a vespod umístila spony, z nichž jedna vyčnívala a podobala se hřebenu s kovovou krajkou.

Jeden z jejích efektních výtvorů.

Ušila Julišce slušivé šaty a odkryla její půvab.

Trpělivě a dlouho ji učila, než bylo pomalé děvče schopno upravit se samo.

Ostatní číšnice jen zíraly, ale jejich obavy, že jim teď zkrášlená Juliška přebere nápadníky, se nesplnily. Tiskla se nadále ke své ochranné zdi, k babici Johaně.

„Dej si pozor, holka, jednou zakopneš a je s tebou amen,“ poučovala ji bývalá helmbrechtнице, „já jako vysloužilá flundra ti to můžu garantovat.“

Cudné Julišce to nemusela opakovat.

Holky se začaly ucházet o Ženinu přízeň, a ta neváhala zapracovat i na nich. Vybrala si tu nejpohlednější, ale když viděla tváře nabarvené papírkem z cikorky, vyškubané obočí přetažené ohořelou sirkou, nos pomoučený pudrem, hnala fešandu k umyvadlu.

„Vypadáš jako curina!“ křičela na ni k nechtěnému povyražení ostatních, neboť káraná kráska byla známá jako Racajda. Dívka, již přezdívaly pro její postavu Nudle, hlasitě vypískla, ale ani to nebyl pro Žeňu srozumitelný signál. Vrhla se na Racajdu jako na zašlý obraz, jenž má být restaurován. Výsledek vyrážel dech. Vykojejená štramanda ztratila sebejistotu, začala se chovat slušně, takže se do ní zakoukal mladý pekař a oženil se s ní. Další zázrak se pak už nekonal, ale pověst o Ženiných schopnostech se roznesla.

Když ji to unavilo, stáhla se zpět do rodné vsi, provdala se a získala Pazderovu loučku – místo, na němž od dětství lpěla.

Po večeři si smí Jiřinka ještě chvíli hrát s Aninkou a Bušou. Hrají čampu, panáka, pinkají o stěnu hadrovým míčem, házejí kamínky na staré dece.

Honza se s Ženou radí o výpravě nacvičované hry. Bude to výborné představení a určitě bude mít úspěch.

Tentokrát upravil operní libreto *Čert a Káča*.

Ale troufl si i na jiné věci, o některých byla Žeňa přesvědčena, že propadnou.

Na příklad *Ve stínu lípy*.

První zkoušky vypadaly hrozně. Pak herci začali chápat, o co jde, a zrodilo se neuvěřitelné dílo.

Lidé se smáli i slzeli, očarováni básnickým slovem do hloubi prožitým.

Honza recitoval závěr: mlynáře. Teta Anda se rozplakala, uslyšel ji a zatřásl se mu hlas. Po ní se rozplakal i Joza z kovárný. Pak už se za slzy nikdo nestyděl.

Mnichov byl ještě daleko, záruky neutrality se zdály neotřesitelné, a přece se na klidné hladině zvedal staletý strach – nepřetržité tušení možných pohrom.

Honza je výborný herec a výtečný režisér. Jako kluk si získal přezdívku Šašek, na učitelském ústavě byl hlavní osobou dramatické skupiny. Vybudoval si v rodném kraji ochotnický soubor, který se stále rozrůstá, zejména od té doby, kdy byla na zelařské jednotřídce povolena další třída, a on tam nastoupil natrvalo jako výpomocný učitel.

Pozná bezpečně nadání u druhých a nelítostně každého ždímá, dokud z něho nedostane všechno, co v něm vězí.

Žeňa nadání měla, a on se kdysi pokusil z ní udělat Mahulenu. Trpěla však takovými zábranami, jako by se měla na scéně veřejně svlékat. Dřel se s ní jako dřív, když ji učil psát pravou rukou, vysvětloval, předváděl, přemlouval. Nakonec ze sebe dostala cosi přijatelného, ale až tehdy, když přistoupil na její nevyslovenou podmínku, že Radúze bude hrát sám. Věděl, že roli vzala kvůli želarskému krasavci Mílovi, pochopil však zdánlivou nelogičnost jejího chování a ustoupil.

Mohl ji povzbuzovat i na scéně, uvolnila se a její výkon obstál. Podruhé se už o nic podobného nepokusil.

Žeňa však zůstala nepostradatelnou výtvarnicí, navrhovala výpravu, šila kostýmy, líčila herce.

Dnes se jí zdá neuvěřitelné, co prožívala, když ji Hezoun Míla doprovázel domů. Ani trochu jí nevadily zasvěcené pohledy kamarádek, Honzův vyjukaný pohled jí byl k smíchu.

Kdyby teď mohla zrušit jeden den svého života, zrušila by ten, kdy byla beze zbytku šťastná.

Měděné zvlněné vlasy, ohromné, dokořán otevřené modré oči s dlouhými řasami, postava Jánošíka.

Nádherná schránka, bohužel prázdná.

Kromě Ženi nikoho neoklamal. V horách, které se s nikým nemazlily, byly generacemi utužené obranné instinkty silnější než jinde.

Žeňa je neměla.

Byla vydána napospas svým citům, byla vydána Mílovi jako ovce řezníkovi.

Okaté dvoření děvčeti, jež nikdo neobletoval, ten průhledný trik, zůstal utajen jen jí – dokud se jí s třeskem neotevřely oči.

Hezoun měl políčeno na jinou kořist. Na Žininu žensky půvabnou a veselou Jitku.

Taktika se osvědčila, žárlivost vykonala své.

Žeňa si přála umřít.

„Snad by ses nesoužila pro toho blbce?“ vyslovila Lucka jedovatou pravdu.

„Jsem hloupá, kmotříčko?“

„Jako troky.“

Lucka mrkla.

„Ale nic si z toho nedělej. To potká každého. Čím dřív, tím líp.“ Zasmála se hojivým smíchem.

„I já bych byla kdysi dýchala za jednoho paznehta, než jsem ho prokoukla.“

Žeňa pila z Lucčiných drsných slov hořký lék.

„Čas tvé trápení smete do škarpy a nebude to dlouho trvat.“

Úplně tomu neuvěřila. Život bez Míly si nedovedla představit.

Když se zasnoubil s Jitkou a denně k nim chodil, měla co dělat, aby neprovedla nějakou hloupost, které by do smrti litovala. U Lucky byla denně, vybrat si dávku léčivého koření pro svou duši.

Dnes je to daleko, předaleko. Lucka měla velkou pravdu – jako vždycky.

Za oknem se rozhýbaly větve. Krajinu zametá večerní vítr.

Višňový strom se chvěje, otvírá se a zavírá.

„Děvčata, je čas.“

Přiběhly okamžitě. Protože nebyly zadýchané, směly se napít malinové šťávy.

Šli vyprovodit Aninku s Bušou. Na zpáteční cestě šla Jiřinka mezi Honzou a Ženou a těšila se na hrboly, přes něž ji zvedali za ruce ze země.

„Mohla bys zítra přijít na zkoušku?“

„Jistě.“

Dekorace, kostýmy, masky. Vymýšlet, hledat, snášet staré krabice, bedny, kusy lepenky, barevný papír, slámu, hadry, nepotřebné šatstvo.

Rozechvělé zaujetí nelze ničím nahradit.

Honzův lichotivý dík.

Dokázal nabídnout horalům podívanou, kde hrály svou roli i světla a stíny, měnící se pozadí, tanec, housle a cimbál v zákulisí, místní písně. Erben, Vrchlický, Wolker.

Tyl, Bozděch, Stroupežnický.

Lahodný hlas Těhotného Manka a Hedvičky Vlkošové.

Ke Svátku matek zařadil s nesmírným ohlasem do pásma i Březinu. Polovinu textu recitoval sám. Jeho přednes byl prostý, přirozený, plný vnitřního napětí, jako by verše právě tvořil. Připomínaly pramen, který se poprvé prodral do denního světla z ledových útrob bránících se skal.

Dorecitoval *Za trochu lásky* a Lucka vyslovila obecné mínění: „Ten darebák mě dojal.“

Pologramotní, ale nesmírně vnímaví želarští horalé znali své básníky líp než studenti v Šádově Huti.

Vítr se utišil, stmívá se. S přicházející nocí se krajina mění v mizející vidinu, propadající se do temna.

Jen kupa nasekaného dříví má laskavý dech.

Ze dveří Lucčina domku se prostřel koberec světla.

Po svahu se pohybuje útlý stín.

Jde k Severům, stařenka stůně. Jedna z posledních Lucčiných spolužaček.

Žeňa si uvědomuje, jak je Lucka stará. Z jejího života nezmizí nikdy, ale jednoho dne se jí už nedovolá.

Vzduch zhořkl, nebe se vydulo a puká, spárami se dere šedivina, nelze se tam dívat.

Okraje lesa hoří.

Žeňa sevřela Jiřinčinu ruku a Jiřinka se na ni tázavě zadívala.

Podobá se Rost'ovi? Ne. Podobá se své matce.

Lucčin stín se střetl s jiným stínem. Jiřinka ho poznala první.

„Babi!“

Babi je teta Anda. To znamená, že strýc Franci má svůj kvartál. To znamená, že se bude připravovat pozdní večere, která se tetě vnutí. Jiřinka usne v bábíně náručí a bába ji vynese nahoru do ložnice, s obezřetným výrazem strážkyně pokladu. Protože teta Anda miluje své nevlastní vnouče – praneteř – nad všechna ostatní. Je to jediná holčička, kterou má, kterou si vytoužila.

Žeňa ohřívá mléko Juliščiných krav, pasou se zčásti i na jejím pozemku. Denně jí je přináší některé z Jurigových dětí, je ho stále dost na kyšku, tvaroh, sýr, máslo i smetanu.

„Nedělej si se mnou starosti,“ zní první věta rituálu.

„Nedělám, teto Ando.“

4

Od čtvrté třídy chodila Žeňa s Cilkou k tetě učit se šít. Anda šila na výdělek, neboť podporovala na studiích své čtyři syny. Sotva si Cilka a později Jitka dovedly ušít zástěru, halenku či košili, nechaly toho. Žeňa vytrvala. Směla pomáhat, protože teta šila i pro revírníkovy. Za hrnec zabíjačky, za pytel brambor, za ošatku hrachu. Vyhovovalo jí to tak.

Žeňu uchvátily odstřižky. Pletla z nich barevné provázky, šila z nich peněženky, kapesníčky, panenky. Naučila se u Andy háčkovat, vyšívat, plést, síťovat, paličkovat.

Vymýšlela vzory a každý byl jiný.

Při úklidu půdy našla hrnčířský kruh. Franci jí ho spravil a naučil ji s ním zacházet. Objevila hlínu a hned jí učarovala. Svě volné hodinky trávila hnětením hrnčířského těsta, modelováním, sušením, pálením, malováním. Byla tím posedlá.

Doma musela své koníčky tajit, nedělala si iluze, že by jí je povolili.

Strýc Franci měl pěkné postavení, byl účetním na pile. Když však chytil slinu, nehnul se několik dní z hospody. Teta pro něho nechodila. Vracel se sám, přepadlý, vylekaný a kající. Na kolenou svou ženu s pláčem odprošoval.

Žeňa jím za tu slabost pohrdala.

„Jdi si lehnout, Franci,“ říkala teta mírně.

Za to pohrdala i tetou.

Strýc se umyl, oholil, najedl a šel spát. Spát?

Jednou zašla do světnice pro zapomenuté nůžky a Franci měl oči dokořán.

„Takový jsem, Blaženko,“ řekl polohlasem a bylo to, jako by se omlouval i jí.

Říkali mu Němčour, protože jeho matka byla Vídeňáčka, kterou si přivedl z vandru jeho otec stolař a která se nikdy nenaučila pořádně česky. Jejich stolárna prosperovala, byla jediná široko daleko a mimo to si přivydělávali prodejem uhlí. Všechno zdědil nejstarší syn, hlupák a slaboch, leč mazaný obchodník.

Franci měl dobrou hlavu, dali ho tedy na studia.

Nikdo netušil, že chodí s Andou, dokud nepřišel požádat mlynáře o její ruku. (Bylo to právě, když ji chtěl vyhodit z domu.) Pyšný mlynář zuřil, že se scházeli bez jeho dovolení, tvrdil, že Anda nemá našetřeno na věno, což

Francimu nevadilo. Vytasil se tedy s tím, že ji přislíbil hostinskému, jenž právě ovdověl. Jinak klidný Franci se neovládl a chvíli na sebe křičeli.

Utěk mlynářské dcery tím byl zpečetěn.

Svatba byla jen taktak a věno skutečně nedostala. Hovořila o tom jako o svém štěstí.

Nejsem mu nic dlužna a nebudu ho mít na krku.

Žeňa si domyslíla: jako má matka – jako chudák Emča.

Pak vypukla válka a Franci narukoval. V kolébce ležel čtvrtý, nejmladší syn.

Před válkou se pití nedotkl, po válce se z něho stal alkoholik. Sem tam utrousí poznámku, týkající se muže, jehož nazývá markéze. V zamyšlení pronesl, že ho chtěl markéze adoptovat, na další Ženiny otázky však neodpověděl. Teta věděla vše – a nic neprozradila. Někdy mluvil strýc tak rouhavě, že to děvče, vychovávané rodinou i školou k romantickému vlastenectví, pobuřovalo.

„Neexistují slavné bitvy a slavná vítězství, Blaženko. Neexistuje válečné hrdinství. Existuje jen nadutá tupost velitelů.“

Dějepis byl Ženin oblíbený předmět. Tam to bylo vyloženo podstatně jinak.

„Na pomníku padlých je napsáno **HRDINŮM**,“ vzepřela se.

Já vím, Blaženko,“ mrkl provinile.

„Ti všichni hrdinové byli.“

„Všichni ne.“

„Jak to?“

Odpovídal nerad, ale odpověděl.

„Hrdina je vždycky sám ... Ale všichni byli oběti války, to ano.“

Letěla s tím za Luckou.

„Má pravdu,“ pronesla kořenářka neočekávaný a konečný závěr.

„Hrdina je vždycky sám. A válka je taková kravina, že se v tom svinstvu úplně ztratí.“

„Hrdinství tedy vůbec není?“ píplo děcko, kterému se najednou nedostávalo vzduchu.

„Je ho plno,“ uklidnila ji Lucka. Pak si všimla jejího výrazu.

„Vím, co tě mate. Hrdinsky umřít je poměrně snadné. Těžké je hrdinsky žít. Pochopíš to, až se opeříš za ušima.“

Žeňa zatoužila, aby to nastalo hned zítra. O Lucčině naprosté a zatím nedostupné moudrosti nezapochybovala.

Strýc Franci si přivezl z italské fronty obraz – olejomalbu na dřevě – člověka v pestrém oděvu, jak sedí na třínožce s loutnou na kolenou. Markéze mu ho dal na památku.

Franci a Aninka. Oslovovali se jako zamlada. Jejich domov se Ženinu v ničem nepodobal.

Od Mandy se dověděla, že si ji teta chtěla vzít za vlastní.

„Potřebuješ služku?!“ rozkřikla se na ni revírní.

„Dceru.“

„Měla sis nějakou porodit!“

Teprve potom Žeňa porozuměla, proč ji vzala teta do náručí, když si jí postěžovala: Jsem na obtíž, tetinko, nejdu do počtu. Ujídám.“

Ze všech dětí se Žeňa nejvíc podobala otci. I povahou. Do čeho se zakousla, to nepustila. Revírní to nevzal na vědomí.

Upsal duši lesu. Vichřice ho dovedly připravit o spánek, honil dělníky i rodinu na ohrožená místa, odsekával rozkazy, jako když práská bičem, nejedl a nesedl si, dokud nebyla kalamita zažehnána. Tehdy i děvčata musela přiložit ruku k dílu a tajně si ukazovala krvavé mozoly. Jinak své dcery neznal. Za potomstvo pokládal jen syny.

Vládu v chalupě přenechal dědečkovi.

Starý mlynář hospodařil dobře. Vynutil si respekt, byl štědrý, platil lidem i za to, že je ponižoval. Posmíval se kdekomu, sám by však nesnesl ani úsměšek. I podezření stačilo k tomu, aby se pomstil.

Své okolí tlačil k zemi a čněl nad ním jako obelisk.

Od Lucky se Žeňa dověděla, že býval jedním z nejchudších chasníků a že mlýn nezdědil, nýbrž vyženil. Zpychl, zpanštěl a nabyl moci.

Nic nestálo v cestě jeho kruté bezohlednosti.

Své dvě ženy utýral. Nemohl jim zapomenout, že jim vděčí za své postavení.

Kdyby v lesovně tušili, co se dovídá jejich méněcenná, koktavá dcera!

Kořenářčina otevřenost donesla k dětskému sluchu i starcovu posedlost po ženských. Po smrti druhé ženy žil s mladou služebnou, a ta mu splatila jeho hříchy. Sotva vytáhl paty z mlýna, už se tam hrnula její matka s dvěma nemanželskými děcký. Kradly jako straky, ale sebevědomý mlynář je nepodezíral. Lichotilo mu, jak na něm děvečka okatě lpí, jak ho obskakuje, jak přijímá s potěšeným chichotáním jeho obhroublé žerty, jak čeká na jeho kývnutí a dává najevo oddanost dobře vycvičeného psa.

Tento vztah trval léta. Jenůfa Okáčová si beze studu brala, co jí za snášená příkoří po právu náleželo. Neváhala podvádět ho s krajánky, kteří si ve mlýně podávali ruce.

Jedné noci ji přistihl, na hodinu ji vyrazil, ale rána v srdci mu už zůstala.
K nevěrné Jenůfě upřímně přilnul.

Dalším a dalším ženám se pak mstil za její zradu.

Žeňa naslouchala s nezadržitelným chvěním, neboť si představovala, co by tomu řekla matka.

„Byl to hezký chlap, ženské na něho letěly. Sama jsem se s ním tahala nějaký čas, to byl ještě svobodný,“ nasadila Lucka korunu svým vzpomínkám.

„Vy, kmotříčko?!“

„Byla jsem potvora. Ale ne špína. (Rozdíl Žeňa moc nechápala.) Tu jizvu na palici má ode mě.“

Večer pokukovala Žeňa po dědečkově jizvě, která zajímala děti od malička. Dávaly ji do souvislosti s dědečkovou silou a jeho vítěznými rvačkami.

Rodiče neměli potuchy, jakou školou Žeňa prochází ani jak na Lucce lpí.

„Až budu velká, kmotříčko, postavím si domek vedle vás na Pazderově louce.“

„No ba,“ přitakala stařena, ale nevěřila jí ani slovo.

Šetřit si začala Počtářka u pana řídícího. Dostávala pětník za donášku mléka. Ale měla i jiné zdroje. Když doprovázela tetu Andu odvádět šití do Šádovy Huti, nabízela i vlastní zboží. Hrníčky, košíky, síťované tašky, kapesníčky, panenky. Žádala pakatel, proto měla úspěch a její utajené jmění rostlo.

Obskakovala jako druzí voňavý krámek trafikantky, koupila si však máloco. Nechtěla se prozradit.

Na Vánoce přinesla Lucce tmavohnědý kašmírový šátek, na jehož okraji vystupovaly v odstínech jemně jako dech růže základní barvy.

„Kdes tohle vzala?“

„To jsem vyměnila, kmotříčko. Za talířky.“

Výměnný obchod objevila dávno, vlastně už ve škole.

Lucčin šátek byl prožrán moly, cár k zahození. Opravila ho pracnými drobounkými stehy, nahradila trásně, vrátila mu krásu.

„Děvče, ty máš úžasný vkus!“

Zčervenala radostí a ve tvářích se jí udělaly dolíčky. Praha po uznání.

I doma vyrobila k Vánocům pro každého dárek. Dopustila se přitom omylu, jenž byl pochopen jako urážka. Mandě a matce uháčkovala pro větrné dny stejné síťky k zachycení vlasů. U stromečku se revírní ovládla, na druhý den však našla Žeňa její síťku pohozenou v chlévě.

Palačinky Žeňa nesvinovala. Na plochem talíři je potřela džemem, ozdobila šlehačkou a pokapala rumem. Honza snědl dvě porce, a to neměl sladké rád. Miloval brambory. Žluté, chutné brambory z horských polí. Tvrdil, že by byly panskou pochoutkou, kdyby nebyly tak dostupné chudině. Žeňa je dovedla připravit sterým způsobem. Jako kaši, salát, topinky, placky, guláš, cmundu, vařené, pečené, s omáčkami, se zeleninou, s mlékem ...

Honza byl kuchyňka, rád vařil za nemocnou matku. Nebývalo to často. Žeňa si k nim vždycky odskočila, přičichla k hotovému jídlu, pochválila je, řekla: ještě tomu dáme trochu chut' – a bylo z toho něco úplně jiného.

Honza se nestyděl. Uznával Žeňu jako autoritu. Byl jedlík a zejména na saláty si nebral talíř, nýbrž mísu.

Po večeři rozložili na stůl návrhy kostýmů a dekorací.

Anda sešla po špičkách od spící Jiřinky a vyrušila je. Sedla si za stůl, sepjala ruce a začala líčit hedvábné vlásky na polštáři, zaťaté pěstičky, oddychující pusinku ... Nechají práce a pozorně naslouchají, ačkoli to znají z paměti. Jen pro milující babičku je to stále nové a vzrušující.

„Čelo má studené, nepotí se,“ končila teta Anda. Přesvědčila se o tom polibkem. V hloubi duše se o to bledé děcko nepřestávala třeš. Chybělo málo a byly by se v životě minuly.

Když přišla Žeňa kupovat Pazderovu loučku, Rost'ovy dcery si vůbec nevšimla. Nabídla za pustý kopec se zhrouceným seníkem neuvěřitelnou sumu osmi set korun.

Švec Pazdera umíral na tuberkulózu a jeho stejně stará, udřená žena na zánět ledvin.

K Ženině zděšení zavrtěli hlavami.

„Loučku nemůžeme prodat. Patří Jiřince.“

Tu se Žeňa teprve ohlédla po vyzáblé chudině, majitelce boudy na neplodném úhoru. Jiřinka se stydlivě prohnula.

„Dám za ni tisíc, a ještě si to rozmyslete. Přijdu se zeptat.“ Vycítila, že si to nerozmyslí. Přesto přišla, zamračená a zlostná. Loučku si dávno vnitřně přivlastnila, nedovedla se jí vzdát. Její sny byly bořeny. Propadala zoufalství.

„Řekněte si sami. Zaplatím za tu boudu jako za chalupu. Budu vám to splácet.“

Nevyužili královskou příležitost, jež se jim nabízela, handrkovali se, až se starý Pazdera odvážil: „Rost'u by sis nevzala?“

Bylo to venku.

Neurazila se. Viděla, jak se otázka těžce prodrala z nemocného hrdla, jak se provinile třásla na jeho promodralých rtech.

Pokusili se oddálit její *ne* o pár vteřin.

„Možná že se uzdraví,“ tvrdili bez špetky přesvědčení. „Půjde znovu na operaci. A i kdyby ... K úrazu přišel ve službě, Jiřinka bude mít sirotčí rentu.“ Zvýšil hlas (mluvili dvojhlasně). „Sedmdesát korun měsíčně.“

Dvouleté děcko za sedmdesát korun kulilo na Žeňu oči.

O ně teda šlo.

„Zítřka vám řeknu.“

Šla se poradit s Luckou a následujícího dne řekla své *ano*.

Ve ztrápených očích zacukala naděje. Najednou byli krásní.

Ženi blesklo v udivené hlavě: Krása má duši.

Mrzák Rost'a s rozedranou dekou na nehybných kolenou při námluvách nepromluvil. Nebyly mu po chuti.

Když bylo vše domluveno, provázel ji starý Pazdera až k městečku, kde bydlila u staré Buchly.

„Něco ti musíme říct, Blaženko, matka a já. Nic neříkej.“

Nic neříkala.

„Prodali jsme kostry.“

„Jaké kostry?“

„Svoje. Aby mohl Rost'a studovat.“

Měla co dělat, aby nevyjekla. Nadechla se a její hlas zazněl přirozeně.

„Co na tom?“

Dokázala to, protože ze všech sil myslela na doktorku v dětské nemocnici.

Jsem levák, paní doktorko.

Co na tom?

„Rost'a nic neví a nic mu neříkej.“

Kývla.

„Lidi nás nemají rádi, že jsme se povyšovali. Jsem švec, matka vyplétačka ... A Rost'a je inženýr.“ Přes všechnu ubohost zněla z jeho slov pýcha. Žeňa si uvědomila, že bude paní inženýrovou a zadržela výbuch nesmyslného smíchu. „Ty to jako vzdělaná osoba pochopíš, Blaženko. Já i moje jsme četli rádi poučné knihy a Rost'a to zdědil. Jiřinka bude chytrá.“

„Jistě,“ souhlasila Žeňa vřele. V hlavě už měla jinou věc.

„Dovedla by teta uplést... křesílko?“

„To víš, že dovedla.“

„Houpací křesílko?“

„I houpací. Upleteme ti.“

„Ne, strýčku, já nechci, abyste mně něco pletli, já chci, abyste mě to naučili.“

Pazdera upadl do rozpaků.

„Je to dost těžká robota ... teda namáhavá ... myslím to tak, že člověk potřebuje určitou zručnost...“

Mluvil dál, ale přestala poslouchat. Tetelila se nedočkavostí. Její srdce dobývala nová vášeň: vyplétaný nábytek.

Bláznivá veselka vzbudila všeobecnou nevoli. Protože Ženiny skutečné pohnutky nikdo neznal a nikdo by jim ani neuvěřil, nemělo podezírání konce. Sedmdesát korun bylo dost. Kdo měl sedmdesát korun a střechu nad hlavou, nemohl umřít hladu.

Ale pro dceru revírního?!

Vyrojily se dohady a oblétaly Ženinu volbu jako mouchy pohozenou kost. Mluvílo se o dědictví po vzdáleném strýci, o vkladní knížce s mnoha tisíci.

Ženi to bylo jedno. V Lucčině škole se odnaučila být otrokem cizího mínění.

Matce hořklo dceřino jméno na rtech, dědeček triumfoval a otec zůstal lhostejný, zajímal se jen o syny.

Ženi jako snaše se nedalo nic vytknout. Staří Pazderovi ozdravěli, a kdyby je bylo mohlo něco zachránit, byla by se o to Žeňa pokusila. Oba přežili Rost'ů, který zemřel na embolii při další operaci. To už stál místo seníku na loučce dřevěný domek. Na radu lékaře se do něho Žeňa s Jiřinkou hned přestěhovala.

Vnučka však nebyla o lásku prarodičů ošizena. Navštěvovaly je denně s balíčkem jídla a vypraného prádla.

Ke konci života je potkalo štěstí a provázelo je až do hrobu. Žeňu jako matku přijala Jiřinka okamžitě. Bez zábran otírala hebký čumáček o její tváře, byla přirozená jako zvířecí mládě.

Žeňa žasla nad tím, co se v ní probudilo. Přesně to, co kdysi dávno okouzleně pozorovala v psí boudě, v králíkárně či ve stáji – a co sama až k smrti postrádala.

Nejsilnějším citem jejího dětství nebyla láska, nýbrž nenávisť. Tou žila.

Den za dnem si víc a víc uvědomovala, čeho se jí dostávalo, den za dnem víc a víc Rost'ovo dítě milovala.

Stáhlo se jí hrdlo, kdykoliv pomyslíla, že za všechno vděčí mladé ženě, která zemřela, sotva přivedla děvčátko na svět.

„Psal Maťa.“ Teta podala Honzovi dopis. Jmenovali ho majorem. Po poutích všichni přijedou.“

Honza k nejstaršímu bratrovi velmi lnul. I Žeňa měla Maťu velmi ráda. Vzhlížela k němu s úctou, protože byl nebojácný, spravedlivý a vždycky se k ní choval jako rytířský ochránce. Zato Ludvu a Vincka, dva prostřední tetiny syny, nemohla ani cítit. Zvlášť Vincka.

Postěžovala si Maťovi, že jí sahal na neslušné místo, a nestyda dostal pořádný výprask. Řekla o tom matce a dostala výprask sama. Maťa se odjakživa zastával všech, kteří potřebovali pomoc. Měl to v povaze.

„Přijedou autem a zpátky vás vezmou na několik dní do Prahy. Pojedeš se Ženou. Na mě by to bylo moc namáhavé.“

Žeňa radostí zčervenala. Věděla, jakou jí teta přináší oběť, Prahu milovaly obě stejně.

„Jiřinku vezmu k nám.“

Ted' zas zčervenala teta.

V Praze byla Žeňa mnohokrát, ale nemohla se jí nabažit. Chodila pěšky celé hodiny, nohy jí trnuly, protože nebyla zvyklá na dlažbu, šplhala na Petřín a na Vyšehrad, vrývala si do paměti malebné obrazy, aby je pak mohla kdykoliv nalistovat.

Procházela středověkými uličkami, nakukovala do průjezdů, postávala na nábřeží, prohlížela si paláce, galerie, navštěvovala nespočetná divadla. Na vlastní oči zhlédla dva herce, zbožňované Honzou, Voskovce a Wericha, v Národním si vyslechla *Rusalku*.

Zažila i pražský ples. Tehdy pozval Maťa i Jitku. Zatímco Žeňa zůstala nepovšimnuta a tančila nešikovně jen s Honzou, Maťou a s několika jeho zdvořilými kamarády, Jitka šla z náruče do náruče. Skvěla se v modelu staré Buchly, jež Žeňa navrhla, chovala se nenucené, zářila a oslňovala.

Předčila i Maťovu krásnou ženu.

Z plesu šla Žeňa s Honzou pěšky – odmítli jet taxíkem. Město jim odhalilo svou druhou tvář. Tichou, že sami zatajovali dech, zasněnou, neskutečnou, naplněnou dlouhými stíny. Nad hlavami se jim vznášely věže v obrysech ostřejších než za denního světla – bylo zapotřebí odvahy vzhlednout nebo vkročit do uliček, jež na konci uzavírala tma.

„Praha je perlou Evropy,“ řekl Honza.

Žeňa mlčela.

Anda s Honzou se chystají k odchodu. Žeňa si přehodila přes ramena vlněný šátek. Kousek je doprovodí. Pak si sedne na bobek před chalupu a počká na Lucku. Bude pozorovat ubývající měsíc, jak se ponořuje a vynořuje. Světlo, stín – světlo, stín.

Pocit vesmírného klidu a míru.

V té chvíli se objevila pozdní návštěva.

„Jitko! Kde ty se tady bereš?!“

„Dědečka odvezli do nemocnice. Otevřely se mu nohy.“

Kvůli té zprávě nepřišla. Žeňa čeká.

„Maminka je z toho zničená. Má tolik práce ...“

To je ono.

„Půjdu jí pomoci.“

„Nejvíc bys jí pomohla, kdyby sis vzala dědečka na nějaký čas k sobě.

Až se vrátí, bude potřebovat klid. U nás je, jak víš, celý rok kolotoč.“

Jak mám říct ne?

„Kdy se vrátí?“

„Zítra.“

Takže nemám čas na rozmyšlenou.

„Honza ti vybral roli,“ odvádí Žeňa řeč. „Budeš hrát pekelnou kněžnu. Rudý brokát s černým.“

Role téměř bez textu, ploužení po jevišti dlouhými kroky, nádherná róba, perlivý smích.

Obrovský úspěch. Ovace.

Místní chlapíci si koupili společně kukátko, aby jí mohli nahlížet do výstřihu.

Míla se do ní vždy znovu vášnivě zamiluje. Ona ho nemilovala nikdy, roli oddané manželky však hraje mistrně.

„Přivezli bychom ti dědečka zítra k poledni,“ vnucuje se Jitka netrpělivě. Rychle dodává.

„Nebylo by to zadarmo. Souhlasíš?“

„Ne.“

6

Žeňa šla ke zpovědi jako poslední a ještě otálela výčtem banálních hříchů. Odmlouvala jsem, záviděla jsem, přála jsem klukům výprask, posmívala jsem se. U posledního hříchu se zarazila. Svědomí jí upozornilo, že tento hřích je těžký.

„Posmívala jsem se Líze Šeldové, když si odnesla z rokle roztrhanou pannu Alenky Svojsíkové. Bylo jí té panny líto ... Alenka ji ušmudlala a hodila do rokle a řekla, že ji ztratila, aby jí strýc koupil novou.“ Žeňa mluví, jak jí jdou myšlenky hlavou, nikdy toho nenamluvila víc než u zpovědi. Velebný pán se na nic neptá. Nikdy se na nic neptá. A nikdy ji nepřeruší. „Líza ji vytáhla z rokle a ušila jí škaredé šaty a vyprala ji v mydlíčkách a chodila s ní v lese po cestíčkách a mluvila k ní a já jsem ji viděla a řekla jsem to ve třídě a Alenka hned tu pannu chtěla a Líza ani

nenadávala, jenom se dívala... (ten němý výkřik v očích si bude Žeňa pamatovat nadosmrti) a řekla, že tu pannu nikomu nedá... a všichni byli proti ní, i já ... ale pak jsem jí na tu pannu ušila hezké šaty a vyřezala jsem jí čampu ... (Žeňa zvyšuje hlas, chce ukřičet sama sebe, své výčitky, svá nenapravitelná provinění) ... my jí říkáme Rosnička, protože tak vypadá, když nosí brýle ... ale teď se jí už tak moc nesmějeme.“

Velebný pán mlčí.

Všechny hříchy jsou nic proti tomuto, ani poslední z nich, kvůli kterému přišla, ho nepřekoná.

„A taky nenávidím dědečka!“

„Nenávidíš?“ promluvil kněz proti svému zvyku.

„Ano.“

„Proč?“

Jedním dechem to vychrlila a skončila udýchaná, rozčilená. Vyprávěla, jak krutě bije, jak je nespravedlivý k matce, jak si dělá dobrý den ze slabé, přecitlivělé Cilky. Zaváhala, ale pak ze sebe vysypala i příhodu při kopání brambor. Cilka si sedla s obědem mezi pytle, dělali to všichni, pytle sloužily jako stůl. Skoro nejedla, zato si složila hlavu a v okamžení usnula. Měla smůlu, že si jí dědeček všiml. Potichu se k ní přikradl se džberem vody, ve kterém si umývali ruce. Vychrstl na Cilku ledovou špínu.

Prudce se probrala a vykřikla. Mokré šaty se jí nestydatě lepily k tělu. Dědečkovy žertíky byly proslulé, chlapi se mohli uchechtat. Žeňa, které bylo od její nemoci všechno jedno, shodila šaty a zůstala jen v kalhotkách. Odtáhla strnulou Cilku do křoví, tam jí oblékla své svršky a podivila se, že jí docela padnou. Mokré šaty rozvěsila po větvích.

Vracela se polonahá, ale tomu se nikdo nesmál. Jen matka na ni sykla: nestydo!

Nato vzala Žeňa dřavý pytel, prostrčila dírami hlavu a ruce, pas stáhla motouzem a vykasala nad něj pytlovinu tak, aby přes ni nepackala. Takto vymaškařená pracovala až do setmění, aniž kdo cokoliv podotkl. I dědeček mlčel.

„Nenávist je hříšný cit, Blaženko, to je něco jako nemoc. Musíš se z něho uzdravit.“

„Já vím, ale nejde to.“

„Všimla sis někdy, jak je dědeček starý? Šedivý? Ustaraný?“

Všimla a je jí to fuk.

„Tak by mohl mít uznání,“ řekla a nemínila to drze.

„Jsi malá, Blaženko, nechápeš starosti dospělých.“

„Moc jich nemá. Jen poroučí.“

„To se ti zdá. Stará se o vás o všechny. A proč? Protože vás má rád.“

Ženi to škublo v obličej. Nezasmála se jenom kvůli knězi. Vůbec dědečka nezná, tak je to. „I když si třeba myslíš, že ti ukřivdil (uvědomil si, že nemluvila o sobě) ... nebo jiným, neměla bys pomýšlet na pomstu.“

„Na pomstu já nemyslím. To by byl další hřích.“

„Takže budeš poslušná a hodná?“

„Poslušná budu, ale hodná ne.“

„Proč?“

„Protože ho nemám ráda ... I když je to můj bližní.“

Kněz viděl, že děcko má v hlavě ještě něco jiného.

„Co tě ještě trápí, Blaženko?“

„Účinná lítost.“

Čekal, až mu to vysvětlí.

„Nedovedu projevít účinnou lítost. Vyzpovídám se, že nenávídím dědečka, a dělám pokání, ale ve skutečnosti toho nelituju. Ví Bůh, že toho nelituju?“

„Víš.“

„Takže ho šidím.“

„Boha nemůžeš ošidit, Blaženko, šidíš sama sebe. Připravuješ se o jeho odpustění.“

„I když dělám pokání a modlím se?“

Kněz nedovedl odpovědět. Celá staletí hřeší lidé spoléháním na milosrdenství boží, celá staletí se pokoušejí vychytračit ze svých vin. A jen nepatrná hrstka z nich je ochotna přiznat to, jako toto dítě.

„I když dostanu rozhřešení?“

„Tím, že si uvědomuješ své nedostatečné pokání, tím, že se přiznáváš ke své lidské slabosti... (Odmrl se. Neumím mluvit s dětmi, jsou příliš přímočaré.) tím děláš první krůčky na cestě k nápravě ... a jednou se své nenávisti zbavíš.“

„Já si myslím, že se jí nezbavím, velebný pane.“

„A rmoutí tě to?“

„Ano.“

„Pak čekej. Čekej a jednoho dne tě Bůh posílí. Pak překonáš sama sebe.“

Slova, slova.

Tisíce let.

Tisíce let stejná pokrytectví.

Prázdná slova, byť to byla slova modliteb. Ale toto ti už neřeknu, dítě. Ani bych ti nedovedl vysvětlit rozdíl mezi modlitbou, která vychází z úst, a tou, která vychází ze srdce.

Protože ty, a to ti věřím, se umíš modlit jen srdcem.

„Ten den, velebný pane, přijde?“

„Přijde, Blaženko.“

„... já teda počkám.“

Řekla to váhavě, ale ve vydechnutí za posledním slovem snad byla znát úleva. Nedětské děcko.

„Je to nejen tvůj bližní. Je to tvůj dědeček.“

Div se nezakoktal. Nedovedl se vžít do Ženina myšlení a bylo mu z toho úzko. Cítil, že její argumenty jsou silnější než jeho. Tento člověk, který tak dokonale rozuměl dospělým, nechápal dětskou duši. Jako by jeho vlastní dětství bylo z jeho života vymazáno. Snažil se přivést horkokrevnou, nezkratnou Ženu k tomu, aby se podobala anemickým andílkům se zelenou ratolestí v ruce. Pokračoval větou, která by budila v děcku útrpnost, kdyby se odvážilo kritizovat velebného pána.

„Snaž se a budeš ho mít ráda.“ Žena si pomyslí, že snažit by se měl on. „Ze starých rodičů už máš jen jeho. On tě jistě miluje.“

To ji dorazilo. Ale spolkla své námitky. Velebný pán je tak vzdálen vši špatnosti, že s ním není řeč. Zatvářila se pokorně a prosila o rozhřešení. Kněz přikázal pár otčenášů s pokořujícím vědomím, že je to směšné.

„Přemýšlej o tom, Blaženko, a kdyby sis nevěděla rady, přijď.“ Nečekal, že přijde hned druhý den, a to na faru. Zastříhoval stromky v zahradě a všiml si jí, až když začala odnášet kletí.

„Copak se stalo?“

„Nic. Přišla jsem se zeptat, jestli Bůh ví všechno, co si myslíme.“

„Všecko, Blaženko,“ oddychl si kněz, ale jen na okamžik.

„To je dobře,“ vydechla spokojeně. Zasmála se. Dětsky, s dolíčky ve tvářích. Uvažoval s obavou, na co se vlastně ptala a v čem ji utvrdil.

„Ty proutky budete pálit?“

„Až uschnou.“

„Kam je mám nosit?“

Její ochota mu byla nepřijemná. Přesto ji neodehnal a rukou ukázal na proschlou hromádku.

„Když kleju v duchu nebo nahlas, je to jedno?“

„Skoro jedno. Hlasité kletby jsou o to horší, že pohoršují.“

Žena nezná jediného člověka, kterého by pohoršovaly.

„Někdo vám vytrhal kvítka.“

„To já, Blaženko, záhonek je hustý.“

„Co s nimi uděláte?“

Postřehl v jejím hlase žádostivost.

„Chtěla bys je?“

„Vypleju vám za ně zahradu,“ navrhla rychle, aby necukl.

Odnesla si kytky na Pazderovu loučku, kde zryla kousek země, a tam si je zasadila. V neděli odpoledne, v čase povoleném ke hrám se přihnala, vyplela záhony a zase zmizela.

Za týden oznámila knězi, že se kvítka ujala.

Stydlivě se optala, jestli pro ni nemá ještě nějakou práci. Neměl. Domníval se, že ji tím potěší, ve skutečnosti ji zklamal. Měla zájem o další kytky.

I když neměla sklony k mučednictví, i když nezatrpkla, protřpěné křivdy se v ní hromadily jako plíseň. Zčistajasna ji přepadlo zoufalství. Pak byla na radě Pazderova loučka a zaklínadlo: až budu vydělávat!

Často vyžíнала s lesními dělnicemi v neděli školku. Ostatní za to dostávaly mzdu. Řekla: „Taky jsem vyžíнала, tatínku.“ Netrpělivě ji odbyl: „No dobrá.“ Byla ponížena před dělnicemi, styděla se za své připomenutí, jako by vyžebravala něco, na co nemá právo. Cilka vycítila její slzy a zvala ji ke hře. Hrubě se na ni utrhla. Vzápětí toho litovala, ale neuměla se omluvit. Pálilo to několik dní jako zapíchnutý trn.

Cilka jí nic nevyčítala.

Kdyby nebylo její moudré sestry, každou chvíli by pod Ženinýma nohama hořela země.

Až budu vydělávat!

Až budu vydělávat!

7

Vpravo zářící perlička Jurigova okna, šikmo vlevo ostrý stín Lucčina domku.

Někteří lidé si nikdy neudělají čas, aby pozorovali měsíc.

Ruce leží nehnuté v klíně, pod nimi nedokončené pletení.

Nemohla jsem si vzít dědečka na starost. Všecko by se tady změnilo. Do pekla je vždycky jen krůček.

Maminka ho bude mít na krku. Vždycky maminka. Jitka se nevzdá utěšené pohody svého domova. Nikdo nepřinese obět'.

Maminka.

Na krátký čas, než se trochu sebere?! Z té smyčky bych se už nikdy nevyvlíkla. Myslit na to nebudu. Teď ne.

Maťa přijede a vezme nás do Prahy. Velký, krásný byt. Zařizoval ho architekt. Zahradní bazén.

Sylva je milá. Nedává najevo, co je zač. A je dcerou generála. Nikdo se nediví, že si vzala Maťu z moravského kotáru. Maťa je krasavec a chová se jako kníže.

Sylvini rodiče nás nezvou, vlastně se s nimi neznáme. Jistě je to náhoda. Ta dálka.

Generála viděla Žeňa jednou v životě, a to v Šádově Huti, když šla s Luckou přesvědčit Julišku, aby si vzala Pavla.

Zamlouvalo se jí, že půjde k Marenině Irči tentokrát jako host. Sedne si k oknu, aby viděla na náměstí, a objedná si tureckou kávu.

U kavárny pokleslo její sebevědomí, trochu se i rozklepala, ale nezbylo jí, než za Luckou překročit práh.

Dům, který nebylo možno v městečku přehlédnout, byl na první pohled zdrojem blahobytu. Měšťácky nakynutý, robustní, hrnul se do přilehlého parku verandou s honosným zábradlím, slunečníky a mramorovými stolký.

K Ženině zděšení bylo úplně obsazeno, vnitřní prostory halekaly na celé město plechovými tóny taneční kapely. Na parketě to roztácel houf vyšňořených kadetů, v přilehlých prostorách se decentně opíjely šarže.

Šádova Huť se pyšnila posádkou.

Lucka kývla na Irču, která stála za barovým pultem, dověděla se, kde obsluhuje Juliška, a metla si to za ní.

Ve dveřích rezervované místnosti se ji pokusil zadržet nalíznutý poručík. Zvedl proti ní sklenku: „Zakázané pásmo!“ a zapotácel se.

Hravě proklouzla a nebylo její vinou, že mu sklenka vypadla z ruky.

„Báby tu nevedeme.“

Dalších duchaplností byli hosté ušetřeni. Stařena mu vrazila vycvičenou pravičku pod oko. Nebála se skočit v hospodě mezi rozkurážené chlapy i když při tom létaly nože. To ovšem poručík nevěděl. Pošetile se snažil jednat s babicí, jak mu velela čest, a nebyl jediný, kdo vykvikl úžasem, když mu podrazila nohy.

Než se mohla legrace rozvinout, zjevil se v aréně generál. Žeňa se nevyznala v distinkcích, pohromu vytušila jenom podle přitroublých obličejů.

„Poručíku!“ jeho hlas měl správný říz. „Co se tu děje?!“

„Rozkaz, pane generále!“ Poručík vyrovnával bez úspěchu stoj spatný. „Vykázal jsem tu osobu z místnosti a ona ...“

„Jakou osobu?!“ Generál sjel poručíka pohledem lačného tygra. Spatřil knoflík, nedopnutý na nejnevhodnějším místě. Jděte se upravit!“ zakřičel.

Zdeptaný mladík couval do umývárny, ostatní se neodvážili hnout.

„Mluvte,“ kývl generál bradou do neurčita. Po dvou vteřinách se ozval kadet, který měl nejslabší nervy.

„Rozkaz, pane generále,“ zablekotal, „poručík vykázal...“

„To jsem už slyšel. Zajímá mě, proč se při tom válel po zemi.“

„Ona mu podtrhla nohy.“

„Tato dáma?!“ Řev lze stupňovat v hrozivý šepot.

Všichni pohlédli na Lucku. Místo ošarpané babice tu stálo ztělesnění ukřivděné nevinnosti, bezbranné ženskosti a něhy. Žeňa znala mnoho Lucčiných podob. Nad touto proměnou ji přesto zamrazilo.

„Opakujte mi to!“ zavřískl generál.

„Chtěl jsem říct, že poručík zakopl...“

„Protože sotva stál na nohou,“ zasípěl generál a rozhlédl se. Na všech tvářích se zračilo snaživé přitakání, patolízalové kývali hlavou.

Nato nabídl generál Luce rámě a věci dostaly přirozený spád. Poprvé pila Žeňa šampaňské. Chutnalo jí jako sodovka.

Nikdo z mužů nebyl tak střízlivý, aby se pozastavoval nad tím, co do sebe lila Lucka. Stařena v krpčích se stala terčem dvornosti, centrem pozornosti, její cynické poznámky tu byly hodnoceny jako duchaplné jiskření mysli. Od rozených královen ji odlišovalo jen pár nepodstatných cetek, jako jsou prsteny a perlový náhrdelník. Když zazněl z hlavního sálu valčík, zeptal se generál s úklonou, zda mu Lucka prokáže tu čest. Souhlasila pokynem hlavy. Vznášela se v jeho náručí jako víla a ostatní pánové toužili o překot po stejném potěšení. Kolem půlnoci přišly na řadu břešknější rytmy, Lucka se točila jako čamrda a generál, který byl z Vlčnova, cifroval.

Při loučení líbali muži Luce ruku.

Žeňa seděla mlčky stranou jako součást inventáře.

„Kmotříčko,“ vzpomněla si, „měla jste promluvit s Juliškou.“

„To je vyřízeno. Do týdne budou ohlášky.“

Jsou dovednosti, kterým se Žeňa nikdy nenaučí.

Do Želar si to zamířily za úsvitu zkratkou mezi srázy. V kalném rozbřesku nebylo stezku skoro vidět.

„Podej mi ruku,“ řekla Lucka znenadání, „jsem nalitá jako slíva.“

Julišce Žeňa nezavidí. Netroufla by si na chlapa se šesti děcky. Její pokorná spolužačka je však bude milovat, bude jim otročit – a oni ji budou týrat. Je pro to stvořená.

Týden po sňatku, který proběhl klidně a tiše, navštívil Juriga Lucku.

„Co mám dělat, teta? Juliška ještě neměla chlapa.“

Třískla ho vši silou do ramene, že tam měl podlitinu, a rozchechtala se.

Manželství se nad očekávání vydařilo. Hospoda přestala Pavla zajímat, váčky pod očima se mu vyhladily, obličej omládl. Víc než kdy jindy připomínal vzácnou řezbu. Poprvé v životě držel v pažích poctivou ženu. Choval se k ní s úctou, již násobila její oddanost. Jeho bývala družka a matka jeho dětí nenašla u posunovače Stacha, co očekávala. Jednoho rána ji přistihl v kuchyni, jak se mucká s nejmladším synem.

„Co tu hledáš, běhno?“

„Snad mohu přijít za vlastními dětmi.“

„Hybaj, než se zapomenu!“

Zнала Pavla dobře. Na diskusi nebylo času. Odvážila se jen třísknout dveřmi, div je nevyvrátila z pantů. Po té ráně přiběhla uplakaná Juliška a Juriga pochopil, co se předtím odehrálo.

„Ty jsi tu paní, pamatuj si to!“

Pro další vzlyky jí poskytl náruč, a když se Juliška uklidnila, políbila mu ruku.

Ruku mu líbala často, už si na to zvykl. Zpočátku byl nesvůj a po cestě z práce proklínal její zvyk vycházet mu vstříc před dům. Čistá, upravená, usměvavá – líbala mu ruku před celým světem, tedy před jeho šesti vyjevenými kluky.

Říkala: „Vítám tě doma.“

Se situací ho smířovala vysmýčená kuchyně a prostřený stůl.

Že se nestala otrokyní, o to měl zásluhu nejstarší syn Vojta. Zpočátku ji nenáviděl nejvíc ze všech a mladší sourozenci mu v tom vydatně pomáhali. Ale než jí stačili připravit ze života peklo, začali k ní lnout. Zacházet s dětmi, to byl její vrozený dar. Trpělivě poslouchala jejich denní příhody, vyprávěné jako veliká, někdy tajemná dobrodružství, neopomněla se divit, chválit a radovat. S nejmladšími si donekonečna hrála na schovávanou, a ačkoli viděla za skříní nebo pod postelí jejich hlavy či nohy, ne a ne je najít. Teprve když na ni zavolali: „Tady jsme, maminko,“ vrhla se k nim a zvedala je smějící se a vítězné ze země.

Zdánlivě bez únavy prala špinavé košile, látala rozedraná kolena. Večer si k nim přisedla a vyprávěla, co kdysi matka vykládala jí. Jeden po druhém usínali s blaženými úsměvy.

Chválila – neláteřila.

Nenazývala je fabiši nebo kontrbuci jako jejich vlastní matka, nepohlavkovala, nehonila je do práce, nenaříkala, jak jí pijí krev, nežalovala otci.

Zpočátku je její péče mátla a urážela, později po ní dychtili. Jen Vojta se nesmířil. Nepodíval se na ni, neoslovil ji, neusmál se.

Vše se obrátilo, když spadl ze stromu a odrazil si na stehně sval. Dny a noci úporných bolestí. Jak jen mohla, seděla Juliška u jeho lůžka, brala jeho ruce do svých a ze vši síly je tiskla.

Cítil, jak se jeho bolest přelévá do její dlaně, dostavovala se úleva, ztuhlé čelisti se uvolnily a on postupně mohl zhluboka vydechnout.

Sotva se uzdravil, promluvil si s ním otec.

„Maminka čeká dítě, Vojto. Nesmí zvedat nic těžkého a tak ... Když nebudu doma, postaráš se o to ty.“

Jurigovým klukům nastala vojna.

Srovnat sourozence, to byla hračka. Tvrdým oříškem byla macecha.

Juliška se vzpírala, když jí s nežádanou ochotou brali z rukou vědra, žasla nad tím, že dvůr je stále vymeten, hnůj vykydán, tráva posečena, krmení nachystáno a u kamen stojí neubývající hranice dřeva. Netušila, či rukou jsou děti modelovány, z nastolení železné kázně podezírala otce.

Proti Vojtovi byl Pavel měkkota.

Žeňa přišla nečekaně věci na kloub, nechala si to však pro sebe. Všimla si, že sedmiletý Jaroušek rovná v kuchyni proutky, zatímco ostatní hrají odklepávanou.

„Proč nejdeš ven, Jaroušku?“

„Dokud to nevyrovnám, nemůžu. To by bylo liskanců.“

„Snad vás maminka nebije?!“

„Maminka ne,“ urazil se Jarouš. „Vojta.“

Julišce se narodily dvě holčičky. Pavel byl opilý štěstím. Zvedl Lucku, sotva si umyla ruce, vynesl ji před chalupu a běhal s ní stráněmi.

Konečně má zákonité děti!

Vyřezal překrásnou kolébku, Žeňa našila polštářky a koupila flanelové deky.

Šest Jurigových kluků pukalo pýchou.

I toho Vojta využil. Kolébat směli jen za odměnu.

Nemohu se tomu vyhnout. Nemám volbu.

Spát bude v kuchyni a nebudu ho poslouchat.

Žeňa, jediná z dětí, svou matku skutečně milovala.

8

S novou hrou se svěřila jen Cilce. Na každou dědečkovu větu odpovídá dvojím způsobem. Nahlas a v duchu.

„Podej mi kladívko!“

„Už jdu, dědečku.“ (Můžeš si je podat sám, pitomý dědku!)

„Podrž ten hřebík!“

(Třískneš mě do prstu a budeš se křenit, protože já budu nešika!)

„Jak to držíš, nemešlo!... Co ječíš! Neřvi!“

Žeňa si cucá krvavý ukazováček a vřeští, jako by jí ho rozdrtil. Vyplivne matce k nohám všechnu krev, kterou stačila vysát. Pohled, jímž revírníková probodla otce, stál za to.

Pochopil velmi brzo. Pokoušel se vymýšlet lsti, jenže Žeňa byla stále ve střehu. Došlo to tak daleko, že v její přítomnosti ztrácel smysl pro své proslulé žertěřství. Dívala se na něho s takovým nepochopením, že si připadal jako šašek.

Bojovali mlčenlivě, zarytě, skrytými zbraněmi.

Uvažoval o tom, že ji zmrzačí – Žeňa věděla, že je to boj na život a na smrt –, ale chránila se zůstat s ním beze svědků. Paleta dovedností, v nichž ho předčila, se nebezpečně rozrůstala.

Ničila jeho pýchu a často i sebevědomí. Ovládal se z posledních sil. Navenek neměl důvod ke vzteku.

Všechny naschvály dovedla obrátit proti němu.

Spávala s Cilkou za zástěnou v kuchyni. Bezohledně vysedával do noci u kuchyňského stolu, vodil si tam kamarády, pili slivovici, hráli karty, kouřili a halasili.

Žeňa začala chrápat.

„Kdo tam spí?“ slyšela starého Eliáše.

„Děcka.“

„Takhle přece nechrápou děcka!“

Nevěřící obličej se vsunul za zástěnu, tápající ruka se jí chytila a rozhrnula ji. Žeňa čekala na ten okamžik. Rozječela se.

Dědeček přiskočil a sykl jí do ucha: Jednou tě zabiju, parchante!“

Do kuchyně vletěla matka.

„Co se děje?“

„Někdo sem za náma lezl,“ řekla nevinná, nic netušící rozespálá Cilka.

„Máte rozum?“ obrátila se matka na otce. Poprvé, pokud se Žeňa pamatovala, ho napadla před cizími lidmi.

„Ty drž hubu,“ odsekl jí. „Porodilas blázna!“

Hosté se poztráceli.

Věděla, že jí to jen tak neprojde, a byla dvojnásob ostražitá. Když uklízela půdu nad chlévy, vycítila nebezpečí ještě dřív, než zaslechla

šmátrání na příkrých schodech. Uchopila náruč slámy a hodila ji nevídanému hostu na hlavu. Dědeček týden kulhal.

Dole byla v bezpečí. V patách jí chodil věrný pes.

V období předvánočního shonu směla pomáhat tetě Andě, která pekla cukroví pro celé příbuzenstvo – stejně jako o poutích, na fašanky a na Velikonoce.

Ke Štědrému dni se sjížděli tetini synové. Urostlý Mat'a ve sváteční uniformě, na níž stále přibývaly frčky. Zůstal na vojně kvůli své lásce, dceři generála. Ludva ukončil studia teologie a proslýchalo se, že bude kaplanem na želarské faře. O poutích již vypomáhal. Jeho pot'ouchlý obličej se nutil do velebné grimasy, nechal si narůst plnovous, mluvil vláčným, hlubokým hlasem (velebného kmeta), bloumal vesnicí zabrán do četby knih, jež měly na deskách zlaté kříže. Nechal se zdravít a odpovídal, jako by se právě probíral ze zbožných meditací. Některé stařeny mu líbaly ruku. (To, co jim farář nikdy nedovolil.)

Velikým obloukem se vyhýbal Luce Vojničové.

Jeho koníčkem se staly houby V těch se vyznal. Přednášel o nich ve škole, obdivován mladice.

Kouřil dýmku, ale jen tajně.

Vincek se vyučil u strýce v galanterii, je z něho zdatný obchodník. Falešně uctivý, zjiště ochotný. Pro tyto vlastnosti si přes své mládí získal vážnost zákazníků.

Matčinu srdci je nejbližší nejmladší syn Honza. Snad proto, že jeho narození div nezaplatila životem. Od dětství vymýšlel hry, s partou spolužáků nacvičoval scénky, a když dostal loutkové divadlo, hrával jednu sobotu v měsíci nejdřív v Látalově hospodě, později ve škole.

Divadlo dostal k Vánocům v prvním ročníku na učitelském ústavu. Franci, matka a Žeňa hotovili celý měsíc jeviště, malovali kulisy, vyráběli nábytek a šili loutky.

Ze začátku si hry psal sám. Vymýšlel přitažlivé postavy. Například Lekavá tetka a Nahluchlý kmotr. Děti je chtěly vidět v každé hře. Po představení na sebe nenasytně pokřikovaly pisklavým hlasem Lekavé tetky: „Juk, to jsem se lekla!“

Rostl počet nadšených spolupracovníků. Za scénou se tužil Joza z kovárny, chřestil řetězem, pískal a syčel.

Nakonec hrál Honza pravidelně každou první neděli v měsíci. A nepřicházely jen děti. Vzadu se tlačili dospělí, z nichž mnozí přivázeli své potomstvo zdaleka na žebříňácích nebo dokonce v bryčkách.

Povozy tvořily špalír před kovárnou, Joza měl plné ruce práce nejen za jevištěm.

Praktickou Žeňu napadlo, že by mohli vybírat dobrovolné vstupné. Za stržené peníze vařily s Andou čaj a roznášely ho v papírových pohárcích Ženiny výroby. Pohárky byly v horách taková vzácnost, že si je děti nosily domů.

Někteří dávali hodně, zvláště želarský kněz a doktor. Po žních se Honza vypravil poprvé se svým diváctvem do Brna na balet *Z pohádky do pohádky*. Pak se z návštěv města stala tradice.

Věděl, že pasekáři, kteří nikdy neviděli tramvaj, zpanikaří na první křižovatce. Proto měl každý na krku ceduličku se jménem rodné vsi a hodinou odjezdu.

Poprvé zapomněl nařídit, že během představení nesmí nikdo mluvit. Po první hlasité otázce: „Kam teče ta voda, strýčku?“ poslal příkaz tichou poštou.

Další vážnější zádrhel nastal, když si děti dělaly pohodlí a zavěšovaly nohy za krk těm, co seděli před nimi.

Ve třetím ročníku sehnal Honza partu dospělých a začal hrát po večerech opravdové divadlo. Nejdřív jen o prázdninách, později každý měsíc.

Hned na začátku objevil dva vynikající zpěváky a tanečníky: Hedvičku Vlkošovou a Těhotného Manka. Role hlavních milovníků byly jako šité na Hezouna Mílu, Ženina sestra Jitka zase neměla konkurenci jako vznešená kněžna. Uplatnil se i Joza z kovárny. Hrál siláky, zbrojnoše, sluhy, vždy bez textu. Jen jednou mu připsal Honza mluvenou scénku, ale pak ji zas rychle škrtl.

„V lese jsou bandy lotrovské, musíme se chovat tiše,“ hulákal kovářský tovaryš celý zpocený úsilím promluvit tichounce jako holubička. Při zkouškách šeptal. Při představení na to byl příliš nesvůj.

9

Když má člověka potkat něco osudného, většinou na to není připraven.

Je to tak dobře.

Cilka dostala chřipku, kterou měl někdo z rodiny každého půl roku, byla to banální záležitost, stačilo vypotit se.

Pak se však ukázalo něco jiného.

„To děvče nebojuje,“ řekla Lucka.

Chodila k nim s doktorem každý den.

Pobledlá, pohublá matka buď vařila Lucčiny čaje, nebo vysedávala u nemocné. Jídlo odmítala pohybem ruky, když ji nutili, rozkřikla se. Jindy tichá a pokorná, napadala dědečka útočnými slovy, že ji nepoznávali.

Žeňa dlouho nic nechápala.

Vyprávěla sestře drobné příhody a Cilka se jim smála.

Po Cilčině smrti si připadala jako brouk, na nějž zčistajasna šlápli. Byla přesvědčena, že ji nepřežije. Ale pud sebezáchovy se v ní rval jako dravec, přestože škrtidla jí sotva dovolovala dýchat. Výčitky na ni vrčely jako vztekly pes.

Byla tak slabá – a ráno nám všem vařila snídani, stlala nám postele, abychom se mohli dále vyvalovat, čistila nám zablácené boty, když jsme se vozili po jílových skluzavkách –, byla jsem silnější a to, pod čím padala, bylo pro mě hračkou!

Tato neodčinitelná provinění drásají Žeňu na kost. Vina je vlkodlak, který se živí lidským masem, tělesné utrpení není nic proti duševnímu.

Tluče hlavou o Cilčinu postel.

„Přestaň, nebo dopadneš jako ona!“

Vytřeštila na matku oči. Matka ji zvedá a vede do kuchyně, aby jí omyla zakrvácený obličej. Ve skutečnosti podpírají jedna druhou. Strach o matku jí nakonec pomohl překonat vlastní bolest.

Revírní si počínala jako šílená.

„To je ta, co vám byla trnem v oku?“ sápla se na děcka. „To je ta, co vám nešla do počtu?“

Raději jí šel z cesty.

Byl zchlíplý, polekán, Žeňa se z toho mohla radovat, ale ani ji to nenapadlo. Cele ji zaměstnávalo vlastní provinění, opékalo si ji na pekelném rožni, drtilo jí kosti jako pohádkový drak, a když se snažila vzpamatovat, syčelo jí do ucha svá prokletí.

Neodvážila se nikomu svěřit, ani Luce ne. Ačkoli ji nějaký čas nikdo nekontroloval a mohla jít, kam chtěla, seděla nejčastěji na zídce za humny, kde ji nikdo nehledal. Civěla na bramborové pole – a neviděla je.

Na vrcholu zoufalství se vydala k velebnému pánovi. Obešla celou vesnici, nechtěla nikoho potkat.

Kněz pracoval na zahradě, měl skloněnou hlavu a neviděl ji. Jeho blízkost ji posílila. V duchu si opakovala to, co jednou řekl z kazatelny, co ji vzrušilo jako vznešené poselství, co si doslova zapamatovala.

Až přestanete otročit světu, až naleznete blaho v pokoře, až budete schopni nezištné lásky, až pro vás víra nebude řetězem tíživých povinností, ale štěstí a dar, kterého nejste hodni, pak se stanete křesťany.

Dřív ne, i kdybyste promodlili celý den.

Pozdravila a šla k jádru věci.

„Velebný pane, mám smrtelný hřích. Nejsem schopna nezištné lásky.“

Kněz narovnal záda.

„Copak jsi provedla?“

Řekl to příliš lehce. Její naděje na rozhřešení byla ta tam. Přála si, aby místo něho měla před sebou evangelického pastora z Vydří, který podle pověsti nešetří rákoskou. Jak ten by ji našvihal a jak by mu byla vděčná! Přišlo jí na mysl, že od velebného pána se nedá očekávat vůbec nic. Opakovala ponuře:

„Mám smrtelný hřích.“

„Jaký?“

Uvědomila si, že její hřích nemá jméno.

„... ubližovala jsem Cilce.“

„Jak jsi jí ubližovala?“

„Nechala jsem ji dělat práce, které jsem mohla udělat sama.“

„... měla ti to za zlé?“

„Ne, taková ona nebyla... Byla z nás nejstarší a o všechno se vždycky starala ... Jenže pak jsem já byla silnější než ona.“

Velebný pán má v očích naprosté nepochopení. Pastor z Vydří jí nejde z hlavy. Vyslechl by ji?

„Mělas ji ráda?“

Je natvrdlý nebo co?

„Měla jsem ji moc ráda!“

„Pověz mi pěkně pomalu, co máš na srdci, Blaženko. Pojd', sedneme si. Vím, že ti zemřela sestra.“ Bodejť by nevěděl, když ji pochovával! „Trápíš se kvůli tomu a zdá se ti...“

„Nic se mně nezdá! Je to pravda! Mám smrtelný hřích!“

Nikdy v životě nebyla k nikomu tak drzá.

„Rozmysli si to, Blaženko. Které přikázání jsi porušila?“

„Ten hřích nemá jméno!“ vyjela na něho.

„Každý hřích má jméno.“

Na to ji chce chytit? Posmívá se jí? Ano, posmívá se jí, jako se jí posmívali odjakživa všichni.

„Když má jméno, tak mně je řekněte,“ zaburácela. „Nemůžete, protože nic nevíte! O lidské špatnosti nevíte nic!“ Napadala ji jen přemrštěná slova. Takhle nikdy nemluvila. „Mluvil jste k nám o výčitkách svědomí a sám ty výčitky neznáte! Řekla jsem vám všechno. Nejsem schopna nezištné lásky! Copak to nestačí?“

Uštvane dýchala.

Napřáhl paži, jako by ji chtěl vzít za ruku, ale gesto nedokončil. Díval se na ni užasle a do vědomí se mu prodíraly vzpomínky na utrpení, které ho kdysi rvalo, jako teď rve to ubohé děcko.

Mít svědomí znamená trpět.

„Rozumím ti, Blaženko, věř mi. Víím, co mi chceš říct.“

Zavrtěla hlavou v smutné beznaději.

A kněz jí svěřil to, co doposud nesvěřil nikomu – kromě své matky.

„Když mně bylo čtrnáct, hráli jsme si s kamarády na sekanou, jestli to znáš – s nožem. Můj nejvěrnější kamarád zakopl a svalil se na otevřenou kudlu, kterou jsem držel ostrým vzhůru. Probodl jsem ho. Zabil jsem ho.“

„Zabil jste ho?!“ opakovala Žeňa jako v mátohách.

„Ano.“

„Nemohl jste za to.“

„Prožil jsem totéž co ty – snad to bylo ještě horší.“

Sedí mlčky na lávce z bílé břízy. Žeňa si uvědomuje vůni rezedy. Neuvěřitelně se sblížili. Všemi dalšími dny je bude provázet truchlivé společenství.

„Bůh vám odpustil, velebný pane,“ ujišťuje ho děcko, neboť muž, který jí sedí po boku, nese těžší břemeno než ona.

„Bůh ano, Blaženko. Ale klidu nabudeme, až si odpustíme sami.“

Jak dobře mu rozuměla!

„Odpustil jste si?“

Vycítil z jejího hlasu napětí, pochopil důležitost odpovědi a pronesl vědomou lež.

„Ano, Blaženko. Po dlouhém čase.“

Teprve po několika desetiletích porozuměla Žeňa dokonale tomuto člověku, který jako výrostek, při hře a náhodou zabil přítele. Odpykával si svou problematickou vinu životem světce v hlubokém pokání. Tisíckrát omilostněn spravedlností boží i lidskou, nesl pokorně kříž, který si sám vložil na bedra.

Pak hovořili ještě dlouho, ale význam měl jen příběh staré jívy. Všední příběh, avšak měl pro oba stejný a hluboký význam.

Jíva stála nad potokem, byla prastará, vykotlaná, větry ji olamovaly, voda odplavovala. Byla to suchá jíva.

Pak se stal zázrak.

Ze zjizveného boku vyrazila živá větvíčka. Zazelenala se a rozkvetla. Denně ji chodily s Cilkou obdivovat. Větévku bylo vidět už zdáli jako barevný flíček.

Jednoho dne ji kdosi ulomil a pohodil na zem.
Tam někde bloudí Cilčin pláč.

10

Matka ještě svítí, není tak pozdě. Žeňa je ráda, že se rozhodla.
Odmítnutí na ní leželo jako kláda. Zabušila na dveře.

„To jsi ty? Co chceš?“

„Přišla jsem vám říct, že si vezmu dědečka,“ sdělila Žeňa radostně.

„Nač?“

Jitka mně říkala.“

„Nikdo ji neposlal. Postarám se o něho sama.“

Zavřela dveře. Nevyčkala ani, až dcera řekne dobrou noc.

Honza jí vstoupil do cesty, po níž se potácela, jak se jí podlamovaly nohy. Mimoděk se napřímila a hned nato ji popadla zlost. Přála si být sama se svým ponížením.

„Věděl jsem, jak to dopadne. Proto jsem se vrátil.“

Všechno o ní vždycky ví. U něho nebude nikdy nic jiného než děcko, které nedovede psát pravou rukou. Nenávidí ho.

Položil jí ruku na rameno.

Co když mu vrazím nehty do obličeje a sedřu ten urážlivě soucitný výraz!

Chtěla promluvit, ale jen zachrčela.

„Vyplač se!“ poručil.

„Nechci!“

„Jen se vyplač!“

Dej mi pokoj, dejte mi všichni pokoj! Slzy jí tečou proti její vůli.

„Maminka mě vyhodila!“

„Já vím. Teď na to nemysli! Vyplač se!“

Ví všechno. Ví o škrtidlech, ví úplně všechno. I o Cilce. Peru se se svou slabostí, ale ta je silnější než já, i Honza je silnější. Sama se ho držím za ramena a škytám mu do obličeje.

Hořekuji pro nic za nic, mohu být jen ráda, že mi děda nerozvichří můj líbezný domov, který jsem si vybudovala všem navzdory a s takovým úsilím, Bože... je mi dobře, jak to, že je mi najednou dobře?! Proč mě vyhodila? Protože nic jiného neumí. Sotva dospěla, provdali ji za starého nemilovaného chlapa, který vidí v ženě soumaru. Na své věno nesmí ani sáhnout. Svě děti miluje hořkou, nesrozumitelnou láskou a jsou to jediné, co ještě miluje. I mě miluje, vím to dobře, i mě.

„Pojď dál, Honzo. Dáme si ještě čaj.“

Nevšimla si, že se vedou za ruce jako děti.

„Přilož do kamen, podívám se, jestli se Jiřinka nevzbudila.“

Honza shodil košili, zvlhlou Ženinými slzami, pověsil ji na ráhno nad sporákem a do kamen přiložil chrastí.

Žeňa se dívá oknem do černé noci.

„Kdyby ses nevrátil, Honzo, nevím, co by se mnou bylo.“ Všimla si neoholeného strniska, a to trochu rozptýlilo její myšlenky.

Sedl si a položil ruce na kolena. Třásly se mu.

Vrátila se a sedla si vedle něho.

Vždyť ho znám stejně dobře jako on mě!

„Řekni mi to, Honzo.“

Nezvedl k ní oči.

„Miluju Hedvičku Vlkošovou.“

Hedvička patří Jurovi Machalovi.

Minuta má šedesát neuvěřitelně dlouhých vteřin.

Lucka vešla jako na zavanou.

Mít bratra

1

Vratislav Lipka se otřepal po nepříčetném výprasku, jímž se starý Michal pravidelně vyráží ze strastí svého zpackaného života. Chlapec nikdy přesně neví, kdy se strýc vrátí z hospody, ve které propíjí jeho chalupu, zděděnou po prababičce, pokládaje ji za výchovné.

Dnes uslyšel kroky příliš pozdě (Michal dokáže být velmi zákeřný a opatrný), vařil si k snídani mátový čaj a čtyři vejce z farského kurníku, pískal si přitom a měl pocit, že den začíná dobře.

Když práskly v síni dveře, bylo pozdě. Strýc už stál na prahu, v ruce starou oprat'.

Lipka se pokusil strefit se mu do oka lžičkou, ale rozt'al jen huňaté obočí. Zato oprat' opsala správný oblouk a podrazila mu nohy.

Ted' žvýká Michal chlapcovo jídlo, ohlíží se, čím by je zapil, mátový čaj nepokládá za nápoj.

Má urvaný rukáv a pod ním krvácející šrám, ani neví, jak k němu přišel, necítí zranění, cítí jen pálení v očích, oteklá víčka mu nezadržitelně padají, vzchopí se natolik, aby překročil práh a vymočil se – odnesou to obě nohavice, vratce se obrátí a svalí se přes slavník s rozhozenýma rukama, sotva dopadne, začne chrápat.

Lipka našlapuje opatrně bosými chodidly, v očích mu hoří zlá světla. Jde vzpřímen, i když se s každým krokem probouzí bolest. Nemůže si dovolit slabost, všude mohou číhat oči posměváčka. Kdysi dávno se v podobných případech dusil nenávistí, tížila ho v útrobách jako kámen, o němž věděl, že ho jednou vydáví v krvavé mstě. Představa odvety byla souputníkem všech jeho snů.

Ted' už ho nesoužují – ty drásavé, bezmocné sny.

Vynořil se z nich a s hlavou nad hladinou, jež se mu pozvolna smekla až k patám, kráčel po pevné zemi.

Ovládl chvějící se rty a vyloudil z nich melodii.

Nápěv, trylek, barevný zvuk, cosi, co v sobě našel a co mu nikdo na světě nepropije.

Zdroj tajuplné radosti.

Zurčí v něm jakýsi pramen a všechno kolem se rozezpívalo s ním. To je ta záhada, to je to tajemství. Svět v jednom kuse zní. Jinak by byl k nesnesení.

Zkusil drozda a za chvíli mu pták odpověděl.

Usmál se.

Loni na podzim mohl takhle přijít o život, když troubil s jeleny v říji. Jeden se s ním přišel prát. Vztyčil se v posledním okamžiku. Dodnes ho to trochu mate. Jsem jen o málo větší. Jak poznal, že nejsem jelen?

V jedné vteřině si oživil svůj děs i okouzlení, když se pár metrů nad ním rozprostřelo paroží mohutné jako koruna stromu. Kráčel směrem k řece. Nad svahem je studánka, u níž si odpočine. Tam zmizí pod větvemi černého bezu, tam se natáhne na suchou trávu a bude se dívat vzhůru, do modra zastíněného pohyblivým listím, dlouho, celé dopoledne.

Zakručelo mu v žaludku a jeho myšlenky se obrátily k jídlu. Uvažoval o pečených mřenkách, pak o jahodách.

Všechno je příliš namáhavé, dopoledne nebude nic podnikat, pak se uvidí.

Možná že usne.

Divoce zatoužil po studánce, po její ledové vodě, po stínu a po lahodě prohřáté země.

Když prošel zátočinou, objevila se nečekaná překážka. U lávky je shluk lidí. Přibližoval se křovím, zastavil se několik kroků od místa rozruchu, v posledním mlází, v němž se mohl skrýt.

Vytahují z vody starého Judase. (Jde o přízvisko, jmenuje se Kudlička.) Svezl se po jílové skluzavce, kterou si tam udělaly děti. Celý se třese, cvaká zuby, proklíná své zachránce a nepřetržitě liská svou desetiletou dceru Fanču, neboť si musí zchladit žáhu. Fanča pracuje na ožralého otce o prázdninách jako lesní dělnice. Je vyzáblá, tuberkulózní, s propadlými horečnatými, hladovými očima. Šidí hajného, kde může, po celých hrstech zahrabává sazenice lesních stromků do země, aby mohla hlásit splnění úkolu a vydělat si víc. Za to, co zapřela, si pak kupuje u trafikantky cukrový špalek.

Nedělá to sama.

Podle Michalova názoru by měl i Lipka vydělávat, chalupa je už přetížena dluhy.

Na to si počká.

Scéna u lávky se protahuje. Lipka se opřel o kámen. Sesul se na jednu stranu, sám je tím udiven, skrčil se tak, aby to co nejméně bolelo.

Pozoruje vodu, která upaluje k jezu. Je jako vyžehlená, než se roztrhne o první balvan.

Chlapec se dívá, jako se už díval tisíckrát, umí trpělivě pozorovat přírodu, je navykýl samotě, nedokázal by projít kolem povykujících lidí. Nejde o to vystavovat cizím očím vlastní ubohost, skryl by se, i kdyby

neměl na těle naběhlé šrámy, odvykl lidské společnosti, je mu z ní čím dál víc úzko.

Několik kamarádů z raného dětství poztrácel dřív, než k nim mohl natrvalo přilnout. Nemá si nač stěžovat, příčinou byla jeho pýcha. V předškolním věku byl vůdcem obávané smečky.

Jeho sebevědomí narůstalo současně s mocí.

Vše vzalo za své za jediný den. Uvázl v obratně rozestřené síti, vystaven nejdřív podezření, později usvědčen ze zrady.

Cizí kluk – přivandrovalec – se uvedl skleněnými kuličkami a neznámými triky, spojenými s rituálem, nad nímž vylézají oči z důlků, neboť je přesycen kouzelnými slůvky, posuňky a dalšími úkony – tajemstvími.

Svedl s ním marný a krvavý boj – a stal se psancem.

Trvalo to několik měsíců, tedy jednu etapu jeho dětství.

Za tu dobu se prohloubil příkop, který by dnes už nepřeskočil.

Vystoupil ze světa lidí a zařadil se jinam. Porozuměl si se zvířaty. Vyrůstal mezi nimi na jednom dvoře pod ochranou stoleté stařeny, toulal se s nimi po norách a prožíval jejich dobrodružství.

Zvířata mu vštípila plachost, naučila ho trpělivosti a dala mu poznat volnost jako základní princip života.

Vypěstovala v něm odolnost a odvahu až k sebezničení, vnukla mu, že prvním zákonem je spoléhat sám na sebe – v tom přeplněném světě, kde je každý lovcem i kořistí a kde nejneviněji vyhlíží past.

Byl sbratřen se zvířaty svým osudem.

Byl jako ona bez vyhlídky, že s ním bude zacházeno spravedlivě. Mezi dětmi na tom byl ze začátku hůř než jednoruký Věna, ten se dovedl lísat a prokazovat silnějším otrocké služby. Lipka se uměl jen rvát.

Právě od Vény byl pokaždé nejvíc bit.

Jednou mu vymkli ruku a nato omdlel. Lehce ho okopávali jako zdechlinu, přicházel k sobě, ale nedal to znát. Tenkrát si mysleli, že je po něm, a rozprchli se.

Ležel dlouho bez hnutí, i dýchání ho namáhalo.

Lovka z hájovny ho přišla olízat. S její pomocí se dosoukal do psí boudy, proležel tam den a noc, pil ze psí misky, Lovka ho hlídala a hrála velkým horkým tělem.

Po té příhodě se změnil.

Děti, pro něž byl potřebnou hračkou, uvítaly, že se skrývá. Nacházely v tom kouzlo nové hry. Snažily se vylákat ho posměšky z jeho skrýší.

Marně.

Vztekal se, křičely za ním: „Posero!“ Nedal se vydráždit. Jen když se setkal s osamělým klukem, mstil se na něm za neodčiněná příkoří. Postupně se ho začínali bát.

Prostor jeho osamění se rozrůstal, přestože mnozí se s ním chtěli smířit. Nevzal je na vědomí.

Bylo pozdě.

Vzdal se mnohého, co ostatní pokládali za nepostradatelné, zato mu bylo dopřáno, co ostatním zůstalo skryto. Znal želarské údolí v pravdivé nahotě, již nic nepřikrašlovalo, ale také nic nehyzdilo. Kamenité stráně, potoky, lesy, to vše mu patřilo stejně beze zbytku, jako to patřilo ptákům, hmyzu a zvěři.

Lipkova babička postonávala a všechno se jí pletlo. Netušila, že její pravnouče bloudí po nocích, že usne, kde se mu zachce, že zná všechny půdy a seníky, všechny zahrady a dvory. Radovala se, že si na něho přestávají stěžovat, a přičítala to tomu, že si vzal k srdci její napomenutí.

Hlouček u lávky řídne, zůstává několik usmrkanců. Lezou do vody a plácají rukama, nejdřív má Lipka dojem, že si hrají na starého Judase, pak pozná, že hra má jiný smysl. Našli hnízdo ježků, uvázali je na nitě a učí je plavat. Jeden ze smradů s tím zjevně nesouhlasí.

Malá Bojarová.

Lipka slyší spršku nadávek, z nichž nejsměšnější je smradi usoplení, protože běsnící děcko sahá některým sotva po ramena. Mají toho dost a házejí ji do vody.

Sotva se vydrápala na břeh, znova se k Lipkovu úžasu pustila do křiku. Míhá se mezi dětmi, klouže jim pod rukama, nemohou ji chytit. Podařilo se jí zpřetrhat nitě, na nichž jsou ježci uvázáni. Napůl utopená zvířata hodila do křoví.

Mrská sebou jako hádek, teď kousla někoho do ruky, až zařval, vyběhla do stráně a hází odtud kamením. Neustává v nadávkách. Obklíčují ji a nespěchají, pohled na její zuřivost je k popukání. Lipka je mimoděk zaujat.

Takový býval sám. Nekonečně dávno.

„Copak?“

Právě se stal zázrak, který Helenku uchránil před krutým nářezem. Od Pavla Jurigy nelze očekávat, že posoudí věci podle pravidel dětského světa. Ztrácejí se mu o překot z očí.

Jen Helenka nebere přítomnost dospělého na vědomí.

„Smradi! Usoplenci!“

Aby je co nejvíc ponížila, vystrkuje na ně opálenou zadničku.

Juriga se směje.

Lipka sáhl do kapsy pro prak. Tím prakem dovede zasáhnout ptáka v letu, sestřelit veverku ze stromu, umí ustřelit i list. Nabral zrnko písku. Helenka vykvikla a sáhla si na zadeček.

„Co se ti stalo?“ zajímá se Juriga.

„Něco mě štíplo.“

„Chytej!“ Hodí jí sáček kyselých cukrátek, o něž právě ošidil své děti.

Lipkovi se stáhlo hrdlo. Vzpomněl si na turecký med, který koupil o pouti Juriga jemu, jen tak, pro nic za nic. Otec, o kterém zoufale snil, dokud byl malý, míval Jurigovu podobu.

Helenka si všimla, že nemá komu nadávat, zmateně se rozhlédla a vydala se směrem k Lipkovi. Přešla, aniž ho spatřila. Po snědé pokožce se jí klikatil pramínek krve.

Uběhlo několik minut, než se Lipka rozhodl pokračovat v cestě. První kroky byly nesnesitelné, tělo mu za tu dobu strnulo a každý sval vystřeloval jinou bolest, když se dostavil povel, aby se hnul. Plouží se k jílové skluzavce, bezmyšlenkovitě si ji prohlédne, aniž ji doopravdy vnímá, nesveze se, což by za jiných okolností udělal, vystoupí na lávku a zahledí se proti proudu.

Vidí Helenku, jak sedí na mělčině a chladí si poraněné místo. Dupl na chatrné dřevo. Zahoupalo se. Loni tu byl ještě můstek s kovovým zábradlím, ale odnesla ho letní bouře.

Kovové zábradlí s ním spojuje svědivá příhoda. Klouzal se po zamrzlé řece, byla noc, nikoho neočekával, dva potácející se muži ho nepříjemně vyrušili.

Toňa Bartek a Honza Zálešák.

Nebyli to profesionální opilci, nejspíš spolu něco oslavovali. Uprostřed můstku si podali ruku a rozházeli se, každý bydlel na jiné straně. Bartek pokračoval v chůzi, Zálešák se opřel o zábradlí a díval se na řeku. Tu sebou zalomcoval. Nalehl ústy na železo a jazyk a rty mu přimrzly ke kovu.

Pokoušel se odtrhnout, bylo to marné, musel by si odervat kus obličeje. To člověk nedokáže. To dokáže jen dravec v železech. Soucit s opilci z Lipky dávno vymlátíl jeho strýc. Přesto běžel za Bartkem a oznámil mu, co se stalo.

Přetíral si čelo sněhem, aby vystřízlivěl, byl to však falešný pohyb, tento muž nebyl opilý.

Lipka o tom přemýšlel, zatímco odcházel k farskému seníku, neboť s touto událostí nechtěl mít dál nic společného. Vylezl nahoru, zahrabal se do sena a usnul.

Stalo se, co předpokládal. Bartek nechal Zálešáka zmrznout. Čerstvý sníh smazal stopy.

„Nikdo tudy nešel,“ řekla Lucka Vojničová, když ji zavolali ke ztuhlému tělu.

Lipka o tom ví své a nechává si to pro sebe. Nezajímá se proč. Člověk není víc než kterýkoli jiný tvor, jehož pohltila zima. Chlapec zná sterou podobu smrti a neděsí se jí. Sám byl jednou blízko – na krůček. Ze dvou možností však nastala ta lepší, kdosi přihodil ještě nějaký den či rok na jeho hromádku.

Ale nikdy nezapomene na to, co bylo na dosah.

Začalo to bolestmi v krku, potem a slábnutím, za pár hodin ho nemoc škrtila, roztrásala mu údy, lezla mu po těle, páčila útroby a hučela mu v hlavě. Ležel na mlatě v Michalové houni a pil jenom vodu. Dělal se mu z ní špatně. V noci kolem něho lítali netopýři, ve dne se nad ním leskly pavoučí sítě, všechno dýchalo a žilo, nikdo se nestaral, že je Lipka v posledním tažení.

Zavíral oči, chtěl nemoc prosperat, ale spánek, který přicházel většinou jako na zavolanou, se změnil v jízlivé polosnění. Zamžené zlověstné vidiny vyplouvaly do šera mlatu a zjevovaly se v jeho koutech jako třaslavé stíny.

Zatoužil utéci plesnivé houni, pavučinám a honičkám myší, které se před ním vůbec neostýchaly. Vypochoďoval do pichlavého jasu, sebral všechna vejce, jež našel v sousedním kurníku, přinutil se k tomu, aby je syrová vypil, překonal nevolnost a putoval lesem ke starému mlýnu. Jak se dostal dovnitř, to dodnes neví.

Jasně si vzpomíná jenom na to, jak ležel u vyhaslé pece – a pak na to ráno, kdy se probudil a pocítil, že je zdrav.

Něco se s ním však stalo, změnil se v rosol.

Plazil se po břiše k trámku, na němž byl přivázán plechový hrnek. Spustil ho dolů, nabral trochu vody a taktak ho vytáhl zpět. Vodu vypil a hned ji vyzvracel. Začal ho sužovat hlad.

Připravil si prak, vleže číhal na ptáky, několik jich trefil, ale sletěli do míst, kam se neodvážil. Prolezl kdeco, našel šest suchých bukvic, nedaly se rozkousat, tak je jen polkl. Nezdálo se mu, že něco snědl.

Před očima se mu dělaly mžitky a chtělo se mu spát.

Věděl, co to znamená, a rozlévala se v něm hořkost. Měl pocit křivdy a na jazyku sůl, nic nevede k zániku rychleji než tohle, kdo nezápasí, nežije, takový je zákon.

Od rozbřesku číhal na kořist. Sem tam se napil kalné vody a hned nato se zpotil. Byl odhodlán zápasit do zbytku sil.

K poledni se dotrhmácel k větvím, jež ho přenášely přes bahnitou tůňku na pevný plácek, počátek stezky, již znal jen on. Chytil se jedné z větví, zhoupł se, nešlo to. Jeho skryš, bez tohoto skoku nedobytná, se změnila v past.

Uviděl veverku. Čekal dlouho a s rozvahou. Dala se ošidit, poskakovala mu takřka před nosem. Střelil. Cukla sebou a spadla do vody. Semkl víčka zklamáním. Když je uvolnil, škrabala se jeho kořist na sousední trám. Tápavě se rozběhla do bezpečí. Střelil podruhé.

Rozdělal oheň, upekl šlachovité zvířátko, rozškrabal jeho maso, důkladně rozžvýkal každé sousto. Bylo mu strašně zle, břicho mu rvaly křeče, ale když povolily, usnul.

Druhý den skočil přes bahnitou tůň.

Nikdy nezažil podobný pocit při letu vzduchem, kdy prodlužoval oblouk letu, aby dopadl s jistotou na pevnou zem. Vstal, zapotácel se, narovnal záda a s rozmyslem udělal několik kroků. Pot z něho jen lil. Proběhl mlázím, jež krylo stezičku, radostně vyskočil na kámen obrostlý mechem, rozhlížel se kolem a všechno mu bylo nové. Tak nové, že když vyběhl z bažiny, zapomněl se skrýt před Luckou Vojničovou. Seděla na plytké mýtině a pozorovala ho.

„Ty vypadáš,“ připomněla mu jeho svízel. Ještěřčí pohled na něm utkvěl jako dotyk žhavým železem.

Odklusal – aspoň snaha tu byla – k řece a nad její hladinou se pokoušel číst ve svém obličejí.

Ze msty vlezl oknem do Lucčiny dřevěné chalupy, snědl všecek cukr, co našel v hliněné misce, z Rafanova talíře si vzal zbytek ztvrdlého vdolku, opláchl si ho u studánky, ulamoval kousky a polykal. Lucčin pes neměl nic na práci, tak tam ulehl s ním.

Večer prolezl farskou zahradu, nacpal se polozralým ovocem a vyšplhal se na půdu do čerstvého sena. Byl sladce zemdlen a po dlouhé době úplně syt.

Nemoc byla pro Lipku drahocennou zkušeností. Na vlastní kůži poznal zoufalé odhodlání vyhladovělé zvěře, která se na vysílených nohách odvažuje toho, čeho by se v plné síle nikdy neodvážila.

Poznal též sebevražedné nutkání spát.

To vše je v něm zasuto, to přijde na pomoc, když bude třeba.

Lipka se blíží k jedné ze studánek, o nichž je přesvědčen, že jsou jen jeho. Mimoděk sáhl do kapsy. Má tam díru, bude ji muset zašít nebo stáhnout zavíracím špendlíkem.

Zavadil vzpomínkou o Michala a vzkypěl v něm vražedný hněv. Ne pro dnešek. Protože kdysi se jím dal napálit. Hlučný, veselý strýc, všude ho bylo plno – a Lipkovo osiřelé srdce mu vyšlo beze lsti vstříc.

Zarazil se v chůzi a zadržel dech. U studánky klečí děvče. Nabírá vodu a počíná si jinak než děvčata ze vsi. Poznává ji, tuhle si nedávno přivedl Marek Gorčík. Viděl je, jak přicházejí, uzel na zádech, hned mu napadlo, že zchátralá chalupa ožije, byla prázdná celý rok a šlo to s ní mnohem víc z kopce než s většinou chatrčí v okolí. Marek sice občas něco spravil, ale jen tak, aby střechou neteklo na podlahu.

Lipka byl tehdy přesvědčen, že tu dvojice pár dní přespí a povandruje dál. Ten večer se díval oknem, jestli se zařizují. Seděli proti sobě s rukama položenýma na desce stolu a nedělali nic.

Příští den vlály na dvorku hadry a děvče kolem nich pobíhalo. Čistila kůlnu, dvorek i sklep, chtějí se usadit, o tom nebylo pochyby.

Kristepane, zmiz už s tou vodou!

Žena se ohýbá, jako by vědra byla příliš těžká, klade nohy tak nešikovně, že uklouzne.

Sedí a nevstává, pád nebyl je tak. Vědra se skutálela dolů, kameny, na něž chrstla vodu, si s nimi pohazovaly.

Lipka překonal vztek, pak ostych a přiblížil se.

Děvče má orosený obličej.

„Chlapče,“ oslovila ho, a tím ho přibila k zemi. „... zavolej Marka. Je v lomu.“

Ještě cosi říkala, ale to už se rozběhl. Zapomněl na všecko, na bolest i na únavu, soustředil se na jedinou větu, kterou musí vyslovit, řadil k sobě slova, obměňoval je, svíral ho strach, že Marek nepochopí a že mu bude muset dlouho vysvětlovat.

Gorčík si však nepřál žádné vysvětlení, pochopil rychleji, než měl. Již mnohokrát se Lipka díval do obličeje, který odkrivil děs, ale ještě nikdy se s ním neudala taková změna jako s tímto.

Neřekl ani slovo. Pospíchal, že mu hoch sotva stačil.

U studánky nikdo nebyl.

„Tady up-padla.“ Lipka se snad poprvé v životě zakoktal.

Šli do chalupy, děvče leželo v síni.

„Prosím tě,“ chrčel Gorčík, jako by mu něco uskríplo hlas. (Oči měl podivně zvětšené.) „Doběhni pro doktora.“

Lipkova plachost byla napínána na skřípec. Neodmítl však. Zatímco se vzdaloval, muž odnášel ženu do světnice.

Doktorem byla pro chlapce Lucka Vojničová. Když ji přivedl přímo z hospody, poznal na Markově tváři, že střelil kozla, ale nedalo se nic dělat. Babizna přikázala Lipkovi, aby nanosil vodu, a Markovi, aby zatopil v kamnech. Současně s příkazy se hrnula k děvčeti, aniž se ohlédla, zda budou plněny.

Chlapec šel nejdřív ke studni na dvoře, nabral rezavou vodu a hned pochopil, proč našel děvče u studánky. Vylil špínu a sestoupil mezi skály. Vrátil se brzy, k jeho údivu bylo břemeno lehoučké.

Ze dvora slyšel Lucčin hašteřivý hlas.

„Půjdeš do kriminálu!“ vřeštěla.

„Spadla u studánky,“ hájil se muž chabě. Chtěl zřejmě otevřít dveře do světnice, protože baba zavřeštěla: „Nikam!“

„Chci jenom...“

„Nikam!“

Přestože mohl Marek odhodit Lucku jediným pohybem, nehýbal se.

„Řekněte mi aspoň, co se stalo,“ prosil pokorně.

„Ty to nevíš, že ne?“ Švihla po něm scvrklou dlaní. Lipka očekával, že ji roztrhá na kusy, ale pořád jen stál jako neživý.

„Ty nevíš, kdo jí zlámal žebra?“ zesílila jezinka hlas. „Leť pro doktora, než bude pozdě!“

Marek pohybuje naprázdno ústy.

„Ona ...“ podařilo se mu vyslovit.

„Co ona?!“

„Upadla.“

„To ti mám sežrat?“ zeptala se ho s odporem. „Leť!“

Marek se motal ve dveřích jako strýc Michal, když byl zpitý.

„Hni sebou,“ hučela stařena. „Ty budeš topit,“ oznámila Lipkovi a sedla si.

Lipkou lomcoval vztek.

„Měla byste něco dělat!“

„A co?“ Proboha, ona se chechtá! „Není tu něco k pití?“

Lipka cítil, že mu trnou vlhké dlaně.

„Přinesl jsem vám vodu,“ vymáčkl ze sebe, zaškrtl hlas, protože neměl odvahu zaškrtit Lucku. Roztrásl se.

Lucčin obličej zkrabatěl veselím. „Tady máš. Skočíš k Látalovi.“

Nenatáhl se po penězích. Díval se jí do obličeje a uvažoval, jestli by ji přepral.

„Co jsi zač?“ začala se zajímat. Přimhouřila oči. „Ty jsi škvorně Lenky Lipkové!“

Jako by mu plivla do tváře.

Aniž si všímala jeho výrazu, ukázala na talíř bramborových placek.

„Vem si.“

„Nejsou vaše!“

Opět se zazubila.

Připlesknout jí placku na žravou hubu!

Asi by ji nepřepřal.

Odešel bez pozdravu.

Za chalupou potkal blbého Arnoštka. Kýval špičatou hlavou, jeho obličej trojúhelníkového tvaru se leskl mastnotou. Spiklenecky na chlapce mrkal. Doufal, že ho osloví, že naváže rozhovor nějakou hrubostí, jak na to byl zvyklý. Má přes třicet, ale nebýt matky, která ho chrání, prožíval by na zemi peklo.

Lipka nestojí o to vytahovat se na Arnoštka, byl by přešel kolem něho jako kolem pokřiveného stromu, Arnoštek ho však chytil za ruku.

„Ona s-se mě ptala, kde je voda... m-mluvil jsem s ní, s-se Zuzan-kou.“

Olízl se. Lipkovi nevadí, že je blbý a patlá, vadí mu, že ho obtěžuje.

„J-je h-hezká,“ pokračuje želarský blb. Vysunul spodní ret a naklonil hlavu, vypadá jako slepice, která přemýšlí. „J-já sem jí ž-žekl, že je támhle s-studánka.“ Pyšně vychutnává důkaz své důležitosti, vytřeštil na to oči. Děvče s ním mluvilo jako s každým jiným a netykalo mu.

Lipku to nezajímá.

„Š-šla k nim Lucka,“ nedá se prostáček odbýt.

„Je nemocná, Marek jí přerazil žebra,“ vysype Lipka jedním dechem, aby to měl z krku.

Arnoštek civí kamsi přes jeho hlavu, pootevřel ústa, ale na nic se už neptá.

Konečně může Lipka ulehnout pod černý bez. V polospánku uslyšel motorku. Marek přijíždí s doktorem.

2

Helenka Bojarová si staví hrad z kamínků, větviček a mechu. Opodál se pase koza, okusuje kopečky zakrsle trávy, vyplivuje písek a nespokojeně frká.

To místo za nic nestojí.

Mžourá na děcko žlutýma očima a očekává, že si lidské mládě uvědomí svou chybu – dává se na pochod k řece, zastaví se, olízne si tlamu, vrátí se zpět, chvíli pozoruje Helenčinu stavbu, zamečí a svůj manévr zopakuje.

Ani tentokrát jí dítě nevěnuje pozornost. Koza mečí táhle a vyzývavě, dává najevo, že odejde potřetí a doopravdy a nechá tu mládě svěřené kozí ochraně docela o samotě.

„Copak nemůžeš počkat,“ domlouvá jí Helenka, „ještě věž a budeme mít hrad.“

Dej pokoj s hradem, odpovídají kozí oči.

„Jenom malou věžičku,“ smlouvá dítě.

Koza je o celý rok starší než malá Bojarová. Kromě toho bylo toto lidské mládě odchováno jejím mlékem. Proto neplní hrozbu a neodchází, zato mečí vytrvale a neústupně.

„S tebou není žádná hra.“

Helenka se dívá do očí ježatého zvířete, v nichž vidí míhat se svůj malinký obrázek, obejmě chlácholivě drsný krk a stará koza, která má k smrti ráda její hebké ruce, tře o ně blaženě kůži.

Znenadání sevřelo děcko kozí krk ze všech sil. Příčinou byla dívka, která je nedaleko míjí.

„Vidíš?!“

Zešeřilo se, keře zhluboka vydechly a nad nimi se vznesl průhledný závoj.

„Vidíš?!“

Koza drcá Helenku nespokojenou hlavou. Nevidí nic.

„Zlatovláska!“ šeptá jí vzrušené děcko do špinavého ucha. Kozí mekot probudil Vratislava Lipku pod černým bezem. Vstal.

Helenka se na něho dívá jako na oživlý kámen. Teprve když vykročil, vytratilo se jí z obličeje zděšení.

„Pozor na hrad!“ řekla přísně.

Z vyzábělého obličeje se na Lipku dívají oči, v nichž se každý paprsek dvakrát láme jako blesk. Byl by tu titěrnou stavbu překročil, Helenčin tón mu to však nedovoluje. Hrad zakřupal jako čerstvý sníh.

Jde dál, trochu napjat, co za ním zpupné děcko zaječí.

Místo toho ucítil ránu.

Úžas jím otočil tvář v tvář nečekanému útočníku. Ještě nikdy si na něho netroufl někdo tak bezmocný.

Poprvé v životě se bojí uhodit, jen dlaněmi odráží rány, které nebolí. Je polekán vychrtlou tvář, na níž vyrazily dva plameny, vidí čelo, zřetelně protkané nafialovělou sítí žil... a dává se na útěk.

Děvče prudce dýchá. V chladnoucí hlavě se jí rodí obava, že tohle ji přijde draho.

Táhne kozu k řece a utíká před vlastním strachem.

Vratislav Lipka dosud cítí dotyk Helenčiny mrňavé ruky. Štěně, které se sebevražednou prostoduchostí doráží na dospělého psa. Podle jeho zkušeností ho zatím žádný nezakousl.

Ted' to pochopil.

Je zahanben, je nesvůj. Ulomil si prut a švihá jím neviditelného trapiče.

Helenka zatím přešla lávku a zamířila k ostružinám. Netuší, že tím nadběhla Lipkovi, který se přebrodlil v zátočině.

Když se znova střetli, zůstali proti sobě stát oba polekáni.

Maličká se dala na úprk mezi keři, pichlavé větve jí však brání v úniku, jde stále pomaleji, houští kolem ní se zatahuje. Nakonec trčí z ostružin jen její zajatá hlava, a to si ještě stoupla na kámen.

„Lipko!“ zavolala hlasitěji, než bylo třeba. Na svůj věk má hluboký a jakoby chraplavý hlas.

Veliký kluk sebou škubl.

„Když mně chceš nařezat,“ míní děcko prakticky, „musíš mě vytáhnout z trní.“

Lipka odhrnuje pichlavé výhonky a liknavě se blíží. Helenka si prohlíží jeho paže se zelenými skvrnami, jeho rozedranou špinavou košili s utrženým rukávem.

Lipka se dívá na její mokré nos.

„Nebreč.“ Naznačil, že ji nepřichází ztlouct.

Já nebrečím,“ odsekla vztekle. „Ale dneska je neděle!“

Souvislost nepochopil.

Odhrnuje jí z cesty křoví, cítí ji za zády, ale neohlíží se, netuší, jak musí malá pospíchat, zatímco on kráčí zvolna.

U řeky mu děcko ukázalo bolavý zadeček.

„Podívej se, co tam mám.“

Rána byla dost hluboká, ještě stále v ní vězelo zrnko písku a trochu špíny. Vydrápl kamínek větvičkou a začalo to znova krvácet. Sleduje s obavou rudou nitku na osmahlé nožce.

Helenka nesdílí jeho strachy. Bezstarostně sebou šije a při každém pohybu jí z rány vytryskne rudý korálek.

„To mě udělali kluci. Topili ježky, ale já jsem je zahнала.“

Řekla to jako prosté sdělení, ale okamžitě se vžila do vítězné rvačky a pokořila soupeře nadávkou. „Soplivci!“ Vzhledla sebevědomě k Lipkovi. „Strýc Juriga mně za to dal cukrdlata.“ S upřímným zármutkem dodala. „Už jsem je snědla.“

Zmatený Lipka, jenž byl svědkem docela jiné události, vytáhl z kapsy kořínky osladiče. Vzala mu ho z ruky.

„Kdes ho našel?“

„U starého mlýna.“

„To je hrozně daleko.“

„Ani ne.“

„Straší tam?“

„Ne.“

Helenka samozřejmě ví, že tam straší. Je si tím jistá. Rozlomila kořínek a půlku Lipkovi vrátila. Neprodleně vysává svůj díl.

„Napiš slona!“ poručila mu, vyplivujíc drť.

Ulomil větvičku a nakreslil do písku chobotnaté zvíře, jak nejlíp uměl. Překvapil ho Helenčin hněv. Kresba neodpovídala jejím představám a mimo to nechtěla, aby slona nakreslil, nýbrž napsal.

„To je obrázek,“ křičela nespokojeně. „Napiš slon!“

Žasl nad tím, co všechno ji popouzí a jak si na něho troufá, jako by je nedělily kontinenty, jako by propastný rozdíl v síle a věku neznamenal zhola nic. Dokázal by ji zvednout a odhodit jako myš. Bůhvíproč to ještě neudělal!

„Napiš slona!“ žádala neodbytně.

„Tohle je slon!“

„Není! Slon má parohy!“

Děcko si nejspíš plete slona s jelenem. Chtěl ji přesvědčit, ale ukřičela ho. Neplete si slona s ničím. Teta Burdová před ní řekla o starém Burdovi, že šlape jako slon. Zavětrila a nechala si věc vysvětlit. Slon před ní stál brzy jako živý. Kly se mu tyčily nad čelem jako obrovské paroží.

Uchopil znovu dřívko. Sám neví, co ho k tomu vede. Snad klikatá cestička sražené krve na malé nožce, snad vteřina počátečního zamrazení, že děcko vykrvácí.

Napsal **SLON** a Helenka byla radostí bez sebe.

S-l-o-n hláskovala, ačkoli ji tomu nikdo neučil, vzala dřívko a začala sama škrabat v zemi. Napsala pět kostrbatých slonů, pak deset, patnáct. Nemohla se jich nasytit.

Lipka jí trpělivě ořezával klacíky, sotva jí stačil, neboť je v dychtivém spěchu neustále lámala.

Na lávce se objevila Lucka Vojničová s košíkem přes ruku.

„Teta!“ zaječela na ni Helenka a řítila se k ní. Vyryla před ni do prachu jméno cizokrajného zvířete.

„Slon,“ přečetla Lucka.

Helenka zrudla pohnutím, oči se jí zvětšily a najednou nedokázala ani pípnout.

Lucka ji zatahala pochvalně za vlasy.

Děcko se ohlédl po Lipkovi, jenž se měl podílet na triumfu, jenže kluk se mezitím ztratil. Poplašena běžela k místu, kde ještě před chvílkou seděl.

„Lipko,“ hlas se jí trásl vzlyky, „Lipko!“

Zvedl se z úkrytu pár kroků od ní. Nedovedl se nezvednout.

„Kdes byl?“ dotazovala se vyčítavě.

„Tady.“ Ukázal do dolíku mezi kameny. Důkladně si místo prohlédla.

„Já jsem si myslela,“ zajíkla se a popotáhla.

Najednou vyhlížela tak uboze, že s ní proti své vůli pocítil soucit. Jako pár kostí do polívky. Dlouho se naživu neudrží. Nikdo by jí nehádal pět let.

Svojsíková o ní řekla: „Bude blbá, má otce alkoholika.“

Možná že je blbá, ale jinak než Arnošek.

„Byla jsem v Šádově Huti.“

Jeho povinností bylo žasnout. Nehnul brvou, ale ona si přimyslela jeho obdiv.

To děcko se něčím nápadně liší nejen ode všech jiných děcek, ale vůbec ode všech lidí, které zná. Pozoruje ji jako vzácného brouka.

„Víš, co jsem viděla?“ naléhá na něho.

To je mně úplně fuk.

„Labuť!“ vydechla omámeně. Líčí, jak labuť plula, tiše a lehce, že sotva čerila vodu. Zamávala křídly a pod jedním měla zlaté peříčko. Pak se ztratila v rákosí, proměnila se v rybku, znovu připlula a spolykala drobečky, které jí nasypala.

Je doopravdy blbá, uzavřel Lipka. Přitom si počíná s jistotou, jako by jí patřil svět. Nejvíc udivuje fakt, že ji dosud nikdo nepřizabil.

„Lipko, jak to, že jsi sirotek?“

Zrudl.

„Velebný pán si to o tobě povídal s paní Burdovou. Ale říkal, že za to nemůžeš.“

Měl jsem odejít. Měl jsem dávno odejít. Co mě tu prokristapána drží!

Z druhého břehu zafičely kameny. Helenka zvedla oblázek, v němž zasvítilo stříbrné očko, a dohodila doprostřed řeky.

Druhý kámen jí vyrazili z ruky.

Lipka má okamžik na to, aby vyklidil pole. Uskočil do mlází.

Maličká se staví čelem proti houfu, který se k ní řítí po rozhoupané lávce a přelévá se přes ni.

Tu vyběhl Lipka z houštiny. Zasáhl do boje, aniž to původně chtěl, jednal nesmyslně, proti svým zvykům. Bez námahy rozehnal houfec fakanů jen o málo větších než Helenka.

„Usoplenci!“ zalyká se podupané děcko. „Smradi!“

Vsunula odřenou pěst do Lipkovy ruky. Gesto, jímž dala najevo celému světu, kdo za ní stojí a s kým budou muset ode dneška počítat.

Lipka její vlhkou ruku neodstrčil, a propásl tak poslední příležitost. Neuvědomil si, že ho maličká právě navždy zařadila do krajiny své duše, v níž praskal vítr pod zářící oblohou.

Zrodilo se neuvěřitelné kamarádství.

Zrodilo se vcelku z ničeho, jako všechny veliké věci.

Helenčino usilovné přání se zhmotnilo.

Našla si bratra.

„Bojí se nás!“ pronesla pyšně. A pak bez jakéhokoliv přechodu. „Ukážu ti ohromné mraveniště.“

Lipka její mraveniště dávno znal a nebylo největší. Mraveniště žilo a z dálky se vlnilo jako samet.

„Podívej, jak táhnou dřívko. Jako by mělo nožičky.“

„Vím o dřívku, to se taky samo pohybuje a nenesou ho mravenci.“

„Samo se hýbe?“ (Věděl, že ji to bude zajímat.)

„Samo. Jenom je uvnitř červ.“

Malá okamžitě zatouží spatřit dřívko s červem. Kluk ji vede k zátočině. K tiché, rozlévající se vodě.

„Chytils někdy motýla?“ ptá se ho cestou.

„Ne. Ale jednou mně sedl na ruku černopláštník.“

„Sám?“

„Sám. Na jaře se motýli dají chytnout, než začnou pořádně lítat. I čmeláci. Jak vylezou, můžeš je vzít do ruky.“

„Má čmelák nohy?“

„Má.“

Odešel kousek do mokřiny.

„Tady máš to dřívko.“ Rozlomil je a vylezl z něj červ. Helenka je nadšena chytrým červem. A najednou se zničehonic rozvzteká.

„Tys mu dřívko zlomil! Co teď bude dělat?!“

„Najde si jiné.“ Všiml si, že napráhla ruku. Chtěla ho skutečně praštit?

Zapomněla na červa, protože se jim nad hlavami ozval vzácný hukot letadla.

„Éro!“ upozorňovala ho se zakloněnou hlavou. „Ale kde je?“

„Letí v mraku. Za chvíli se vynoří.“

„Já vím o jednom člověku, co takhle zabloudil.“ Nadechla se. „Nejhorší je, když éro narazí na led. Led je ještě výš než mraky. Když se přiblíží ke sluníčku, tak taje, a to prší.“ Vysvětlila mu přírodní úkaz a vrátila se k

příběhu. „Ten člověk si rozbil letadlo o led a spadl dolů, zrovna do hnízda jednoho velkého ptáka. Ten pták tam měl mladé, nerozeznal ho a krmil ho.“

Lipka se zasmál.

Je to pravda,“ urazila se. „On si pak ochočil jednoho ptáka a lítal na něm. Báł by ses lítat?“

„Ne.“

„Já taky ne,“ ujistila ho spěšně.

Zůstali na pokraji mokřiny, postavili si tam tunel, pod ním tekla voda, vyhloubili jezírko, vyzdili je jílem, a protože Helenka chtěla mít na jezeře loď, vyřezal ji Lipka z kůry. Hrál si poprvé po mnoha letech.

Helenka chvíli pozorovala jeho ruce, pak ho požádala, aby jí půjčil kudlu, a řízla se do palce.

Kdoví, co tohle mrně čeká, myslí si veliký kluk. Nic dobrého.

V jednom býval kdysi stejný jako ona. Předobře zná tu nebezpečnou vlnu vzteku, která člověka zalije jako kaše, že neslyší a nevidí na milimetr před sebe.

Nezachraňoval ho tenkrát pud sebezáchovy, to si jen namlouvá. Přibrzdňovalo ho něco, co tohle děcko snad ani nezná: strach. Přepadl ho znenadání, podlomil mu nohy a smočil ho v potu.

Předtím žil s ostatními kluky v jakémsi rvavém přátelství. S rostoucími silami se dral na královský stolec.

Dokud se do Želar nepřistěhovali Vařechovi se synem Dolfou.

Dolfa s úzkýma očima v obličejí, jenž vypadal tak dobrácky – bezvýznamný balík, bez odvahy, bez jediné vlastnosti hodné obdivu. Přesto dokázal kolem sebe soustředit poslušnou partu – každý sám o sobě stál za kočičí pšouk, dohromady však představovali sílu.

Vratislav Lipka na ní ztroskotal.

Nemohl tomu uvěřit.

Dokud nepoznal strach.

Nedovolil však, aby ho změnil v bláto pro otisk cizí nohy.

Nikdy se nepodvolil, ale naučil se skrývat a vymýšlet triky. Umění unikat, zaječí kličky – to mu přešlo do krve.

Jeho dobrovolně volené vyhnanství netrvalo dlouho, jenže když přišel čas návratu, nezvládl první kroky.

Po dvou letech dostal Dolfa obrnu, celý se zkroutil, začal kulhat a třást se. Hned nato se rodina Vařechů odstěhovala.

A to dopoledne, co se stěhovali a Dolfa seděl opuštěn u hromady pytlů, přiběhl k němu Lipka, skákal, převaloval se ve vzduchu, chodil po rukou.

Dolfa ho vraždil upřeným pohledem a z očí mu tekly slzy, o kterých nevěděl. Na rty mu vyskočilo jako bílá pěna slovo parchant.

Byla to ubohá pomsta, Lipka to dobře věděl, ale nikdy by se byl od Dolfy neosvobodil, kdyby mu neprovedl tuhle podlost.

Koza dává najevo nespokojenost s vybraným místem, hoch si toho všiml a běží jí nalámat náruč akátu a bezu.

„Spadneš!“ straší ho Helenka, když vidí, jak balancuje nad vodou. „Honem slez!“

Napřáhla se po něm a dosáhla na jeho nohavice, když už byl skoro na zemi. V lahodném sebeklamu se jí zdálo, že ho stáhla ze stromu. Koza žvýká lahůdky, její zkušená tlama odhazuje dřevinu a obratně se vyhýbá trnům.

„Není s ní žádná hra,“ žaluje na ni Helenka, „pořád by žrala.“

Kluk mlčí, zabrán do práce, již mu maličká předepisuje, přeje si, aby se radovala, aby povykovala, sám neví, kde se v něm bere tolik nápadů a co všechno vlastně umí.

„Půjdemě domů,“ řekne malá znenadání. Dívá se na oblohu, kde se slunce noří mezi skály.

Nejvíce se zarývá ten klidný, střízlivý tón.

Zavedla kozu do chléva, umyla si obličej a ruce, obula si v síni papučky a vešla do kuchyně.

„Já kamarádím s Lipkou,“ hlásila na prahu.

Matka ji pohladila po vlasech, vzala ze stolku lžičku a nalila na ni rybí tuk.

„Je to tvůj bratr po mléku.“ Zvolna, rozvážně jí vše vysvětlila. Druhý den probloumalo Bojarovo děcko kolem řeky celý den. Lipka se objevil až k večeru.

Přihlítila se k němu s hlasitým nářkem.

„Kdes byl?!“

Nemohl jí říct, že jí byl celý den nablízku, že celý den pozoroval její zoufalé hledání – a že se nakonec vzdal.

Toho dne se rozhodla ukázat mu své poklady.

Zavedla ho na půdu, lezli tam zvenčí po žebříku a okýnkem v průčelí domu. Sotva vystoupili do šera pod zkosený krov, vycítil kluk Helenčinu bázeň. Vedla ho za ruku a tiše našlapovala, jako by se bála kohosi nebo cosi vyrušit ze spánku.

Pokladnicí byl černý kufr, který si Bojar přinesl z války.

Pomohl jí zvednout víko.

Třpytivé oblázky, mušličky, suché žaludy, pitvorné větvičky, barevná pírka, suché listy...

Po jednom je rozkládala na podlahu.

Skončila a stála se zatajeným dechem a s očima dokořán.

Žasl víc nad jejím postojem než nad předvedenou kořistí. Klekl si, sklonil hlavu a dotýkal se jednotlivostí s předstíraným zájmem, aby mu nevyčetla z obličeje, co si myslí o její snůšce.

„Ještě nikomu jsem to neukázala.“ Hlas se jí chvěl pohnutím.

Zvedl kamínek s blyštivým hráškem a položil si ho na dlaň. Kamenné očko na něho potutelně mrklo.

Takových jí může nanosit plné kapsy.

A tu ho zasáhlo poznání, že i kdyby to udělal, nebudou mít cenu toho jediného. Neuzavřel svůj nenadálý objev žádnou myšlenkou, zůstal jen pocit, že hodnota věcí nespočívá v nich samých, nýbrž v nás.

Vztyčil se a tvůrkyně zázraků si mohla být jistá, že tentokrát neočarovala jen sama sebe.

3

Záříjová noc je jasná a širá. Rezavý vítr koření její chuť. Vratislav Lipka ji vnímá všemi smysly. Kroky od řeky, pláč nemluvněte, opilý zpěv, klokotavý ženský smích. Vůně večerních fial, plachá světla v oknech a stíny v zahradách.

Jen v těsných světnicích vrní čpavá tma dechem spáčů.

Zastavil se u farské zahrady a váhá. Sem chodí spíš z povinnosti než z chuti. Záhony a stromy současně plení i hlídá. Je to jeho pomsta na velebném pánu, který kráčí po cestě ctnosti a jemuž nejde nic tak k duhu jako skutky milosrdenství. Lipka je jednou z jeho obětí. Mermomocí ho chce dostat do dětského domova, neustále mu to vnucuje, jako by nemohl pochopit, co je to volnost, bez níž nelze žít, volnost ptáků pod širou oblohou.

Jinak má faráře docela rád.

Někdy velice rád.

Když za letní noci leží na stráni s rukama za hlavou a z kostela se ozvou varhany, usíná opojen hudbou, jež voní jak jehličí a chvěje se jak hvězdy.

Přeskočil mělký příkop, ohraničující farní panství, a kopřivy ho šlehly přes lýtka. Hlavou zavadil o velikou hrušku. Utrhl ji.

„Lipko.“

Přitiskl se ke kmeni stromu. Uvědomil si, že si pískal.

V osvětleném okně vidí farářovu hlavu.

„Lipko! Pojď sem!“

Jde o to, kdo déle vydrží.

„Pojď sem. Vím o tobě.“

Dnes ne, velebný pane, dnes se milosrdné skutky nekonají. Chlapec se plíží zpět. Projde se k hájovně. I tam je na půdě seno.

Z vrchu od kostela vidí Želary v šedofialovém oparu. Na střeších se leskne bílý svit jako sněhový poprašek. Od řeky zebavě táhne. Míjí hospodu, začpěl z ní pach zkyslého piva. Otevřeným oknem uslyšel lidské hlasy. Skřípou do noci a žbluňkají ve tmě jako v hluboké vodě.

Nahlédl do místnosti jako do morové jámy. U pultu sedí Toňa Bartek a kolem očí má namodralé stíny.

Chraptivé výkřiky. Pleskot uslintaných karet.

Život svázaný do kozelce.

Kdysi to Lipku zajímalo. Vydržel u okna celé hodiny. Na vlastní oči viděl, jak zabili Maťu Pořízka sklenicí piva. Litoval však Maťu asi tolik jako zašlápnutého brouka.

V neděli ráno vídával před hospodou rozmlácené, zkrvavené židle. Když bylo nejhůř, volávali Lucku.

Za hospodou je kolna, do níž chodí Běta Látalová s galány. Hostinský dceru svědomitě řezal, proháněl chlapy, všechno však nestihl. I tohle Lipku kdysi zajímalo. Vyvrtal si v zadní stěně kolny škvíru.

Kousek za hospodou pohlcuje všechny zvuky hučení kamenitého splavu. Hoch sestupuje šikmo k lávce, za sebou má černý pás lesa. Zastavil se nad vodou plnou světél. Utíkají bůhvíkam, a přitom se nepohnou z místa.

Gorčíkova chalupa se zase o poznání změnila. Marek opravil střechu.

Také okolí domku je upraveno. Celé dny tu Gorčík neúnavně ryl, jako by chtěl z písčité půdy vydobýt poklad. Vykopal trní, nadělal záhony a obehnal je kamenným tarasem proti zajícům, a tak je připojil ke stavení.

Co chce uchránit, Lipka nechápe. Na svahu se odjakživa rodila jen zakrslá, věčně žíznivá tráva, již v létě spalovalo slunce.

Chlapec zná způsoby, kterými se lidé vykupují z vin, Markova činnost ho nezarážela. Překvapovala ho jenom naprostá zbytečnost té horečné dřiny.

Když se Zuzanka vrátila z nemocnice, sedávala na slunci, balila se do staré houně a strnule hleděla do kraje. Navštěvoval ji jen blbý Arnoštek.

Tu a tam vstala, vykonala nějakou práci – to Lipka bojoval s pokušením, ale nikdy nenašel odvahu nabídnout jí svou marnivou sílu.

Gorčíkovi ho přitahovali. Cítil se s nimi svázán několika okamžiky, v nichž se zadrhl jejich osud.

Sám neviděn, lehával jim téměř za zády a pozoroval je.

Jednou přijela za Zuzankou babička a přemlouvala ji, aby se s ní vrátila domů. Slyšel celý jejich rozhovor, příliš mu však nerozuměl.

„Co si chceš vyvzdorovat, děvče?“

„Mám, co mám, babičko. Zaplatila jsem za to.“

„Dej Bůh, abys nelitovala.“

Zuzanka se usmála zvláštním úsměvem. Ten úsměv předobře znal. Nechce být zbavena surovce, nechce být osvobozena z pout – dobrovolná otrokyně. Mnoho horalek volilo tento (pro Lipku nepochopitelný) osud.

„Zapřelas víru.“

Opět ten úsměv, jen trochu unavený. Asi to slyšela už stokrát.

„Jednou tě zabije.“

„Ale ne, babičko.“ Ted' se chlapci zdálo, že se Zuzanka posmívá.

„Řekněte pantátovi, že bych vám ted' stejně moc nepomohla, nejsem k ničemu.“

„Proto mě neposlal.“

„A taky mu řekněte, že kdybych se mohla rozhodnout podruhé, potřetí, rozhodla bych se stejně.“

„Pro papežence?“

„Pro papežence.“

Stařena vstala a zastínila oblohu.

„Zříkáš se otcova požehnání?“

Gorčíková pokrčila sotva znatelně rameny. V tom pohybu či zachvění nebyl vyzývavý vzdor, jen lhostejnost, jako by se jí stařenina rezavá slova netýkala.

„Nemáš svědomí.“

Bylo to zbytečné a stařena to pochopila. Otevřela se mezi nimi propast a její vnučka se od ní vzdalovala s poslední pídí pod nohama. Lipka si Zuzančino chování nedovedl vysvětlit. Věděl, že svou pramáti vědomě pokořila.

Takové bývá zoufalství. Jenže na ženině tváři se zřetelně zračil vnitřní klid a nepochopitelné štěstí.

Nyní seděla Gorčíková chalupa na stráni jako černobílá kostka. Z komína se slabě kouřilo, v oknech blikalo světýlko.

Lipka přistoupil ke kamennému plotu, snažil se rozeznat, co je za ním nasázeno. Byly to proutky maliní.

Uprostřed ohrady stál stolec, jenž voněl čerstvým dřevem, u něho dvě sedátka.

Přeskočil taras. Sotva dopadl na zem, narazil na psa. V životě neprovedl větší hloupost. Bránil se dorážejícímu zvířeti, přál si jen, aby neštěkalo. Ale to už ze dveří vyběhl muž.

„Kdo je tam?“

Lipka neodpověděl, snažil se dostat přes ohradu, nedbal, že mu rozzuřená bestie rve šaty na cáry.

Gorčíkovi dalo dost práce, než psa uvázal.

„Máme ho teprve dva dny.“

Dovlekl hoča do chalupy a přiměl ho, aby si vymyl pár kousnutí.

„Jmenuje se Dona a je zlá. Útočí bez varování. Chtěli ji utratit, tak jsem si ji vzal.“

Lipka si pomyslel, že tohle mu nemusí povídat. Dona měla kohosi udržet v patřičné vzdálenosti.

Jistě ne Vratislava Lipku.

Zuzanka vyšla z pokoje, chystala se právě ulehnout. Rozpuštěné vlasy jí padaly na záda a na prsa, obličej se jí ztrácel v rudozlatých proudech.

Prudce uhnul očima. Do žeber ho zastudil pramínek potu. Markova žena byla krásná tou krásou, která muže dojírá.

Lipka se tomu bránil ze všech sil, ale najednou byl vyprahlý žízni, která se dá utiřit jen pohledy. Marek by se netvářil tak vlídně, kdyby mu viděl do duše.

Vzpamatoval se. Uvědomil si situaci. Pokousán, polonahý.

Zalézt pod kamna jako šváb.

Ke všemu dovnitř vrazila Dona a převrhla škopek, v němž se myl. Gorčík ji rychle chytil za překousnutý zbytek provazu.

Byla to veliká, ošklivá fena, plná strupů.

„Dono,“ promluvil k ní Lipka a podíval se jí do očí.

Nastražila uši.

„Dono,“ opakoval. Napřáhl k ní prsty. Očichala je a slabě zavrčela.

„Dono.“ Položil jí dlaň na zježenou srst. Zachvěla se pod tím dotykem.

„Dono,“ zašeptal co nejtíšeji. Neodolala jeho hlasu. Zavrtěla ohonem.

Dobračko. Kdybych byl o tobě věděl dřív!

Přespál u Gorčíků pod peřinou, která ho dusila, vlastně probděl nekonečnou noc a pokaždé se zpotil, když se podíval na jasný proužek pode dveřmi.

Gorčíková mu látala v kuchyni kalhoty.

Helenka nebyla ještě nikdy v noci v lese. Třásla se strachy, když vystoupili na skalní stezičku a pod nimi se třpytila řeka jako kovový prut. Držela se Lipky za ruku, tiskla ji víc či míň, podle toho, jak strach sílil či povoloval.

Zvrátila hlavu k měsíci, jenž visel přímo nad nimi. Podívala se do kulatého okna z mléčného skla.

„Kdo je tam?“

„Nikdo.“

„Dívá se na nás.“

Je to měsíční panáček,“ vymyslel si uklidňující hloupost.

„A tam?!“ Ukázala prstem mezi kameny. Zřetelně rozeznává stín obra.

„Neboj se, tam nikdo není. Já půjdu před tebou, drž se mě za košili.“

Lipka nikdy nepoznal podobnou hrůzu. Noc, den, pro něho je to totéž. Jdou vedle sebe, každý jinou krajinou.

„Něco piští.“

„Vítr.“

„Vítr nepiští.“

Vznesl se před nimi lišaj, sametový motýl. Vykřikla.

Svinul její ruku v pěst a omotal ji svou dlaní.

„Neboj se, kromě nás tu nikdo není.“

Jsou tady. Ne jedny, desítky očí se přisávají k její kůži. Daleko za vesnicí, v neznámém lese, v hluboké noci. Stromy tu vzdychají, tma se tu třese, nohy se propadají do mechu, jenž je měkký a teplý jako kožich huňatého psa.

Země vydechuje cizí vůně.

„Ještě kousek a jsme na pasece,“ povzbuzuje ji velký kluk, když vidí, že sotva plete nohama.

Vzrušení vymanilo Helenku z prožívaných hrůz. Za chvílku uvidí srny, jak se pasou.

„Tady si sedneme.“

Sundal kabát a prostřel ho do vlhké trávy. Maličká napíná oči – palouk je prázdný.

„Kde jsou?“

„Na druhém konci. Ještě je nevidíš, ale přibližují se. Vítr jde od nich, takže nás necítí.“

„Budou se pást?“

„Budou.“

Paseka svítí jak oko prstenu.

„Kde jsou?“

„Ještě chvilku.“

„Přijdou?“

„Přijdou.“

„Budou se pást,“ vydechla šťastně a usnula.

„Vidíš je?“ zašeptal, když spatřil srny uprostřed paseky. „Helenko! Vidíš je?“

Neslyší ho, spí tvrdě s nosem zarytým do kabátu.

Zvedl ji a odnášel domů. Šel těžce, unaven lehoučkým břemenem, jako by Želary byly na konci světa. Zaklepal na dveře Bojarovy chalupy. Matka se na nic neptala. Přijala spící Helenku, která se ani nyní neprobudila.

„Chtěla vidět srny, jak se pasou.“ Bylo mu do breku, že je neviděla.

Na druhý den ji slyšel vypravovat o půlnoční pouti, ačkoli se vše událo za pozdního večera, o měsíčním panáčku, o syčícím křoví, o obrovských motýlech, o obrech ve skalách a především o srnách na lesním palouku, které škubaly trávu a byly tak blízko, že si je Helenka mohla pohladit.

Na školní zdi se objevil potupný nápis, Lipkovi spolužáci se ušklíbali a šeptali si do hrsti: ženichu!

Svíjel se potupou, ale nedovedl se z toho vymanit. Každé odpoledne páslo děcko kozu na stejném místě a důvěřivě na něho čekalo. Nedokázal nepřijít.

Nedovedl ublížit někomu, kdo je tak malý a tak vyzábělý, kdo to má stejně spočítáno.

Helenka neznala jeho pohnutky, cítila se zdravá a silná. Nestyděla se kamarádit s klukem. Na každou urážku dovedla odpovědět, a to s vynalézavostí, již bylo těžko překonat. Zásobu hrubých slov si doplňovala u hospody, kolem níž ráda poskakovala. Hospodský rámus ji přitahoval.

Nejraději měla nadávky, kterým nerozuměla. Lipka by jí mohl leccos vysvětlit, ale bránil mu v tom stud, dědictví nepoznané matky. Sám nenadával. Hrubá slova se mu přičila. Helence je ovšem neměl za zlé, neboť za ně podle jeho mínění nenesla odpovědnost.

Popravdě ho na ní znepokojovala jen jedna věc. Jak se u ní mísil svět představ se skutečností, jak každou chvíli vkročila do pohádky. Nikdy nepil z pramenů, jež proměňují ten horce pravdivý svět. Lecal se toho, jak děcko napřahuje kostnaté ruce po zrádné stínohře v kouzelném zrcadle.

Co námahy ho stálo, aby ji přesvědčil, že Šeldova Líza není zakletá víla, ale studentka, která jezdí domů jen o prázdninách.

„Nejsou víly!“ opakoval tvrdě, když viděl, jak si dýchá na zkrhlou pěstičku.

„Já vím.“

Hned nato ho přemlouvá, aby šli hledat po lese její zlaté vlasy. Marně ji vlekl k Šeldově vile.

„Tady bydlí.“

Helenka vyvalovala oči na pustý balkon a rezavé zábradlí. Když uviděla služebnou Bertu s nákupem, natáhla se k chlapcově uchu a zašeptala jméno vědmy.

Čarodějnice!

Přadeno se zlehka odvíjelo, zázračný kolovrátek vrčel.

Vratislav Lipka poznal, že se mu nedostává sil.

Nevyplel býlí, nerozmetal Helenčiny plané strachy. V příštích dnech, jež neklidně dusají a hryžou udidla času, očese jedovaté ovoce.

Začátek vypadal nevinně. Helenka se nachomýtlá u toho, když byl bit. (Jednou se to musela dozvědět.)

Příkrčila se, jako by rány dopadaly na její vlastní tělo.

Pak se ale vztyčila, ohromení přešlo a vystřídal je vztek. Už našla kámen, už se vrhla na Lipkova strýce. Kamenem ho sekla do zátylku, pak se chopila lýtky a zaťala zuby do tuhého masa.

Nepočítal s tím a upadl. Odmrštil ji kopancem.

Rozzuřen klekl na klukova záda a zaryl mu obličej do země.

Sotva se Helenka postavila na nohy, vložila všechnu sílu do hlasu. Řve tak děsně, že se sbíhají lidé, řve ještě tehdy, když stojí osvobozený Lipka vedle ní a klade jí dlaň na ústa, řve, až jí zbude v krku jen sípot.

Tahá za sukně polekané tetky a žadoní, aby jí podržely strýce Michala, že ho zapíchne velikým nožem.

Lipka ji vleče odtud, ale ještě naposledy se mu vzepře.

„Však on vám uteče!“ píská poslední klapka přefoukaného hlasu. Hledá nejstrašnější nadávku. „Vy ožralo!!“

Lipka pospíchá k řece. Poponáší Helenku, která mu nestačí a packá. Ponořil do vody otékající obličej.

Helenka se dotkla jeho nabíhajících víček.

„Odejde ti to?“

Řekla to nebo neřekla. Její hrdlo je jako vyjedená miska.

Lipka sedí na vlhkém písku, slyší řeku, ale nevidí ji. Nevidí hladinu rozsekanou sluncem jako noži. Nevidí skvrnu v zátočině. Je dalek toho, aby prohlédl léčku.

„Čí je ta loďka, Lipko?“

Lipka nerozumí pohybu jejích úst. Znovu a znovu si omývá obličej. Helenka cupitá k zátočině.

Ohlédla se. Ráda by zavolala na Lipku (kdyby měla hlas), že tu jednou s tatínkem ulovili pstruha.

Už se chtěla vrátit, ale všimla si, že jde proti ní inženýr Šelda. Hlasitě pozdravila. Usmál se na ni.

„Chtěla bys takovou loďku?“

Čte jí myšlenky. Vypadá sice jako inženýr Šelda, ale kdoví... Dřív než mohla odpovědět (nemohla), pronesl, co očekávala.

„Prodám ti ji.“

Usmívá se jen očima, a ty oči pálí. Helenka však touží po loďce tak silně, že nemá čas se bát.

„Co za ni chcete?“

„Dáš mi kozu.“

„To nejde, koza není má.“

Zvláštní, že zas může promluvit. Ale má zvláštní vysoký hlas, snad ani není její.

„To nevadí, aspoň o nic nepříjdeš.“

Podívala se na něho s opovržením.

Ted' to přijde, pomyslela si. Ale mlčel. Mlčeli oba.

„Dám vám za ni něco jiného.“ Rozhodla se.

„Co?“

„Přece ... duši.“

Vypadal zmaten.

„Duši bys dala?“

„Ano.“

Už je chycena vírem, žene ji nad propast.

„Čí jsi?“

Co je mu po tom? Odpověděla však.

„Bojarová.“ Nyní, když je rozhodnuto, nemá chuť ztrácet čas. „Tu duši budete chtít hned?“

Krev, již bude musit ztvrdit úpis, jí v žilách ledovatí.

„Ne, co bych s ní dělal.“ Zase se usmál. „Ale můžeš si to rozmyslit.“

Zavrtěla hlavou.

Pohnul rukou, chtěl ji pohladit. Ucukla.

Díval se na ni, jako by mu to bylo líto.

Ji neoklame.

Stála bez hnutí, dokud nezmizel mezi stromy.

Pak se rozběhla k Lipkovi. Jenže na místě, kde seděl, byl jen mělký dolík.

Zavolala kozu hlasem, jemuž nelze odporovat, a vydala se k domovu. Neohlíží se. Ví, že se za ní z lesa vyplazili černí hadi.

V kuchyni voní brambory. Matka je slévá, předloktím odhazuje z čela pramen vlasů.

„Koupila jsem loďku, maminko.“

Matka nevzhlédla, snad ani neposlouchá. Proč se nezeptá zač?!

„Mohu si to rozmyslit,“ pře se Helenka sama se sebou a hrdlo se jí újí.

Večer je čas na koupání. Do škopku se nalije voda, tak aby sahala Helence do půli těla. Myje se sama, nejdřív obličej, pak ruce, nakonec nohy. Drhne si rýžákem tvrdá chodidla. Potom zvedne ruce nad hlavu, matka ji vytáhne a zabalí do ručníku.

Myje se ráda. Zvláště si dává záležet, když má jít do městečka k panu doktorovi. Od záškrtu sice ještě pořádně nezastonala, přesto chodí pravidelně k prohlídkám, že je tak hubená. Pan doktor si dá do uší drátky a poslouchá jí vnitřnosti. Ráda by si to poslechla taky, ale ještě se nezmohla vyslovit to přání.

Jednou lékaře polekala. Přinesli ji celou rozpálenou a zelenou, každou chvilku vrhla. To když dopila po otci půl sklenice rezné. Pan doktor to poznal, sotva na něho dýchla.

Příhoda s kořalkou patří k jejím nejsilnějším zážitkům.

Otec přichází domů jako velká voda. Bere maličkou do loktů a vyhazuje ji ke stropu. Helenka ho tahá za uši.

„Na řece je loďka, tatínku.“

„Loďka? Chtěla bys loďku, Helenko? Udělám ti nějakou.“

Helenka zná jeho sliby. Zamračila se na něho.

Otec ji bere na klín a pokouší se vypravovat pohádku, kterou zná děcko líp než on, takže mu napovídá. Jakub Halák, třtina ve větru, se snaží vymluvit z výčitek svědomí. Kolikátý týden už nepřinesl výplatu! A přece je pokaždé na stole teplé jídlo. Nesmělými pohledy sleduje ženu, čeká, až o něho zavadí, namlouvá si, že bere vážně jeho mlčenlivě pokání. Dnes ji musí připravit na to, že bude třeba splatit dluh, jehož vymazáním podmiňuje hostinský ochotu nalévat. Padne na to poslední kousek pole z ženina věna. Ví předem, co mu manželka řekne. Nic.

Děsí se toho.

Helenka seskakuje otci z kolenou a pomáhá matce utírat nádobí.

„My na té loďce ujedeme.“

„Kam?“ zeptala se matka tak klidně, až to záblo.

„Do moře.“

Haláková něžně prohrábla dětské vlasy. Nato sklídila ze stolu a dala se do šití. Nechápe úpěnlivý pohled své mrňavé dcery. Usedá, aby do noci šila pro bohaté maloměšťáčky ze Šádovy Huti.

Dnes jako jindy. Lžice rybího tuku a dobrou noc.

V místnosti je šero. Lampa kreslí na stole zářivý kotouč. Pod ním otcova hlava, podťatá spánkem.

Stroj vrčí svou obvyklou ukolébavku.

Helenka ale ještě nezavírá oči. Dívá se, jak se po stropě a po stěnách pohybují stíny můřích noh.

Ráno čekala na Lipku nedaleko školy.

„Máme loďku.“ Neznělo to nijak vesele.

„Jakou loďku?“ zeptal se nechápavě a odvrátil od ní opuchlý obličej. Rozzlobilo ji to.

„Tu, co jsme viděli na řece,“ křikla.

„Ta patří doktoru Beníčkoví. Vozil se na ní.“

„Jak víš, že mu patří?!“

Vypravuje mu o včerejším setkání.

„Oči měl jako uhlíky a četl mi myšlenky.“

Úžas znetvoří chlapcův obličej ještě víc.

Zazněl školní zvonek.

„Jdi, ať nepříjdeš pozdě.“

„Já dnes nepůjdu do školy.“

Neptala se proč.

Vede kluka k řece.

„Myslíš, že teče do moře?“

Neodpověděl. Uřízl pár proutků a splétá z nich bič.

„Ty budeš lovit pstruhy a já budu sbírat maliny. Taky si budeme péct na ohýnku houby. Vezmeme s sebou psa. Bude se jmenovat Lev.“

Lipka splétá proutí a mlčí.

„Ty se bojíš?!“ Tváře jí zrudly.

„V zimě řeka zamrzne.“ Ne, tohle neměl říkat.

Nazvala ho usopleným poserou, vytrhla mu bič a dvakrát ho švihla. Na rukou má husí kůži, něco říká, ale hlas se jí třese, že není slovům rozumět, kluk přesto rozumí a ve zmučených tvářích mu cuká. Dala za něho duši!

Děvčátko nesnese jeho přítomnost. Odchází, potácivě, jako by jí někdo podrážděl nohy.

Když zmizí z dohledu, skrčí se Lipka k zemi, rozpřáhne paže, zaryje prsty do trávy, má ústa plná hlíny, a přece nemůže utlumit křečovitý pláč.

Bojarovo děcko běhá marně kolem řeky.

Lipka ji vidí z rozličných skrýší, slyší ji a každá hláska ho bolí.

V několika dnech pohubla a oči se jí zvětšily.

Matka se nad ní starostlivě sklonila.

„Co je ti?“

„Lipka se ztratil.“

„Zase ho najdeš.“

Napřímila směšná ramínka. Matka ještě nikdy neselhala.

Odhodlala se porvat o svou duši. Číhala u Šeldovy vily. Koza zatím okusovala živý plot.

Helence došla trpělivost. Vnikla do zanedbané zahrady, procházela se tam a hladila hliněné trpaslíky.

Inženýra neviděla.

Mihlo se cosi v okně, ale do pokoje nemohla nahlédnout, protože to bylo vysoko. Nakonec zazvonila.

Ozvaly se kroky, dveře se pootevřely – inženýr to zase nebyl.

„Klid se, než zavolám pána,“ oslovila ji služebná Berta.

„Zavolejte,“ řekla Helenka drze. Mračila se, jak nejhůř dovedla. Babice napráhla pazour...

„Co bys chtěla, holčičko?“

Objevila se víla, vzala Helenčinu ledovou ruku do své a vedla ji kolem báby, jež nesouhlasně mrmlala, vedla ji chodbou do obrovského pokoje. Na stole ležela krabice čokoládových bonbonů.

Víla sledovala dětský pohled.

„Vezmi si.“

Helenka strčila do úst bonbon.

„A řekni, proč jsi přišla.“

„Já musím mluvit... s panem inženýrem.“

Bylo vidět, že to vílu zarazilo. S inženýrem si zřejmě nikdo nepřeje mluvit.

„Víš co, já se ho zeptám. On pracuje.“

Helenka nechápe, na co se ho míní ptát, ale neříká nic, víle by nedokázala odporovat.

„Zatím si sedni a jez bonbony.“

Chvilku trvalo, než se víla vrátila. Helenka zatím spořádala celou krabici.

„Pojď, já tě k němu zavedu.“

„Bonbony jsem snědla,“ hlásila pyšně.

„To jsi hodná,“ řekla víla trochu vyjeveně.

Vzala ji za ruku a stoupaly spolu po schodech, na stěnách byla spousta obrazů a Helenka si všechno vrývala do paměti.

Inženýr seděl za stolem a cosi kreslil.

„To jsi ty?“ Jeho hlas zněl překvapeně a přátelsky.

Než mu mohla v duchu na jeho lstivý tón odpovědět, jak náleží, spatřila něco, nad čím se jí div nezastavilo srdce. Na stole ležela bílá lidská hlava.

„Čí je to hlava?“ zachraptěla.

„Tohle?“ Inženýr zaťukal na hlavu prstem. „To je Sokrates, jeden moc moudrý pán.“

Moc moudrý není, když si nechal useknout hlavu. Helenka je zpocená po celém těle.

Víla ucítila, jak jí zvlhla ruka.

„Neboj se, hlava není živá.“

Bodejt' by byla živá!

„Posaď se,“ vybízí ji víla, „a řekni, co by sis přála.“

„Tady si nesednu.“ Sevřela víle ruku. „A vy nechod'te pryč, buďte tady se mnou.“

„Tak co?“ usmál se inženýr. Dábelsky se mu při tom zúžily oči.

„Já už tu loďku nechci.“

„Nechceš, no dobrá.“

Na tenhle trik byla připravena.

„Takže mně musíte vrátit duši!“ Dívala se mu upřeně do očí, aby poznal, že s ní nejsou žerty.

„Duši? O tu se nemusíš bát. Nikdy nebyla má.“

Neuhnul pohledem, mluví pravdu. Nikdy nebyla jeho. To všechno byl jen zápas o ni, v němž právě zvítězila.

Potřela ho. Nezískal ani kapku její krve.

Víla se tváří užasle, stojí mimo zlo, nemůže pochopit, o čem je řeč.

Teď co nejrychleji odejít. Jenže místo pozdravu na rozloučenou vyjelo z děcka: „Mohla bych se podívat z balkonu?“

„Jistě.“

Ocitla se mezi nebem a zemí. Balkon se jí chvěl pod nohama, ale odvážíla se až k zábradlí. Naklonila se nad hlubinou a zažila okamžik opojné závratí.

Když odcházela, snažila se nevidět uťatou hlavu.

Na schodišti zažili překvapení, protože se na ně zdola dívala koza, která se nemohla dočkat a vešla pootevřenými dveřmi.

Inženýr se rozesmál.

Podal Helence ruku, jako by byla dospělá.

Dotkla se ho se strachem a po očku si prohlížela dlaň, jestli na ní nezanechal pekelné znamení.

Poznal to a vyslovil cosi podivného.

„Máš srdce bohatýra,“ řekl.

Bohatýr, opakuje si Helenka. Nadávka se jí líbí. V duchu odpovídá: „Jsi ještě větší bohatýr než já, soplivče!“

Vyvedla kozu do zahrady.

„Nechceš si sednout na lavečku?“ nabídne jí víla. Na první pohled si Helenku oblíbila, to je zřejmé. Seděly a povídaly si o koze, o srnách a o mravencích.

Za tu dobu snědla Helenka dva krajíce s máslem a medem a vypila sklenku malinovky. Chtělo se jí strašně čurat, ale před vílou se neodvážila. Nebyla si jistá, jestli víly chodí na záchod.

Koza ožrala plot i z druhé strany.

Před rozloučením přinesla víla ohromnou pannu.

„Tuhle pannu jsem měla velice ráda. Vezmi si ji.“

Helenka se ostýchala přijmout takový dar, protože to byla nejkrásnější panna na světě.

„Jen si ji vem.“

„Já ji budu mít taky ráda.“

„Ty ano,“ řekla víla přesvědčena. Oči měla vlhké.

Večer nesla Haláková ten královský dar zpět. Poprvé zapochybovala o svém dítěti. Po návratu pohládila tuhé kučery.

„Můžeš si ji skutečně nechat.“

„Ale ještě na něco se musím zeptat,“ vzpomněla si malá. Starost by jí nedala spát. Pelášila znovu k Šeldově vile, vyburcovala služebnou, nedala se odbýt.

Víla si skládala kufry. Polekala se, když uviděla určité děcko.

„Copak se stalo, Helenko?“

„Já nevím, jak se ta panna jmenuje!“

„Můžeš jí říkat Rosnička.“

Helenka zhluboka vydechla. Lipka se bude divit.

Ten však není k nalezení.

Přestal chodit do školy, potuluje se lesem, malátný, zdrcen údělem, jehož se dostalo v tomto údolí jemu jedinému. Nikdy by nepomyslel, že je možné takhle trpět. Země ho studí do necitelných chodidel, kamení píchá až k srdci.

Bojí se všeho a všech, neustále se skrývá. Představa, že by se potkal s Helenkou, ho zbavuje posledních sil.

Připadá si jako zašlápnutý brouk, jenž leží na krovkách a ve směšném zápase ještě mele nožkami.

Poprvé pomyslel bez odporu na velebného pána a na jeho vábení. Odhodlán usedl na farský schod. Připravil se, jako se lidé připravují na smrt. V jeho zhyzděné tváři byl konečně mír.

Snědl beze slova všechno, co mu vzrušený kněz přichystal. Míchaná vejce i krupičnou kaši se zavařeninou. Polykal obrovská sousta a čekal.

Farář se nechápal příležitosti. Opékal topinky, vymýšlel lahůdky pro Lipkův sprostý břich.

Uplynula hodina a ani slovíčko.

Takže to řekl hoch sám, jako by odpovídal na otázku.

„Půjdu do sirotčince.“

5

Jakub Halák zahynul tak, že ho usmýkali koně. Splašili se, když svážel ze stráně klády.

Neplač, je v nebi, řekli Helence.

Ve světnici se sešly želarské ženy, některé si pak odnášely otcovy šaty. Odesly všecko. I roztrhaný kabát ze síně.

V kostele se Helenka setkala po dlouhé době s Lipkou. Ministroval. Byla by se za ním rozběhla, kdyby jí matka pevně nespírala ruku. Čekala, že se na ni podívá, ale nepodíval se.

Hlasitě plakala, všichni si mysleli, že pro tatínka.

Po večeři u velebného pána začal Lipka zase chodit do školy. Malá tam vodila kozu, odvažovala se blíž a blíž, až jednoho dne vstoupila dovnitř a sedla si vzadu do lavice.

Pan učitel ji neviděl, ztrácela se za zády kluků, a kdyby se dovedla chovat tiše, mohlo být všecko v pořádku. Jenomže Josefka Látalová měla jmenovat zvířata, která zná, a nedovedla si na žádné vzpomenout.

Helenka sebou neklidně šila. Nevydržela to a vykřikla: Blecha!

Třída se smála, ale pan učitel vyhlížel přísně. Vytáhl ji z lavice za ucho.

„Kde ty se tady bereš?“

„A vosa a krtek a štěně a žížala!“

„Čí jsi?“

„Bojarová.“

„Kdo tě sem přivedl?“

„Nikdo. Já už budu chodit do školy.“

„Na to jsi moc malá.“

„To nevadí. Však vyrostu.“

„Kolik je ti let?“

„Šest.“

„Nelži.“

„Nelžu,“ nasupila se, „pět mně už bylo.“

Vyvedl ji ze třídy a na druhý den tam byla zas.

„Tobě se tady líbí?“

Přikývla tak upřímně a prostě, že jí zatřepal uchem a řekl: „Sed’ a buď hodná.“

Doufal, že ji to omrzí, a nemýlil se. Vydržela jen do hodiny ručních prací. Ve třídě se setmělo, za oknem se rozkymácely stromy, blížila se bouřka.

Helenka vstala.

„Chceš jít domů?“

„Ano.“

„Pospěš si.“

Vyběhla ze třídy. Jediný Vratislav Lipka se za ní podíval oknem a viděl, že místo domů běží k lesu. Zvedl levou ruku.

„Jdi.“

Dostal povolení jít na záchod.

Helenka běží o závod s větrem, za ní se řítí polekaný kluk. Chytil ji za ruku a zastavil.

„Splašení koně!“ vyrazila ze sebe. „Ti, co zabili tatínka!“

Větve stromů zametají zem.

„Zavři oči!“ poručil. Poslechla. Nechá se vést k opuštěné chatrči. Pálí ji semknutá víčka, ale nezvedá je, jde ve tmě, protože kolem práskají biče a kola rachotí...

Všechno se kymácí, jediná pevná věc je Lipkova ruka.

Došli k opuštěné barabizně, kluk zavřel dveře a hukot větru se ztišil.

Helenka otevřela oči.

„Jsou pryč,“ uklidňuje ji Lipka.

Tohle měl předvídat.

„Tatínek vedl koně a najednou se splášili.“

Tohle se bude jitřit za každé vichřice.

„Koně se často plaší, to přece víš!“ křičí přísně, ne však přesvědčivě. Dívá se do očí přetékačících hrůzou. „To přece víš!“ opakuje, tentokrát pevně. „Stačí větvička, která najednou praskne pod kopytem, stačí letící pták...“

„Nebo veverka,“ zapípala snaživě a rozplakala se. Trvalo dlouho, než si utřela oči do zástěrky a vysmrkala se. Pověsila se na Lipku těžkým pohledem.

„Je to tím, že jsem prodala duši?“

„Nic jsi neprodala,“ okřikl ji. „Dobře to víš!“

„Vím,“ špitla s rodící se nadějí.

Pokusil se zatopit v pobořených kamnech a kupodivu se mu to podařilo. Přikládal, co měl po ruce, nejdřív rozklíženou lavici. (Sirky nosil neustále v kapse.)

Děcko se tulí k teplu. Upoutal ji pavouk, kterého vyrušili a který teď neuvěřitelnou rychlostí šplhá po stěně.

Lipka vyndává z kapsy svíčku, zapaluje ji a klade na jednu z vyhřezlých noh sesutého stolu.

„Kdes vzal tu svíčku?“

„Tu mám po babičce.“

„Po jaké babičce?“

Vichřice je zapomenuta, zájem prcka se soustřeďuje na tuto pozoruhodnou věc.

„Měl jsem babičku.“

„A kde ji máš teď?“

„Umřela.“

Musí jí popsat babičku i krámek, ve kterém prodávali. Helenka chce vědět všechno a zevrubně. Jak vážili na velké a na malé váze, jak babička slyšela jenom na jedno ucho a vnuk ji musel upozornit, když někdo zvonil, jak ji šidil, takže běhala do krámu a nikdo tam nebyl, jak se vždycky znova nechala napálit, jak mu zašívala punčochy a jak jí na nich schválně stříhal očka.

„Nařezala ti?“

„Ne.“

„Proč?“

„Byla moc hodná.“

Lipka byl Helence jistě nejmilejší ze všech lidí, ale teď se ohlíží, čím by ho praštila.

„To ti ještě dala svíčku?!“ vzteká se.

„Tu jsem si vzal sám z obchodu. Ale dala mi krabičku z mušlí.“

„Ukaž!“

„Tady ji nemám. Přinesu ti ji.“

„Co je v ní?“

„Červené korálky a dva hřebeny.“

„Já bych ti nedala nic!“

Kluk se na ni dívá pokorně, ale bez lítosti. Babička je dávná, přebolená kapitola.

Pro Helenku je však babička živá, nejživější přítomnost. Představuje si ji schýlenou, poloslepou a touží po ní, celým srdcem touží mít ji doma aspoň jediný den.

Lipka musí vypravovat dál. Jak pěstovala liliputky, jak jí sedávaly na klíně a na ramenou, jak ji jedna klovla do oka, protože si myslila, že je k sezobnutí. Jak ji rozbolely nohy a řekla: „Zatop, Vratěnko, mně se třesou ruce.“

„Zatopils?“

„Ano. Ukradl jsem Burdům třísky, protože jsme žádné neměli, pan Burda to viděl a šel žalovat, ale pak nežaloval a paní Burdová donesla babičce polívku. Neměla na ni chuť, tak jsem ji snědl.“

„Přestalo být babičce zima, když jsi zatopil?“

„Ona nic neříkala. To už byla nemocná. Přišla Lucka, pak pan doktor a předepsal jí medicínu. Každé dvě hodiny jsem jí musel nalít lžičku, až byla lahvička prázdná.“

„Za jak dlouho to bylo?“

„Za dva dny.“

„Byla velká ta lahvička?“

„Moc ne. Ale pak přinesl jinou, ještě menší.“

„Kdo ji přinesl?“

„Michal. Byl u nás každý den. Pan doktor mu napsal papírek. Michal dělал, že se o babičku stará.“

Helenka rozumí nenávisti, která rozežírá slova.

„Dávals jí medicínu i v noci?“

„Pořád. Měl jsem u budíka svíčku.“

„Ochutnals?“

„Ochutnal. Za nic to nestálo.“

„Mohla babička spát, když bylo světlo?“

„Ona nespala. Ona byla pořád vzhůru. Ani nevěděla, jestli je noc nebo den. Chtěla vstát a vařit. Vzal jsem z obchodu provaz a přivázal jsem ji k posteli.“

„Zlobila se?“

„Ne, jí to bylo jedno.“

„Potom umřela?“

„Potom měla žízeň. Šel jsem pro čerstvou vodu k pumpě. Vypila toho hrozně moc a pořád by pila, tak jsem jí to zase vzal. Potom usnula, a když jsem jí chtěl dát medicínu, byla mrtvá.“

„Jaks to poznal?“

„Byla studená a měla špičatou bradu.“

„Cos udělal?“

„Zhasl jsem svíčku a šel jsem spát.“

„Kde je medicína, co ti zbyla?“

„Tu jsem si nechal, ale Michal ji vypil. Nastěhoval se k nám. Slíbil babičce, že si mě vezme na starost... Ale pak se staral hlavně o sebe. Všecko propil.“

„Krabíčku z mušlí ne.“

„Tu ne. Tu jsem mu nikdy neukázal... Babička říkala, že ji mám po matce.“ Poslední věta se mu těžko vyslovovala.

„Já jsem taky něco dostala.“ Marně čekala, že se zeptá co. „Velikou pannu. Rosničku.“

Rozpovídala se o návštěvě v Šeldově vile.

„Na stole měl lidskou hlavu.“ Začala se třást.

„Žádnou lidskou hlavu tam neměl!“ Už přišel na to, jak s ní musí mluvit. „Byla to jenom napodobenina. Takovou hlavu má i pan učitel v kabinetě.“

„Napodobenina?“

„Jako když uplácám z hlíny třeba psa.“

„Dovedl bys uplácat psa?“

„Dovedl.“

„Myslíš, že mně pan učitel tu hlavu ukáže?“

„Určitě. On si na ní moc nezakládá.“

„... korálky můžeme dát na Vánoce víle.“

Tónem hlasu mu svůj nápad vnucuje. Lipka mlčí.

Malá si opřela hlavu o teplé kachle a v tu ránu usnula jako tenkrát na pasece.

„Chytnu ti veverku,“ myslí Lipka nahlas.

K jeho údivu odpověděla: „Ale černou.“

Kdyby se mohl rozhodnout sám, dostala by jeho poklad jiná žena. Ale tím nesmí být hnuto. Nepřežil by, kdyby cizí ústa přežvykovala to, co musí zůstat navždycky skryto.

Pozoruje spící děcko, lidský chomáček, jenž zřejmě mele z posledního a který – bůhvíproč – hluboce miluje nevinnou láskou. V hlubinách jeho nitra však byly rozžaly ještě jiné lampy.

Jednoho dopoledne ho poslal učitel do kabinetu pro mapu Asie. Na stole ležela otevřená kniha.

Nebyl zvědavý a na verše už vůbec ne, ale první slovo ho uhodilo. Nehodilo se tam. K těm mapám, vycpaným ptákům, k vitrínám s motýly. Především se však nehodilo k učiteli.

Patřilo jinému člověku.

Lipka až couvl, jak byl zasažen.

Líbal jsi mě na čelo či ústa,
nevím...

Samotné čtení mu připadalo jako hřích, svatokrádež – smilstvo. Spolykal ty verše jako pes syrové maso. A zůstaly v něm – jako vtesány do kamene. Čekaly na svůj okamžik.

Líbal jsi mě na čelo či ústa,
Nevím –
zaslechla jsem jenom sladký hlas
a tma hustá
obklopila úžas polekaných řas.

(J. Seifert, *Jablko z klína*)

Nebyl už dávno žádný jelimánek. Věděl, co se děje v Látalově kůlně, znal milostné mrouskání koček i lidí, rozuměl výkřikům v potměných houštinách.

Tohle však bylo o něčem jiném – ty verše. O něčem úplně jiném.

A on, obyčejný želarský kluk, to jakýmsi zázrakem prožíval. Cítil, že by se raději vzdal života než té nenadálé vroucnosti, toho pnutí, které ho hrozilo roztrhnout.

Vylezl do koruny buku nad Gorčíkovou chalupou a rozezpíval se jako pták.

Jako pták posedlý štěstím zvěstoval celému světu své nejhlubší tajemství. Z jeho rtů se řinuly trylky i kvílení, melodie hříšná i svatá, jásal i lkal.

Padal obličejem do přívalu zlatorudých vlasů Markovy krásné ženy.

6

Ráno o půl osmé otvíral učitel školu a na schodku seděla osaměle Helenka Bojarová.

„Dobrý den,“ pozdravila, a než tomu mohl zabránit, mrskla sebou dovnitř. Měla čistou zástěrku, vlasy sčesány do dvou tuhých rulíček, vyhlížela svátečně a pyšně. Se samozřejmostí, nad níž zkoprněl, si sedla do první lavice, hned pod katedru.

Ze slaměného košíku si vybalila tabulku a dva úlomky křídý, taky svačinu, zabalenou v bílém plátně, a kapesník.

Uvažoval, jak na ni. Cítil, že toto děcko se nedá jen tak vypudit. Před dvěma týdny jí bylo pět let, má zaděláno na šestý, to podle jejího mínění bohatě stačí, aby tu měla nárok na své místo.

Než něco vymyslel, uviděl, jak se hlásí. V prázdné třídě to bylo komické.

„Co chceš?“

Stoupla si pod obrázek, který znázorňoval různé rasy psů, a ukázala na největšího.

„Co je to?“

„Pes.“

„Má soudek,“ namítla.

Rozhovořil se o alpských bernardýnech. Ve čtvrt hodině z něho vymáčkla, co věděl o velehorách a zimní turistice. Pak s ní šel do kabinetu a ukázal jí bustu Komenského. Sáhla si na ni, ale dala najevo, že se jí to hnusí.

Byl utrmácen, když zahajoval vyučování.

V průběhu dopoledne se několikrát pozastavil nad drobnou tvář zrudlou napětím. Nikdo z ostatních ho tak bedlivě nesledoval. Nerad se přiznával, že ho to trémuje.

Děcko mu viselo na rtech, mumlalo si odpovědi na jeho otázky a vytrvale (marně) se hlásilo.

Hlásila se i o přestávce.

„Co chceš?“

Zeptala se, jestli smí něco napsat na tabuli. Unaveně přikývl.

K všeobecnému ohromení napsala krasopisně **SLON**. Pak přednesla čtyřverší, které právě probíral s třetím postupným ročníkem, a vyjmenovala bez chyby světadíly. Chtěla ještě zazpívat píseň *Přijde jaro, přijde*, ale to jí už nedovolil.

Předepsal jí na tabulku kolečko a smyčku – zaměstnal ji tak na dvacet minut. Do večera zvládla tři písmenka.

Den za dnem vycházelo najevo, jaký duch sídlí v tom ubohém těle. Počítala z hlavy, když si mnozí ještě vypomáhali prsty, znala zpaměti všechno, co četli. Jako by dělala naráz všechny postupné ročníky.

Dostávala mimořádné úkoly a vypracovala je vždycky s nesmírnou svědomitostí. Jejími sešity se pyšnil před inspekci.

Sama na svoje vlohy nebyla pyšná. Byla přesvědčena, že by ostatní dokázali totéž, kdyby to nebyli lenoši.

Učitel se po mnoha letech začal zas na vyučování připravovat a navíc se stal častým hostem v knihovně v Šádově Huti.

Nezbylo mu nic jiného než zavolat Halákovou a vědychtivé děcko dodatečně zapsat. K tomu kroku ho přinutil kněz. Zdeněk Tkáč žasl, jakou bojovnost vyvinul ten pasivní člověk.

O Vánocích uměla Helenka plynne číst a začala si půjčovat knihy ze školní knihovny. Neusmolila je jako ostatní. Jediná ze všech si myla ruce ve školním umývadle.

Nejvíc si oblíbila biblickou dějepravu.

Pootevřeným oknem padaly do třídy mdlé vůně, dětské myšlenky se rozběhly, jen ona se mračila soustředěným zájmem, v ní míval kněz trvale nadšeného posluchače.

Zázrak a zjevení voněly kolem jako otava z pokosených luk.

Kněze si Bojarovo děcko získalo od prvního dne.

Nabídla se, že zazpívá *Pater noster*, a aniž čekala na svolení, hned se do toho dala. Latinu šmodrchala, to však nebylo nic proti jejímu výkonu na poli muzickém.

Želarský farář, jenž měl absolutní sluch, neslyšel v životě *Otčenáš* v podobném provedení a jen sebeovládání, dovedené k dokonalosti dlouholetou drezurou, změnilo záchvat smíchu v krátkou křeč. Rukou, která se trochu chvěla, pohladil Helenčiny kudrny a zamumlal pochvalu.

Zvedla k němu své hluboké, temné oči.

„Umím celou mši,“ oznámila.

Zpotil se úsilím odsunout děsivý zážitek na pozdější dobu, což pro netrpělivou Helenku znamenalo pozvání na faru téhož dne po vyučování.

Dostavila se v nové zástěrce, pečlivě upravená, s tabulkou a křídou v košíku.

Bez okolků ho požádala, aby ji učil latinsky.

Přesvědčil ji – zjevně zklamanou –, že latina se nezpívá, to že je výsadou kostela a kněze.

Uťal tím obludně naráz všech devět hlav.

Netrvalo dlouho a svou přímočarou, zavlou žákyni nejen zbožňoval, ale i ctil.

Ne pro její pronikavou inteligenci. Skláněl se před její fantazií, jíž ovládala i spolužáky.

Uvěřili jí například, že hvězdy jsou dírkou do nebe, kterými Bůh naznačuje světu, jaký jas ho obklopuje. Kdyby se černota noci protrhla, a k tomu podle Helenčina proroctví vzhledem k lidským hříchům brzy dojde, všichni by oslepli.

Přesvědčil se, že vize Bojarova děcka zastrašují uličníky víc než líčení pekelných hrůz misionáři o želarských poutích.

Vysvětlil jí, co to je sluneční soustava. Přijala to s klidným pochopením, aniž to nějak zasáhlo její předchozí představy, neboť ty nesouvisely se skutečností, ty byly z jiného světa.

Obojí bylo pravdivé – a nebyl mezi tím žádný rozpor.

Jednou nepřišla Helenka do školy, protože se byla podívat, jak hoří v Šádově Huti skladiště uhlí. Farář poslal k Halákům Bedřišku Vaničkovou, není-li maličká nemocná. Matka vzkázala, že dítě odešlo do školy jako obvykle. Zděšený kněz skončil vyučování a šel ji hledat.

Potkal ji hned za vsí, umouněnou a spokojenou. Vedle ní šel Vratislav Lipka a v jeho tváři se zračilo tušení výprasku.

Malá přihopsala ke knězi a jala se zeširoka líčit velký oheň. Pokusil se setřít jí z obličejce saze a byl brzy stejně umazán jako ona. Doprovodil ji domů, odhodlán čelit za ni rozhněvané matce. Bojarka však nedala najevo, že dcera zaslouží pokárání. Sotva dokončil první větu, jejíž smysl by byl i jemu samotnému nejasný, kdyby byl s to nevzrušeně ji sledovat, pokynula mu k hliněné míse.

„Je tam vlažná voda, velebný pane.“

V zrcátku na zdi viděl, že vypadá jako špatně namalovaný mouřenín. Umyl se a Haláková mu podala čistý ručník.

Helenka s Lipkou se myli ve škopku. Drhli si navzájem chodidla, cákali kolem a Helenka nadto povykovala.

Matka připravovala krajíce chleba a hrnky s mlékem.

„Vezmete si s námi, velebný pane?“

Neodmítl.

Po svačině vyslechl znovu zprávu o velkém ohni a poznal, že to maličká líčí zase jinak. Tu a tam si vyžádá svědectví Vratislava Lipky. Jsou to místa, která se shodují. Jsou to zrníčka pravdy, osiřelá a zmítaná velkolepou lží, za niž ručí jen obrazotvornost mrněte, které jediné ze všech jí do písmene uvěřilo.

Haláková vylila vodu, uklidila škopek a vytřela podlahu.

Kněz k ní pocítil obdiv. Všiml si až zarážejícího pořádku a čistoty její domácnosti. Zvláště jedna věc mu utkvěla v mysli: než si sedla Helenka ke stolu, vzala si zástěrku a pečlivě si učesala vlasy.

Nazítíř vyhledal farář řídícího a prosil, aby provinilcům odpustil. Tím na delikt upozornil. Helenka byla vzata na milost (padlo slovo o tom, že ji kluk svedl k darebáctví, ačkoli to bylo naopak), Lipka utřil tři rány rákoskou.

V krátké době přestalo být Lipkovo podivuhodné bratrství k smíchu. Mnozí se dokonce ucházejí o Helenčinu přízeň.

Venca Potůček jí přinesl kus čokolády. Odmítla lahůdku s odůvodněním, že je usmolená. To bylo příčinou šarvátky, jíž se postupně zúčastnila celá třída.

Pan učitel si vzal na mušku jen Vencu a Lipku. Venca řval a dostal mnohem méně. Když byl trestán Lipka, nemohla Helenka unést tu nespravedlnost.

„Už dost!“ vykřikla.

Pan učitel se na ni podíval a navzdory všeobecnému očekávání Lipku pustil.

Bojarovo neduživé děcko se stalo významnou osobností. Měla jen jediné bolavé místo: zpěv.

V dětském sboru se nedal ukrotit její pronikavý hlas. Zpívá nesmírně falešně a strhuje ostatní. Čím víc se snaží zazpívat líbezně a čistě, tím je to horší.

„Nemusíš zpívat, Haláková,“ láká ji učitel.

Děcko však napíná šlachovitý krček, na čele krůpěje potu. Nevadí jí, když předhoní třídu o celou slabiku nebo když nabírá dech uprostřed slova.

Chápe, že něco není v pořádku, ale neví si rady. Žádá Lipku, aby jí zpíval, sahá mu na hrdlo, snaží se nahmatat ten jasný tón, který sama nedovede vyloudit.

Hoch by jí rád daroval svůj hlas, za mák si ho necení. Získal mu jedinou jedničku na vysvědčení, zvlášť farář je jím nadšen.

Ten chlapec má absolutní sluch, měl by jít do hudební školy.

Lipka kašle na absolutní sluch. Kašle na všechny školy.

Zatímco se Helenka zabývá úkoly, našel si taky zaměstnání. Vyřezává ze dřeva a z borové kůry. Nábytek, nářadí, zvířata, lidi. Bojarová toho má plnou polici.

Na zimu si ho přivlastnila. Zrobila mu úzké lůžko na lavici u kamen. Z pytle, nacpaného senem, polštářku a starého ovčího kožichu. Největší komfort, jaký kdy zažil.

„Jsi stejně náš,“ provázela své počínání slovy, „odkojila jsem vás oba dva.“

Lipka se bál zvednout oči. Představil si, jak ho ta žena zvedala nahého ke své drobné hrudi.

Helenka nasadila věcem korunu.

„Od Burdovy Ajdy jednou cucalo opuštěné kotě.“

Styděl se tak, že mu hučelo v hlavě.

Helenka však byla bez sebe štěstím. To, že zůstala sama z armády sourozenců, pokládala za křivdu.

Vyběhla z kuchyně, ve chlévě padla kolem krku koze, smáčela jí ho slzami a okouzleně vykřikovala: „Mám bratra, Mindo, mám bratra!“

Koze to bylo jedno.

Bojarka zatím poručila Lipkovi, aby nanosil dříví, takže měl čas se vzpamatovat.

Michal si sice po dvou dnech pro chlapce přišel, ale žena mu stroze oznámila, že zůstane.

Hledal dveře hned po jejích stručných slovech. Lipka, který v něm dovedl číst, poznal, že má z Bojarky strach. Nemohl si spořádat v hlavě něco tak zvláštního. Čím mohla zastrašit urputného strýce žena, která mu sahá po ramena?

Ohnul se a odplazil se před ní jako pes.

Celý večer pak svou „matku po mléku“ tajně pozoroval.

Posadila si ho na stůl a třela mu lojem staré omrzliny na nohou. Helenka si listovala v *Broučcích*, které dostala od velebného pána. Lipka usoudil, že jediný člověk, který se Bojarky nikdy nebude bát, je její malá dcera.

„Ještě tři čárky.“

Tři křídové čárky na dveřích. Jedna z nich se denně umaže, až zbude poslední, nastane Štědrý den. Lipka se netěší. Neví, co ho čeká, a chtěl by to mít z krku.

Na polici leží krabička z mušlí, zabalená v hedvábném papíře a zavázaná zlatou nití. Pod nití je smrková větvíčka, která rychle schne, takže se musí denně vyměňovat.

Dědictví, jež putovalo skrz Želary od Viléma k Lence, od Lenky k Vratislavovi, od Vratislava k Helence, od Helenky do svého přístavu u Lízy Šeldové.

Objevila se v dohledu týden před Vánocemi, když se vozili na starém hnci.

Lipka prozkoumal Šeldova okna, pro jistotu si vydlabal skulinku a připravil si kus železa, kterým rám vypáčí. Balíček položí na kulatý stolek.

Spotřebuje na to sotva pět minut. Včetně zahlazení stop. Velký den se neúprosně blíží.

Hoch ho takto prožije poprvé – a radost, která ho čeká, nebude jeho vlastní, bude to sdílená radost Helenčina.

Přes zimu zapomněl Lipka na slib, který dal velebnému pánu, ani si nenašel chvíli, aby o tom řekl Helence.

Zaseté zrno však vzešlo.

Klášterní azyl Douby odpověděl želarské faře, že sirotek Vratislav Lipka byl přijat.

Pro kněze nastaly trpké dny.

„Vychovávám ho jako svého, velebný pane, vy víte, co jsem zkusil, jak mě Pán zkoušel, jak mě stíhal ranami.“ Michal kroutil očima a prohrabuje si nemyté vlasy, jež pokrývají jeho hlavu jako shnilý palach. Vyhrabává jméno své ženy Pavlíny, která mu zničila život. Utře si oči špinavým kapesníkem a na řadu přichází kostižer, který z něho udělal mrzáka. Rozestírá rutinovanou rukou své neštěstí jako vějíř vysokých karet.

Kněz místo pokárání prosí.

Otrapa ví, že mu nezbývá nic jiného než smířit se s nevyhnutelným, ale činí to jako člověk přinášející oběť.

Hoch se nevzpíral, pamětliv své volby. Leč po cestě do Šádovy Huti řekl s očima upřenýma do země: „Stejně odtud uteču.“

Na zpáteční cestě zastavila kněze určená Helenka.

„Kde je Lipka?“

„Je v klášteře, Helenko, bude se tam mít dobře.“

„Kdy se vrátí?“

„Jednou si za ním zajedeme.“

Helence se rozhoupala půda pod nohama. Dýchá, jako by šla do kopce. Každým vdechnutím polyká hněv, až byla nasáklá hněvem jako houba.

„Odvezte mě tam taky,“ rozhodla se.

„To nejde, Helenko. Víím, že ti bude smutno, ale najdeš si kamarádku.“

Kamarádku si můžete najít sám. Vyplázne na kněze jazyk a utíká pryč. Kněz za ní úpěnlivě volá.

Helenka vylézá na skály, klekne na kolena, bije pěstmi do země. Země se ani nezachvěje pod jejími ranami.

Zakrákaly vrány. Děcko se dívá směrem, kterým odlétají, a odřikává zaklínání:

Vrány, vrány,

ať se vrátí,

koho čekám z vaší strany.

Nic. Vratislav Lipka není na té straně, na kterou odletěly vrány. Zelené kopce, za nimi fialové, za nimi obloha. Všechno je najednou jiné. Divně jiné. Jako by zabloudila.

Nad obzorem je úzká ohnivá jizva.

Maličká utíká domů a neohlíží se. Ví, že za ní sviští otrávený šíp.

Proběhla dveřmi, zastavila se v prázdné kuchyni. Hodiny tikají. Blíží se k postýlce, zachumlá hlavu do peřiny. Propastný děs jí svírá údy, srdce jí bije v krku.

Kdyby to nebylo aspoň tak náraz!

Želarský kněz klečí pod Ukřižovaným a hrud' se mu svírá.

Jak jsme nevědomí, Pane. Toužíme konat dobro a dopouštíme se zločinů.

Muž z mlhy

1

Večerní mlhy uchvacovaly Zuzanku od dětství. Plížily se ze vzdáleného lesa, houstly v šedobílou pavučinu, jíž tu a tam pohnul vítr, hrály si na schovávanou mezi stromy v sadu a hltaly je v nelítostném stmívání přicházející noci.

Jednoho dne, nevzpomíná si, kdy se to stalo, mezi nimi spatřila stín muže. Nikomu se nesvěřila se svým objevem, patřil jen jí a rok za rokem ji víc a víc vzrušoval.

Napínala oči, ale nezahlédla nikdy nic jiného než jeho nezřetelnou siluetu.

Věděla ovšem, že jednoho dne z mlhy vystoupí, odhalí svou tvář a padne jí k nohám.

Neboť není pochyb, že jako všichni muži, které zná, i muž z mlhy po ní touží.

Ode všech ostatních se liší tím, že právě na něho čeká.

Vzhledem k tomuto očekávání, jež muselo být a bylo naplněno, je pak to, co se událo a co ostatním připadalo neuvěřitelné, ve skutečnosti přirozené.

Monotónnost Zuzančiných dnů vzplála sama od sebe jako vatra, s praskotem a šlehy, s krvavým hřebínkem, a spoušť, kterou za sebou zanechala, pokládala překrásná dcera ze statku s přízračným názvem Na popelu za spravedlivou daň – v přísně vymezeném čase se jí totiž dostalo výsady stát se královnou světa.

Došlo k tomu jinak, než vyprávějí zkazky, vzdálené od středu dění, ale podstata zůstává stejná. Muž z mlhy byl zhmotněn, a jak bylo jeho údělem, kráčel do její náruče.

To je trest příběhu a na věci nic nemění ani to, že je všední.

2

Já?“ slyšela Markovu příliš tichou a příliš vzdálenou odpověď. Ztuhla ve tváři a mimoděk pohnula rukou. Uběhly asi tři vteřiny.

„Zuzanko,“ slyšela Marka už zblízka, „co tě to napadlo?“

Netušil, že mluví ke dvěma bytostem. Ta jedna, chvějící se hanbou, není mocna slova. Ta druhá chladnokrevně uvažuje: dojmu ho, oklamu. Pět vteřin.

„Zuzanko, proboha ...! Vždyť je tu Adam!“

„Nechci Adama!“

„Můžeš si zvolit jako žádná jiná.“

„Už jsem si zvolila. Tebe!“

„Prosím tě, Zuzanko...“

„O co?!“ vyštěkla ta druhá. „Stejně mě naši přinutí!“ Blekotá nesmysly, muž je však příliš rozrušen, aby si toho všiml.

„Přinutí mě,“ sténá ta první polohlasem a její slova jsou naplněna takovou bolestí, že je Marek teprve nyní vnímá jako výkřik. Bere ji nevědomky za ramena.

Jediné sklouznutí ji dělí od jeho náruče. Přilne obličejem ke tkanině, která čpí chlévem, a protože zná dávno zázrak pláče, začne vzlykat.

Muž ji tiší nesrozumitelným zaříkáním.

Tím hlasem mluvil té noci ke grošované kobyle.

„Zuzanko.“

Vzhledly k němu krvavé oči.

Bože, jak jsem asi ošklivá!

„Adam se mi hnusí! Nedokázala bych s ním žít.“

„Jsem katolík – vaši jsou evangelíci.“

„Na tom nezáleží.“

Na ničem nezáleží.

„A jsem žebrák.“

„Co jsem já? Na statku mi nic nepatří.“

A nebude, pomyslí si s jízlivým pobavením.

Zavrtěl hlavou. Jediné gesto, kterého byl schopen. Oba vědí, že po sňatku s Adamem, po sňatku s kýmkoliv kromě Marka Gorčíka by jí patřilo všechno.

Dívají se na sebe, narážejí na sebe očima jako při souboji.

Vítr rozcuchal Markovy černé vlasy.

Marek Gorčík, řečený Kuruc.

Vím, že mě miluješ, hlupáku.

Ta první, ta s vlasy zlatovlásek, ta jediná, kterou Marek vidí, mu míchá v cárech vět nápoj kouzelnic.

„Marku, ne pro mě, pro tebe by to bylo těžké.“

Ted' musí vyslovit nevyslovené.

„Jestli to skutečně chceš ...“

„Chci.“

V tichu, jež nastalo, uviděla Zuzanka stezičku mezi roklemi, po níž právě vykročila.

„Ale pantáta, Marku ...“ popohnala oře.

„Neboj se,“ řekl, neboť netušil, že se právě přestala bát.

Poprosím babičku a babička zachytí první, nejnebezpečnější vlnu jeho vzteku. Nalžu jí, že jsem těhotná.

Dám krk za to, že se pokřižuje.

Vrátila se do stavení, které se pro ni právě k nepoznání změnilo. Ví přesně, co ji čeká.

Našla starou krabici od cukru, sbalila do ní svá školní vysvědčení, křestní a domovský list, zaváhala nad zlatými hodinkami, otcovým vánočním darem, ale pak je odložila. Rozhodla se odejít bez břemene.

Ucítila nepochopitelné vysílení, kterým se jí podlamovaly nohy, jako by všechna její síla byla najednou ta tam.

Usedla na postel a propletla prsty na rukou.

Začalo to až příliš všedně, v prvních okamžicích ji nic nevarovalo. Za dusné noci (před bouřkou) nemohla usnout a šla otevřít okno. Viděla, že ve stáji se ještě svítí. Ze zvyku na sebe hodila sukni a vyběhla se podívat, co se děje.

Dveře do stáje byly otevřeny, slyšela Markův hlas. Hovořil s koněm jako s člověkem.

Nečekaný ostych jí nedovolil vstoupit.

Srdce se jí rozbušilo, neboť hlas, jaký neslyšela nikdy v životě, ji znepokojoval a mátl.

„No tak, malá, neboj se ... tiše ... jsem u tebe ... stůj...“

Rozhlédla se, dvůr byl plný předranní mlhy. Drala se dveřmi do stáje, jako by je chtěla ucpat.

Vyšel k pumpě pro vodu.

Sotva ho rozeznávala.

„Stalo se něco, Marku?“

„Nic. Lyska se za chvíli ohřebí. Chce se napít.“

„Jsi vzhůru celou noc?“

Za vinicemi se roztrhla obloha a vylilo se z ní trochu krve.

„Není to tak zlé. Když s ní mluvím, je klidnější.“

„Mám někoho zavolat?“

Zaváhal.

„Pantátu, jestli je vzhůru.“

Odházela do stavení, zde byla úplně zbytečná. Klopýtala přitom, neboť se nedívala na cestu. Doprovázel ji Markův stín.

Tak je to se mnou, řekla si dva dny poté.

Ne s oprávněnou hrůzou, leč s neoprávněným uspokojením.

Jsem jako Běta. Kdyby ho napadlo, jak jsem mu pořád v patách, hodit mě do sena, nebránila bych se. Jenže Marka to nikdy nenapadne.

Co z toho mám, že se za mnou táhnou ze všech stran jako psi s vyplazenými jazyky!

Do včerejška jsem na to byla hrdá!

Ale co je má pýcha proti tvé, ty koňský pacholku!

Spáváš ve chlévě na pytli slámy! Všechno, co máš, je děravá chalupa v žebrácké horské vsi, v níž ti pomřely stoleté tety!

Šla se na tu chalupu tajně podívat.

U řeky mu v bezstarostné chůzi samozřejmě vběhla do cesty.

„Co tady děláš, tak daleko?“ podivil se.

„Jsem na houbách,“ odsekla.

Nemohl za náhodu, přesto mu za ni dávala vinu.

Podíval se do košíku, který nesla přes ruku. Houba tam nebyla ani jediná.

Chvilí šli mlčky, pak se ho přímo zeptala.

„Máš chalupu. Teď se oženíš?“

Zavrtěl hlavou, ale nepodíval se na ni.

Má stejné myšlenky jako já?

Jsou sami, beze svědků, vyšla mu vstříc víc, než se slušelo. Nepokusil se dotknout se jí, ba nepadlo ani slovo ošemetného laškování, ke kterému zrovna vybízela ta samota, ten les.

Možná že už má v hlavě nějakou rajdu, můj Bože, budu ji muset zabít!

Jsem ochotna pokořit se, ale jen když to bude mít nějaký smysl.

Jsem Zuzanka ze statku Na popelu, Zuzanka Popelová, nejkrásnější děvče na zemi.

Možná že na to kašleš.

Ale neznáš mě ještě. Brzo vypácím skříňku, v níž je tvé tajemství. Šli vedle sebe a nudné výroky o čistém nebi a hučící řece mezi nimi vytvářely stěnu. Zuzanka bloudila očima po mechu, tu a tam z něho vytočila klouzek nebo hřib. Marek dělal totéž, takže když sešli do rovin, byl její košík skoro plný.

Na Marka se přímo nepodívala. Přesto se její zrak ani na minutu nerozloučil s jeho temnou krásou.

Doma si všimli změny. Připadala jim den ze dne krásnější.

Nacházeli pro to mylné vysvětlení.

Šla si s matkou výbavu.

Adam chodil na statek každý večer. Besedoval s hospodářem, žertoval s Bětou, popíjel s Tondou.

Dřív jí lichotily jeho pozornosti, jeho dárky, někdy dost drahé. Dřív se radostně točila po světnici, obsluhovala hosta, přijímala neohrabané poklony.

Nyní v ní budil odpor, avšak zdravý rozum jí přikazoval, aby to nedala najevo, dokud neuzraje čas.

Zabít je málo, řekl by pantáta, kdyby měl potuchy, co se v ní odehrává.

Sama donedávna netušila, že je něco takového možné.

Když vidí, jak Adam chlemtá polévku, jak žvýká koláč, přičemž se mu pohybují i uši, musí se odvrátit.

Jeho teninké rty s narezlým knírkem, kam dala oči!

Otce poslouchala donedávna na slovo, řídil její dny nezadatelným právem, myslil a cítil za ni.

Byl na ni pyšný a miloval ji.

Ví, že bude co nevidět čelit přivalu jeho nepřítelného hněvu, ta myšlenka ji lekala, ale přála si, aby to bylo co nejdřív, svíraly ji docela jiné starosti.

Odpoutala se od rodiny, hleděla na ni jako nikdy předtím.

Pohrdala otcovou hrubou panovačností, jež nesnesla odpor, pohrdala matkou pro její jízlivou pokoru, Bětkou pro její tajné pletky podle zásady: co si můžu užít před svatbou ... Tondou pro jeho těžkopádnost, dokonce i babičkou pro její pokryteckou zbožnost, již vystavovala světu a okázale nosila jako diadém.

Všemi pohrdala a všechny litovala – ona jediná skutečně obdarovaná. Od zebavého rána k pozdnímu večeru otročila statku, dřela do umdlení, myšlenkami vzdálena a ponořena sama do sebe.

Udál se div, na který čekala, vytryskl prudce jako slunce nad krajinou, byl tu a žhnul a nebylo bez něho života.

Adam klade na stůl chlupaté ruce, marně se pokusil přejet jimi Zuzance po těle, vymetá jazykem ze zubů maso a syká...

Děvče má před zamženými očima jiné ruce a jiná ústa, vidí černé vlasy rozhozené větrem, šlehající hřívu!

Nebýt světla jedné noci, nebýt hlasu ve stáji, nikdy by neprohlédla. Udusila by se selským přepychem, jako se jím udusila matka, bláhově přesvědčena, že je to jediná důstojnost na tomto svízelném světě, nic by nebyla pochopila, nebýt náhlé a nepřekonatelné – zběsilé vášně k Markovi.

Čas se však krátí, Marek se nyní po smrti svých tet může každou chvíli zaplést s jinou.

Víc mu nemohu nadbíhat, dávno si myslí, že jsem děvka. Bezesné noci jsou nekonečné, mám horečku, potím se na celém těle, ošklivím a nic mi nenapadá, jen ty hloupé ženské triky, být mu nablízku, zprotivím se mu a dá mně to najevo, a tím mě zabije.

Dejte mi měsíc, dejte mi týden a provedu zázrak, půl páté, raději vstanu, před očima mám stíny, Bětko je svěží a dobře vím, kde byla v noci, co jiného mě čeká než trápení a smrt, pak mě možná polituje, vrah mé duše, jede pro seno, budu nakládat, už jsem to zařídila, ještě že nikdo nemá ponětí, to jediné mě posiluje, uhodí to jako hrom, bude po všem, než se vzpamatují.

Je naloženo. Sedla si na zem a dívala se, jak krajina dýchá.

„Pojedeme?“

„Ještě chvíli.“

„Co je ti?“

Všiml si.

„Nic.“

„Jsi nemocná.“

Má strach?

„Nejsem.“

Nesedá si k ní. Jen jeho stín se připlížil a otřel se o její sukni. Zvedla hlavu, v očích slzy. Těžké, olověné slzy.

„Co se ti proboha stalo?“

Jihne.

„Neptej se, Marku.“ Ten tón ho musí omotat jako pavučina, toho nezkušeného chlévského bambulu. Slzavé kapky jí zvlhčily rty a visí na bradě.

„Řekni, co mohu udělat,“ naléhá bláhovec.

Teď ho mohu požádat o cokoli, neodvází se odmítnout, jenže to, co skutečně chci, se nedá vyjádřit bez obalu. Stojí proti mě léta dobré výchovy, babička, pan učitel a katechismus.

Zavřela pro jistotu oči, pak vstala a přitiskla zvlhlou tvář na propocenou košili.

„Zuzanko ... nemůžeme přece ...“ dusil se.

Co nemůžeme, ty koňský strupe, můžeme všechno!

Ovinula mu paže kolem krku.

„Máš mě rád?!“ vyjela na něho.

„Víš dobře, že mám, ale ...“

Dál nepadlo ani slovo.

Doma se pokusila připravit matku.

„Adam se mi nelíbí, panímámo.“

„Ne?“ Jak dobře znám ten rezavý, ten necitelný svist. „Co se ti na něm najednou nelíbí?“

„Jde mi na nervy. Nevezmu si ho.“

Mosty jsou spáleny. Tak co!

„Tak?! A koho si chceš vzít?“

Zuzanka cítí ve tvářích horkost. Zrudla?

„Zatím se ještě nechci vdávat.“

Pokrčila rameny.

„Co je to zatím? Máš nejvyšší čas!“

„Je mně dvacet!“

„No a? Já jsem v tvém věku už čekala druhé dítě.“

Zuzanka se zachvěla. Dívá se do nelítostných očí. Jako by se z nich napila bolehlavu.

„Dost,“ uzavřela selka. „Vezmeš si, koho poručíme. A kdy poručíme.“

Půjde to hůř, než si myslela.

Babičku našla na výminku. Klímala nad rozpletenou punčochou.

„Babičko!“

Špatně slyší, každá věta se jí musí opakovat.

„Babičko!“

„Co je?“

„Musím se vdávat.“

„Cože?“

„Musím se vdávat!“

Tohle už slyšela výborně.

„Boží umučení! Adam o tom ví?!“

„Adama se to netýká.“

„Zbláznila ses?“

Ta lehkost, s níž Zuzanka i tentokrát pokrčila rameny.

„Kdo je to, nešťastnice?!“

„Marek.“

Babičce vypadly jehlice. Cinkly o podlahu. Zuzanka by nevěřila, že vydají tak silný zvuk.

„Marek?!... Nestydíš se?!“

Nemohu se stydět, babičko, není na to čas.

„Prosím vás, pomozte mi s pantátou.“

Stařena stáhla rty. Zmizely jí v ústech.

„Prosím vás, promluvte s ním.“

„Zahodila ses s katolíkem?!“

„Babičko, prosím vás, promluvte ...“

„Nač?“ usekla stařena. „Podívej se na dvůr.“

Uprostřed dvora stojí dva muži čelem proti čelu. Než k nim Zuzanka doběhla, dvakrát Marka proklela.

„Tenhle vagabund mě žádá o tvou ruku!“

Zmijí pohled, pod nímž od dětství kameněla.

„Ano ... Musím si ho vzít.“

„Co to povídáš?“

„Pravdu,“ zachrčela.

Nápor vzteku je tu, má nepřirozenou barvu.

„Jakube!“ pronesla tvrdě Zuzančina bába.

Byl to hlas z jiného světa.

Hospodář pohnul zaťatými pěstmi. Jedna zůstala trčet ve vzduchu.

„Táhněte!“

Teprve teď se Zuzanka podívala na Marka a viděla ho jako obraz v hořícím rámu. Odvážil se!

Odešli bez rozloučení. Jen muž přešel dlouhým bolestným pohledem zamžená okna stájí.

mlčeli, nebylo co říct. Marek si nesl uzlík šatstva, Zuzanka krabici od cukru, převázanou vetchým motouzem.

První, co spatřila Zuzanka z nového domova, byla věžička želarského kostelíka.

„Vezmeme se, jak to jen půjde,“ odpověděl Marek jejím myšlenkám. Zastavil se, vzal ji za ruce. „... je to za námi.“

Není, chlapče, ale nač bych ti dělala těžkou hlavu.

Pantáta se pomstí.

Zastavili se na faře, a než došli do Markovy chalupy, setmělo se. Rozžali petrolejku a vyplašili houf švábů. Ve dvou rozích nízké světnice stály dvě červotočivé postele s plesnivými peřinami. Té noci však žádný z nich neměl pomyslený na spánek. Seděli v kuchyňce u kamen, topili trouchnivinou, na zašlých stěnách se srážela vlhkost.

Zuzanka pootvírala okna.

Místnostmi se prohnal ledový vítr.

Po chvílce okna zavřela, a jak našlapovala, popraskaná podlaha se jí houpala pod nohama.

Sedla si k Markovi na lavici a opřela se o něho. Cítila, jak je bezradný.

Teprve teď na něho plně dolehla tíha jeho šíleného činu.

Stoupla si na špičky a sňala ze stěny zaprášený kříž.

„Budu ti věrnou ženou. Chci s tebou snášet dobré i zlé.“

Viděla, že se mu do tváře hrne krev. Zavěsila kříž, rychle přistoupila k oknu a znova je otevřela. Nechtěla ho vyprovokovat k žádné ceremonii.

Ledové biče ji šlehly do obličeje.

„Je vítr, Marku.“

„Tady je vítr pořád.“

Zavřela okno.

Otočila se k němu zády a rozhlížela se. Na rozdíl od Marka se cítila volně, ale přece jen s trochou nedůvěry zakousla svobodu dlouho vězněných ptáků.

Svou první noc proseděli u stolu nad šálky horkého šípkového čaje. Nedávné události tu seděly s nimi, ale nehovořili o nich. Hovořili o Markově práci na pile nebo v lomu, o zahrádce, kterou si zbudují ze zapleveleného pole, hovořili s vírou a jistotou, již pociťovala jen Zuzanka.

Budoucnost před ní ležela jako prostřený stůl.

Marek nejasně tušil, že pokládá chajdu jen za nepříjemnou epizodu, jež po čase zmizí ze světa mávnutím čarodějnického proutku, věděl, že je načase promluvit a odstranit nedorozumění jako nitku, již nutno smést, aby byl čistý dvůr, nenašel však slova, noc odešla a nitka zůstala na svém místě.

První dny Zuzanka jen a jen uklízela. Proдалa náušnice a přinesla si ze Šádovy Huti pár nezbytností.

K večeru vyhlížela Marka, a sotva se objevil, letěla mu vstříc, přitáhla si jeho hlavu, dotkla se hladké chladné pleti, hříšnou sladkost násobil ještě matčin hlas, který jí syčel do zad: Běhno! Stáli jako sousoší viditelné ze všech světových stran.

Jsem děvka, sténala blahem a představovala si matčiny jedovaté oči, ta by se na jejím místě propadla hanbou, mezi ní a otcem nebylo něžnosti, ležela mezi nimi ledová hora, jež nikdy neroztála, nebyli s to nést na boží světlo nahotu svých citů, pokud jí paměť sahá, neviděla nic, ani pohled, ani slovo, které by naznačilo, že matka prožila něco podobného jako ona s Markem. I v ložnici za staženými záclonami musela být stejná prázdnota a poušť.

Jen s jednou věcí se musela Zuzanka vyrovnat. Marek nedovedl žertovat a nic nebral na lehkou váhu. Zpočátku jí to vadilo, měla velký smysl pro humor, ale když viděla mužovy reakce, naučila se opatrnosti.

Když kupovali nějakou maličkost v Šádově Huti, prohlížela si v obchodech zboží, jako by mohla skoupit celé městečko, zase byla bohatou dcerou vzkvétajícího statku, nebylo na ní vidět, že dotrhává jedinou pořádnou sukni.

Marek hartusil se svatbou, chtěl, aby kněz urychlil ohlášky, Zuzanka to však nedovolila. S klidnou myslí přestoupila na jeho víru, nezáleželo jí na tom, nezáleželo jí ani na svátosti manželské, hlídala však svá hnutí, neboť Marek smýšlel jinak.

Nemáme na svatbu, dralo se jí na jazyk, ale ovládla se a vzdala se v duchu vlněných příkrývek a voskovaného plátna na kuchyňský stůl. Hospodaření jí nechal Marek na starosti. Radila se s ním o všech novotách, většinou však až tehdy, když byly provedeny. Nepospíchala.

Nejdřív bylo třeba opravit střechu. Při té příležitosti rozšířili okénko ve štítě, takže si to vyžádalo už jen pár prken, aby vznikla malinká světnička, do níž zatím zely dvě díry, budoucí okno a dveře. Třetí udělal Marek do komína pro budoucí kamínka. Vejdou se tam právě dvě postele a květinový stolek.

Okno zatím zakryli dekami, aby na půdu nefučelo. Zuzanka si nedělala starosti, kde okno vezmou. Přejde tam jedno ze světnice, i druhé zmizí, doplní kuchyňské, takže kuchyň bude světlá, neboť Zuzanka miluje slunce a vítr, objevila horskou krajinu a chce ji mít co nejbliž.

Už už šla kupovat svatební šaty, jenže místo toho se objevily na dvoře tři slepice. Marek jim upravil dřevěný chlívek, neměl potuchy, že přijde na jaře strhnout, nevěděl o ničem, co nosila v hlavě Zuzanka, cílevědomá, praktická a velkorysá.

Nevěděl například, že se spálí plesnivé peří a místo těžkých duchen se ušijí lehké prošívané příkrývky.

O většině plánů s Markem nehovořila. Nebylo proč. Nebudou šťastnější, až se v chalupě objeví nové postele nebo až v zasypané studni znova zazáří zrcadlo čiré vody.

Do sklepů, jež byly nádherné, snášela vše, co našla v lese. Zavařovala houby, ostružiny, borůvky, pár lahví naplnila malinovou šťávou. Stavení stálo nad skalní dutinou a stavitel využil výhody. Podzemí bylo rozlehlé, v létě chladné, v zimě teplé a suché.

Tak toto je štěstí, opakovala si, když seděla v letním slunci na svahu a pozorovala nebe, do něhož vrůstaly lesy.

3

Ztuhla, když se před ní objevil Joza.

„Slyšel jsem, že ses přistěhovala, Zuzanko ... kdybys něco potřebovala ...“

Joza Janda. Těžkopádný jako kdysi.

Dívala se bez hlesu na jeho přeražený nos. Husté hnědé vlasy mu trčely z hlavy jako chvost, kdyby byl štíhlejší, podobal by se pometlu.

Byl podobný své matce.

Neviděli se snad sto let.

Kdybys něco potřebovala.

Její bývalý otrok, chrochtavé prasátko, které nutila lézt po čtyřech a švihala proutkem pro své povyražení, jí nabízí pomoc. A ona tu před ním stojí v urované sukni, v ruce mokrý hadr!

„Ne, nic nepotřebuju, Jozo.“

Chvilku přešlapoval na místě.

„Tak já jdu. Sbohem.“

„Sbohem.“

Toto setkání se nedá jen tak přejít. Usadilo se jí v krku a vzpříčilo se tam, nemůže je vyplivnout ani spolknout.

Když odcházel z jejich statku, bylo jí sedm nebo osm let. Dlouho ho postrádala, protože nikdo jiný nebyl tak ochoten podřizovat se její zvůli. Jeho dětsky rytířská oddanost, jíž si za mák nevážila, pokládajíc ji za své právo, zpestřovala její hry a lahodila jí vědomím moci. Ráda mu ukládala práce, při nichž se zašpinil nebo poranil, a zlomyslně se těšila z jeho strážní.

Kdykoli se uráčila se svým bratrem a sestrou přibrat ho do dětské party, vždycky byl tím, na jehož hřbetě se vozili, jehož popoháněli, jemuž se smáli.

Krutost těchto radovánek vychutnávala celou duší.

Nebyla bezcitná, nad mrtvým holátkem se dovedla rozplakat. Jenomže Joza nepípal, neslzel ani nežaloval.

A byl ošklivý. I když jejich vinou.

Přerazili mu kamenem nos. Kdo z nich to udělal, nevěděli. Házeli všichni.

Joza nebrečel, naopak utěšoval matku Metodějku Jandovou, které říkali Meta Pometlo.

Meta na svém neohrabaném klukovi lpěla neuvěřitelnou láskou. Tu lásku mu Zuzanka strašně záviděla, a když Jozova matka zemřela, pokládala to za spravedlivé.

Tehdy – sama celá od krve – vyla jako zvíře, tloukla hlavou o stěnu a nepřítčtně kvílela: Proč? Proč? Proč?!

Hospodář byl nucen vykonat exekuci. Dívky ušetřil, ale ztloukl oba kluky. Jozu za to, že popichoval.

Tím se to vyřešilo.

Nos srostl Jozovi nakřivo a jako všichni byla i Zuzanka přesvědčena, že to u člověka tak bezvýznamného vůbec nevádí.

Pro Metu Jandovou zůstal stejně krásný. Přinesla si ho z dřívější služby, kam se dostala jako sirotek a odkud ji pro hanbu vyštvala hospodyně. Joza byl příliš podoben jejím vlastním synům. Ani po příhodě s přeraženým nosem nezhasla Jozova oddanost. Nosil Zuzance blyštivé kamínky, peříčka, schovával pro ni mlsky, jež tu a tam dostal od cesty.

Jednou pro ni trhal kvetoucí akát, ulomila se pod ním větev a spadl do rybníka. Vydrápal se na břeh potlučený a mokrá jako žába – mohli se potřhat smíchy.

Vstal s provinilým úsměvem. Nikdo ho nelitoval.

Teprve když mu umřela matka, jako by si chtěl vynahradit neprolité slzy. Proplakal celé noci a ráno si mnul otekla víčka.

Sotva dochodil školu, prodal ho Zuzančin otec kováři do Želar.

Vídala se s ním občas, neboť i v jejich vsi měl želarský kovář zákazníky. Vyráběl totiž selská nářadí. Joza pokaždé něco přinesl. Sem tam mu spokojený sedlák podstrčil pětník.

Nejčastěji kupoval kočku v pytli a radoval se, jak dychtivě trhá malá princezna papír.

Při té příležitosti mu pantáta klepal na rameno a rozšafně ho chválil. Ve skutečnosti ho nenáviděl. Záviděl mu sílu, již jeho vlastní synové postrádali.

Tehdy ho už nenáviděla i Zuzanka. Smrtelně ji urazil při poslední pouti, již ještě prožil s matkou.

Za všechny své úspory koupil perníkové srdce, na kterém byl nápis **Z LÁSKY** a uprostřed bylo zapečeno zrcátko. Zuzanka nepochybovala, že srdce dostane – on je však dal své rodičce, blažené a rozpačité Metodějce.

Zlost jí pokazila celou pout'.

Meta si pověsila dárek na půdu na trám, tak aby viděla do zrcátka, když šla spát. Zuzanka dostala mnoho podobných srdcí, žádné však se zrcátkem.

Vyvztekala se na nich tak, že je na mlátě rozšlapala.

Teď je to opět Joza, tentýž Joza, odvážil se přijít za ní do bídné chatrče a přinesl s sebou i trn nezapomenutelné urážky, jež se násobí tím, že nabízí

pomoc děvčeti ze statku bývalého pána. Usměvavý, drze spokojený, jeho modrý pohled za jemnou pavučinou je stále týž.

Po stráni se blíží Marek, Zuzančin krásný muž, a podává si s Jozou ruku.

Křivonoska je veden k Zuzančinu stolu jako přítel a host.

Cítila, jak v ní ledovatí krev, ale neproněslo slovo.

Jak tak seděli Joza a Marek vedle sebe, tak odlišní a tak srozumění, přestala být duchem přítomna, přestože jim nalévala čaj do hliněných šálků.

Pradávný výraz jejího vzdoru. Už se s ním narodila.

Svatba proběhla rychle, ale ne hladce. Musela být odložena z důvodů pro Zuzanku dost bolestných, jež se však podařilo utajit před celou vsí a dokonce před Markem.

Zranila se pádem, když stoupala s těžkým vědrem po kluzkých kamenech od studánky – a dva týdny pobyla v nemocnici. Tak se to aspoň tradovalo.

Skutečnost byla jiná. Otec jí poslal vzkaz, aby se okamžitě vrátila domů, a protože neposlechla, dostavil se sám – v době, kdy Marek pracoval v lomu. Opíral se o sukovici. Tou rozrazil dveře a beze slova dceru surově zbil.

Vyvázla s nalomenými žebry a nebýt chlapce, jenž ji u studánky našel, bůhvíjak by to dopadlo.

Po návratu z nemocnice ji navštívila babička. Pokusila se Zuzanku zdolat čtvrtým přikázáním, což bylo dívce k smíchu, nedala to však znát.

„Co si chceš vyvzdorovat?“

„Mám, co jsem chtěla, babičko, a zaplatila jsem za to.“

„Dej Bůh, abys nelitovala. Do smrti budeš žít jako žebračka.“

„To mně říkáte vy?“ chopila se Zuzanka její vlastní zbraně. „Pro světský mamon se mám zříct sama sebe?“

Sařena neodpověděla.

„Proč mně nechcete rozumět?“

„Chci.... ale nemohu.“

Dívaly se jedna druhé do očí a vnučka vycítila, že narazila na tajemství ženy, kterou ke své škodě znala tak málo, ačkoli se vídaly každý den.

Cestu mezi nimi teď už žádná z nich nevyšlape.

Želarský kněz nejenže zařídil oddávky zdarma, ještě poskytl, přesněji řečeno vnutil Markovi půjčku, již nikdy nebude chtít splatit. Jeho dar

vyzněl tak, jako by mu mladí manželé prokazovali křesťanské milosrdenství.

Zuzanka se divila, že cítí pohnutí, nikoliv ponížení.

Mnohokrát pak měla příležitost zamyslet se nad farářem.

Otevřen celému světu – sám byl nepřístupný. Nikdy nedohlédla na dno jeho lidskosti. Ani mnohem později, kdy ho měla na očích každý den a kdy jí mnohé jeho činy popouzely.

Do zimy byl Markův domek obyvatelný.

Na jaře znenadání zemřela babička. Zuzanka měla dědit.

Chystala se do Šádovy Huti k advokátovi.

„Mohla by ses dědictví vzdát.“

Odmítla Markův prosebný pohled.

Neodpověděla.

U advokáta se setkala s otcem. Vytřeštil na ni oči, jako by se bůhvíjak změnila. Reagovala na to pohledem do prázdna, pohledem, který ho odmítal vidět. Byl hluboce zasažen tou neviditelnou ranou, neboť toto své dítě stále bezmezně miloval. Bití, kterým ji div nezmrzal, pokládal za spravedlivé. Měla to uznat a měla odprosit. Nejvíce jí kladl za vinu, že ho přiměla k surovosti.

Místo pokání ho smazala ze světa.

Zděšen poznával, že ji navždycky ztratil. Srdce mu zběsile bušilo v zajímavém rytmu, musel se soustředit ze všech sil, aby si netiskl na prsa zaťatou pěst.

Cestou z jednání koupila Zuzanka kus popelínu, chystala se ušít Markovi sváteční košile. Čekal na ni v hospodě na náměstí. Říkalo se tam U Mareniny Irči.

Šli lesem a dlouho mlčeli.

„Nevyčítej mně to.“

„Nevyčítám.“

Tón odpovědi nezněl tak, jak si přála. Nechtěla se rozplakat, ale slzy si tentokrát nedaly poručit. Jako vždycky se polekal.

„Nevyčítám, Zuzanko.“ Tentokrát to už zaznělo správně.

Podruhé se náhodně setkala Zuzanka se svou rodinou o želarských poutích. Pantáta zšedl a zkostnatěl, matčiny jedovaté oči se ještě víc propadly. Bětka zesílila v pase, bude se vdávat. Tonda jim udělal ostudu, začal si s děvečkou, ale zalepilo se to penězi. Viděla i Adama a jeho mladičkou ženu. Teprve teď naplno pochopila, čemu unikla. Šla se svým zbožným mužem do kostela a vroucně se modlila slovy díkůvzdání.

Zvědavá Bětko, která si prohlížela Marko, jako by ho ještě nikdy neviděla (byl oblečen po panskú), Zuzanku tajně navštívila. Prolezla chalupu od sklepů po půdu, doprovázena černovlasým krasavcem, jehož si kdysi nevšímalá, a na rtech jí přimrzal trpký úsměv, něco mezi lítostí a závistí.

Zuzanka zatím chystala pohoštění. Bohaté, vynalézavé – jako za dávných let.

Seděli u okna světnice a širá krajina jim vanula vstříc, lesy a skály, všechno bylo součástí domku po Markových tetách, i slunce, i jasné nebe, všechno tu zelo dokořán jako voňavý květ.

Bětko měla pocit, jako by mrzlo.

Vyzvala sestru, aby vyšly před dům, sedla si na lavici s proutěným opěradlem a nastavila prokřehlé tělo teplu.

Původně se chtěla pochlubit výčtem své výbavy, nyní jí připadají ty hromady, co tarasí její světničku, jako drazé zaplacený brak. Po cestě domů ji bude provázet pocit, že o cosi přišla.

Zuzanka je totiž viditelně šťastná.

Markova žena se Běty na nic neptala. Věděla, koho si bere, a věděla též, koho by si chtěla vzít. Zнала její neopětovanou lásku k Šaškovi, k Honzovi Richtrů ze Želar, jenž jezdil po kraji s ochotnickým divadelním souborem. I v bohatých vsích podléhali jeho kouzlu. Když na pár chvil splynulo jeviště s hledištěm, byli všichni účastni života tak nepodobného tomu, který tak dopodrobna znali.

Jednou přinutila Běta Zuzanku, aby se vloupaly do zákulisí, čpícího upoceným shonem, rozprášeným pudrem a líčidly.

Skryly se do kouta a sledovaly zdánlivě zmatené pobíhání. Tajily dech. Připadalo jim, že je může prozradit i tlukot srdce.

Honza se vynořil z kulis a šel přímo proti nim. Rozpřáhl paže a zarecitoval:

Tak bez zásluh, až úzko je mi,
bohové, díky vám,
té nejkrásnější mezi všemi
svou náruč otvírám.

Obě se roztráslý a ani jedna na ten okamžik do smrti nezapomene. Na několik zázračných vteřin patřila Honzova slova jim.

Když byly schopny začít sledovat Honzův pohled, poznaly mezi závěsy Hedvičku Vlkošovou.

„Nezlob se, Honzo, nemohla jsem přijít dřív.“

„Nevadí, hlavně, že jsi tu.“

Políbil jí s přehnanou dvorností ruku a ona se tomu zasmála. Zuzanka si všimla, že Běta tiskne rty způsobem, jakým je celý život tiskla jejich matka.

Domek ve stráni a Marek – to stačilo Zuzance natolik, že se ve vsi s nikým nekamarádila. Všichni ji ovšem zakrátko znali. Mladší zdravili ji, starší zdravila ona.

Kromě Lucky Vojničové, o níž šla zvěst, že čaruje, ji nikdo neoslovil.

„Ty jsi Markovo děvče?“

Věta nebyla míněna jako otázka a Zuzanka neodpověděla.

„Hledáš někoho?“

V Želarech se ženy jen tak neloudaly.

„Ne. Jsem na procházce.“ Nelibostí ztuhl Zuzance obličej a odpověď skrývala podtext: O co se staráš, babo?

„Tak mně pomůžeš s košem.“

Příkaz a hlavně jeho samozřejmost Markovo děvče vykolejily. Bez odmluvy se ujala košíku, který jí babice vrazila do ruky a jenž byl sakramentsky těžký, přestože v něm nebylo nic jiného než nahořkle páchnoucí tráva.

Rudá potupou, čehož si babizna nevšimla, neboť rázovala vzhůru, ukazujíc své nedobrovolné pomocnici cestu, kochala se Zuzanka představou, jak bere košem jezinku po palici.

Chaloupka, jež vykoukla ze zeleně a již Lucka označila za cíl cesty, byla tak ojedinělým výtvozem, jako by vypadla z pohádky. Seděla na mechové podušce jako hřib.

„Koš dej do síně. Dostaneš oběd.“

Zuzanka měla na jazyku, že má navařeno, ale zvědavost byla silnější než nechť, plotna v kuchyni byla totiž studená.

Lucka shodila režnou šatovou zástěru a pověsila ji v síni na hřebík, z hlavy stáhla šátek, upravila si vlasy, jež byly prošedivělé a husté. Zůstala v modré sukni a bílé jupce. Lemování v opačném sledu. Na sukni bílé, na jupce modré. Se svou štíhlou postavou a velkýma jasnýma očima vypadala prokvetlá čarodějnice jako dívka.

Kdyby byla mladá, nechtěla bych ji mít za sokyni!

Pojednou se jí zmocnil neodůvodněný, nesmyslný strach. „Pojď.“

Kam mě chce vést?!

Putovaly k dřevěnému stavení, stojícímu na mírném, skoro plochém svahu. Dveře byly dokořán otevřeny.

A Zuzanka stála tvář v tvář Ženi Zárubové, své dávné spolužačce z rodinné školy.

„Zuzanko!“

Žeňa se dovedla radovat ze všeho na světě. Ve tváři se jí přitom dělaly dolíčky. Zuzanka oněměla.

„Co vaříš?“ zajímala se Lucka a sedla si na jedno z proutěných sedátek před domem.

„Plněné papriky, hned to bude.“

Přijala z Lucčiny ruky kytici bylinek, mezi nimiž Zuzanka rozeznala jen zeměžluč. „Děkuju, kmotříčko.“ Kmotříčko?

„Pěkně vítám.“

Objevilo se asi tříleté děvčátko. Žeňa je tedy vdaná.

„To je moje Jiřinka.“

Podle Ženinův výrazů byla Jiřinka div světa.

„Hezká holčička,“ pochválila ji Zuzanka s přemáháním. Jiřinka přinesla vlněný polštářek a dala ho Luce za záda. Přistrčila k ní oválný stolek. Nato si šla do kuchyně umýt ruce, uvázala si čistou zástěrku a učesala se. Z nízké skříňky plné zásuvek vyndala vyšívání ubrusu a prostřela hostům. Zuzanka si mohla zblízka prohlédnout dětské šatečky s prolamovaným vyšíváním, což bylo v kraji laciných vyšíváček drahocenné.

„Máš hezké šatečky.“ Jiřinka se začervenala. Jsou sváteční?“

„Ne. Ale sváteční mám taky,“ píplo děcko rozradostněné zájmem. Nedělaly se jí sice dolíčky, bylo však nabíledni, že co se týče prožívané radosti, nepadlo jablko daleko od stromu.

Tu se Markova žena teprve lépe rozhlédla. Zdálo se, že místnost, do níž viděla, je poloprázdná, a přece tu bylo všechno, čeho je zapotřebí, dokonce tu stála umělecky svázaná kytice ze suché trávy. U okna vyplétané houpací křesílko, na vyřezávané polici talíře a hrnky vymodelované z hlíny.

To vše oživilo polozapomenutou hořkost druhých houslí. Krásná a pyšná Popelová, bystrá, obratná, schopná – se nikdy nevyrovná koktavé Zárubové.

Nikdo se jí nikdy nevyrovnal.

Slabá útěcha.

„Ty máš vodovod?“

„Ano.“

„Kdo ti ho zavedl?!“

„Pavel s Prokopem a Honzou. Z mé vlastní studánky. Samospádem.“

„Pavla Jurigu možná znáš,“ vmísila se Lucka, protože Žeňa nebyla na řeči, kdežto Lucka ano. „Vzal si Julišku, tvou vzdálenou příbuznou. Šaška Honzu znáš určitě, toho zná každý (Zuzanku zamrazila vzpomínka) a Prokop je můj synovec. Jezdí s pívem.“

Ubrus měl okraj z drhané krajky.

Po zeleninové polévce s výraznou vůní česneku přišly na řadu slibované papriky s rýží, v níž Zuzanka postřehla praženou cibulku. K pití dostaly šumivý nápoj z bezových květů, Lucka navíc stopku slivovice.

„Kdes sehnala papriky?“

„Ty mám z pařeniště.“

„Copak tu uzrají?“

„Pařeniště se dá vytápět.“

Neptala se, kdo jí je postavil. Pavel, Honza, Prokop.

Po obědě ji Žeňa provedla zahradou a domem. V podkroví, v ložnici s vyplétaným nábytkem, dalším houpacím křesílkem, ohromným kaktusem a pohádkovým výhledem se Zuzance zamžily oči.

Ač se tomu bránila, musela srovnávat Ženinu vlastnoručně vyrobenou náhderu s těžkopádným drahým nábytkem, který si koupila z babiččina odkazu.

Projev Ženiny zjevné převahy, urážlivá lekce, opovážlivé políčky, uštědrné dobromyslnou koktou – to vše se v ní zmítalo, až ji rozbolela hlava.

„Kde pracuje tvůj muž?“

Řekla si o další ránu.

„Jsem vdova.“

Ocelový svěrák kolem Zuzančiny hlavy se rozskočil.

Jsi vdova, Kokto, a já, já mám Marka!

Večer předstírala únavu a muž jí přinesl ochotně až do postele čaj. Jozu ani Žeňu nemůže vymazat ze svého života stejně jako vymazala otce, přestože jsou stejně nežádoucí, ale má něco, co nemá nikdo jiný.

Má muže z mlhy.

4

S Markovým rodištěm se Zuzanka nesžila z té jednoduché příčiny, že tu neměla totéž postavení jako doma. Krásná Popelová zde neznamenal nic. Její úsměv tu nebyl vyhledávaným platidlem za drobné služby.

Nezvykla si na to.

Například od babice, jako byla Lucka, očekávala zakřiknuté lichocení. Kořenářka ji však zpražila hned prvním slovem. Prvním pohledem jí nahlédla do duše, obrátila ji naruby a nenašla nic, co by mohla obdivovat.

Pak je tu Žeňa s dětinskými dolíčky.

Poloblí Joza.

Pavel, Honza, Prokop.

Marek si všiml Zuzančina častého zadumání, přičítal je doznívání nemoci.

„Jdi si lehnout a odpočiň si. Řekni mi, co je třeba, a já to udělám.“

Zuzanka nemá co říct a na odpočinek kašle.

Teprve když ji muž vnoří prsty do vlasů, proslulých široko daleko, když ji vezme do náručí, když si ji posadí na klín, zapomene na všechno kromě něho.

Otírá se mu temenem hlavy o rameno, nechce, aby jí viděl do obličeje.

„Řekni mi něco o Lucce.“

Ve skutečnosti se ptá: Je to skutečně bosorka? Budí i v tobě stejné obavy jako ve mně, smršťuješ se před ní jako já?

„Lucka je kořenářka, Zuzanko, zná kdejakou bylinku. Léčí lidi. Má takový dar.“

„Připadá mně, že tady každému poroučí a že ji všichni poslouchají.“

„Ano, Lucku všichni poslouchají.“

„I ty?“

„I já.“

„Proč?“

„Nevím ... Je to prostě tak ... Každý je jí tady něco dlužen. Mnoha lidem tady v kopcích pomohla ...“

„I tobě?“

„I mně. Jako klukovi mně napravila vykloubený loket. Nebýt Lucky, byl bych nadosmrti mrzák.“

„To si myslíš?“

„To vím.“

„Bylo to tak zlé?“

„Bylo to moc zlé ... Naštěstí jsem byl v bezvědomí.“

„Proč naštěstí?“

„Protože když jsem se probral, měl jsem už loket na svém místě a tu nejhorší bolest asi za sebou. Kluci říkali, že to trvalo pár vteřin, ale mně se zdálo, že jsem se probudil z dlouhého snu. V první chvíli jsem nevěděl, co se se mnou stalo.“

„Co se stalo?“

„Celkem nic. Prali jsme se – a padl jsem přes převrácený strom.“

Zuzankou proběhla mrazivá vlna. Ucítíl ji a konejšivě ji k sobě přitiskl.

Křížový výslech, na nějž si už zvykl, ještě nekončil.

„Lucka je ze Želar?“

„Ano. Měli domek dole u řeky, ale rozpadl se. Byl to malý domek. Jedna místnost, ve které se vařilo, pracovalo a spalo. Její otec dělal

knoflíky. Celá rodina dělala knoflíky. I děti, sotva se postavily na nohy. Lucka měla patnáct sourozenců.“

Zuzanka sebou škubla.

„V jedné místnosti?“

„V létě spávali v kůlně a na půdě, v zimě hodili na zem slámu – ráno ji shráblí do koutů. V té místnosti chovali i slepice a králíky.“

Pro Zuzanku to bylo neuvěřitelné. Zvedla hlavu, aby probádala Markovu důvěryhodnost.

„Jak to víš?“

„To ví každý ... Dřív tu bývala v některých chalupách hrozná bída.“

Myšlenku o zbytečných dětech si nechala Zuzanka pro sebe.

„Takže má Lucka spoustu příbuzných.“

„Ani ne. Jenom sestru ve Vydři. Ostatní se rozešli po světě – a tak.“

A tak znamenalo, že zemřeli. Zemřít bylo asi to nejlepší, co mohli za daných okolností udělat.

„Je zima, Marku. Zavřu okno – a ty přilož do kamen.“

Posadil ji opatrně na lavici, vzal prázdný koš a vyšel pro dříví.

Zavřela okno, ale zůstala u něho stát a hleděla ven. V rodném statku viděla oknem vždycky člověka. Zde nikdy.

Zahrádka s několika keři a pak pustina, useknutá lesem.

Les se zdál na dosah ruky, byl to však klam.

Stála osamělá v bezhlesém tichu, širokém jako paže, z jejichž objetí se právě vymanila.

Svíralo ji stejně jako ony, na rozdíl od nich ji však nehýčkalo. Markovy kroky je roztrhly a spolu s lámaným proutím rozdrobily. S mužem vešla i odraná psice, opřela si důvěrně pracky o Zuzančina ramena a pokusila se ji olíznout.

„Na místo, Dono!“

Poslušně si lehla ke kamnům.

Zuzanka před ni položila její misku, do níž nalila zbytek hovězí polévky a rozlámala chleba. Dona zavětrila se zvednutým čenichem, pak se vrhla na dva tři kousíčky masa, které pro ni v polévce zbyly. Nato zhlkala zbytek.

„Když jsem se uzdravil,“ pokračoval Marek ve výpovědi, zatímco žena připravovala večeři, „posílala mě maminka s Luckou na bylinky, abych jí nosil koš, a tak se odvděčil. Poslechl jsem, ale nerad. Byl jsem divý kluk, myslel jsem jen na darebáctví.“

Zuzanka se podívala na svého divého kluka a bylo jí najednou volně a dobře. Zasmála se, ačkoliv Marek se tvářil vážně, a když si pohlédli do očí,

poznala, že to, co jí chce říct, není ani trochu směšné. Odmlčel se, ale nakonec z něho vypáčila jednu zvláštní příhodu.

Na bylinky chodila Lucka daleko, až k Horní Brtnici, což byl potůček v hlubokém zářezu skal. Tam uviděli dvě děti, jak si hrají s kamínky. Lucka jim poručila, aby vyplázly jazyk, ohmatala jim teninký krček, pak je vzala za ruku a odvedla k domu.

„Děcka máš chudokrevná,“ řekla otci, jenž řezal před domem kulatinu.

„Ano,“ sykl, „jejich máma byla taky taková.“

„Kdy umřela?“

„Před rokem.“

Nová máma, na níž i Marek tehdy poznal těhotenství, vyhlédla oknem a svolala pastorky k jídlu. Lucka s Markem byli srdečně zváni a neodmítli. Asi šestileté děvčátko a o něco mladší hoch toho spořádali pozeňnaně.

Kořenářka vyndala z koše dvě kytičky bylin.

„Tohle usušíš a budeš jim to vařit denně před snídaní.“

Mladá žena horlivě kývla a rozložila bylinky na okno na čistý papír. Bylo to usměvavé, boubelaté děvče, do práce zřejmě jako šíp. Markovi se zalíbila na první pohled. Všiml si, s jakou pýchou ji muž pozoruje.

Za několik dní se k Brtnici vypravili znovu, a to hned zrána. Marek měl prázdniny a zkazilo mu to celý den.

„Chcete vědět, jak jim bylinky pomáhají,“ zamrmlal Marek, aby nějak vyjádřil svou nespokojenost. Lucka si nevšimla náznaku pochyb.

„Ani ne,“ řekla a zasmála se.

Nesnášel její hluboký smích, jenž přicházel ve chvílích nejméně očekávaných.

Hospodář vyjížděl na pole a žena ho kousek doprovázela.

„Počkej,“ zarazila stařena Markův úmysl vyjít na cestu a pozdravit.

Tiskla ho do houští a byla připravena čekat třeba hodinu, než hospodář zmizí za obzorem.

Přiblížili se pod okno.

„Jen jednu, maminko, jen jednu,“ slyšeli dětské úpění a Markovi naskočila husí kůže.

Netušil, co se děje, Lucka však vypadala strašně, takovou ji dosud neviděl. Její pleť ztratila barvu a rty jí zmodraly.

Nevěděl, zda se má bát víc jí nebo té hrůzy, která se odehrává v domě.

Dá se na útěk, jestli ho bude bába nutit, aby šel do stavení s ní, ale neudělala to. Čekali.

Konečně pochopil, co učitel myslel tím, když mluvil o napínání na skřípec. Kdyby mohl volit mezi výpraskem a dlouhými minutami čekání, volil by sebekrutější výprask.

Děti vyšly a sedly si na práh. Macecha harašila někde na dvoře.

Lucka se vzdálila od Marka, jako by věděla, že není schopen ji následovat, přistoupila k dětem, chytila je pevně za ruku a přinutila je vstát. Násilím jim otevřela ústa.

„Kde je táta?“

Holčička ukázala vpravo a ruka se jí třásla. Mluvit nemohla. Každé dítě mělo pod jazykem dvě pijavice.

„Sed'te a ani se nehněte.“ Markovi poručila, aby je hlídal.

Přiblížil se a stál jako sloup.

Čas znehybněl, byl přesvědčen, že se Lucka nevrátí, dokud on nezaroste do země. Přijeli s vozem a hospodář z něho vyndal sekeru.

„Sekeru ne,“ řekla kmotra klidně. „Bič!“

Macecha si na dvoře prozpěvovala. Melodie dozněla výkřikem.

„To stačí,“ určila Lucka míru trestu. „Nech všeho a odvez děcka do nemocnice. Na zpáteční cestě se stav pro četníky.“

Sedlák sloužil na vojnĚ u dragounů, přicvčoval do městečka na neosedlaném koni. Jednou rukou držel své děti, druhou otěže.

Zpráskaná vrahynĚ stála sotva na nohou, bylo však jasné, že hodlá prchnout. Lucku nepokládala za překážku.

„Vezmi si teplý vlnáček, pevné boty a něco k jídlu,“ radila jí kořenářka. „Máš hodinu k dobru. A až tě potká nějaké neštěstí, vzpomeň si na co.“

Věděla, že trest, který pošetilá žena zvolila, bude těžší než ten, který by nad ní mohl vynést soudce. Do večera se neslýchaný čin rozlétne po kraji a všechny dveře budou na zavoru.

Děvčátko zachránili, chlapeček zemřel.

„Ach Bože, Marku!“

„Nechtěl jsem ti to nikdy vyprávĚt.“

„Já vím.“

Sedli na lavici a nemluvili. Jídlo pomalu chladlo.

Zuzanka pocítila k Markovi obdiv, protože měl tolik síly, že vstal a přiložil do kamen.

5

Čím dál častěji potkávala Zuzanka na svých toulkách novopečeného kaplana, jemuž zlé jazyky přezdívaly Pobožný Ludva. Pokládala to za náhodu.

K jednomu setkání se připlichtila kořenářka.

„Nazdar, Ludvo.“

„Pochválen buď Ježíš Kristus, kmotříčko,“ protáhl Ludva mečivě a zrychlil krok. Tvářil se, že si jí teprve nyní všiml.

„Co děláš?“

„Modlím se. Za sebe i za jiné hříšníky,“ dodal významně.

Lucka se zachechtala.

„To potřebuješ jako sůl, Ludvo.“ Už pouhým oslovením ho pokaždé nakopla. „Jen aby ses potom samou svatostí nepodělal.“

„Odpouštím vám vaši jízlivost. Kéž vám odpustí i Bůh.“ Obrátil oči k nebi a letmo se pokřižoval.

„Vidím, že je u tebe pořád na druhém místě,“ konstatovala babice. „Škoda že nejsi mezi pohany,“ volala mu do zad, neboť jí mizel z očí, „k té kozí bradce by ti náramně pasovala mučednická koruna.“

Zuzanka zvedla bezmyšlenkovitě koš, který Lucka postavila na zem.

„Co ti chtěl?“

V otázce nebyla špetka zájmu. Lucka nebyla ani trochu zvědavá, přestože se stále vyptávala. Otázky byly jen formou její zdvořilosti.

„Nic hříšného,“ odpověděla jí Zuzanka ledově. „Prosil mě, abychom zítra navečer přišli otrhat velebnému pánovi ryngle.“

„Jestli chceš udělat Ludvovi radost, přijď sama, a to v době, kdy nebude farář doma.“

Zuzanka loupala po Lucce očima, ale pak se zasmála. Přetvářka byla zbytečná. Pobožný Ludva se jim hnusil oběma stejně.

„Proč nebydlí doma?“

Zuzanka věděla, že Ludva je mladším bratrem Honzy, želarského Šáška, herce, režiséra a organizátora proslulého kočujícího divadla.

„Nesnese se s otcem. Nelíbí se mu, že ho prokoukl.“ Bába si povzdychla. „Franci je jeden z nejlepších chlapů, který se kdy v těchto horách narodil.“

„Slyšela jsem...“

„Že chlastá ... Zlomila ho válka.“

„Marek říkal, že bojoval v legiích a má nějaké vyznamenání...“

„Na to se snaž zapomenout.“

„Proč? Je hrdina!“

„Myslíš, že se tak cítí?“

Zuzanku to vyprovokovalo.

„Vám není nic svaté, že ne?“

Vzápětí by byla brala svá slova zpět, ale bylo pozdě. Lucka se smála jasným, srdečným smíchem jako mladá holka.

„Ale je,“ řekla najednou smířlivě.

„... pak vám vůbec nerozumím.“

„Bud' ráda.“

„Jste věřící?“

Lucka se chvíli dívala do Zuzančiných žhnoucích očí. Křížový výslech pro ni byl něco nového.

„Ne. Ale byla jsem vychovávána jako evangelička.“

„Jako evangelička?“ vydechla Zuzanka své ustrnutí. Na želarské faře byla totiž kořenářka jako doma, byla vždy vítána s nepředstíraným potěšením.

„Moji bratři byli katolíci,“ doplnila stařena. „Protože matka zůstala evangeličkou a otec katolíkem. Nevadilo jim to. Nám děckám ano. Chodili jsme do různých kostelů a často jsme se kvůli víře prali. Kluci těžce nesli, že mají víc povinností – museli například ministrovat – a my holky jsme se jim vyšklebovaly.“

Dveře Ženiny chalupy byly dokořán, hospodyně však nebyla doma. Jurigova strakatá kráva se vyhřívala na prahu a spokojeně tam přezvykovala. Otočila k přichozím své nádherné oči.

„Nic nenaděláme,“ prohodila Lucka a překročila pokojnou dojnici.

„Dovedeš usmažit vajíčka?“

„Snad.“

„Já si dám zatím štamprlík slivovice.“

Ryngle ve farské zahradě otrhali Gorčíkovi ještě tentýž večer. Marek se toužil odvděčit.

Farář se tomu podivil, protože o Ludvově iniciativě pranic nevěděl. Lekl se plných košů.

Zuzanka se nabídla, že mu pár sklenic zavaří, a mimoděk tak pronikla do farského hospodářství.

Šlo o hospodaření takzvané otevřené ruky, jak říkávala s oblibou babička – a nikdy je na svém gruntu nezavedla.

Na to, jak si své statky nehlídal, byl farář okrádán málo, ve skutečnosti jen lakotnou kostelníci.

Výslužky ze svateb, poutí a zabíjaček mizely v propadlišti.

Sám pro sebe nespotořeboval kněz skoro nic. Na výnosné faře žil jako nejchudší z chudých. Přesně tak mu to vyhovovalo.

Zuzanka znala jen vypasené pátery, jiné si doposud nedovedla představit. Důstojnost jí od dětství splývala s blahobytem.

Zde byl porušen odvěký řád.

Podivuhodné bylo též knězovo přátelství s kořenářkou. Setkávali se nejen u lůžek nemocných a umírajících. Bosorka bez Boha, jíž nebylo nic více vzdáleno než křesťanské milosrdenství, byla na faře vítaným a váženým hostem. Pro ni kostelník podlézavě páčil výtečnou slivovici.

O poutích, jež se na místě zázraku konaly celý měsíc, se sjížděli do Želar vysocí církevní hodnostáři a misionáři. Sloužily se tu mše plné lesku, procesí za procesím zaplňovalo rozlehlé prostranství kolem kostela, za nímž čněl skoro do výše jeho věže staletý dub. Celé dny se tu rozléhalo, slévalo a mísilo mečení táhlých písní. Marek se chopil příležitosti a s jinými muži a ženami pomáhal, kde bylo zapotřebí.

Sotva Zuzanka zhlédla kuchařské umění kostelníkovy ženy Lujzky, ujala se sama vedení kuchyně.

Mezi hodnostáři, kteří se uměli chovat a kteří ji tajně i zjevně obdivovali, se cítila dobře.

Překrásné bronzové vlasy si stáhla stříbrnou sít'kou, třpytila se na nich jako rosa.

Opět panovala, i když jen nad horalkami, opět rozsévala úsměvy okouzleným mužům, i když to byli kněží.

Jen pozornosti Pobožného Ludvy jí byly na obtíž, to však byla malá kapka v číši blaženosti.

Narychlo ještě upravovala květiny v malovaných džbánech na dlouhém stole farské jídelny. Pod okny zahučel dav.

„Zdá se, že cirkus skončil,“ prohodila všudypřítomná Lucka a nalila si další kalíšek.

Seděla bokem ke dveřím, nevšimla si, že misionáři přicházejí. Zastavili se v chůzi a Lucka se k nim otočila. Zářila vlídným úsměvem.

„Pojďte dál, žranice může začít. Jen pojd'te ... já zůstanu tady, mně stačí chlast.“

Zuzanka si uvědomila, že babice je opilá.

Želarský kněz pobledl. Nejistým gestem pokynul vznešeným hostům, aby zaujali místa u stolu.

„Kdo je to?“ zeptal se jeden z nich přiškrceně.

Než se farář zmohl na slovo, představila se Lucka sama.

„Tvá sestra v Kristu, bratře.“

Zuzance se zkrátil dech. Zoufale pohlédla na faráře. Zůstala stát s pootevřenými ústy jako ryba vyvržená z rodného živlu. Věděla, že by měla rychle odejít a seznámit s katastrofou Marka, ale nemohla se hnout.

Stala se tak svědkyní nejstrašnějšího rouhání. Zapamatovala si jen kostru Lucčina monologu nad skloněnými hlavami hodnostářů nejmocnější církve světa.

Jednou se za to bude zodpovídat jako za vlastní hřích.

Neboť v sobě nenašla dost síly, aby před Lucčinými slovy uzavřela své uši a své srdce.

„Písmo svaté praví...“ pozvedl jeden z misionářů hlas.

„Vím, co praví,“ utála mu Lucka první větu. „Kázání si odpusť, to sis odemlel v kostele.“

„Slyšela jste, o čem jsem tam kázal?“ Hlas mu vibroval.

„Ne. Ale znám to nazpaměť. Mluvils o ohni pekelném, který čeká lidstvo za to, že nezachovává desatero a topí se v hříších, zvlášť v sedmi hlavních: v obžerství, lakotě, lenosti, smilstvu, pýše, závisti a hněvu. Mluvils o tom, jak se církev svatá pokouší prostřednictvím svých duchovních člověka z té žumpy vytáhnout.“

Lucka se zajíkla a rozchechtala. Nebyl to smích, byl to skřek zlověstného ptáka. Byla to jedovatá pára z vroucího kotle.

Zuzanka čekala, kdy se pod ní rozskočí země.

Z knězů padala obřadní roucha a stáli tu nazí jako v den zrození.

V jejich nahotě nebylo hříchu – byla neviditelná.

„Bůh Otec slyší váš smích.“

„Jistě,“ usmála se Lucka na toho, jenž promluvil. „Ale na rozdíl od tebe ví, čemu se směju.“ Po řadě se její oči zastavovaly na jednotlivých osobách, na něž zas naskočily ornáty. „Říkáš Bůh Otec?“

„Bůh Otec,“ tvář kněze zvolna sinala, „jenž stvořil člověka k obrazu svému.“

Lucka kývla.

„Ke svému duchovnímu obrazu, bratře. Dal mu možnost přiblížit se vlastní podstatě a splynout s ní. To je vše. Srazil tak z trůnu Boha Modlu.“ Znovu se po všech rozhlédla, navlékala si jejich ztuhlé tváře na šňůrku dlouhého pohledu jako korálky. „I když Boha Modlu nevymýtil.“

„Jsi křesťanka, sestro?“ zachvěl se jiný hlas.

„Byla jsem vychována jako evangelička.“

Mnichům se zazdalo, že pochopili zdroj jejího kacírství. Přineslo jim to viditelnou úlevu.

Užž vyplouval na některých obličejích shovívavý, laskavě káravý, povznesený a soucitný výraz.

Lucka mu upřela jeho možnosti.

„Bůh Otec?“ zopakovala. Poté přednesla jádro Písma ve vlastním pojetí. „Starozákonní Bůh má skutečně vlastnosti přísného, trestajícího otce, Bůh novozákonní je Matka.“

Kdyby vybuchl pokojný kopec za oknem želarské fary jako náhle probuzená sopka, vyvolal by menší zděšení.

„Nezměřitelná láska k tomu, co se z nás zrodilo, ochota odpouštět, obět a slitování, to je podstata Matky.“ Slova jistě nezněla tak velebně, jak si je Zuzanka později vybavovala. „Bůh Matka je domov, který opouštíme, abychom dobyli svět, a po celý život ho znovu hledáme, voláme po něm – zranění, pokoření, obtížení vinami. Boha Matku zrazujeme ve chvílích Pýchy a vzýváme ve chvílích Pohrom, protože jen Bůh Matka na sebe bere naše utrpení.

Tak je to, bratři. Bůh Modla, Bůh Otec, Bůh Matka v nás bojují do konce našich dní, každý o své panství.

Provázejí nás na Cestě, na tom jediném, co nám bylo dáno.“

Tak nějak se rouhala Lucka ve své opilosti, než opustila ztichlou jídelnu. Vyšla, doprovázena želarským knězem. Šel o krok za ní jako její stín.

Co si myslel, to se Zuzanka nikdy nedoví.

Bylo to však něco docela jiného, než soudili jeho hosté, kteří dlouho mlčeli ve svém pobouření, pohrdání a v nenávisti – ve své bázni.

Po této scéně se vztah mezi Luckou a knězem nijak nezměnil. Jako by se to neudálo.

Kdysi, když Marek líčil velebného pána, říkala si Zuzanka, že takový člověk neexistuje. Přesvědčila se sice, že existuje, ale nemohla se s tím vyrovnat.

Byl naprosto bezbranný, zdánlivě vydán na pospas světu, jenž nezná slitování. A přitom bezbrannost, která by každého jiného uvrhla do záhuby, mu v tomto drsném kraji přinášela vítězství.

V poslední době hopsalo po jeho zahradě mrňavé děvčátko, Zuzanka nechtěla věřit, že už chodí do školy. Provázel ji její starší bratr, kterého znala, protože to byl ten, kdo ji našel u studánky. Byl plachý a stranil se jí. Jmenoval se Vratislav Lipka.

Holčička byla jeho opakem.

„Jak se jmenuješ?“

„Hlenka Bojarová.“

Divila se, proč ne Lipková, a dostalo se jí poučení, že její skutečné jméno je Haláková. Rozmotat si to měla Zuzanka sama.

„Co tady děláš?“

„Učím se latinsky.“

Nebyla to hloupá lež, byla to naprostá pravda.

Procházela se s velebným pánem po zahradě a mlela latinské názvy všeho, co míjeli. Překládala krátké věty, časovala, skloňovala. Její velký bratr seděl na zemi a cosi vyřezával. Zbytečná učenost pro něho byla asi stejně přitažlivá jako pro Zuzanku.

Byl tak plachý, že rudl i při pozdravu. Zuzanku tím uváděl bůhvíproč do rozpaků.

Usmívala se na něho, vlídně ho oslovovala – a on odvracel hlavu. Nesměla vidět, že má v očích slzy.

Děcko si jí všimlo, jen když je zavolala k jídlu. Po poutích převzala na faře vaření, na Lujžčinu práci se už nemohla dívat. Nezvaní strážníci jí šli na nervy, nedala to však znát. Stálo ji to veliké přemáhání, nebyla zvyklá zapírat se.

„Nechod' sem pořád,“ napomenula tiše Helenku, když jí podávala namazaný krajíc. „Velebný pán je unaven.“

„Velebný pane, bolí vás nohy?“

„Nebolí.“

„Já se nejlíp učím, když chodím.“

„Já vím.“

Krajíc jí bohužel ústa nezacpal.

Co takhle stříhnout jí jednu za uši!

Velebnému pánovi by to nikdy nevysvětlila.

Něco však z Helenčiny přítomnosti přece jen vytěžila. Pobožný Ludva zmizel, sotva zvědavé děcko zvěřil.

„Proč se učí latinsky?“ zajímala se Zuzanka se špatně skrývanou nelibostí.

„Zajímá ji.“

„Nač jí to bude?“

„Půjde na studia.“

„Na studia?!“

„Je velice nadaná. A Haláková má jenom ji.“

„A Vratislava.“

„Ovšem. A Vratislava.“

„Co ten?“

„Chce se vyučit kovářem.“

„Chlapec na kováře, děvče na studia?!“

„Ano. Tak se ty děti rozhodly. Mají na to právo.“

Měla chuť zeptat se ho, jestli byl vůbec někdy dítětem.

„Kde se bude Vratislav učit? V Želarech?“

„Ano. V želarské kovárně.“

Ani farář nebyl ušetřen Zuzančiných výslechů.

„U Jozy?“

„Ano. Znáte Jozu?“

„Znám.“

„Pak víte, že si nemohl vybrat líp.“

Možná že ne. Možná že by pro toho plachého kluka bylo studium utrpení. Přesto se nemohla smířit s nespravedlivým losem, který určil ukřižované Helence nezasloužené místo. Podle jejího mínění obracelo děcko faru naruby. Černé oči jí neustále přetékalý zvědavostí, dorážela i na Zuzanku.

Nakláněla se nad kypícími hrnci, div do nich nestrčila nos.

„Teto, proč se dělá víc bublinek na kraji než uprostřed?“

Zuzanka odrazila počínající útok: „Nevím.“ Popravdě řečeno, nikdy si té zvláštnosti nevšimla.

Děcko, vyplašené zjištěním, že kuchařka neví tak podstatnou věc, běželo za velebným pánem. Pravděpodobně jí to vysvětlil.

Někdy si přišla pro děti matka, udřená stařena. V očích jí probleskovala radost, strastiplným životem dosud neudušená. Přicházela, když odváděla někomu poblíž šití, a přinášela nějakou sladkost, již dělila na dva rovné díly.

„Vrát'ovi víc,“ kárala ji Helenka, vědoma si nerovných potřeb.

„Helence víc,“ odporoval Lipka škádlivě, ale k Zuzančině podivení tím malou naštvál. Mračila se na něho chvíli jako hrom.

Hrom se nemračí, hrom praská, upozornila by pohotově mrňavá Bojarka, neboť jí neuniklo zhola nic.

O nedělích začal Vratislav skutečně pomáhat Jozovi a dostával za to od zákazníků spropitné. Kupoval za ně párek a sodovku, po čemž se mohla malá utlouct.

Řeznictví i kovárna byly v provozu i v neděli. Souviselo to s hospodou, do níž se sjížděly povozy i o svátečních dnech.

Dvakrát v týdnu tam čepoval Látalův upocený, umaštěný bratr, z něhož se Zuzance dělalo špatně. Nakupovala tam ostatně zřídka. Chodila raději do městečka.

V hospodě vysedával kovář, Jozův lenošný pán. Seděl v koutě za kamny, aby ho kovářka neviděla. Namluvil jí, že shání obchody. V truchlivém monologu tam naříkal na spoustu starostí a práce, ačkoli nehnul

prstem. Proklínal nekalou konkurenci, která existovala jen v jeho fantazii. Další kovárna byla až ve Vydří a neměla šanci v porovnání s Jozovou výkonností.

Přes vrozenou lenost ovládal kovář obchodování na jedničku. Lichocením a malými úplatky si před lety naklonil panského správce a stal se jediným dodavatelem podkov, hospodářského náradí, radlic a pluhů na rozlehlých statcích. Čtvrtletně vykazoval účty za objednanou práci, k níž si nenucené připisoval nenápadné položky.

Nikdo ho nekontroloval.

Kovárně se Zuzanka vyhýbala. Pokusila se navázat společenský styk s rodinou Pačajových, která byla na její úrovni, ale bylo to plácnutí do prázdna.

Za zády říkaly Želary sestrám Pačajovým jezinky, do očí paní ředitelová a paní kontrolorová. Co jejich mrtví muži kdy řídili nebo kontrolovali, nebylo známo. Známo byl jen jejich pěkný cihlový domek, na zdejší poměry rezidence, jejich penze a jejich povýšenost.

Vypadaly navlas stejně. Nosily chudičké šedivé drdoly, oblékaly se panský. Oči jim rejdlily po cizích záležitostech, kdykoliv promluvíly, chvěly se jim nosy vzrušením. Mluvily šeptem, jako by svěřovaly důležitá tajemství.

Když je Zuzanka líp poznala, staly se pro ni příkladem, jak hluboko může člověk klesnout.

Začaly se o ni zajímat, když dědila. Pozvaly ji do svého domu, kde jí v zatuhlém přepychu málokdy větraných místností nabídly slabý čaj, lepkavé koláčky, své stařecké neduhy a proslulost jejich úspěšných synů a vnuků, jakož i dalšího rozsáhlého příbuzenstva, k němuž se musela Zuzanka protřpět prohlídkou rodinných alb.

Ani akademické tituly však nepovznesly Zuzančinu náladu, začínalo jí být mdlo, a tak se s očekávanými cavyky odporoučela.

Ačkoli bývala bohaté děvče, ačkoli i ona byla od malička přesvědčena o spravedlivém uspořádání kast, ačkoli v ní pevně vězela rodová pýcha, s tímto druhem velikášství se neztotožnila, dokonce už ani v dětství.

Bohatství bylo na Popelově statku nudnou samozřejmostí, nevzrušovalo ji.

Zato ji odmala vábila bída. Viděla v ní druh jakési romantické svobody.

Přes zákaz rodičů se přátelila s Valčou z hasičky, jejíž otec padl za války a jež společně se staršími sestrami a neduživou matkou visela na krku obci. Dostaly zdarma místnost vedle hasičského skladiště, a dokud nejstarší

Fanda nevydělávala, měly od obce i jakousi podporu, částečně v naturáliích.

Jejich jediná místnost byla obrovská. Vešly se tam tři postele, skříň, lavice, židle a stůl – a ještě si mohly uprostřed hrát. Valčina matka jim připravovala báječnou limonádu z vody, cukru, octa a zažívací sody. Zuzanka se tím prozíravě doma nepochlubila. Tajně nosila do hasičky máslo, vejce, zabíjačku, mouku – všechno, co jí doma přišlo pod ruku. Odnášela si odtud vši.

Procházela pak nepříjemnou procedurou, babička jí česala vlasy hustým hřebenem-všivákem, což ji kudlilo, a navíc jí balila hlavu do petrolejového zábalu, který smrděl a svědil.

Od návštěvy hasičky ji to však neodradilo. Život staré Lyskové a jejích dcer pro ni měl neodolatelné kouzlo. Už to, jak chodily místo na záchod na kbelík, který vylévaly do potoka. Obdivovala prostřední Sefku, když trhala na kousky své poslední výroční vysvědčení a vykřikovala na celou ves: „Ted' se na školu vyprdnu!“

Zuzanka se ohlížela, kdo všechno to slyší, ale lidé se ani nezastavili, přestože Sefka vířkala a točila se v ďábelském tanci. Nebyla to dívčina ledajaká. Každý týden se koupala v neckách před hasičkou, bez ohledu na kolemjdoucí.

Své jediné týdenní mytí předváděla jako obřad. Zuzanka byla jedním z vděčných diváků. Obdivovala její krásné tělo a z celého srdce si přála vypadat jednou taky tak. Nemohla odtrhnout oči od Sefčiných oblin, na jejichž špinavé pokožce vyrývaly mydlinky bělostnou stopu. Vyrůstala v puritánském prostředí, kde nahota byla satanskou záležitostí, mrazilo ji z vlastní opovážlivosti a hříšného uchvácení.

Stejně na ni působila i Fanda, nejstarší Lysková. Vodila si domů galány a Valča o nich šeptala kamarádce do ucha, že se v noci perou.

Fanda pracovala v Šádově Huti ve fabrice. Podle tehdejšího Zuzančina názoru to byla kráska. Nosila vysoké podpatky (výprodej od Bati za devatenáct korun), vyholené obočí měla protaženo černou čárkou (ohořelou sirkou), tváře s popraškem pudru začervenené obalem z cikorky. Ačkoli trochu patlala, stále si propěpěvovala příjemným hlasem, jehož se děcka nemohla nabažít, stejně jako obsahu písni.

„Zpívej, Fando!“ prosily neustále.

Nedala se pobízet.

Doma si Zuzanka tajně notovala *Boženko, Boženko, V háječku potůček, Já ručku líbám vám, madam* – a jiné skvosty.

Mnohému nerozuměla, mnohá slova komolila.

Neudržela se a aspoň babičce se přišla pochlubit svými znalostmi. Byl z toho poprask. Vykoledovala si její zpřísněný dohled.

Odešla vzdorovat na mlat, a tam si prozpěvovala:

Fabrička je hezké děvče – stačí to, nestačí,
jenomže vojáka nechce – stačí to, nestačí,
má raděj cibila,
aby se s ním najedla a napila.

Ke druhé sloce se nedostala. Dostavil se otec, a pokud si pamatuje, poprvé ji seřezal.

Ještě víc než sestry Lyskovy přitahovali Zuzanku cikáni. Každý rok tábořili několik dní za vsí.

Plížila se tam rafinovaně hned při odchodu ze školy to se dalo odbýt nějakou výmluvou.

Oklikou se s klubkem dalších mrňavých zvědavců přikradla k potoku, u něhož hořela vatra, většinou se krčili v blízkém křoví. Občas je vyčenichala cikánská děcka a pak se tu a tam ztratila zástěrka nebo jiný kus oděvu.

Tohle cikáňatům nezazlívala. Sama by dokázala krást, byl to dokonce jeden z jejích nesplnitelných snů.

Pokusila se ochutnat slasti loupeže aspoň tak, že sebrala babiččin sváteční šátek.

Přistihli ji, jak si s ním hraje, a smáli se tomu. Zkazili jí tím požitek.

Často viděla, jak se cikáni dohadují s četníky, uchvacovali ji, jak se dušují a křičí jeden přes druhého, jindy se nachomýtla u rvačky. Viděla, jak starý cikán honil cikánku kolem ohně a ostatní ho povzbuzovali.

Staré cikánky měly v mastných nemytých vlasech zapletené penízky. Přes špínu, hmyz a zápach to bylo krásné.

Prosila matku, aby jí aspoň v neděli zapletla do vlasů zlatý dukát, který dostala ke křtu. Matka jí samozřejmě nevyhověla.

Valča a stará Lysková zemřely na tuberu. Sefka se ztratila ze vsi, jen Fandu potkalo štěstí. Špatně sestavený lis jí rozdrtil prsty. Do smrti bude dostávat rentu.

Kdyby Zuzanku někdy napadlo zavítat do rodné vsi, navštívila by ji. Spojuje je něco, co není k zahazení. Nezapomenutelný div, jenž stvořil z patlavé žebračky krásku a odhalil v jejích odrhovačkách líbeznost.

Zuzanka jde po říčním břehu k nové pevné lávce. Uprostřed lávky se zastaví a dívá se do proudu. Voda voní.

Nebe je šmolkově modré, ve větru, který jí jemně tápe v obličejí, cítí vlhkost. Marek by dovedl říct, jestli počasí vydrží.

Docela se tu nezabydlila, ale několika kořínky již vězí ve zdejší půdě, srůstá s krajinou tak odlišnou od krajiny svého dětství, vždyť tu není kousek rovné půdy, oči se sotva rozběhnou a už jim stojí v cestě skála nebo strom.

Je tu však její vlastní svět, její a Markův, svět stočený do spirály, v níž odtikává nenávratný, ale skutečně krásný čas.

Dnes řekne svému muži – tu lhůtu si dala –, že za necelého půl roku bude chovat na kolenou malého Marka nebo Markétku. Těší se na první vteřiny Markova údivu, jenž se bojí uvěřit, pak přijde uvolnění a rozechvělá radost, která mu nejdříve zaškube ústy, schová se v očích a odtud bude zářit po celé další dny.

Všimla si, že jí jde vstříc uslintaný Arnoštek, přemohla odpor a usmála se na něho. Povzbuzen, postavil se vedle ní. Místo do vody civí na ni.

„Je hezky, Arnoštku, vidíte?“

„Hezky,“ zablekotal.

„Jak se máte?“

„Já?“ Zničehonic se rozchechtal, a ten smích jí projel jako nůž. Poprvé se Arnoštka polekala, jak tam stál rozkročen a hltal ji očima.

„Už musím jít.“

Obešla ho obloukem, aby o něho nezavadila, s obtížemi přemohla nutkání zrychlit krok.

„Na shledanou, Arnoštku.“

Arnoštek neodpověděl, jen otevřel ústa. Než se stačil obrátit, byla na druhém břehu.

Co se se mnou děje, proboha? Její dobrá nálada byla ta tam.

Půjdu naproti Markovi.

Snažila se upnout myšlenkami ke svému muži, přivolávala jeho obraz, ale přícházel k ní jaksi roztřesen, nemohla ho zachytit a cítila, že je jí do pláče.

Rozběhla se k lomu.

Z dálky uviděla hlouček mužů a nohy jí ztěžkly.

Přibližovala se a hlouček se vějířovitě rozestupoval. Zнала pravdu dříve, než uviděla na zemi rozdrčené tělo.

Jeden rok, to bylo vše, co jim bylo dáno.

Za mnohem méně než tento rok by byla ochotna dát znovu celý život. Poklekla k Markovi a k všeobecnému zděšení pronesla polohlasně:

„Děkuji ti, Bože.“

Nedívala se na Marka. Hleděla do údolí, jež se plnilo večerní mlhou.

Rosnička

1

Šelda zacházel hlouběji a hlouběji do lesa, ale držel se řeky, jako se držíme ruky, která nás vede. Se sebeironií, jež ho málokdy opouštěla, si pomyslel: můj úspěch – a trest.

Viděl barvy, které na něho příjemně působily. Zelená, fialová, modrá, šedá, bílá. Nic než krajina, trochu změkčilá v mlžném oparu, jež byl tak průhledný že nezastíral její svěžest.

Když dorazil ke skalám, napadlo ho vzhlednout a uviděl lidské nohy. Visely nad propastí, nehybné a bílé, nohy bez těla. Bosé. Usoudil, že patří dítěti.

Obešel skálu po srázu.

Dívka seděla na zemi a nohy jí visely přes okraj kamene. Hlavu měla svěšenou, jako by usínala.

Na krátké zdřímnutí si nemohla zvolit praradnější místo.

Sotva vycítila jeho přítomnost, prudce se vztyčila. Hleděla na něho se stejným úžasem jako on na ni.

„Co tady děláš?“

„Dobrý den,“ odpověděla. Snad si ani neuvědomovala, že mechanicky zdraví, protože se jí zvětšily oči a ve tváři se jí objevila nenávist, kterou nechápal.

Pokládá mě za vetřelce. Provinil jsem se tím, že jsem ji vyrušil. Z čeho?

Musel přivírat víčka, aby ho slunce neoslepovalo. Stál v nepříznivém úhlu. Viděl, jak se jí ústa posměšně stáhla. Z nějakého důvodu ho k smrti nenávidí. Dost zvláštní na to, že se potkali poprvé v životě.

Pohnula se a svezla se níž nad propast.

Provokuje.

Byl jediným člověkem široko daleko a měl právo karatele. Čekala, že řekne něco jako: nemel sebou, sletíš!

Neefkl nic.

Stoupl si těsně k děvčeti na okraj srázu. Větrný hádek se mu otočil kolem kotníků, nepatrná, vražedná smyčka.

Couvl.

Vítr mu rval vlasy a ohlušoval ho.

Usedl k děvčeti. Pozorovali se bez ostychu – ocitli se v neskutečnu.

Tmavé kaštanové vlasy, živé oči, jemný obličej, v němž byla naivnost i jízlivost, klid, moudrost a odhodlání.

Její pohled byl dětský, a přece vyzývavý.

Byli si tak cizí, že nebylo třeba přetvářky. Nabral si do hrsti její vlasy, očekával, že ucukne, ale místo toho k němu přiblížila obličej s klidným očekáváním. Ještě dřív, než si uvědomil, co to znamená, ucítil na krku její ruce. Zavěsila se na něho, měl strašně blízko její oči, teď už v nich nebyl klid, ale nejčistší hrůza.

„Co se ti stalo?“

„Nic. Jenom mě zítra provdají.“

Smysl těch slov se do něho bůhvíproč zahryzl. Zkusil ho setřást, co je mu po tom! Pokus se nezdařil.

Pohnula rty k jeho obličejí a dotkla se ho v koutku úst. Odtáhl se na délku paže. Ještě nikdy neviděl výmluvnější tvář. Zavřela oči a zmalátněla. Držel ji v náručí jako velkou pannu.

„Víš, co chceš udělat?“

„Vím.“

„Proč?“

„Protože jste cizí. Protože se už nikdy nesetkáme.“

Jak se mylíš, chudinko, jak se mylíš! Ale vstát a odejít bylo pozdě. Znovu mu tiskla šíji a její pohled byl vítězný a tvrdý.

2

Zpočátku nikoho ani nenapadlo dávat Šeldův pobyt v Látalově hospodě do souvislosti s Pavlínou Cigošovou, která tam drhla poplivané podlahy. Ne, že by místní drbny neměly potřebný čich, ale soustředily se na jinou stránku inženýrova soukromí, na okatou disharmonii v jeho manželství. Tomu taky přičítaly jeho pijatiku, choval se tak, jak by se choval každý chlap, který má překrásnou, ale nespokojenou a rozmarnou ženu.

V Želarech nebylo mužského, který by po ní netoužil. Byla křehká, voňavá, nesla se jako víla a dovedla se usmívat tak, jako by muž, který ji zdraví, byl přesně ten typ, na který celý život čeká. Nebylo divu, že chlapům pracovaly ohryzky a trhal se hlas. Vzrušení, které budila, se dalo nahmatat, stoupalo do hlav až k opilosti a bylo jen otázkou času, kdy skončí inženýr v rokli s křivákem mezi žebry.

Od všeobecně očekávaného osudu ho uchránil továrník Kazda, když si odvezl spanilou Aduši v nablýskaném autě neznámo kam.

Jako by to tušil, seděl inženýr toho dne v hospodě a domů se vracel až ráno. Přivítaly ho vyrabované skříně a kolébka plná dětského pláče.

Roční Lízinku tu matka zapomněla.

Tehdy nabídl Šelda Pavlíně, aby k němu šla za hospodyni. Byl to políček barvící do krvava počestné líce želarských mladíc. Pavlína Jirešová, přízviskem Cigošová, provdaná Lipková, byla totiž běhna, na níž veřejné mínění, v tomto kraji dost shovívavé, nenašlo čistý flíček.

Nejenže měla s někým poměr už před svatbou, o to urážlivější, že o něm neměl nikdo potuchy, navíc do roka pošlapala manželskou svátost a utekla s prvním, kdo se jí namanul, a to s manželovým kamarádem, přesněji kumpánem, Štěpánem Grycem. Ten nyní trčí v doživotním žaláři za vraždu. Pobil se s tulákem Floryškem a měl to štěstí či neštěstí – jak se to vezme – že si na rozdíl od svého soka zachoval život. Pavlína, usvědčená z blíže neurčené krádeže, si pobyla ve vězení několik týdnů a pak byla poslána postrkem do rodné vsi. O jejím životě mezi tuláky se tu věděla každá maličkost. Roznesla ji Floryškova milá, stará a špinavá nuzačka Sefka.

Jireš, zvaný Cigoš, se dcery veřejně zřekl a své gesto zpečetil hospodským randálem se stejně smýšlejícími a stejně opilými kamarády.

Hostinský, její strýc, se nad ní smiloval a dovolil jí, aby mu za stravu a plesnivý slamník na půdě od rána do večera dřela.

Pavlíniny hříchy totiž nebyly tak jednoznačné. Vědělo se, že ji na Michalovi vyhrál Štěpán v kartách. Mnozí to pokládali za dost podstatný fakt.

Pavlínu si tedy odvedl důlní inženýr Šelda do své vily, do zbrusu nové přepychové vily z manželčina věna, kde i zahradu zakládal architekt.

Jeho čin, i když byl chápán jako zoufalý, ho vyřadil z okruhu lidí, kteří si sem tam dávají na sobě záležet.

Zcela zřetelně mu to bylo jedno.

Jediný, kdo na aféře vydělal, byla několikaměsíční Lízinka. Drala se Pavlíně do náručí, aniž jí vadilo, že je poběhlice. Pavlína ji milovala otrockou láskou. (Jiné ani, jak soudil její pán, nebyla schopna.) Dovolovala jí, aby ji píchala do očí, aby jí škubala vlasy, probděla s ní noci, když ji sužovaly větry, takže usedavě plakala, což její chůvě rvalo srdce. Tajně pak zašla za Luckou a přinesla si koření, které okamžitě pomáhalo.

„Vidím, že tě slečna otročí,“ připomínal jí inženýr.

„Pláče,“ hájila se chabě.

„Nech ji, ať se vyřve. A nedívej se na mě jako na vlkodlaka.“

Házel hrách na stěnu, jak věděl, a tak jí aspoň rozvázal tkanici na zástěře, nemohla se upravit, když držela malou, rozpačitě zamžikala a zrudla.

Napadlo ho, že by se s ní měl oženit. Jeho první manželství bylo právě rozvázáno. Pro něho by se tím sice nic nezměnilo, pro Pavlínu by se však změnilo všechno.

Sotva se o sňatku zmínil, propadla panice. Odmítla na pokraji zhroucení, s prostoduchou představou, že ho pokořuje. Neviděl rád, když trpěla, zřídka však tomu dovedl zabránit.

„Víte, kdo jsem,“ řekla.

„Vím.“

Každý tím mínil něco jiného, ale uvědomoval si to jen Šelda. Měl vzácnou vlastnost, že dovedl lidi přesně zařadit, aniž musel vyslechnout našeptávače. Ještě vzácnější bylo, že dovedl přesně zařadit i sebe.

Vzdal se naděje, že ho Pavlína pochopí. Nezbyvalo mu, než ji zapudit nebo jí odpustit. Zvolil to druhé.

Časem jí povolil i slzy, ačkoli se mu hnusily nade vše ostatní. Jediné by byl nesnesl, a to zbytečné řeči. Ale Pavlína mluvila málo, většinou jen tehdy, když si to přál.

Po nezdařených námluvách poznal, že veřejné opovržení je pro Pavlínu podmínkou existence. Kdyby ji chtěl zabít, stačilo opakovat, že není coura. Měl dost rozumu, aby se nepouštěl do potyček s běsy. V hloubi duše věřil, že Pavlína sama prohlédne – jeden z mála omylů, kterých se dopustil.

Ve vztahu k milence byl poctivý. Choval se k ní s ohledy, které si zasloužila a jež by pro ni byly zdrojem utrpení, kdyby byla s to jim porozumět.

„Jste neuvěřitelně dobrý,“ říkala. Pokládala ho za světce.

Obyčejně to nechával bez komentáře. Jen jednou se odvážil odporovat.

„Nejsem dobrý. Miluji tě.“

Řekl to bez vzrušení, jako by byl vyslovil každé jiné konstatování.

Zkameněla.

„To ne!“ vykřikla ochraptěle. Nad očima měla kapičky potu. Odešla pod jakousi záminkou, aby nezpozoroval, že se třese.

Nepotrpěl si na emoce, ale tentokrát mu padla hlava do dlaní.

Před očima se mu mihla Aduše s pyšným úsměvem na krásné tváři. To ho vzpamatovalo. Představil si, co by nastalo, kdyby se Pavlína rázem proměnila v produkt kadeřníků, módních salonů a parfumerií. A kdyby se všechno, čeho si cení, začalo rozplývat v bezbřehém žvástu.

Aduše patřila k lidem, kteří po celý život vášnivě vyznávají jedinou pravdu: tu svou. Proto zůstávají po celý život nepochopeni. Berou to jako svou přednost.

Berou to jako vinu těch druhých.

Aduše nevěřila, že Šelda může odmítnout, jak říkala, takový cit. Že současně s tím citem pohrdá i penězi, společenským postavením, prostě vším, co lze nazvat hodnotami, to bylo charakteristické pro mentalitu šilence.

Šelda nebyl šilenec.

„Co ještě chceš?“

„Nic.“

Pokládala to za vzdor. Za obludnou pýchu. Nevzdoroval a netrpěl zraněnou ješitností. Nehrál před ní žádnou komedii.

Právě proto mu nemohla uvěřit.

„Nemiluješ mě!“ vykřikla obvinění, které pokládala za nesmyslné. Očekávala pokání.

„Proč nic neříkáš?“ Vynutila z hrdla falešný vzlyk.

Mlčel. Má drahá, neříkáme ženám, že je nemilujeme. Stačí, když neříkáme, že je milujeme, aby věděly, na čem jsou. Milovat tě, to znamená stát se tvým vazalem, a k tomu nejsem stvořen. Ženeš mě do kruhu, v němž bych byl ztracen. Naštěstí vidím hranici.

Když ho opustila, oddychl si. Hádky ho vysilovaly.

Začal zase hrát na klavír.

Kdysi hrával dobře.

Hudba byla zřejmě zdrojem útěchy i radosti pro Pavlínu. Zpívala tichým, trochu zastřeným hlasem, ale čistě.

Našlapoval po špičkách, kradl se tajně ke kuchyňským dveřím a zlehka je otvíral. Přesto předpokládal, že se poleká, a ona se skutečně polekala.

„Co si to zpíváš?“

„Trávnice. Děvčata je halekají z jedné strany hor na druhou.“

„Pokračuj.“

„Ne, už ne.“ Děsila se, že ji bude nutit, nenutil ji tedy.

Mnohé z jejích písní ho uchvacovaly a pokoušel se zahrát je na klavír. Z horských melodií rozlišoval dvojí: táhlé a smutné – a svištěcí divokým rytmem.

Pavlína zpívala jen ty melancholické.

Ráda sedávala v pokoji, když hrál. Sám se před ní neostýchal. Někdy, když ho klavír odmítl poslouchat, zazubil se na ni, ale setkal se jen s obdivem. Napadlo ho, jestli by naslouchala se stejným zaujetím, kdyby jen rytmicky tloukl polenem do špalku. Vycházelo mu, že ano.

„Farář je geniální muzikant,“ vzdychl.

Pavlína míní, že inženýr hraje stejně dobře a že patrný rozdíl spočívá v různosti nástrojů.

V neděli chodila do kostela, tam i zpět se sklopenou hlavou, ale přinášelo jí to úlevu. Zajímalo ho, jaký je její Bůh.

„Rád bych věděl, jak s tebou mluví farář.“

„Nikdy se mnou nemluví,“ pronesla s upřímným údivem. V očích jí zatepalo.

„Myslím u zpovědi.“

Do obličeje jí vstoupila krev.

„Říká, že Bůh je milosrdný ... a že mi dá sílu ...“

„K čemu?“

„Setrvávám v hříchu.“

Olízla si rty.

„To ti říká,“ naléhal. „Že setrváváš v hříchu?“

„Ne, on ne. Z toho se zpovídám.“

„Pokaždé stejně?“

„Ano.“

„A on? Pokaždé stejně?“

„Ano.“

Farář je moudrý, vzácně moudrý muž.

„Já jsem neznaboh, Pavlino. Nikdy jsem se nekál. Docela jistě budu zatracen.“

Zavrtěla hlavou.

„Bůh je milosrdný.“ Tváře jí vzplály.

Hovoří tedy s farářem i o mně. Modlí se i za mě.

Nebylo mu to nepříjemné.

Miloval ji, tím si byl jist. Záleželo mu na ní jako na žádném jiném člověku na světě. Myslíval na ni mezi řinčením vozíků na šachtě, myslíval na ni ve své kanceláři, slyšel její hlas, viděl její obličej.

Jeho láska přežila i nejtěžší zkoušku – jednu hysterickou scénu.

Přiběhli pro něho v noci, že se na Anně Marii stalo neštěstí. Rychle se oblékl, a jak scházel ze schodů, vyběhla proti němu Pavlína. Zatarasila mu cestu. Tykala mu. Nepoznával ji.

„Nesmíš na Annu Marii! Zabije tě! Je to prokletý důl!“

„Vzpamatuj se, děvče, nic mě nezabije! Nevím vůbec, co se tam stalo!“

„Je to prokletý důl!“

Vyvinula strašnou sílu, aby ho zadržela.

„Měj rozum! Musím jít.“

„Vezmi mě s sebou.“

Takovou ji neznal.

„Pojď.“ Ustoupil. Bylo naspěch, neměl jinou volbu.

U každého jiného člověka by mu byla tato scéna nesnesitelná. Každá jiná žena by se mu po tomto výstupu natrvalo zprotivila.

Nyní cítil zmatek, úzkost a údiv. Stvoření, které mu jektalo v náručí, se mu neprotivilo.

„Pavlíno,“ opakoval bezmocně, „ach, Pavlíno!“

„Anna Marie tě zahubí!“

„Nezahubí, když budeš se mnou.“

Neposmíval se jí a vůbec mu to nebylo k smíchu.

Několik hodin na něho čekala ve tmě. Šlo o malý zával. Když sfáral dolů, vzpomněl si na ni a po celou dobu byl nervózní.

Když se vrátil s mokkými vlasy – šel nejdřív pod sprchu –, byla prokřehlá, ale už klidná.

Beze slova nastartoval svou starou rachotinu. Dotkla se jeho ruky. „Nic to nebylo,“ odpověděl jí. „Už je to v pořádku.“ Protože si v jejím obličejí přečetl další otázku, dodal: „Nikdo nebyl zraněn.“

Oddychla si z hloubi duše.

Pak mu už nikdy netykala. Vyzýval ji k tomu, ale nedala si říct. Rád ji zlobil. Rozvazoval jí zástěru, cuchal vlasy, kousal ji do ucha. Uvolněně se tomu smála. Zdálo se, že ho v té chvíli pokládá za dítě. Když jí však rozvazoval tkaničku u halenky – utahovala ji tak, že se jí zařezávala do krku –, červenala se. Přestal, teprve až spatřil slzy. Pak ji schoval v náručí a dlouho ji mlčky choval. Právě toto bylo pro ni vrcholem štěstí.

Někdy mívala obavy, že ho popudila. Svezla se mu k nohám jako jejich prvního dne.

„Nehněvejte se.“

To už věděl, že pro ni může udělat jediné. Zasmát se a říct: „Ale jdi!“

Káral se za to, ale nedovedl se přemoci, aby tu a tam nenapadl její neuvěřitelný stud. V letních parnech se chodili v noci koupat a on se koupal nahý. Pavlína se halila do směšného ustrojení, které připomínalo dvě zástěry. Díly spojovaly knoflíčky, které rozepínal. Voda v řece byla studená, páčila na kůži a vyháněla je do nočního vzduchu, jenž se zdál vlhý.

Rád vynášel Pavlínu z vody na břeh, což byl silácký kousek, neboť břehy byly strmé a kluzké, někde i podezřelé. Voda z jejích zástěr mu tekla po těle. Osušovala se za křovím a vycházela odtud oblečená, s utaženou tkaničkou.

Chodívali pak cestou necestou, obcházel celé Želary, ozářené ledovým světlem. Před očima měli obrazy jako ze snů. Pavlína se na chvíli

vytrhávala z vlastního života, vystupovala z něho jako z řeky, volná a opořená krásou světa, jak ho pro ni stvořila přítomnost milencova.

Vteřiny praskaly a Jan Šelda, jenž vládl i svým srdcem, si s každou z nich uvědomoval jejich ryzost a jejich nezachytitelnost.

3

Někteří se celkem správně domnívali, že Pavlína je v Šeldově vile jen na zkoušku. Věřili, že inženýr začne své unáhlené volby co nevidět litovat.

Michal Lipka si proto pospíšil, chtěl z inženýrova poblouznění něco vytěžit. Dostavil se téměř střízlivý a oholen, což mu dodávalo zvláštní výraz, protože současně se strniskem odstranil z poloviny obličeje i špínu. Šelda mu dovolil zabrblat několik vět o tom, že je Pavlína jeho manželkou, nato rázně rozhovor ukončil.

„Vypadni, než s tebou vymetu síň!“

Michal si vzal jeho slova k srdci. Usoudil, že může být rád, že si ušetřil kostru.

Starý Jireš si počínal obezřetněji, ale stejně neúspěšně. Naléhal na kněze, aby zakročil, ten ho však odbyl. Pavlína je řádně zaměstnána a dostává za své služby dokonce plat.

„Ale za jaké služby, velebný pane!“ kvílel Jireš.

„Vede domácnost a stará se o malou,“ tvrdil neoblomně kněz. Nepřiznal mu právo soudit, ale neměl ani tolik smyslu pro humor, aby mu připomněl čtrnáctiletou cikánku, po níž má Jireš přízvisko, a zeptal se ho, za co platil jí, jelikož mu v domácnosti nehnula prstem.

Podle veřejného mínění slupla Pavlína inženýrovi nabídku, pronesenou v želarské hospodě, jako ryba tučného červa, avšak nebylo tomu tak. Přivedl ji k němu soucit a nepochopitelná výčitka, že vysedává v putyce, páchne kořalkou a vrávorá. S nelogičností těch, kteří se příliš vžili do svých ponížení, to Pavlína pokládala za své provinění. Neboť jí řekl: Pojd' se mnou – a ona nešla. Inženýr byl sám k sobě upřímný. Sotva ji u Látala uviděl a poznal ji, přiznal si, že ho přitahuje. Nesla svou potupu jako královna korunu.

Oslovil ji.

Poznala ho též a vyděsila se.

Její přítomnost v zasmrádlém lokále ho začala dráždit. Nikdy před tím neslyšel hlasy druhých. Teď je slyší a řežou ho do spánků. Pije, neschopen se opít.

Pavlína utírá stůl, na který převrhl sklenku.

Přemáhá nutkání chytit ji za zápěstí, aby se něco stalo.

Je k ránu, Pavlína ještě čistí podlahu, Látal cení žluté, řídké zuby.

„Zavíráme, pane inženýre.“

Roztřískat mu obličej! Jenže inženýrový pohyby jsou mdlé, sotva se zvedne. Tři kroky od prahu se ve tmě střetne s Pavlínou.

„Ničíš si život,“ šeptá naléhavě.

„Pojď se mnou.“

Ustoupila a zmizela ve tmě.

Jde sám písčitou silnicí, kde ho bičuje vítr.

Za několik dní, opět za tmy, zazvonila u jeho dveří. Nevěděl, co říct, vzal ji tedy za ruku a převedl přes práh. Bez jeho pomoci by ho asi nepřekročila.

Zavedl ji do kuchyně, kde se topilo a kde v dětské postýlce spala Líza. Když se naklonila k děcku, otočil jí paži kolem zad. Je chladný, vypočítavý, ví přesně, co dělá, chová se jako padouch a nebrání se tomu, toto je karta, na kterou vsadil a která vyjde, protože Pavlína Cigošová je mizerný hráč.

Za pár dní tě možná vyženu.

Jizba pro služby byla otevřena, nedala se ostatně zavřít. Napadlo ho, že železná postel je úzká a že povlaky jsou z jiného plátna než jeho nahoře. Nikdy předtím si podobných věcí nevšímal.

Zabořil jí prsty do vlasů a nahmatal nezahojenou ránu. Jeho záměry tím byly zmrazený

„Kdo ti to udělal?“

„Udeřil mě odštěpek, když jsem sekala dříví.“

Určitě.

Hovořila s jakousi námahou, ale znělo to klidně, celkem jako prosté sdělení. Otočil jí obličej k sobě.

A tu ji spatřil takovou, jaká skutečně byla, v jediném okamžiku se mu vyjasnilo, že stačí jeden pohyb nebo jediné slovo, aby ji navždycky ztratil.

„Zítřka tě zavezu k doktorovi.“

Věděl, že ji nikam nepoveze.

„Ne. Už se to hojí.“

„Ukaž. Trochu ti to vyčistím.“

Přinesl z koupelny kysličník a gázu.

„Pálí?“

„Ne.“

„Ještě ti to zasypu, by se to nezanítilo.“

Poprvé v životě pronášel zbytečná slova, jen pro zvuk hlasu anebo pro jejich skrytý smysl.

„Kolik let je tvému otci?“

Vůbec ho to nezajímalo.

„Třiapadesát.“

„A tobě?“

„Devatenáct.“

Není plnoletá.

„Tak. Zítra to převážeme.“

Jeho mozek, který bděl, vysílal zběsilé signály. Žvaníš, žvaníš! Slabomyslně žvaníš!

Pokračoval však v hovoru. Prožíval sladkost vzpoury.

Dokud nezačal chodit do želarské hospody, pokládal žvanivost za nectnost žen. Ačkoli s matkou dovedl kdysi hrát šachy celé hodiny beze slova. Matku jaksi mezi ženy nepočítal.

V putyce poznal, že mužské žvanění si v ničem nezadá s ženským. Malý rozdíl spočívá v tom, že ženské obvykle fňukají a svěřují si tajemství, chlapi se chvástají a napravují svět.

Proto si oblíbil Viléma Svojsíka. Seděl v koutě u kamen, opíjel se a ani nehlesl.

Mluvil a mluvil, Pavlína odpovídala, vycházeli si tak vstříc, každý ze své samoty.

Rozhovor se vedl samozřejmě o ničem.

K ránu zavrňela Liza, bylo nutno začít nový den.

Než odešel nahoru aspoň trochu si zdřímnout, stačila mu Pavlína zašeptat: „Bůh vám žehnej.“

Po několika dnech stoupala po schodech za ním. Přijal to jako dar a neptal se jí na vysvětlení.

Brzy se sblížili tak, že nevydržel nahoře, sedával u ní v kuchyni, když koupala malou, vařila či zašívala, a dovídal se v útržcích její kalvárii.

Byla jediným dítětem starého Jireše, přesněji řečeno jediným, které přežilo kojenecký věk. Jako patnáctileté jí zemřela matka a rok nato se Jireš zbláznil do cikánky. Potkal se s ní u potoka, kde lovila pstruhy. Protože bylo teplo, stála ve vodě nahá.

Jireš navrhl, že jí ukáže loveckou boudu, a setkal se s jejím pochopením.

Boudu pak navštěvovali denně. Jireš tam nosil dárky, zpočátku levné, později dražší. Toho dne, co cikáni vyklízeli své stanoviště za vsí – pobyt jim obce povolovaly jen na krátkou dobu –, překvapila je střapatá babice a prohlásila se za Magdalenčinu matku. Spustila nářek, provázený křečovitými gesty. Jireš začínal chápat, že Magdalenkou je míněna jeho snědá kráska, jež se mu představila jako Gita.

Jako zlatý penízek jsem ji opatrovala, a teď se mi spustí, sotva patnáctiletá!

Prokvetlý frajer mohl pochopit, do čeho se dostal, jeho soudnost však nebyla doma. Zaplatil za Gitu jako za ovci.

Cikáni odtáhli, Gita Magdalenka se nastěhovala do jeho domu. Líbila se jí Jirešova stolařská živnost, prostorný dům i mladý tovaryš Michal Lipka.

Hnětla si starouše, jak se jí líbilo, sotva pletl nohama, ale byl šťasten.

Teprve když zachytil nadávku Cigoš Paroháč, zamyslel se a neschopen řešit zádrhel jinak, oženil Michala se svou dcerou, aniž se jí zeptal na mínění.

Cikánečka to s ním ještě nějaký čas vydržela, dvakrát mu utekla a dvakrát se vrátila, pokaždé přijímána s otevřenou náručí. Nakonec se místo ní objevil ztepilý cikán, samý sval, a s ním dva stejně kníratí a stejně svalnatí kamarádi.

„Musíš sa vyplatit, tatko, spávals ně se ženou.“

„Hybajte,“ rozkázal Jireš, cikáni se však jen přátelsky usmáli a ukázali bezchybný chrup.

„Teraz si pohovorme ako chlap s chlapom.“

Jireš zvážil své šance a od rozhovoru upustil.

Podle mínění vesnice vyvázl levně.

Návštěva se neopakovala.

Z Michala Lipky se vyklubal ukázkový surovec. Se svou ženou zacházel tak, že se to zajídalo i jeho věrnému příteli Štěpánu Grycovi, jemuž poskytl podnájem hlavně proto, aby měl druhu při karbanu.

Přizabitou Pavlínu spasil útek. Štěpán byl odhodlán vést kvůli ní spořádaný život, ale protože to byl nesnášenlivec a rváč, jeho úmysly ztroskotaly. Přidali se k tulácké dvojici, která měla v horách své teritorium, a za pár měsíců se jí k nerozeznání podobali. To vše již věděl Šelda předem z hospodských pramenů.

O Michalovi nevyprávěla Pavlína vůbec, o Štěpánovi málo. Byl prudký, ale hodný, zněl její soud. Nejspíš tím skutečně vystihla jeho podstatu.

Inženýr nebyl zvědav ani na Štěpána, ani na Floryška, ani na Sefku. Vyšel vstříc Pavlínině potřebě vyzpovídat se mu, což vůči němu pokládala za svou povinnost.

Vynořovala se před ním z kalné vody.

Ze všech jmen nejčastěji pronášela Floryšek. Tulák, záhadného věku, záhadné národnosti. Měl spoustu papírů na různá jména. Pod jeho stálým lehkým žertováním zela nebezpečná prohlubeň.

Sefce říkal matko a Pavlína se naivně zeptala, jestli je skutečně jeho matka. Stará courá jí svým obhroublým způsobem naznačila, že bude trvat hodně dlouho, než se naučí násobilku. Jinak jí neprozradila nic.

K Pavlíně se Floryšek choval tak ohleduplně, jak se k ní ještě nikdo nechoval. Svým zvláštním způsobem ji hýčkal. V jeho blízkosti se cítila bezpečná, jako by mu patřila moc nad všemi tohoto světa. Když dlouho do noci nemohla usnout, přisedal si k ní.

„Proč nespíš, jehňátko?“

Oslovoval ji poupě, lístečku, pokaždé jinak.

„Bojím se, strýčku.“

„Není čeho, zlato.“

Pocítila, že skutečně není čeho.

Vyprávěli si o nejobyčejnějších věcech a všechny byly důležité. Floryšek však neztlumil hlas a Pavlína trnula, že vzbudí Štěpána nebo Sefku. Ve dne byl starý tulák temný, ve tváři, ve vlasech i v hlase. Ted' tma setřela tmou a jeho obličej svítil.

Věděla, že je schopen dopustit se čehokoli.

Česky mluvil dokonale, jen tu a tam zapackal o cizí slovo.

Neopíjí se. Co by vyblábolil v opici?

Jaké je jeho skutečné jméno?

Žádnou z otázek nikdy nevyslovila.

Štěpán se ho bojí a nenávidí ho, Floryšek jím pohrdá.

Každá jeho věta je zpola pravdou, zpola lží. Mám k němu přilnout, nebo se ho bát?

Pravda je, že žijí z jeho milosti.

U kolotoče za Šádovou Hutí se setkali s cizím cirkusákem. Floryšek ho poznal a hovořili spolu cizí řečí.

Cirkusák čpěl neřestmi, odporně se smál a ukazoval trosky zubů. Chtěl je oba pozvat do maringotky, Floryšek odmítl a v letu zachytil ruku, která se užž dotýkala Pavlínina boku.

Podívali se jeden druhému do očí, byl to blesk.

Takový pohled by Pavlínu srazil na kolena.

Cirkusák jen vytrhl pravici z Floryškovy dlaně a pokrčil rameny. Chvilku se bavili, a přestože tentokrát mluvili česky, Pavlína jim nerozuměla.

„Pracovali jsme spolu,“ řekl pak Floryšek na vysvětlenou.

„Vůbec se mu nepodobáte, strýčku.“

„Opravdu, Pavlíno?“

Tvářil se pobaveně. To, co v jeho očích spatřila předtím, už nebyla pravda.

„Co jste dělal v cirkuse, strýčku?“

„Dělal jsem šaška, poupě. K ničemu jinému jsem neměl ten vztah.“

Právě šaškem byl Floryšek ze všeho nejmíň.

„Svezu tě na houpačkách, prstýnku, chceš?“

Chtěla i nechtěla.

Houpání bylo, jak se předem obávala, šílené. Pokaždé, když se ocitla hlavou vzhůru, zvedl se jí žaludek.

A najednou v tom bylo opojení.

Zastavil je majitel loděk.

„Blázníte, krucifix?! Vypadnete, a koho zavřou?!“

Floryšek mu řekl několik cizích slov a chlap s porozuměním kývl. Na pevné zemi se Pavlíně sevřelo srdce, byla přesvědčena, že se povrhne. Floryšek ji vzal za ruku. Jako na povel se jí začal žaludek uklidňovat, zato se jí roztřásly nohy.

„Sednem si, oblázku. Tam k tomu stolu.“

Přistřel jí židličku a zavolal na kantýnskou.

„Dvakrát párek s rohlíkem, krásná paní.“ Tlustá číšnice se zapýřila. Okouzlovat – to měl Floryšek v krvi.

„Živil nás,“ zasténala Pavlína, které to ještě dnes působilo bolest. „Dva měsíce nás živil.“

„Čím?“

„To nevím,“ přiznala. „Nosil s sebou takový krámek jako bosňáci, ale všechny věci většinou rozdál dětem.“

Dívala se na Šeldu zmateně, jako by jí teprve teď došla ta nesrovnalost.

Inženýr se zasmál.

„Když byla Anna Marie ve stávce, přihlásil se Štěpán jako stávkokaz.“

Šelda nedal najevo, co si o tom myslí.

„To byl náš konec ... Pobili se kvůli tomu s Floryškem.“

Inženýr se snažil neprozradit úžas.

„Štěpán láteřil – a Floryšek mlčel. Když řekl své, zmlkl a paže mu klesly podél těla.“ Pavlínin hlas je bezbarvý, suchý, slova jí vycházejí z úst jako by plivala písek.

„Když Štěpán vytáhl nůž, teprve se pohnul. Řekl blázne!“

„Nemusíš mi to povídat,“ pronesl Šelda, protože viděl, že má čelo smáčené potem.

„Chci, abyste to věděl.“

„Vyzrazil Štěpánovi nůž tak lehce, že to bylo k neuvěření, sotva se ho dotkl... ale pak mu sevřel zápěstí a srazil ho na zem.“

Pavčina zakňourala prosbu a objala Floryškovy nohy. Na okamžik se nedovedl vymanit a Štěpán toho využil. Zasadil mu několik ran. Floryšek stál vzpřímen, pak se naklonil, jako by chtěl něco zvednout.

Sefce zmrtnvěly oči. Pochopila, co se stalo.

Štěpán se rozkročil, v ruce nůž, v obličeji úlevu.

Po minutě, dvou se roztrásl strachem.

Floryšek si sedl na kámen. Krev mu stékala k nohám.

Složil ruce vedle sebe jako v únavě.

„Zmiz!“ řekl a nedíval se při tom na Štěpána. Díval se k horám.
„Povídám, zmiz!“

Sklonil hlavu a svalil se.

„Nikam nezmizíš,“ rozječela se Sefka. „Kdyby ses zavrtil do země jako krtek, najdu si tě!“

Štěpán nemínil prchnout. Nechal se vést na četnickou stanici jako zbloudilý chlapec.

„Zabila jsem je oba.“

„Za nic nemůžeš!“ řekl Šelda, jak nejpevněji uměl, a vzal její ruce do svých.

Usmála se na něho strašným úsměvem.

4

Pavčina Cigošová zmizela ze Želar stejně náhle a záhadně jako Šeldova žena. Její zmizení bylo spojováno s příchodem cizí abatyše, která se mihla vesnicí, snad jen ve fantazii dvou vyplašených děcek. Nikdo jiný ji neviděl.

Lízinka se na svou chuť nepamatovala. V paměti jí zůstaly jen jedny vzdálené Vánoce, kdy dostala vyšívané šatičky – a pak velice plakala a tatínek plakal s ní. Příliš té vzpomínce nevěřila. Tatínek neplakal nikdy.

Ale vyšívané šatičky tu byly, pečlivě uschované – a téměř nové. Věděla, že je nesmí zašpinit, že jsou něčím vzácné. Občas je rozbalila a podívala se, jak byla kdysi malá.

Věděla taky, že žena, která je vyšívala, se jmenovala Pavčina. Nic jí to jméno neříkalo.

Ani nemohlo. Tehdy na ni volala mama.

Vánoce byly natrvalo spojeny s nesrozumitelným strachem. Pokládala je za nejsmutnější svátky v roce. Přestože mohla zdobit vánoční stromek a stavět betlém, přestože dostala spoustu dárků, zpívaly s Bertou koledy a tatínek hrál na klavír.

Vnímalta otcův zvláštní smutek, který chtěl před ní marně utajit. Nerozuměla mu. Vzdaloval se jí – a celý večer se po jeho boku cítila osamělá.

Když ji uložili, dlouho nemohla usnout. Věděla, že za chvíli odejde Berta na půlnoční a po ní odejde i tatínek. Vždycky to tak bylo.

Samoty se nebála. Zůstaly tu s ní známé věrné věci, pro něž vymyslela spoustu zajímavých her. Dotkne se jich – a už se lísají. Tmavý leštěný nábytek, záclony, obrazy, ale ze všeho nejvíc huňatý koberec.

Vezme zrcadlo a bude se po něm bosky procházet. Nohy šlapou v mechu a v zrcadle je všecko vzhůru nohama. Vznáší se uprostřed světnice...

„Lízo,“ zašeptala Berta otevřenými dveřmi. „Spíš?“

Líza se ani nehnula.

Otvírají se dveře ze síně, olízl ji studený jazyk. Berta nedověřela její pokoj. Spěchá.

Čeká a zatajuje dech. Nemůže setřást napětí, dokud neuslyší v síni otcovy dlouhé kroky. Trvalo věčnost, než se ozvaly.

Po nich usínala.

Dnes nemůže spát.

Kromě chladu se k ní prodírá táhlý tón. Ponocný přiložil ke rtům pastýřskou troubu.

Vstala a přitiskla nos k okennímu sklu. Uviděla otce, jak jde k brance.

Co se to s ní děje?

Neodolatelná melodie ji vábí ven.

Zachvacuje ji úzkost, jež roste a roste, už je veliká jako Líza sama, už ji přerůstá, už naplňuje celý dům.

Síla zákazů praská, pouta se rozskočila. Šeldovo dítě odemyká dveře a nastavuje obličej špinavému větru. Vrátilo se, přehodilo si přes noční kabátek Bertin vlněný šál, byl dlouhý, tak si ho dvakrát otočilo kolem těla. Překročilo práh a vykročilo do sněhu, vede je vzdálené blikání – to se nad spícími závěsemi rozsvítila okna, nejen Líza, celá ves dnes bdí.

Ponocný troubí u obecní studny na návsi, v těžišti trojúhelníka, který tvoří kostel, škola a hospoda. Hluboká studna zpívá s ním. Ve vesnici ho neposlouchají. Dotroubil a zpívá koledy. Zpívá sám pro sebe. Je si vědom toho, že svatvečer potřebuje jeho zpěv. Až dozpívá všechny písně, které mu stará paměť zanechala, zamíří ke kostelu, ale nohy se mu svezou k hospodě.

„Jdu kolem, Látale, tak jsem se stavil.“

„Na dluh?“ odvrkne hostinský, který mu čte myšlenky.

„Už zapomněls na ty šestáky, kteréś mě jako usmrkanec vytahoval z kapsy? Jdu vlastně ke kříži, neznabohu, pomodlit se za tvoje hříchy. O tvou bouračku jsem zavadil, protože mně stála v cestě. Nejsem zvědavý na hlt tvých slivek.“

„Nežvaňte, dědo.“

Ponocný si sedl na lavici, Látal mu donesl sklenku.

Tu máš jednu, zavšivenče! Jindy bych tě vyhodil, ale dnes jsi mi spadl z nebe. Dnes patří hospoda tobě a inženýrovi, ani sis nevšiml, že tu sedí a ožírá se jako prase, tobě je to jedno, ty nemáš nikoho, na tebe nečekají s večerí, chlastej, nadávej, proklínej, jako v duchu proklínám já!

Takhle tu truchlí pro Pavlínu, pro běhnu Pavlínu, vzpomeň si na ni, co mu ji před lety ukradla abatyše, jako on ji ukradl mně. Prašivý život!

Látal leští sklenice a ruce mu trnou, jako by se dotýkal nabitého drátu. Nevědomky pohybuje suchými rty.

Staroch se dívá k zamženému oknu, za nímž krouží sníh.

Bílé prstence uléhají měkce k zemi. Do rána budou všechny stopy ty tam. I stopy papučků, jež jsou docela promočené.

Líza dospěla k chumáči chalup uprostřed vsi a dívá se lidem do oken. Stává se neviditelným svědkem cizích radostí. Balíčky se zelenou větví jsou rozbaleny.

Dostanu obrovskou pannu, chlubila se Alenka Svojsíková.

Dostala ji skutečně, a to od strýce, který Líze nahání hrůzu. Potkala ho jednou u školy, vítr mu česal černé vlasy do obličeje. Pozdravila a Vilém na ni překvapeně pohlédl. Větrem se mu rozhalila košile, pod ní se objevil rudý, dosud nezacelený šrám. Ten krvavý šrám na propadlých prsou pak viděla ještě dlouho, kdykoliv zavřela oči.

Líza pátrá po Alenčině strašném strýci.

Když ho našla, nepřipadal jí tak strašný. V jeho obličeji byla radost, dětská radost, bujná a ukřičená. Radost na dospělém obličeji uchvacuje Šeldovo dítě víc než rozsvícený stromek a všechna ta svátečnost kolem. Snad ji právě toto okno přitahovalo tak mocně, že se odvážila čehosi neodpuštělného.

Visí očima na Vilému Svojsíkovi. Tmavé, rozcuchané vlasy, churavé líce, brada s černým strniskem ...

Alenka řekla, že strýc brzo umře.

Naskočila jí husí kůže.

Vilém si bere z hřebíku na zdi svůj kabát a obléká se.

Kroky.

Odskočila od okna a ocitla se tváří v tvář tomu, kterého právě přivolala. Vetchý zimník měl upnutý ke krku, ruce v širokých kapsách, připadal jí jako bezruký.

„Co tady děláš?“

Líza se třese na celém těle. Odpověď jí uvízla v krku, otočila se a upaluje po zmrzajícím sněhu.

U Lipkovy chalupy si oklepala papučky. Jak tam stála a držela se plotu, ucítila ve tváři horký proud. Lipkův oslík si ji prohlíží a dýchá jí do obličeje. Je ochoten spřátelit se s každým, jeho duše je naplněna vírou v člověka. Nechá se vést zkřehlou holčičkou, která se k němu tulí. U studny narazili na stopu Viléma Svojsíka. Jde do hospody.

„Pane inženýre, potkal jsem venku vaše dítě.“

Šeldova víčka se prudce roztrhla. Zatřepal hlavou, jako by z ní chtěl shodit jakousi zátěž.

Hostinskému se v ruce zakymácela nedolitá sklenice.

„Lízu?! Co by dělala venku?“

„Nevím. Ale byla to ona.“

Z Vilémova hlasu zněl netrpělivý rozkaz.

Šelda se s námahou zvedl.

„Dobrá, půjdu.“

Stařec u kamen se dal do zpěvu. Brada se mu trásla. Nad jeho hlavou se rozplývaly zeleně prosvícené koudele prachu. Stín lampy půlil jeho obličej.

Látal nadmul plíce a zrudl.

„Vy taky, dědku! Ven.“

Vynesl ho ze dveří a hodil do sněhu. Nato si otřel ruce do zástěry a vykročil ke dveřím, za nimiž ještě hořely vánoční svíce. Nástěnné hodiny ukazovaly deset minut před půlnocí.

Vilém se vydal ke kostelu a vmísil se mezi opozdilce, kteří spěchali na mši.

5

Líza ulehla do studených peřin, zaškubala několikrát prochladlým nohama, aby v nich rozproudila krev, přetáhla si duchnu přes hlavu a dýchala ze všech sil, aby si zahřála pelíšek. V prstech cítila hebkost oslí srsti. Usmála se do tmy, nekonečně šťastná, že mohla hladit něco tak měkkého, teplého a živého a že si ten dotyk odnesla s sebou.

Doprovodil ji až k brance. Ohlížel se za ní, tak jako ona se ohlížela za ním. Znovu přiběhl a nechal se šimrat za ušima. Třel ušatou hlavu o její ruce.

Kdyby byl její, ustlala by mu na běhounu vedle postele, pod hlavu by mu dala starou peřinku.

Blažené představy ji kolébají do snu.

Něco zařinčelo. Prudce si sedla. Co jestli zapomněla zamknout?

Těžké kroky. Tatínek. Probudilo ji zaskřípění klíče, ale byl to hrozný zvuk.

Kroky se zastavují u jejích dveří. Dveře se otevírají. Líza tiskne vši silou zavřená víčka.

Přišel na to, že byla venku?

Odchází. Nepřišel na to.

Podruhé ji probudila Berta. Tma v pokoji byla šedivá. Za oknem stále hustě sněžilo.

„Nesu vám kávu, milostpane.“

„Ven, stará čarodějnice!“

Rána. Něco shodil.

„Kriste Ježíši!“

„Ježíše nech na pokoji, modlářko!“

„Potřebujete černou kávu, milostpane!“

„Potřebuji starou belu! A jsem ožrala, žádný milostpaní Zmiz!“

„Matko sedmibolestná!“

„Neskuhrej, nebo se zbliju!“

Pootevřené křídlo dveří se rozlétlo. Berta do něho vrazila loktem. Líza klesá do podušek. Zase opilý?

Snídali téměř k poledni, a když otec sešel do kuchyně, dítě se otrásllo. Pod očima měl válečky a jeho obličej byl popelavý.

„Tatínku,“ zatikla.

„Co je?“

Po otcově levé tváři se táhne krvavá čára. Líza na ni ukazuje rukou těžkou jako kámen. Roztančila se v blyskotu nezadržitelných slz.

„Brečíš? Proč?“ mluvil těžce. „Děvče, řekni mně, co se děje.“

„Tatínku ...“

„Mluv hlasitě!“

„Tatínku,“ říká Líza ještě tišeji, ačkoli si přeje křičet, „ty ses škrábl.“

Přejel si šrám rukou.

„Neškrábl. Asi jsem sebou někde praštil. Nevšímej si toho a snídej.“ Líza ztuha polyká. Proč se tatínka bojí? Nikdy ji neuhodil. Želarské děti jsou bity a nebojí se. Dovedou vyskočit otcí na kolena, pověsit se mu kolem krku. Lízu by ani nenapadlo něco tak svatokrádežného. Její tatínek je

někdo docela jiný než hřmotní mužové z vesnice, kteří mají místo vlasů čupřiny, jako stvořené k tomu, aby za ně tahaly dětské ruce.

Za to může být Líza na svého tatínka hrdá. Když se něco semele na šachtě, ptají se: Kde je Šelda? Často střídá jednu partu za druhou, dokud neudělá, co je potřeba.

Jeho důl Anna Marie je nejvýnosnější a nejzrádnější. Válčí tam dole s permoníky, utíná bránící se zemi jedno černé chapadlo za druhým. Když mu Líza nese podepsat vysvědčení, činí to s uctivou bázní. Otec přejede očima jedničku vedle jedničky a zatahá ji pochvalně za vlasy. V té chvíli by se za něho dala rozsekat na kousíčky.

Ale možná že o to ani nestojí.

Vysvědčení je koneckonců jen kousek papíru.

Velebnému pánovi se zpovídá: byla jsem pyšná.

„Nad čím?“

„Nad vysvědčením.“

Místo napomenutí ji utěšuje. Netrne nad hříchy, které mučí její duši.

Velebný pán je víc než laskavý.

Protože je Šeldova, jak jí jednou vyčetla Alenka Svojsíková, její jediná a občas zrádná kamarádka?

Hrají si spolu na obchod, metají čampu, skáčou čtverce, ale ze všeho nejraději si Líza čte.

Zabere se do knihy tak, že nemůže přestat, čte dlouho do noci, až ji písmenka štípou do očí a stránky se potahují mlhou. Je pro ni nemožné nedočíst něco tak napínavého, jako je *V zámku a podzámčí* nebo *Dcera exulantova*.

Ve škole vidí někdy tutéž mlhu vedle malých písmen na tabuli. Jednou ji pan učitel vyvolal, právě když psal nejdrobněji. S tvářemi jako máky četla špatně, prašpatně, koktala jako Žeňa Zárubová, napínala zrak, aby ulovila aspoň něco a pochopila smysl. Třída tajila dech. Všechny tváře se obrátily k učiteli. Zpozorněli i kluci, kteří hráli v poslední lavici sekanou. Dostane Líza nářez, nebo nedostane? Její čtení je událost.

Ještě větší událost však bylo to, co udělal učitel.

Místo aby se na Lízu rozkřikl, místo aby ji praštil kostnatými prsty, jako by praštil každého jiného, namočil v umývadle houbu, smazal celou tabuli a začal psát znova, dvojnásobnými písmeny. Líza se dala do pláče. Plakala tak tichounce, že ji nebylo slyšet, pan učitel se však otočil, popošel k její lavici a řekl: „Pojď se mnou, Lízo.“

Vzal ji za ruku a vyvedl ze třídy. Poslal ji zřejmě domů, protože se brzo vrátil a nastalo tvrdé klání, jako by si na cizích hřbetech chtěl vymlátit to,

co byl dlužen Líze. Kostnatá pravice sekala na všechny strany. Její údery však nebyly tak mocné, aby z ježatých hlav vytřískaly senzaci. Tohle se nepříhodovalo, co je škola školou. Líza Šeldová zapomněla číst.

Zůstane jí to?

Všichni si přejí, aby jí to zůstalo.

Dychtivě očekávaný zítřek přináší zklamání. Líza není ve škole. Přišla teprve po dvou dnech, a zatímco ji třída oťukávala, vytáhla černé pouzdro a z něho brýle.

Když si je nasadila a rozhlédla se, zavyli smíchem.

Připomínala vyděšenou žábu, jak tam seděla příkrčená, tichá, obrýlená, v zelených šatech. Stala se rázem podobnou figurkou, jakou byl poloblblý tulák Brousek, po kterém házeli kamení.

Brýle!

Dostávali chuť prohnat ji, pomstít se jí za to, že jí pan učitel nadřžuje, že se dobře učí, že má hezké šaty, že si nosí desátku. Kdosi vyprskl: „Rosnička!“

Právě vstoupil řídící a jeho oči se zablyšely úmyslem seřezat celou třídu, jednoho po druhém.

„Je tady něco k smíchu?“ ptal se hlasem, jenž vyražel pot.

Odpovědělo mu prosebné mlčení. Podíval se na Lízu. Vypoulené brýle v temném rámu nanesly do jejího obličejce další stíny smutku. Učitel nezakoušel právě bujné veselí, ale i v jeho pohledu bylo: rosnička. Brýle (ve vsi je nenosil nikdo, byly panskou extravagancí) vyřadily Lízu z dětské pospolitosti. I když se jí vrátily bývalé schopnosti, i když se jí spolužáci neodvážili posmívat

Nejšťastnější bývala po cestě domů. Vracívala se největší oklikou, ponořena v blaženém snění. Vmýšlela se do života Sněhurky, která hospodář trpaslíkům. Zapomínala hledět na cestu, často zakopla a upadla. Když se bolestně vzpamatovala, sáhla nejdřív po brýlích. Prohlížela si je zevrubně, jestli na nich není ani malá puklinka. Při všech strastech, jež jí přinášely, jí byly nesmírně drahé, mazlila se s nimi.

Nadávký Rosnička se přestala bát. Říká jí tak černovlasý havíř, kterému chodí naproti do Šádovy Huti a za něhož by dala život. Slyšel, jak na ni děti volají, zasmál se a řekl: „Rosnička, krásné jméno.“

Z jeho úst šumělo lichotivě. Nebylo to totéž slovo, které křičely z úkrytů děti.

Líza mu cupala po boku, chráněna jeho blízkostí.

Jednou v jejím krátkém životě ji náhoda překvapila svou štedrostí. Toho rána, co se strojila do města k doktorovi. Strojila se překotně, aby

tatínek nemusel čekat. Sotva oblékla jeden rukáv kabátku, uchopila kabelku, do které jí Berta přichystala přesnídávku, a vyběhla do síně, neboť uslyšela kroky. Místo tatínka tam stál Vilém Svojsík.

Zmátlo ji to tak, že nemohla najít druhý rukáv. Pomohl jí s oblékáním.

„Tatínek musel zůstat na šachtě,“ říkal při tom, jako by se svět neobracel naruby, „přijela komise z ministerstva. Nebudeš se se mnou bát, že ne?“

Líza by ráda promluvila, ale nemůže vydat ani hlásku.

„Vezmi si rukavice, venku je zima.“

Dítě utíká do svého pokoje, přináší rukavice, a aniž si uvědomuje, co dělá, podává je Svojsíkovi. Teprve když jí je chce navléct, zastydí se tak mocně, že jí do očí vběhnou slzy.

Svojsík žasne, proč je maličká tak rudá a proč proboha pláče.

„Co se ti stalo?“

Zaťala zuby. Snaží se rychle spolykat slzy, ale je pozdě. Vilém vytahuje z její tašky kapesník a utírá jí nos.

Při tomto novém pokolení se Šeldovo dítě třese na celém těle. Pravá muka ji však teprve čekají. Cestou do Šádovy Huti sice trochu okřála, spadl z ní smrtelný strach a začínala odpovídat na Vilémovy otázky, když tu nová rána – ve vlaku se jí udělalo špatně. Svojsík ji zavedl na záchod a ona tam vrhla. Neříkal nic, neodvracel se, držel jí hlavu a otíral obličej. Ale Líza si přála zemřít dřív, než uvidí v jeho očích odpor a hnus.

„Tak,“ řekl zvesela, „co nás zlobilo, je pryč.“

Otřel jí ústa, vede ji chodbičkou, zvedl ji na lavici a usadil vedle sebe.

„Snídalas?“

„Ne.“

„Musíš si vzít aspoň kousek chleba.“

Vytahuje z kapsy balíček, ale Líza už chňapá po svém sáčku. Vybaluje svůj vlastní chléb a hned se do něho zakusuje. Ruce se jí chvějí a je tak přesvědčena o svém provinění, že by s pečivem nejraději rozkousala i sama sebe.

Vilém se usmívá.

„Lízo, ty jsi nejposlušnější dítě na světě.“

Je omráčena tím, co řekl.

Kola vlaku jí opakují: Lízo, ty jsi nejposlušnější dítě na světě. Chtěla by být. Z celé duše by chtěla být.

Vyndala termosku.

„Mám i čaj.“

Mermomocí se musí zavděčit.

„Napijte se.“

Napil se.

Kola vlaku ji nepřetržitě ujišťují: Lízo, ty jsi nejposlušnější dítě na světě.

Dojeli do města. Vilém vzal Lízu za ruku a vedl ji od výkladu k výkladu, až došli k panu doktorovi. Líza se strchovala, co se bude dít. Ale pan doktor si s ní jen hrál s pestrými kotouči, na nichž byla písmena. Barvy rozeznávala dobře, s písmeny to bylo horší. Četla špatně, prašpatně. Pan doktor se mračil a kroutil hlavou. Kdyby tam nebylo Viléma, který se na Lízu smál, byla by se rozplakala.

Dostali ceduličku a bylo po všem.

Venku koupili brýle a Líza si je nasadila na nos. Účinkovaly jako kouzelný proutek. Svět se zaostřil, vzdálené předměty se zvětšily a přiblížily.

Na ulici byla spousta zrcadel a Vilém ji zvedal skoro před každým. Viděla se mezi klobouky, mezi prádlem, mezi klenoty.

„Ani nevíš, jak ti brýle sluší!“

Věděla to.

Zavedl ji do obchodu, kde byly hračky.

„Něco si vyber.“

Prodavačka, která sama vypadala jako namalovaná panna, před ní rozložila poklady: medvídko. Slovačku, psa ...

Snáší zboží a začíná být netrpělivá.

Líza, která dosud nevydala hlásku, uchopila havíře za kabát.

„Strýčku ...“

„Vyber si!“

Zavrtěla hlavou.

„Copak nechceš žádnou hračku?“

Lízina chvějící se ústa přimějí Viléma nenaléhat. Omlouvá se prodavačce a vyvádí podivné dítě na ulici.

Líza klopí oči, cítí, že ho urazila, rozplynula by se lítostí, že si nedovedla vybrat, že se neodvážila ničeho ani dotknout, že ji cosi nutilo prchat od vši té nádhery, které bylo příliš.

Černý havíř ji aspoň zpola pochopil.

„Nic si z toho nedělej, Lízo,“ řekl smířlivě. „Chtěla bys něco sníst?“

„Ne.“

Vilém Svojsík, jenž rozuměl dětem, si najednou neví rady.

„Něco musíš sníst, bylo by ti zase špatně.“

„Já budu jíst.“

„Koupíme si koláč a kakao, ano?“

„Ano.“

Než dojedli v mléčné jídelně, byla Lízina bolest nad tím, že Viléma pohoršila, tak nesnesitelná, že se odvážíla oslovit ho. „Zlobíte se na mě?“

„Proč bych se zlobil? Přestaň se bát a zasměj se.“

Líza se usmívá ze všech sil, koutky úst se jí třesou. Vilém si uvědomuje, že to dítě trápí. Jdou vedle sebe mlčky, oba zamyšleni. Ulicemi se prolíná soumrak.

„Jsi unavená, Lízo, ale brzo budeme na nádraží a ve vlaku můžeš spát.“

Líza nemá na spánek ani pomyslení. Město, jež se rozsvěcuje neonovými světly, jí připadá pohádkově krásné. Čte si polohlasně světelné nápisy, jimž nerozumí: **UNION, CHAPEAUX, CAFÉ, ROYAL ...**

Přepadne ji úzkost, jestli zas nebude zvracet.

Tentokrát se jí žaludek nepohnul.

Byla to blažená jízda. Seděli s Vilémem proti sobě a vypravovali si, co všechno ve městě viděli. Vzpomínali na každou důležitou zbytečnost.

U branky rodné vily zmobilizovala Líza své síly.

„Strýčku, smím vám přijít naproti k Anně Marii?“

Vykulil oči.

„To víš, že ano.“ Dojat a rozechvřen jí pohladil vlasy. „Ode dneška jsme starí kamarádi.“

Zazvonil na Bertu a odešel do tmy.

Hle, proč stojí Líziny brýle za všechna příkoří! Smí se jako kdokoliv jiný vlést do chumle havířů, kteří právě vyfárali, smí si najít jednoho z nich a zavolat na něho.

Smí tohle všechno, ale stojí opodál, tak aby ji Vilém nemohl přehlédnout.

„Lízo!“

Ví Bůh, podle čeho poznají děti matku. Ale poznají ji neomylně.

6

Vilém Svojsík přestal chodit do práce.

Alenka řekla ve škole, že umře.

Líza přesto chodila denně k Anně Marii a čekala na zázrak.

Nedostavil se.

Jednoho rána jí Alenka řekla, že umřel.

Líza se choulila ve své lavici jako nemocná myška.

Vrací se domů s rozpáleným čelem a cestou potkává své sny, mrtvé jako strýc Vilém, ztuhlé a bílé.

Sněhurka leží ve své rakvi a kolem ní pláčou trpaslíci.

Místo domů zachází do lesa, hloub a hloub. Chce odnést svou ubohost někam do koutku, do stínu.

Došla k rokli, do níž házejí vesničanky dřevé hrnce, plesnivé slamníky, střepy. A tam, mezi rezavými dráty a smetím uviděla pannu Alenky Svojsíkové. Ležela mezi haraburdím, špinavá, potřesaná. Líze se vzrušením podlomily nohy. Slezla do rokle, vrhla se ke zmučené hračce, přitiskla k sobě její znetvořený obličej.

Několik dní stonala. Berta namáčela obklady a ovazovala jí hlavu. Pak přišel doktor a nato přísná stařena Lucka Vojničová. Ta dala Bertě bylinky a poručila z nich vařit čaj.

Nemoc Lízu nijak nermoutila. Ve skříni pod šaty skrývala odřenou pannu a hrála si s ní pokaždé, když nebyla služka nablízku.

Vykoupala ji v mydlíkové vodě, přišila jí ruce i nohy, oblékla ji do pestrých šatiček, které sesmolila ze své staré zástěrky.

Berta se našťěstí o Lízu nestarala. Pokládala ji za dostatečně velkou a samostatnou.

Sotva se postavila na nohy, vařila si čaje sama. Kořenářka ji při tom jednou přistihla a na jejím přísném obličejí vyšlo slunce. Od té doby se jí Líza přestala bát.

Zkrášlená panna ležela v krabici od bot a hlavně její zásluhou se Šeldovo dítě uzdravilo.

Třída jí zahučela na přivítanou Rosnička, a ona se usmála.

Přestali jí tak říkat.

Vilémova panna jí dodávala takové síly, že byla schopna i boje a v tom boji hrdinství. Dokázala říct Alence Svojsíkové do očí, že jí vyhozenou hračku nikdy nevrátí.

Spolužačky objevily u Lízy pannu náhodou. Přistihly ji, jak si s ní hraje v lese. Vodila hadrovou družku po cestičkách a hovořila s ní. Alenka o pannu dávno nestála, ale jakmile zjistila, že si někdo přivlastnil její majetek, byť odhozený, probudilo se dětské sobectví. Vzplanula hněvem a křičela, že byla okradena. Ohyzdna hračka nabyla rázem ohromné ceny.

Kdyby byla Líza ohnula ret a pannu odhodila, bylo by všechno zachráněno. Alenka by nebyla pannu zvedla, byla by do ní kopla. Jenže Líza pannu sevřela a dala se na útěk.

Dětský cit pro spravedlnost se okamžitě postavil proti ní.

Zlodějko! Prašivá zlodějko!

Keť, o který Alenka zakopla, pomohl Líze k útěku. Skočila do houští a skryla se tam, dokud rozkacené spolužačky nezanechaly marného hledání.

Druhý den ve škole žádala Alenka svou věc znovu.

Líza řekla: „Tu pannu ti nikdy nedám.“

Třída zahučela.

Pan učitel musel rozehnat zlověstný chumel u Líziny lavice.

„Pane učiteli,“ vřeští děti, „Šeldová ukradla Svojsíkové pannu!“

„Ticho. Všichni na místa.“

Bude se vyšetřovat a tentokrát si to Líza odnese. Ať už byl učitel jakýkoliv, byl spravedlivý.

„Svojsíková, mluv.“

„Šeldová mně ukradla pannu. Viděla jsem ji, jak si s ní hraje v lese. Ona mně ji nechce dát zpátky.“

„Šeldová,“ učitelův hlas mimoděk měkne, „co ty tomu říkáš?“

„Já jsem tu pannu našla.“

„Kde?“

„V roklí.“

„Tys ji našla a nevědělas, čím je?“

„Já jsem věděla, že je Svojsíkové. Ona ji tam zahodila.“

„Svojsíková, co tomu říkáš?“

„Já jsem ji nezahodila, já jsem ji ztratila. A potom jsem ji hledala. Já tu pannu chci.“

Alenka ječí a celá třída ji podporuje tlumeným mručením.

„Šeldová, máš doma ještě jednu pannu?“

„Ne.“

Učitel se zdá, že cosi pochopil.

„Po vyučování přijd' do kabinetu.“

„Já chci svou pannu!“

„Ticho. Zítra ti ji Šeldová vrátí. Zítra doneseš tu pannu do školy, Šeldová.“

„Já jí tu pannu nedám.“

Učitel strnul.

„Když není tvá, musíš ji vrátit. Nechceš přece, aby o tobě říkali, že kradeš. Dostaneš jinou pannu. V kabinetě si o tom promluvíme.“

Alenka ztichla. Pochopila, že pomohla Líze k nové panně. Vztekem by tu svou roztrhala.

Jenže Líza nejví o novou pannu takový zájem, jak předpokládá Alenka a pan učitel. V kabinetě zavile opakuje, že si ponechá starou. Učitel se vzteká. Kde se to v ní bere? Největší želarský rabiát je proti ní hravě kotě!

„Řekni mi, proč ti záleží na té opelichané hračce?!“

„Není opelichaná.“

„Ptám se, proč ti na ní záleží?“

„Protože jí mám ráda.“

To je důvod, krucifix!

„Chceš být zlodějka? Chceš, aby si na tebe ukazovali prstem?!“ Pan učitel má pravdu a Líza se začíná potit. „Dostaneš dvojku z mravů. Zavolám si do školy tatínka!“

Strach z tatínka Lízu téměř drtí. Je však rozhodnuta nevydat pannu ani jemu. Ať se stane cokoliv!

Ukryla ji na půdu za dřevěný kufr a přikryla hadrem prožraným moly. Tatínek ostatně nepotřeboval mluvit s panem učitelem. Berta mu přinesla pohromu ke kávě. Vesnice přetřásala aféry dětí stejně jako dospělých.

Inženýr si dal zavolat své provinilé dítě.

„Děvče, tys prý ukradla jakousi pannu.“

Líza se cítí jako nabodnutý motýl. Při každém škubnutí, jímž se chce vysvobodit, proniká smrtonosný kov hloub.

„Mluv. Máš nějakou pannu?“

„Ano.“

„Dones ji sem.“

Líza se nehýbá.

„Přines ji,“ opakuje otec důrazně.

„Já tu pannu nikomu nedám.“

Ted' to řekla. Ted' se stane něco hrozného. Strýčku Viléme, modlí se dítě, strýčku Viléme!

Inženýr se postavil před Lízu, jako by ji ještě nikdy neviděl.

„Čí je to panna?“

„Alenky Svojsíkové. Ale ona ji zahodila.“

„Zahodila?“

„Ano. Našla jsem ji v rokli.“

„A ty ji nevrátíš?“

„Ne.“

Inženýr Šelda se rozesmál.

„Děvče, ty si tu pannu zasloužíš. Nech si ji a nedávej ji nikomu, i kdyby si pro ni přitáhl celý regiment.“

Alenka Svojsíková dostala padesátikorunu. Největší peníz, jaký kdy třída viděla.

Tentýž den jí ho kdosi ukradl.

Barborka pro milého

1

„Babičko.“

„Voláš mě, Leničko?“

„Mně se zdálo, jako by něco spadlo. Neslyšela jste nic?“

„Nic jsem neslyšela, jsem hluchá bába, ale možná že skutečně něco spadlo. Rozžni.“

Dřív než dívka nahmatala petrolejku, ozvalo se zamňoukání a těžká věc se jí svezla na peřinu.

„Černoch! ... To je Černoch, babičko! Co se tady proháníš, kocouřisko, co divočíš?!“

Kocour sebou pod její rukou neklidně šije a vytrvale mňouká.

„On něco chce, babičko. Co chceš, Pacino? Ven? On něco cítí za dveřmi.“

„Brok zase přivlekl zmrzlého zajíce. Zůstaň ležet, já mu otevřu. Možná že to zvíře ještě ožije. Pamatuješ se?“ Z postele u kamen zazní skřehotavý smích. „Tys plakala a já jsem ho vyhodila a Brok ho přinesl znovu, olízal ho a najednou sebou zajíc mrskl. Zvířata si rozumí, Leničko.“

Děvče zatím rozžalo, vyskočilo z postele a odemyká. Kocour ježí srst.

Zvenčí se ozývá žalostné kňučení.

„Bročku, co je ti?“

Malý krívonohý pes se kolébá k ní, nedoběhne však, zastaví se, zvedne hlavu a vyje.

Vrátila se do světnice, obula papuče, přehodila přes ramena vlňák.

„Brok má něco na dvoře, babičko.“

„Vezmi si punčochy, nachladíš se. Kdoví, jakou hloupost zase...“

Děvče už neslyší babiččino drmolění. Vyšlo na dvůr.

Jasná hvězdnatá noc.

Ohlíží se po příčině psího nářku. Nachází ji za brankou. Leží tam tmavý ranec, který tam nepatří. Zamíří k němu, dlouho se na něho dívá, musí se ho dotknout. Její oslík Baryk tu leží v tratolišti krve.

Padá k němu do sněhu.

„Bary, prosím tě, neumři!“

Oslíkovo tělo je už studené. Lenka mu odepíná kožený obojek s lesklými plíšky, jako by ho chtěla zbavit každé tíhy. Drtí obojek v rukou v němém uhranutí, se suchýma očima. Jejím polodětským tělem však běží vlna za vlnou.

Vidí ve sněhu širokou stopu, poznává, že se Baryk dovlekl odkudsi až sem. Rozběhne se po té stopě. Křivonohý pes sedí u branky a vyje srdceryvnou žalobu za svého ubitého druha.

Lenka Lipková nabírá do papučí sníh, ale necítí chlad. Celá hoří.

To děvče je v hněvu strašlivé. Bojarčina Slávka zbila téměř do bezvědomí, když jí zastřelil z praku liliputku. Museli ji od něho odervat.

Pak nosila ztlučnému klukovi cukrkandl a hrála s ním ovečky. Od té doby je Slávek víc u Lipků než doma.

Barykova stopa vede k nedaleké vile inženýra Šeldy. Lenka proběhne předzahradkou a zabuší na dveře. Chvilí je ticho, pak se dveře otevrou. Stojí v nich inženýr. Opírá se o stěnu. V temné síni je patrná jen jeho silueta. Jindy by se plachá Lenka zmohla sotva na pozdrav, nyní se neleká ničeho na světě.

„Pane inženýre ...“ hlas se jí třese, ale ne ostychem, „... co tady dělal náš Baryk?!“

Inženýr se na ní dívá nechápavě, trochu pokyvuje hlavou, jako by o její otázce přemýšlel.

„Kdo ho zabil?!“ vykřikla a v tom spatřila na schodech okovanou hůl. „Vy?! ... Proč?! ... Co vám udělal chudák Baryček?!“ Třese se a jektá.

Inženýr sestoupil se schodů. Těžce se opírá o zábradlí. Ucítila jeho dech. Je opilý.

„Náš Baryček!“ Chtěla to vykřiknout, ale zalkla se slzami. „Proč jste ho zabil?!“

Konečně pochopil, o čem je řeč.

„Ten p-pes?... Při-připletl se mi do cesty ... skočil po mně!“

„Baryk?! Baryk není žádný pes, ale oslík! A jakživ by po nikom neskočil!“ Teď už našla svůj hlas, teď křičí.

„Oslík?“ dumá inženýr, visící přes zábradlí, a napolo se vztyčil. Pokrčil rameny.

Ten pohyb zbavil Lenku rozmyslu, sevřela obojek a mrštila mu ho vši silou do obličeje. Kovové plíšky se mu zařízly do kůže. V zakaleném svitu přicházejícího dne viděla stékat krev, ne zcela černou a též ne zcela rudou.

„Včera byl Štědrý den,“ sípá nesmyslně a upírá oči na tu krev, která se hrne z neviditelných prasklin.

Inženýrovy mdlé, polozavřené oči se najednou rozšířily.

„Pavlíno!“

Tón jeho hlasu ji mátl víc než podivné oslovení.

„Nejsem Pavlína.“

„Pavlíno,“ šeptal neústupně. Přistoupil k ní a sevřel jí ramena.

„Nejsem Pavlína! Pust’te!“

Tiskl ji k sobě, jako by na tom závisel jeho život. Setkala se s očima, jež nad ní visely zlověstně a něžně jako světla vzdálených světů.

Šelda se zapotácel, jednou rukou se dotkl země, ale nepustil ji.

„Pavlíno.“

Zvedl ji – znehybněnou očima, jež ji pohlcovaly – a unášel bůhvíkam.

Škobrtl o zmrzlou hroudu a vysypal ji do sněhu. Sesul se k ní a snažil se ji znovu pozvednout. Podařilo se mu podsunout ruku pod její záda.

Pavlíno!

Ožehl ji jeho dech a na spánku ucítila jeho rty.

Pavlínko!

Tváře jí zalily horké kapky, poznala, že pláče.

To je sen, pomyslila si. Nic jiného to nemůže být.

Sen, jaký se jí dosud nezdál.

Náruč na mol opilého, plačícího, nepříčetného muže, jenž chroptí jako umírající své poslední slovo.

Sen, ze kterého se probudí, jako se probudila vždycky z každého.

2

Lipkům přestaly nést slepice. To znamená, že bude ještě dlouho zima, ačkoli na řece už pukají ledy a Slávek přinesl Lence první bledule. Babička je dala do vázy, kterou si přinesla z Velehradu. Postavila je na okno vedle barborek – byly na rozpuknutí – a mluví k nim, neboť je zvyklá mluvit ke všemu na světě.

To děvče si bere moc těžký nákup, pořád jí říkám, Leničko, šetři se, už by tu měla být, jen aby nezačal padat sníh, někdy padá až do května, ale nebude padat, slepice se nepopelí, kšš, to jsem se lekla, jedeš, macku, a polívka už vře, kde mám česnek, to děvče mně dělá starosti.

Babiččin svět se rozpadá jako svět dítěte na tisíc drobností. Vidí starýma očima jen na pár kroků, slyší starýma ušima jen ty nejbližší zvuky, avšak život ji naučil rozsáfné moudrosti, dal jí pár jistot, jimiž nelze otrást.

Odstavila polévku a pohlédla na hodiny. Uklidnily ji. Sedla si na lavici vedle starého kocoura, který hned využil příležitosti a uvelebil se jí na klíně. Nasadila si brýle a otevřela ušmudlaný sešitek s příšerným obrázkem na titulní straně. *Tajemství hraběte Adriana*.

Touto literaturou ji zásobuje Slávek. Vymáhá ji pro ni úplatky a sliby, častěji pěstmi na svých kamarádech, kteří rabují staré truhlice a loupí tyto poklady, uchovávané po generace.

Babička čte k smrti ráda Slávkovy knížky. Neboť celý její život, všechny její zkušenosti, všechna prožitá dobrodružství, všechno, co si vůbec dovede představit, je zde mnohonásobně překonáváno na každé stránce, po níž se valí děj jako lavina.

Stařenka občas přestává číst a vydechuje své ustrnutí: Že je tohle možné!

Nikdy jí nepřišlo na mysl, že hrůzný Adrian je pouhou smyšlenkou ziskuchtivého pisálka, věří totiž, že tištěné slovo je čiročirá pravda. Jinak by to přece nevydali!

Kromě Slávkových brožur má v polici několik kalendářů, které jí pomáhají zdolávat otázky metafyzické.

Slávek, jenž si zpočátku vykládal babiččinu žízeň po knize mylně, se pokoušel lákat ji ke střelbě z praku nebo k vrhání nožem. Dostalo se mu za to několika pohlavků, které šly mimo, a důkladného pokárání, které šlo rovněž mimo, nůž mu byl odebrán a ukryt tak důmyslně, že ho po deseti minutách už zase hostily jeho bezedné kapsy.

Kluk však přišel na jinou zábavu s Lipkovou babičkou. Přiběhne k ní celý udýchán.

„Co je, co je?“ leká se stařenka jeho vzezření.

„Babičko, já jsem potkal dva gangstery!“

„Bože, to je hloupý kluk! Copak u nás jsou nějakí gangsteři?!“

„Jeden za mnou střílel a volal karamba!“

„Kdoví, cos viděl. Nejspíš to byl hajný. Hihhi! Leničko, pojď sem, ať ti řekne, čeho se polekal, božítku, ten chlapec je hloupý!“

Babička se směje, až slzí.

Není pro ni nic směšnějšího než želarské údolí, staré, všední, do omrzení známé údolí, oživené lidmi, kteří volají karamba. Směje se vytrvale a žasne nad Slávkovou hloupostí. Kluk se řehťá též. Jeden z druhého má nevýslovnou legraci.

Vůně exotiky vzrušuje babičku ještě z jiného důvodu. Probouzí vzpomínky na Vratislava Lipku, jejího druhorozeného, který se vydal za štěstím do Ameriky. Matce nechal na památku malinkou Lenku.

Dvakrát jí psal, naposledy před osmi lety.

Mám se dobře, maminko.

Zná dobře odmítaný soucit nad odraženými palci. Nebolí, maminko, nebolí.

Vrátím se brzy.

Nevrátí se nikdy.

Z jedenácti dětí jí zbývá nejmladší Míša. Pokaždé zatrne, když o něho zavádí myšlenkou, protože Míša pije. Nikdo z rodiny tomu nepropadl, jen on.

Oženil se do hojnosti, ale bylo to prokleté manželství. Od samého počátku prokleté. Bůhvídko byl jejím milencem.

Míša ji přesto miloval. Byl ochoten odpustit.

Utekla mu se Štěpánem Grycem, dělníkem z ocelárny.

Vrátila se postrkem, nějaký čas sloužila v hospodě, odkud si ji k všeobecnému pohoršení odvedl děvkař Šelda jako hospodyní.

Nyní prý žije v klášteře.

Míša pije.

Přijde a bude chtít peníze. Kde je má brát? Nemohu okrádat Lenku a už to stejně dělám. Potrestej, Bože, cizoložnice!

Hodiny tikají. Babička sedí se založenýma rukama, poklimbává. Kdyby se podívala na ciferník, polekala by se.

Už tu měla být. Už tu měla dávno být.

Dveře se rozlétly kopnutím a do místnosti vstoupilo černé individuum s podivným břemenem přes rameno.

Stařena vykřikla. Tentokrát to nebyla Slávkova literatura, tentokrát to byla skutečnost, která jí probíhala před očima.

„Proboha, Leničko, co se ti stalo?“

„Nic, babičko,“ odpovídá vnučka a jektá zuby. „Spadla jsem do řeky.“

„Blahoslavená matko boží!...“

Černovlasé chlapisko sahá po klice.

„Viléme!“ Lenka ho chytila kolem pasu. „Kam chceš jít?!“

„Nestarej se...“

„Jestli odejdeš, půjdu za tebou!“

„Leničko, nech ho...“

„Nenechám!“

„Pojďte aspoň ke kamnům!“ Babička se pokouší táhnout je oba za mokré šaty.

„Viléme, říkám ti, že půjdu za tebou! Mně se nic nestane, ale ...“

„Ale mně?! Protože jsem tuberák?!“

Místo smíchu zadrnčelo zimničné zajektání. V mužových vlasech a obočí tají ledové nitky. Chvěje se zimou a zatíná zuby.

Neodvažuje se však odejít.

„Viléme ... měj rozum!“ Babička se snaží sevřít jeho ruku ve své scvrklé dlani. Vybledlé oči se lesknou slzami. „Pojď!“

Vilém pustil kliku.

„Přezujte se a převlečte. Oba. A hned!“ Táhne Viléma do světnice.

„On nechce, babičko. On chce, abychom oba umřeli.“

„Dělejte si se mnou, co chcete!“

Stařena pobíhá jako křepelice kolem ohrožených mlád'at. Viléma vyšňořila do svých sukní a jupky, vypadal jak masopustní maškaráda. Nechal si uvázat i staromódní čepec z její výbavy.

Lenka se smála, ale nezlobilo ho to. Byl šťasten, že se směje jemu. Posadili se ke kamnům, každý misku polévky na kolenou.

„Leničko, já vám dám do noh žehličku. Bereš si moc těžký nákup, pořád ti to říkám. Nebo ti ujela noha?“

„Nevím, babičko, na lávce se mi zamotala hlava a už jsem byla ve vodě. Možná že mě ujela noha, lávka je samý led. Nemůžu si vzpomenout, jak se to vlastně stalo. Jenomže nákup uplaval.“

„Zaplat' pámbu,“ sepjala stařena ruce. Bylo jasné, za co děkuje.

Lenka vzala prázdnou misku ze Svojsíkových kolenou a postavila ji na stůl.

„Viléme, dneska nepřijdeš do směny.“

„Nevadí.“ Dívá se na ni očima rozpálenýma horečkou.

„Až přijde Slávek, pošlu ho k vám pro suché šaty.“

Bojarčin Slávek chodí každé odpoledne pomáhat babičce do krámku. Sotva má z krku vyučování, už klepe na dveře. Svačí tu i večeři, pokládá Lipkovu chalupu za svůj druhý domov.

„Nech si žehličku na noze, je to dobrá věc.“

Vilém je zahanben babiččíným prosebným tónem. Rychle stahuje zpět horké těleso, které mu pálí prsty.

Kocour skočil Lence do klína a začal příst.

Svojsíkovi připadalo Lipkovo obydlí jako ráj. Tak nějak to vypadalo i u nich, když byl dítětem. Rozhlížel se mlčky kolem, oči mu hořely pod černými chomáči, sípavě dýchal, ale cítil, že kromě Lenky a smrtelného nastuzení vylovil ještě něco z ledových vod řeky, že něco přivolal, co právě přichází a co má cenu všech obětí.

Vystrojen jako blázen nebo výtržník, s žehličkou na promrzlých prstech, poprvé v životě se setkával s líbezným příznakem, jenž dosud míjel jeho cestu. Jeho život nabyl smyslu skokem do vody za topícím se děvčetem.

Hladí černého kocoura, z jehož srsti vyskakují jiskry.

„Brzo ti rozkvetou barborky,“ říká.

„Jednu ti dám.“

K tomu ji nechtěl vyprovokovat. Zmlkl.

„Kolik vyděláš za směnu?“

„Proč se ptáš?“

„Tak.“

„Abys mě mohla zaplatit ten jeden den?“

„Leničko, čaj už vře,“ vměšuje se babička nabádavě.

„Jeden čaj korunu padesát. Proč si o mně myslíš to nejhorší?“

„Co si mám myslit?“

„Chtěla jsem vědět, o co přijde tvá švagrová, dáváš jí přece každý groš,“ neudržela se Lenka, neboť byla dosud dítětem.

„Zadarmo mě nikdo nebude živit.“

„Zadarmo? Chalupa je tvá.“

„Leničko, nejde už Slávek?“ zkouší to babička znovu.

Její záupění vnučku zarazilo.

„Ne, babičko,“ odpovídá jí provinile, „to je vítr ... Sedněte si, já uklidím. Vilém tě zatím bude chovat, Pacinko.“ Klade kocoura muži do náručí. Je to gesto usmíření.

„Kde máte Baryka?“

Děvče se prudce otočilo. Zrudla.

„To přece už každý ví.“

Babička si klade prst na ústa. Vilém nechápe.

„To přece každý ví, že nám ho zabili!“

„Zabili? Kdo?“

Lenka klesá do babiččiných peřin.

„Leničko, on ti ho nechtěl připomínat, on to nevěděl.“

„Nevěděl jsem to,“ opakuje po ní Vilém a hrdlo se mu stahuje.

Lenka se rve s pláčem ze všech sil a nová, dosud nepoznaná bolest jí trhá srdce, naříká jako řeka, na které pukají ledy, její nářek je hladový, nekonečný proud.

Vilém se ho zděsil. Shodil kocoura a sedl si k ní na širokou postel.

„Opravdu jsem to nevěděl!“

Lenčina hlava vyletěla z peřin a uhodila ho.

„Ty?! Copak ty za něco můžeš? Jsi sám jako Baryček! ... Kdyby byli všichni jako ty, Viléme! Kdyby byli všichni jako ty!“

A pláče a pláče, už dávno ne pro oslíka.

Slávek byl vyjeven tím, co spatřil. Přísnost Svojsíkova pohledu sice zchladila jeho veselí, přesto byl přesvědčen, že na Lenčiných tvářích osychají slzy smíchu. Šel se chechtat do krámu za babičkou. V síni vrazil nosem do kalhot, jež se tu sušily na šňůře, a když poznal, že jsou ty kalhoty mokré, uhodl téměř vše, co se stalo u řeky, a pochopil, proč Vilém jeví ve svém přestrojení tak mizerný smysl pro komičnost situace.

„Slávku, půjdeš Vilémovi pro suché šaty,“ vítá ho babička.

Slávkovi se dvakrát nechce. Má u staré Svojsíkové několik vrubů, člověk nikdy neví, kam sahá babská paměť. Šourá se zpět do jizby se zpozdilou nadějí, že zde najde příjemnější zaměstnání.

„Slávku, půjdeš Vilémovi pro suché šaty,“ oznamuje mu Lenka.

Veselost přešla uličníka úplně.

Skočil si nejdřív domů pro kus chleba, ne tak, aby posílil tělo, ale aby oddálil nepříjemný úkol. Svojsíkovu chalupu dvakrát obešel, než zaklepal. Stará se zakabonila, sotva ho spatřila, avšak když vyřídil vzkaz, přeneslo se těžiště babského hněvu z jeho hlavy na jinou.

Kluk sledoval s požitkem projevy její zuřivosti, když snímala z věšáku Vilémovy svršky a hrabala se v truhle s prádlem. Neuznal za vhodné informovat ji o pravém stavu věcí a namluvil jí, že Viléma hodili do vody jeho kamarádi, s nimiž se nepohodl, neví ovšem kteří. Nyní že sedí Vilém v hospodě a na otázku, co tam dělá, odpověděl Slávek docela samozřejmě: pije.

Spálil tím sice poslední mosty, které snad ještě zbyly mezi ním a starou Svojsíkovou, ale stálo to zato, neboť bába fialověla ve tváři při těch jobovských zvěstech a brada se jí trásla tak, že jednotlivé nadávky, jimiž provázela jeho báchorku, byly jako rozkousány.

Od Svojsíků šel Slávek mnohem rychlejším krokem, než bylo potřeba. Cítil v povětrí babský nos, čenichající pravdu.

Odevzdal Svojsíkovi suché svršky a vyložil mu stručně obsah samomluvy, již vedla jeho švagrová. Jelikož se k tomu Vilém nevyjádřil jediným slovem, odebral se do krámků. Rovnal tam mýdlo, rozvažoval cukr, oprašoval zboží, rozpálen rolí obchodníka, kterou zde hrál docela neomezeně, protože babička nebyla s to přibrzdit jeho překypující čínorodost a jen uznale pokyvovala hlavou, když piplal povidla do kilových sáčků nebo přepočítával naložené okurky.

Sem tam zazvonil zákazník. Byl-li to dospělý, volával Slávek babičku, dítě obsloužil sám.

„Kde máš peníze?“ kladl úvodní otázku s rozšafností laskavého strýce. Děcko zalovilo v kapsičce a položilo na pult zařatou pěst.

„Ukaž!...“ Bleskem odhadl obnos. „To jsi šikovná, žes nic neztratila. Co chceš? Sirky? Jedny sirky, prosím. Mamince řekni, aby ti dala od cesty a přijď si pro cukrdlata. Dostali jsme medovky. Dal bych ti ochutnat, ale babička je někam sklídila, musím se zeptat, kde jsou. Sbohem a přijď zas.“

O cukrdlatech věděl licoměrný prodavač předobře. Skrýval je sám před babičkou za pytlem brambor, neboť je stařenka ve své dobrotě rozdávala dětem od cesty.

Slávek jako obchodník neznal bratra. Medovek měl přesně spočítáno sedm set osmdesát tři a střezil je jako křeček. Dětská lakota v něm vypěstovala takovou sebekázeň, že se jich sám ani nedotkl.

Když obsluhovala babička, kontroloval ji s očima na stopkách a s nežádanou ochotou jí sám přinášel zboží, odvážené na miligram. Dřív si u Lipků vážil každý sám. Vzal si z pultu papírový sáček, navázil si, co chtěl, a hodil to do košíku.

Mám pět kilo brambor, dvě okurky, kilo krupice.

Stařenka jen zakývala hlavou.

Slávek trpěl muka.

Jednou, když si hospodská přiklepla skoro půl kila červené soli, vykřikl srdceryvně: „Dyť ona si navázila o metrák víc!“

Hospodská si to s ním vyřídila na místě. Tehdy se mu v bolavé hlavě zajiskřil nápad vážit zboží předem. Babička se dala přemluvit ke všemu. Krámek dávno nevynášel zhola nic a jedinou obživou byly Lenčiny čistokrevné slepičky, žádané po celém kraji. V kůlně na dvoře stála umělá petrolejová líheň, která nesla peníze, za pultem obchůdku si hrály dvě děti.

Vilém se převlékl do svých šatů a nabyl zas dřívější podoby.

Neveselé, černé, havířské.

Lenka si opláchla opuchlé tváře.

Protože nikdo nezvonil a v krámě nebylo do čeho píchnout, stáhl se Slávek do světnice a bavil se tak, že dráždil kocoura. Jezdil mu po čenichu kouskem papíru, nastrčeným na špejli. Po očku pozoroval hosta, který seděl na lavici, zadumán, zasmušilý. Sám se tu cítil doma.

Když viděl, že babička svařuje novou dávku bylinného čaje, schystal čiperně čtyři hliněné hrnky, rozestavil je na stole a doprostřed přinesl slaměnou misku s nakrájeným chlebem. Pro pořádek přiložil ke košíku dlouhý nůž, který nedávno naostřil. Stařenka provázela jeho počínání chválou a Slávek se pýřil, přestože s jejím uznáním počítal.

„Je vidět, že jsi školák,“ pochlebovala.

S tím školákem netrefila zrovna do černého, pan učitel by ji vyvedl z omylu, zvláště teď ten nový, úplný ras, čertvíproč si zasedl zrovna na Slávka, snad pro ty smradlavé kuličky, které těžce vydobyl na spolužáku Vaňkovi, řečeném Ubryndanec, a vynalézavě rozložil po stupínku.

Jenže Slávkem tak honem něco nepohne.

Podivné, že teď, když už nic nebránilo Vilémovi v odchodu, neodcházel. Měl tentýž pocit jako Slávek. Že sem patří, že je tu doma.

Bojoval chvíli s tím pocitem, připadal si jako vetřelec, jenž nemá právo na teplo kachlových kamen ani na vůni vařícího čaje, avšak ve světnici nebylo cizoty, barvotisková madona nad postelí na něho shlížela vlídnými očima, kytička na stole vypadala, jako by tu měl stále někdo svátek, černý kocour předl, že je nejlíp vyplnit život sladkým polospánkem, že je dost času i na ten nejdelší sen. Krev vře Vilémovi v žilách, snaží se přemoci ty horké vlny, snaží se nemyslet na to, že se s ním trochu houpe ta čistá světnice, naplněná mateřským kouzlem dávno zapomenutých dní.

Zmocnila se ho nekonečná únava, na nohou mu visí olověná závaží.

Kdyby toho nebylo, jak krásné by bylo žít!

„Viléme, ty se roztůněš!“

Lenka mu podává horký nápoj až k ústům.

„Nestarej se,“ odbyl ji a postavil hrnek na stůl, aniž se ho dotkl.

„Palice!“

Neznělo to jako nadávka, bylo to spíš jako pohlazení. Tak býval kárán Baryk, tak je domlouváno kocourovi nebo sýkorkám, které odobávají za oknem králičí kůže.

Vilém sklopil černé oči. Uslyšel budík, který se najednou hlasitě rozezpíval.

„Půjdu. Děkuju za všechno ... a sbohem.“

Zvedl se zvolna, olověná tíha mu podlamovala nohy.

„Sbohem,“ zašeptala babička a pohlédla neklidně na Lenku.

Vilém vyšel do dvora. Oslnil ho čerstvý sníh, nad nímž se klenulo nejčistší nebe.

Po boku mu jde Lenka, zahalená v babiččině šátku.

Zastavil se.

„Kam jdeš?“

„Musím do vesnice.“

„Abys věděla, kam půjdu?“

„To vím, do hospody.“

„A kdyby?“

Šli mlčky vedle sebe až ke křižovatce.

„Tak,“ řekla Lenka, „a zítra k nám přijď.“

„Proč?“

„Pro šaty přece.“

Spěšně se od něho vzdalovala. Vilém stál jako zarostlý do ledové země, očima ji provázel po zaváté cestě nahoru ke kostelu. Tam? Co má znamenat ta pout’?

Jde sama, jediná, kolem ní poletuje sních.

Odvrátil se. Blíží se k hostinci jako natažená figurína. Je mu tam konečně vždycky líp než doma. Sedá si do kouta k flekatému stolu, a ačkoli má tělo v jednom plameni, volá po sklence kořalky pro zahřátí.

3

Želary si donedávna chrouněly v bílém kožiše, teď vypadají jak napudrovaný mouřenín, který pláče. Od rána do večera visí z nebe šedá skluzavka. Kloužou po ní ptáci a naplňují ovzduší křikem. Lenka Lipková postonává. Je mdlá, jídlo jí zvedá žaludek.

Babička jí sahá na čelo, vzpomíná na nešťastnou koupel v řece a do omrzení vypráví, kdo kdy ve vsi stonal z nastuzení. Lence blednou a promodrávají tváře, něco jí vysává život.

Cesty do městečka pro nákup jsou těžší a těžší.

Cesty bez Baryka.

Pod kůlnou rezaví vozík, do něhož byl zapřahán. Lenka na něm sedávala, když jel s prázdnou, a šla mu po boku, když vezl zboží. Oslík rád žertoval. Najednou se dal do běhu a zmizel z dohledu. Čekal však za první zátočinou a šibalsky stříhal ušima. Když se smála, byl spokojen. Když se zlobila, drcal do ní hlavou a toužil po smíření.

Nic z něho Lence nezbylo. Ani parádní kožený obojek s kovovými růžicemi, který nosil jako psík.

Babička nedohlédne ke dnu Lenčina vzpomínání. Připravuje medové čaje a nutí vnučku, aby se vypotila. Lenka se potí a slábne.

„Dostaneš chřipku, uvidíš. Nebožtík dědeček vypadal zrovna tak.“

Pošetilá slova z nejčistších zdrojů, z lásky a starostlivosti.

„Tvá matka si taky myslela, kdovíco vydrží – a skolilo ji to. Máš horečku.“

„Nemám, babičko, nic mně není.“

„Zebou tě nohy?“

„Nezebou.“

„Změř se, Leničko ... prosím tě.“

Lenka se měří. Třicet sedm.

„Tohle není žádná horečka, babičko. Potřebuji se jenom nadýchnout čerstvého vzduchu. Půjdu chvilku na procházku.“

„Ale jenom chvílku, Leničko. Vezmi si rukávník a dýchej do vlňáčku! Posloucháš mě? Dýchej do vlňáčku!“

„Ano, babičko.“

Lenka se nechá zabalit a spěchá ke kostelu. Na půli cesty jí kdosi zastoupí cestu a ona místo aby se vyhnula, napřáhne k němu ruce.

„Jsi to ty?“

Teplá ruka tápe Vilémovi v obličeji. Ruka, která nejvíc rozdává, když je prázdná. Tatáž večerní procházka, totéž náhodné setkání den co den. Od té doby, co si na něho zavolala.

Vilém ji uslyšel z dálky. Viléme, opakovala mu ozvěna.

Nedovedl dělat, že neslyší.

Přiblížil se. Opřel se o Lipkovu plaňku.

„Proč mě voláš?“

„Já nevolám tebe, Viléme, já křičím na ozvěnu.“

„Tak teda na ozvěnu?“

„Ale jsem ráda, žeš přišel. Máš u nás barborku.“

Vilém mlčí.

„Viléme,“ naléhá Lenka.

„Musíš hlasitěji. Aby ti ozvěna odpověděla.“

„Pomoz mně, máš silnější hlas. Brr, ten vítr... Když se nemračíš, jsi hezčí... Sekla jsem se do prstu. Podívej.“

Křivonohý pes vzhlíží důvěřivě k zamračenému cizinci a vrtí ohonem.

„Broček chce, abys ho pohladil.“

Vilém se shýbá a bere psa do náručí. Psí jazyk mu přejede bradu. Na nohu mu vyskočila liliputka, snaží se vyzobnout tkaničku. Tkanička povoluje, žížala se protáhla, slepice tahá vší silou, cuká houževnatým soustem.

„Kšš! To se smí?!“

Lenka se chopila tkaničky, avšak než udělala smyčku, dopadly jí na ramena Vilémovy ruce.

„Nech toho, zavážu si to sám.“

„Tu smyčku udělám, když už dřepím.“

„Neuděláš.“

Byla zdvižena ze země, zakývala se, uchopila Viléma za límec.

„Nekývej se, nebo zapackáš!“

Posadil ji na střechu kurníku. Slepice vylezla za ní a hřadovala jí na rameni. Brok se rozštěkal.

Lenka kope patami do provlhlého dřeva a Vilém vidí, jak se střecha prohnula. Nastavil ruce. Lenka se jich chytila, ale nesekočila... Pověsila se mu kolem krku.

„Takhle mě budeš nosit celý život jako čert Káču!“

Vilémův dech se trhá, na čele mu vystoupil pot. Setřepal Lenku, sáhl si na krk, jako by z něho chtěl něco uvolnit – a pak se rozkašlal.

Ustoupil několik kroků a přitiskl si k ústům kapesník.

Lenka sedí na zemi – zosobněný strach.

Kašel pominul.

„Vstaň z té země!“

Děvče pomalu vstává. Rukama stírá ze sukně bláto.

„A jdi se umýt.“

„Musíš se uzdravit, Viléme.“

„Nebo scípnout. To bude rychlejší.“

Lenka se mu dívá do obličeje, nemůže odtrhnout oči.

Vilém nesnese její pohled, skloní hlavu, civí do země.

„Večer přijď ke kostelu. Musíš chodit na procházku.“

„Místo do putyky? Co ty s tím máš společného?“

„Sám bys nešel. Přijdeš?“

„Ne.“

Večer se potkali na půli cesty.

Pro mladého muže – napůl chlapce – nabývaly Želary na těch procházkách pohádkového kouzla. Vítr marně skřípal zuby a syčel mu do uší. Vilém nad sebou viděl rozžatá nebesa a neměnil by s nimi. Neprodal by jediný okamžik života za všechny poklady světa.

Proměňoval se.

Lenčiny slzy omývaly jeho duši, jako déšť omýval želarské skály, sála je půda černější než antracitová žíla, drsná a hladová půda, kterou žádná oběť nezbaví údělu úhoru, ale jež touží pokrýt se růžemi. Lenka znala znamení smrti na jeho pleti, počítala s ní jako s něčím, co je nezměnitelné dáno.

Ale v pochodu dní, jež mýjely rychleji a rychleji, jež svištěly jako kopí, namířené na Vilémova prsa, rodila se v ní hrůza.

Zapřísahala Svojsíka, aby se šetřil, dávala mu tisíc pošetilých rad, házela mu ve tmě přes ramena babiččin vlněný šátek a začínala se jeho skonu bát tak, že musil užít nejbláhovějších lží, aby ji potěšil.

Vybavoval si slova, která znal z dětství. Nejdřív mu připadala směšná, pak jim uvykl a stával se bez nich němý.

Proměňoval se.

Dříve se jeho myšlenky pohybovaly kolem hospody a olizovaly každý kámen. Nyní se naplnily živým obsahem. Snil nad havířským kahanem, snil v těsné sloji, snil a snil. Snění bylo oblakem, rozptýleným v lepkavém mouru kolem jeho hlavy.

Jak nazvat krutost, která ho vyburcovala ze snění a ranila ho hlouběji než hnát smrtelné nemoci.

Lucka Vojničová se svým přísným obličejem stála u hlav nejběsílejší pravdy, jež vylézala ze země jako ponrava a zanechávala za svým obludně rostoucím tělem otevřený hrob.

Svojsík zpočátku nechápal, co mu povídá.

„Viléme,“ skučela stařena, „nevidíš, že zdecháš, ty blázne? Mluvím o Lence, abys rozuměl.“

Hněv zbarvil zvrásněné líce do krvava.

„A já vám přesto nerozumím.“

„Nerozumíš?! Tak ti to řeknu, když to chceš slyšet! Pověsils Lence na krk parchanta, protože zhebneš, než si ji budeš moct vzít!“

Vilémovy oči se roznítily jako zrcadla, odrážející slunce.

„Co to povídáte?!“

„Pravdu.“

„Nesmysl. Já přece musím vědět, že je to nesmysl!“

„Možná že o tom nevíš, ale i kdybys nevěděl, je to pořád stejné.“

„Povídám, že je to nesmysl! Tohle bych si nevzal na svědomí. I kdybych nezdechal, tak bych si to nevzal na svědomí!“

Kořenářka mlčí, vševědoucím, neúprosným mlčením, hlubokým jako závěj. Vilém poznává, že už neřekne nic jiného než to, co už řekla. Za jejími slovy zeje prázdnota, nevyplněná žádnou nadějí.

Ani na okamžik nezapochyboval o Lence Lipkové.

Pod rozžatým nebem u zašlého kříže ji uchopil za ruce a ptal se jí na jméno toho, jehož musí zabít. Avšak lehčeji by přiměl k vyznání kovového Krista, ukřížovaného mezi městečkem a vesnicí, než Lipkovo děvče.

„Proč ho chceš chránit?!“

„Jeho ne, Viléme, tebe. Já už nepředháním svou hanbu, ani kdybych se vdala. Musí to tak být.“

„Musí?!“

Hanby se Lenka nebojí a na dítě se těší. Pokládá je za zázrak a tak docela za své, že ji zmínka o otci zlobí. Kdyby to dovedl Vilém pochopit! Nemá koho nenávidět! Bude mít dceru, již dá jméno Libuše, bude mít Libušku, samý dolíček!

„Neptej se, Viléme, neptej se, proboha!“

Ale Vilém už vyjel na pole smrti.

„Je mně všechno jedno, děvče, ty víš, že je mně všechno jedno,“ blýská k ní propadlýma očima. „Musím znát toho lumpa! Mluv, nebo zabiju tebe.“

„Kdo ti to řekl?“

„Lucka.“

„Mně taky kmotřička Lucka. Já sama jsem nic nevěděla.“

„Kdo je to?“

Svojsík svírá Lenčinu paži, zítra tam bude mít modřinu, chroptí jí do obličeje, smýká jí, strhává jí z hlavy šátek, ale při jejím prvním zavzlyknutí mu ruce klesnou jako uťaté.

Lenka utíká do dědiny. A vítr, ta pohotová plačka, jí sípavě skuhrá do zad.

Vilém stojí na místě. Obrací obličej k obloze. Připadá mu, že se nad ním musí otevřít nebe jako kniha, v níž se objeví to veliké slovo, které lidská ústa ještě nikdy nevyslovila.

4

Lenka polekaně couvla, když za sebou přibouchl dveře. Chtěla vykřiknout, ale nevykřikla. Chtěla zavolat na babičku, ale nezavolala. Vilém ponořil obě ruce do kapes a opřel se o veřeje.

Dívka si sáhla k hrdlu. Na tváři se jí objevil dětský úsměv. Tváří se jako malá hřišnice, která se polekala Mikuláše, a nyní poznává, že je to přestrojený tatínek.

Vilémovy oči nejsou oči vraha. Jen se do nich dívat, a nebudu mít strach.

Mouchy naplňují místnost tichým bzukotem.

„Víš, proč jsem tady, děvče. Zabiju tě.“

Lenka se mu dívá do očí a nemůže se bát.

Svojsík drží ve vlhké dlani nůž.

„Děvče, ty víš, že neutečeš, že se nedovoláš. Chci po tobě jenom jedno slovo. Kdo?“

Lenčiny tváře jsou liliově bílé.

„Kdybych prosila, tak nezabiješ, Viléme.“

„Pros!“

Zaťala zuby. Rozklepala se.

„Pros, děvče! Vylovil jsem tě z řeky a zabiju tě jako psa! Pros! Pro všechno na světě, pros!“

Kašel mu přerval poslední slovo. Upustil nůž.

Ústa má plná krve. Tápe po dveřích s roztaženýma rukama, kácí se jako přibitý na kříži.

Babičko, babičko, babičko!

Lipkova babička se dotýká zkrvaveného muže s odvahou stáří, klade ho na zem, stele mu vysoko pod hlavu.

„Zůstaň u něho. Dojdu pro Lucku.“

„Vraťte se brzo ... vraťte se!“

Vilém se marně snaží rozehnat mlhu, kterou má před očima. Přesto rozeznává obličej a pohne rty.

„Nemluv!“

Oknem se dere do světnice slunce, na Viléma padá dívčí stín.

Barborky za oknem kvetou jako bláznivé.

Obsah

<i>Zrcadlo ve větru /</i>	<i>7</i>
<i>Miniatura /</i>	<i>29</i>
<i>Pravidla hry /</i>	<i>56</i>
<i>Jako modrásek /</i>	<i>88</i>
<i>Mít bratra /</i>	<i>128</i>
<i>Muž z mlhy /</i>	<i>168</i>
<i>Rosnička /</i>	<i>199</i>
<i>Barborka pro milého /</i>	<i>224</i>

*Květa Legátová
Želary*

*Grafická úprava Klára Horová
Fotografie na přebalu Bohumír Prokůpek
Vydalo nakladatelství
Ladislav Horáček – Paseka
v Praze a Litomyšli roku 2001
jako svou 469. publikaci
Odpovědná redaktorka Eva Stříbrná
Výtvarný redaktor Bohuslav Holý
Technický redaktor Petr Čížek
Tisk a vazba S-TISK Vimperk, s. r. o.,
Žižkova 448, Vimperk
240 stran. Vydání první*

ISBN 80-7185-390-9

*Knihy nakladatelství Paseka
žádejte u svých knihkupců anebo na adrese:
Nakladatelství Paseka, obchodní oddělení
Chopinova 4, 120 00 Praha 2
e-mail: paseka@paseka.cz*

*Aktuální informace o knihách nakladatelství Paseka
najdete na internetové stránce www.paseka.cz*

KVĚTA LEGÁTOVÁ je pseudonym autorky (1919). která vystudovala na brněnské univerzitě češtinu, němčinu, fyziku a matematiku. Celý život působila jako učitelka na různých valašských a slováckých školách. Jako politicky nespolehlivá byla často překládána z jedné školy na jinou. Z těchto oblastí, kterým se říká Kopanice, také čerpá náměty svých baladických a současně naturalistických příběhů povídkové sbírky *Želary* (2001) a novely *Jozova Hanule* (2002); ta původně vznikla jako filmový námět, podle něhož byl natočen film *Želary* (2003). Květa Legátová je rovněž autorkou řady rozhlasových her, napsaných pod pseudonymem Věra Podhorná. Nejméně čtrnáct z těchto „dialogů“ bylo realizováno (dva jako televizní adaptace). Výbor z nich vyšel pod názvem *Pro každého nebe* (2003).

Za knihu *Želary* byla Květě Legátové udělena v roce 2002 Státní cena za literaturu.

ŽELARY – Prvotina osmdesátileté autorky je mimořádným literárním objevem. Obsahuje ucelený cyklus devíti povídek navzájem propojených jednotlivými postavami. Námětem jsou osudy lidí ze zapadlé beskydské vesnice *Želary* v době první republiky. Autorčin popis tvrdých, tragických osudů, pokřivených často velkou bídou a těsnými obzory malého světa, je krutě realistický a až mrazivě antisentimentální a současně poetický a plný pochopení a obdivu k lidské touze po svobodě, po nevědomém směřování k něčemu vyššímu, jež je jejím hrdinům vlastní.